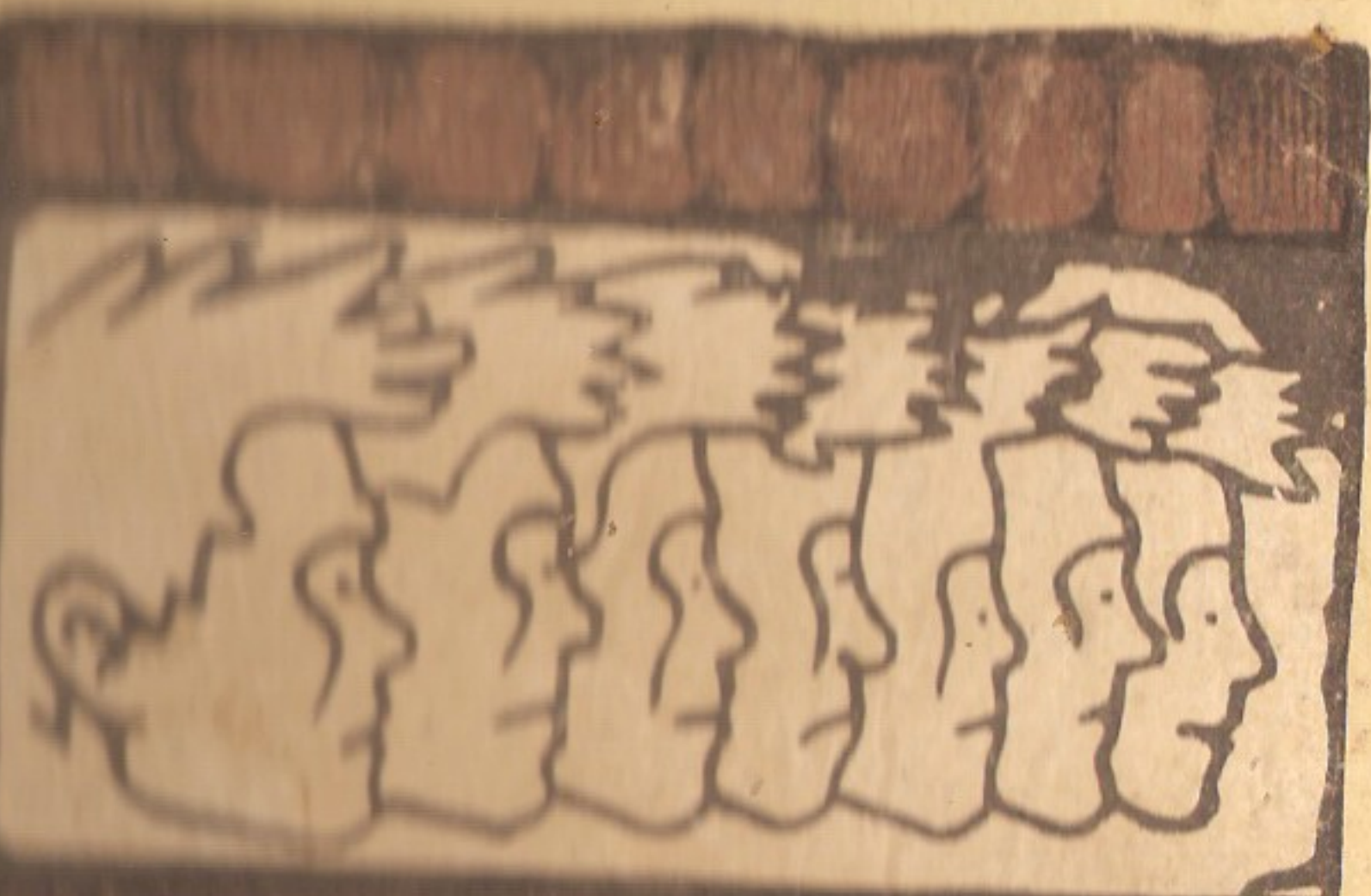

RBL. 6.30

A. KIVI
SEITSE
VENDA

ALEKSIS KIVI

SEITSE
VENDA

A. Kivi.

ALEKSIS KIVI

SEITSE VENDÄ

ROMAAN

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

TALLINN

1 9 5 5

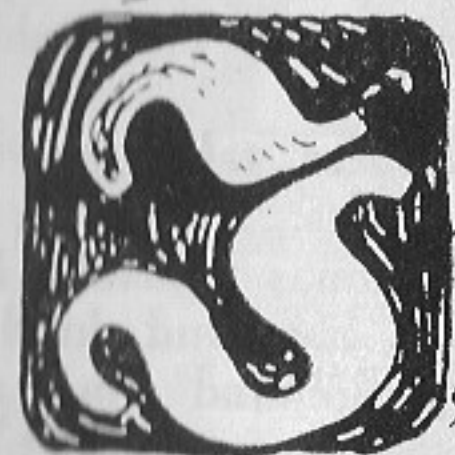
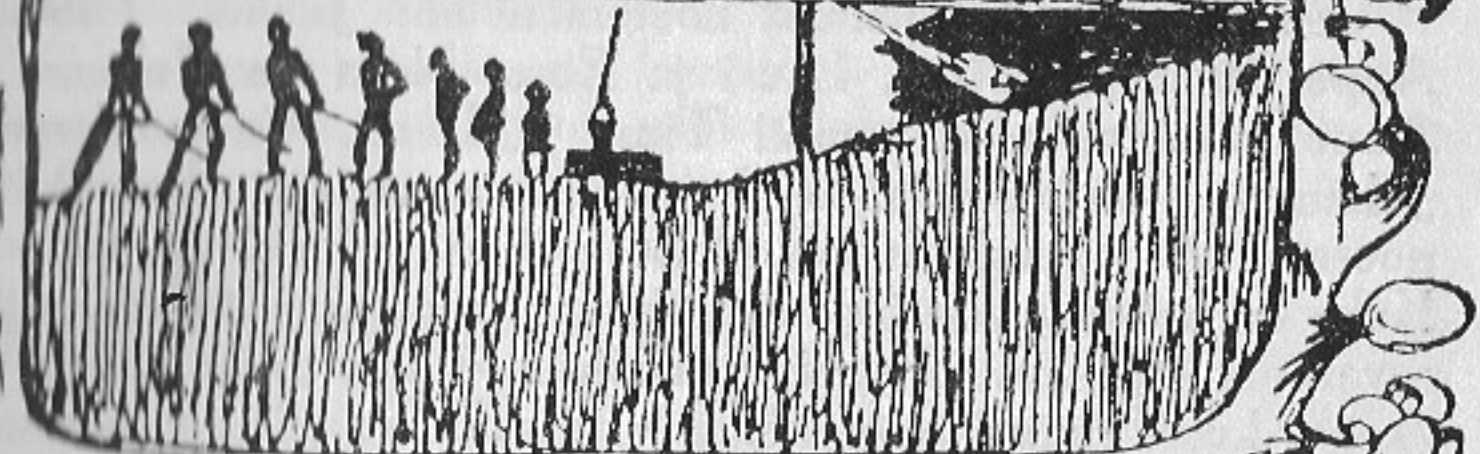
Originaali tiitel:

Aleksis Kivi
SEITSEMÄN VELJESTÄ
Kootut teokset I
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
Helsinki 1926—1927

Tõlkinud F. Tuglas

A. Gallén-Kallela illustratsioonid

ESIMENE PEATÜKK

ukola talu, Lõuna-Hämemaal, seisab ühe mäe põhjapoolsel rinnakul, Toukola küla lähedal. Selle ligem ümbrus on kivine nõmm, kuid allpool algavad põldud, kus, enne kui talu lohakile jäi, lainetas terarohke vili. Põl-

dude all on ristikuääreline müü, mida löikab vingerdav oja; ja rikkalikult andis see heina, enne kui sai küla karjamaaks. Muidu on talul avaraid metsi, soid ja tagamaid, mis olid talu esimese rajaja hoolitsemise kaudu selle osaks langenud juba endistel aegadel, suutel maajagamisel. Hoolitsedes rohkem järeltulijate kasu kui oma heaolu eest, võttis siis Jukola peremees oma osaks tulest põletatud metsa ning sai sel teel seitse korda enam kui ta

maabrid. Kuid kõik tulekahju jäljed olid juba ammu talu piiridest kadunud ja paks mets asemele kasvanud. — Ja see on nende seitsme venna kodu, kelle elujuhtumustest tahan nüüd jutustada.

Vennaste nimed vanemast nooremani on: Juhani, Tuomas, Aapo, Simeoni, Timo, Lauri ja Eero. Neist on Tuomas ja Aapo kaksikud ning samuti Timo ja Lauri. Vanema venna Juhani iga on kakskümmend ja viis aastat, aga Eero, kõige noorem, on vaevalt kaheksateist päikese ringkäiku näinud. Keha on neil tugev ja õlgadest tüse, pikkus parajalt suur, välja arvatud Eerol, kes on veel väga lühike. Pikem neist kõigist on Aapo, kuigi sugugi mitte kõige turjakam. See viimane eesõigus ja au on Tuoma päralt, kes on õlgade laiuselt otse kuulus. Isärasus, mis neile kõigile ühiselt omane, on nende ruske nahk ja kanged kanepikarva juuksed, mille karedus on eriti Juhani silmatorkav.

Nende isa, kes oli vali ja kirglik jahimees, tabas paremas elueas äkki surm, kui ta vihase karuga võitles. Mõlemad, nii metsaott kui mees, leiti siis surnuina, lamamas teineteise kõrval verisel maal. Kurjal kombel oli mees haavatud, kuid ka kiskja kurk ja külg nähti olevat pussiga lõhutud ning rind valusa püssikuuliga läbistatud. Nii lõpetas oma päevad tugev mees, kes oli enam kui viiskümmend karu surmanud. — Aga oma jahiretkede pärast jättis ta tööd ja toimetused talus hooleks, mis ilma peremehe juhatuseta pikkamisi lohakile läks. Ei kõlvanud ka ta pojad kündma ega külvama, sest nemadki olid isalt pärinud sama põleva kire metsloomade püüdmise vastu. Nad asetasid lõksusid, raudu, silmuseid ja tegid tedraedu lindude ning jäneste hukatuseks. Nii kulutasid nad poisikesepõlve aja, kuni hakkasid tulelukupüssi tarvitama ja usaldasid karule laanes läheneda.

Ema püüdis neid küll noomimise ja nuhtlusega tööle ning virkusele sundida, kuid nende kangekaelsus oli kõigile neile katseile paindumatuks takistuseks. Ta oli muidu tubli naine; oli tuntud ta õige ja otsekohene, vahest pisut järsk iseloom. Tubli mees oli ka ta vend, poiste mõnus onu, kes oli noorpõlves vahva meremehena kaugetel meredel purjetanud, mõndagi rahvast ning linna näinud; kuid viimaks kaotas ta silmanägemise, jäädes kottpimedaks, ja kulutas Jukola talus oma elu pimedaid päevi. Voolides käsikaudu kulpe, lusikaid, kirvevarsi, kurikaid ja muid majariistu, vestis ta siis õepoegadele

tihti muinasjutte ja imelugusid nii omalt maalt kui võõrastest riikidest; jutustas ka piibli imetegudest ning sündmustest. Neid lugusid kuulasid poisid sügava hardusega ja panid kindlalt meelde tallele. Kuid sama heameelega ei kuulanud nad paraku ema käskusid ja manitsusi, vaid olid hoopis tuimade kõrva-dega, hoolimata nii mõnestki keretäiest. Sauna lähenemist aima-tes pani vennakari tihtipeale putku, tehes sellega nii emale kui teistele muret ja meelepaha ning ainult halvendades oma asja.

Olgu siin jutustatud üks juhtumus vennaste lapsepõlvest. Nad teadsid kodutalu rehe all olevat kanapesa, mille omanik oli keegi eit, keda kutsuti «Männiku-mooriks», sest ta väike onn seisis männitukas Jukola lähedal. Kord tärkasid küpsetatud munad vennaste meelde ja nad otsustasid lõpuks pesa paljaks teha ning metsa minna oma saaki maitsma. Nad täitsid ka oma kavatsuse, tühjendasid pesa ja läksid üksmeelselt metsa, kuus venda; Eero keerles siis veel ema jalge ümber. Ja kui nad pimedas kuusikus ühe suliseva oja juurde jõudsid, tegid nad

tule kaldale, mässisid munad räbalaisse, kastsid vette ning panid kihisevasse tuhka küpsema. Ja kui maiusroog lõpuks küps oli, sõid nad maitstva suutäie ning astusid siis rahul olles jälle kodu poole. Aga kodumäel ootas neid tulispask, sest nende tegu oli juba avalikuks tulnud. Männiku-moor kriiskas ja räuskas ning ema ruttas vennastele vastu vihase pilguga, käes vihisev roosk. Kuid poisid ei tahtnudki sellele tuulispeale läheneda, vaid pöördusid ümber ja põgenesid jällegi metsade varju, hoolimata ema hüüetest.

Kulus nüüd päev, kulus teinegi, kuid põgenejad ei ilmunud, ja nende viibimine tegi lõpuks ema üpris rahutuks ning ta viha muutus peatselt mureks ja kahetsuspisaraiks. Ta läks neid otsima, otsis metsad risti-rästi läbi, kuid ei leidnud lapsi. Lugu võttis järjest koledama kuju ja sundis lõpuks kroonumehi asjasse segama. Saadeti sõna jahikupjale, kes viivitamata kogu Toukola küla ja selle ümbruskonna kokku kutsus. Ja nüüd läks salk nii noori kui vanu, nii naisi kui mehi jahikupja juhatusel pikas rivis otsima mööda metsi. Esimesel päeval otsisid nad lähemas ümbruses, kuid ilma oodatud tagajärjeta; teisel päeval siirdusid nad kaugemale, ja kui nad kõrgele mäele astusid, nägid nad eemal ühe soo rannalt sinist suitsusammast õhku ker- kivat. Täpipealt määrasid nad kindlaks sihi, kust suits tõusis, ja selle poole jätkasid nad jälle oma teekonda. Lähemale jõu- des kuulsid nad viimaks häält, mis järgmisel kombel laulis:

Elati ju ennegi,
Kui oja taga oldi;
Ojapuid põletati
Ja ojast õlut joodi.

Laulu kuuldes rõõmustas Jukola perenaine väga, sest ta tun- dis ära oma poja Juhani hääle. Ja mets rōkkas tihti süsi- püssi paukumisest, mille kõige järgi nüüd otsijad kindlasti märkasid, et lähenevad põgenejate leerile. Siis andis jahikubjas käsu poisid ümber piirata ja neile vaikselt läheneda, kuid ometi teatud kaugusel nende laagri ees peatuda.

Sündis nii, nagu ta käskis. Ja kui salk oli vennaksed igalt poolt ümber piiranud ja neile umbes viiekümne sammu peale lähenenud, siis peatus ta; ning nüüd avanes järgmine pilt: kivi kõrvale oli kuuseokstest ehitatud väike onn, mille künnisel lamas Juhani sammalasemel, üles pilvedesse vahtides ja laul- des. Kaks-kolm sülda onnist eemal loõmas rõõmus tuli ja selle

sütel küpsetas Simeoni paelaga püütud tetre lõunaks. Nõgiste nägudega Aapo ja Timo — sest nad olid äsja tonti mänginud — küpsetasid naereid kuumas tuhas. Lauri istus vaikselt väi- kese saviaugu ääres ning voolis savikikkaid, härgi ja toredaid varssu; ning tal oli neid juba terve rida sammaldunud palgi küljel kuivamas. Aga Tuomas paugutas süsipüssi: sülitas vahust sülg maakivile, pani sinna tulise söe, ja selle peale virutas ta kõigest jõust teise kivi, ning karakas, tihti niisama kõva kui harilik püssipauk, kajas ümberringi ja nõgine suits keerles kivide vahelt õhku.

Juhani. Elati ju ennegi,

Kui oja taga oldi...

Kuid pagan meid siin ometi lõpuks pärib. See on selge kui päev, te saarmapojad.

Aapo. Seda ütlesin ma kohe, kui hundipassi võtsime. Oh meid hulle! Sissid ja mustlased rähmaku nõnda lageda taeva all.

Timo. Jumala taevast on see ometi.

Aapo. Elada siin ühes huntide ja karudega!

Tuomas. Ning ühes jumalaga.

Juhani. Tõsi, Tuomas! Jumala ja tema inglitega. Ah, kui võiksime nüüd oma õndsas hinge ja ihu silmadega vaadata, siis näeksime selgesti, kuis terve salk tiivulisi kaitseingleid on meid ümber piiranud ning kuis jumal ise kui armas isa halli taadi kujul otse meie keskel istub.

Simeoni. Kuid mis mõtleb nüüd meie vaene ema?

Tuomas. Ta tahaks meid praelihaks kloppida, kui ainult ta küünte vahele satuksime.

Juhani. Oi, poisu, saaksime sauna!

Tuomas. Sauna mis sauna!

Juhani. Tuld tuiskava sauna! Jah, küllap sa seda tead.

Aapo. Lõpuks peame selle ometi saama.

Simeoni. Muidugi teada. Sellepärast oleks parem minna seda sauna vastu võtma ja kord neist koerapäevist pääseda.

Juhani. Ega koer lähegi just vabatahtlikult peksupaika, vennas.

Aapo. Mis sa lobad, poiss? Talv läheneb ja meile pole sündides kasukat õlale antud.

Simeoni. Ei siis muud kui aga marss! kodu poole, et saada peksa, ja põhjusega küll, põhjusega küll.

Juhani. Puhaku, vennad, puhaku veel mõni päev meie sel- jad. Ega meie tea, mis pääsetee jumal meile veel paari-kolme

päeva jooksul leiab. Jah, siin, siin uperdagem veel: siin meie päevad, selle kännutule ümber, ja ööd oksaonnis põõnates, reas nagu emise põrsad pahnas. — Aga mis ütled sina, Lauri-poju, seal saviangus? Mis? Kas läheme kukusti peksusauna?

Lauri. Oleme pealegi veel siin.

Juhani. Seda pean minagi paremaks. Just nii! — Kuid on aga sul seal laialt karja.

Tuomas. On sel poisil nii karja kui ka sulgloomi.

Juhani. Vägev rodu. Sinust saaks päris kukepillimeister.

Tuomas. Otse vaabameister.

Juhani. Suurepärase vaabameister. — Mis harjuka pupe nüüd jälle su küünte vahel valmib?

Lauri. See on ainult sihuke väike mehikene.

Juhani. Vaata toda jõnglast!

Tuomas. Teeb poegi kui mees.

Juhani. Puisse kui tõrvaskännu otsi; ja toidab nii pojad kui karja nagu mees. — Kuid vennad, vennad, rutake lõunalauga, sest mu kere hakkab juba korisema. Pane tuhka, pane tulist tuhka seal tolle naeri küpsevale küljele. — Kelle kord on nüüd naerivargile minna?

Simeoni. Eks ole nüüd minu kord jälle patutööle minna.

Juhani. Hinge seeshoidmiseks peame praegu pisut võõra omast näpistama. Kui see on patt, siis on see üks väiksemaist, mis selles kurjas maailmas tehakse. Ja vaata, kui ma suren ilma muu märkuseta oma paturaamatus, egas siis too väike varesejalg mind just takista pisut paremasse paika pääsemast. Tollest päris pulmasaalist trääsitakse mind peatselt välja, seda usun ma küll, kuid ikkagi antakse seal poisile mõni uksehoidja koht, ning seegi oleks juba hirmus lõbus asi. — Jah, uskugem seda ja võtkem muretult, mis igakord meie pugusse mahub.

Aapo. Kuid ometi näib mulle parem, kui Kuokkala naerimaa rahule jätame ja enesele teise otsime. Igapäevane vähene mine sunnib omanikku peagi oma maad ööd ja päevad valvama.

Jahikubjas. Selle pärast ei mingit muret enam, pojakesed, ei mingit. Nonoh, miks te nõnda ehmatate? Vaadake, kaitseinglite salk on teid üpris nobedasti ümber piiranud.

Nõnda kõneles kubjas vennastele, kes hirmsa ehmatusega üles kargasid ja igaüks isesihis jooksmas pistis, kuid peagi kohkunult nägid, et tee on igalt poolt suletud. Siis lausus jälle

kubjas: «Mõrras olete, sulid, ilusti mõrras, kust te ei pääse, enne kui teid on mälestuseks veidi nahutatud, pisikeseks mälestuseks teile selle eest, mis jalavaeva olete meile teinud, sulid. Tulge siia, eit, oma kasekimbuga, ja andke neile õige helde käega. Ja kui peaks vastuajamist olema, siis on teil siin abinõusi küllalt.» Järgnes nüüd nuhtlus ema käest, mehest meheni, läbi kogu poisiparve; ja suur oli kisa Kuokkala laanes. Ägedalt tarvitas eit vitsa, kuid jahikubjas kinnitas ometi, et nad veel liiga kerge sauna said.

Aga kui see viimane toime oli tehtud, läksid nad igaüks koju, nii ka ema oma poegadele. Kogu tee karkis ja tõreles ta põgenejatega; ega kojugi jõudes lõppenud veel torm. Veel poegadele õhtusööki lauale tõstes pragas eit, neid uue peksusaunaga ähvardades. Kuid nähes, mihukese nälja-aplusega nad hambad leivasse ja silku löid, pööras ta oma näo neist ja pühkis salaja pisara ruskelt, karedalt põselt.

Nii lõppes poiste paguteekond. Ja see oli juhtumus nende lapsepõlve aegadelt, kuhu oma jutustusest põikasin.

Vennaste paremate lõbude hulka käis ka kettaheitmine, millist mängu nad veel meheeaski armastasid harrastada. Jagatuna kahte salka võitlesid nad ägedalt, sest kumbki pool püüdis määratud eesmärgi poole. Kõva oli siis kisa, jook ja rüüselus, ning jõena voolas siis higi nende nägudelt. Vuhinal lendas ketas mööda teed ja viskus tihti kaikkalt mehele vastu nägu, nii et kui nad mängult tagasi tulid, oli ühe või teise otsaesine varustatud tüseda sarvega või põsk paistetunud nagu saiapäts. Nõnda kulusid nende nooruspäevad: suvel metsades või maanteel ketast heites, talvel kodus ahju peal higistavas kuumuses.

Kuid märkasid poisidki aegade muutumist. Sündis asju, mis sundisid neid enam kui enne homsele päevale mõtlema ja endisi elukombeid pisut muutma. — Nende ema oli surnud, ja nüüd pidi üks neist peremeheks hakkama, takistama talu päriselt alla käimast ja hoolitsema kroonumaksu tasumise eest, mis Jukola avarate maade ning metsade kohta polnud küll suur. Kuid askeldusi ja tegemist oli lohakil talus igatahes. Sellele kõigele harjaks peale tuli veel see, et kihelkonna uus praost oli igas ametitalituses kohutavalt vali mees. Eriti oli ta armutu laiskadele lugejatele, tarvitades nende vastu kõiki abinõusid, ka jalgpall-nuhtlust. Nii oli ta Jukolagi poegadesse löönud oma terava pilgu. Päris kohtumehe kaudu oli ta neile valju käsu andnud,

et nad rutem kui muidu köstri juurde kirjaõppusele ilmuksid. — Istudes ühel sügissuve õhtul kodu avaras toas ja mõtiskledes neid asju, pajatasid vennaksed omavahel järgmisel viisil.

Aapo. Ma ütlen: see pöörane elu ei lähe enam, vaid selle lõpp on kord hävitus ja hukatus. Vennad! teised kombes ja toimetused, kui me õnne ning rahu soovime.

Juhani. Kõneled õieti, seda ei või salata.

Simeoni. Jumal paraku! meeletu ja metsik on meie elu olnud tänase päevani.

Timo. Kuid on ju ses elus üks elu ja maailmas üks maailm. Küll see kõlbab, kui aga sinnapoole läheb. Ohhoo!

Juhani. Liiga pööraselt või, õigemini öeldud, liiga hoolimatult oleme elanud, seda ei või salata. Pidage siiski meeles: «Noorus ja nõrkus, vanadus ja tarkus».

Aapo. Kuid on juba aeg targemaks saada, on aeg kõik ihad ja himud mõistuse ikkesse panna ja kõigepealt seda teha, millest on kasu, ega mitte seda, mis magusamalt maitseb. Nüüd viibimata meie talu jälle väärilisse korda seadma!

Juhani. Õieti öeldud! Kõigepealt läki kui sitikad sõnniku kallale ja hommikust õhtuni paukugu Jukola nurkades sõnnikuhagude raiumise pakk; kari, tore kari andku lobi omalt poolt lisaks; ning tõusku meie taras sõnnikuvirnad, kõrged kui kuningalossi kuldsed müürid. Nõnda tuleb meil teha. Tuleval esmaspäeval hakkame peale, ja põhjalikult.

Aapo. Miks mitte juba homme?

Juhani. Alles tuleval esmaspäeval. Ei tee viga, kui asja küpsemalt kaaluda. Nii olgu see öeldud: tuleval esmaspäeval.

Aapo. Kuid üks asi on meil kohe otsustada. Lugu on järgmine. Kui soovime majapidamisse korda ja kindlust, siis olgu üks eesseisja ning peremees. Me teame, see õigus ja kohus kuulub Juhani, nii esisünni kui ka ema määruse järgi.

Juhani. Jah, seeginane õigus, voli ning võim on minu päralt!

Aapo. Kuid vaata, et sa seda leplikult ja üldiseks kasuks tarvitad.

Juhani. Tahan katsuda, mis võin. Kui te aga ilma võmmi ja piitsata kuulaksite! Kuid tahan katsuda, mis võin.

Aapo. Piitsata?

Juhani. Kui nii tarvis tuleb, pane tähele.

Tuomas. Kõnele oma koertele piitsast.

Timo. Ei pehmita sina minu kroonukohta piitsaga, ei üialgi;

tehku seda seaduse ja kohtu nuut, kui mu selg asja pärast sügeleb.

Juhani. Miks haarate kinni lõdvast sõnast? On ju siin meie õnnemaa, kui ainult leplik meel valitseb ja sarvi kokku ei aeta.

Eero. Määratagu siiski punktipealt meie omavahelised suhted.

Aapo. Ja kuuldagu igaühe arvamist.

Juhani. Mis ütled sina, Lauri, kes ikka vähese jutuga?

Lauri. Ütleksin minagi midagi. Kolime metsa ja jätame kuu pagan selle maailma kära.

Juhani. Häh?

Aapo. Poiss sonib jälle.

Juhani. Et koliksime metsa? Mihuke hullus!

Aapo. Ära pane tähele. — Vaata, nii olen mõelnud. Sinul, Juhani, on kõigepealt õigus peremeheks hakata, kui nii tahad.

Juhani. Ja mina kui tahan.

Aapo. Meie teised, nii kaua kui viibime kodu armsates kolgastes ja oleme vallalised mehed, teeme talu tööd, sööme talu toitu ning saame talust riided. Iga kuu esimene esmaspäev, välja arvatud külvi- ja lõikuseajad, olgu alati meie oma päev, kuid olgu meile ka siis talust roog. Iga aasta andku talu meile igaühele pool tündrit kaeru külviks, ja iga aasta olgu meil õigus alemaa peale, mis vähemalt kolm tündrialala suur. Nii on mu mõtted kodu ja poissmehepõlve seisukohalt. Kuid mina tean, et ükski meist heameelega Jukola armsatelt väljadelt ei lahku, ega sunni meid selleks ka koha kitsus, vaid seitsmele vennale on ruumi neil mail. Kuid see, kes ajapiku tunneks isu enesele oma maja ja perekonda asutada ning ometi ei taha seaduse teel ega maamõõtja kuludega talumaid poolitama hakata, kas poleks ta rahul järgmise ettepanekuga? Ta saab talust tüki maad, kuhu ehitab, hooned ja teeb põllud sinna ümber. Saab ta oma osaks ka mõne niidusiilu, ja olgu tal voli enesele metsast uut heinamaad lisaks rookida, nii et võib pidada paar hobust ja neli-viis sarvlooma. Ja ilma mingi maksuta ning teopäevata harigu ta oma kohta ja tarvitagu selle saadusi, nii tema kui ta lapsedki, elutsedes rahulikult omal krundil. — Nii olen mina mõelnud. Mis ütlete selle kohta?

Juhani. Kaunis mõistlikult mõeldud. Võtame kaalumisele need parakrahvid.

Lauri. Kuid teisiti oleks veelgi mõistlikumalt tehtud.

Lähme metsade põue ja müüme ära selle armetu Jukola, või anname ta Rajaportti nahaparkijale rendile. Ta on meile selle kauba kohta oma soovi avaldanud; kuid vähemalt kümneks aastaks tahab ta talu enda kätte. Teeme nii, nagu ütlesin, ja lähme oma hobuse, koerte ja püssidega järsu Impivaara mäe alla. Seal ehitame enestele rõõmsa onni rõõmsale, päevapoolsele nurmele, ja püüdes seal salude saaki, elame rahu eemal maailmakärast ning tigidest inimestest. — Nii olen omaette mõlgutanud ööd ja päevad, aastate viisi.

Juhani. Kas on vanapagan su pea segi ajanud, poiss?

Eero. Kui mitte vanapagan, siis murueide tütar.

Lauri. Nii mõtlen ja nõnda kord teen. Seal alles elaksime härra elu, püüdes linde, oravaid, jäneseid, rebaseid, hunte, mäkri ja sasikarvaseid karusid.

Juhani. No tohoo tont! Lase aga tulla terve Noa laeva täis, hiirest hirveni.

Eero. See on alles plaan: öelda hüvasti soolale ja leivale ning imeda verd, parkida liha nagu sääsed ning Lapi nõiad. Ja kas sööksime isegi rebast ja hunti Impivaara koobastes, nagu karvased mäekollid?

Lauri. Rebastest ja huntidest saame nahku, nahkadest raha, rahaga soola ning leiba.

Eero. Nahkadest saame rõivaid, aga liha, verine, aurav liha olgu meie ainus toit; soola ja leiba ei vaja pädikud ning paa-vianid metsas.

Lauri. Nii mõtlen ja nõnda kord teen.

Timo. Võtame asja põhjalikult kaalumise alla. Miks ei võiks me metsaski soola ja leiba närida? Miks mitte? Aga Eero on irvhammas, ikka meie teel ees, ikka pikaks kännuks meie kütismaal. Kes võib metsaelanikku keelda aeg-ajalt ka külanurkadele lähenemast, aeg-ajalt, ikka kui tarvidus nõuab? Või kas põrutad mulle siis puuga pähe, Eero?

Eero. Ei, mu vend, vaid koguni «soolagi saad, kui marju tood». — Kolige, poisid, kolige, mina ei keela, vaid tulen veel küüditamagi, viin teid siit otse hunditraaviga.

Juhani. Kuid peatselt küüditavad neid sealt metshaldjad tagasi, olen selles kindel.

Lauri. «Ja teine kord kui tuled sa, on kodukünnis kõrgena», ma tean seda, ja ära arva, et veel su uksele koputan, kui kord selle juba maha jätsin. — Esimesel lehekuu päeval lähen.

Timo. Võib-olla tulen mina kaasa.

Lauri. Mina ei keela ega käsi; tee, kuidas su süda paremaks peab. — Mina kolin esimesel mail Impivaara raiesmaale. Kui väike, see hurtsik valmis saab, elan seal vanaisa sammaldunud süsionnis. No siis, kui oma päevatöö olen teinud, siis alles puhkan rahumajas, kuulates, kuidas karu metsas möriseb ja teder Sompio soos kudrutab.

Timo. Mina tulen, Lauri; olgu see öeldud, Lauri.

Tuomas. Kui siin ajad ei parane, siis järgnen minagi teile.

Juhani. Isegi Tuomas! Ka sina lähleksid?

Tuomas. Kui ajad ei parane.

Lauri. Mina lähen esimesel mail, tulgu ka Jukola talus millised magusa leiva päevad tahes.

Timo. Sina ja mina, me kahekesi, me läheme siit Sompio soole kui kevadised kured; ja õhk ning tuuled helisevad!

Juhani. Oi-oi-oi! Kuid vaata, kui õieti tõtt tunnistan, siis on Lauri plaanil sisemist tõmbejõudu. Mets meelitab. Oh pagan! tundub, nagu näeksin selle metsa taga taeva imeilusat laotust.

Aapo. Te pöörased, mis te mõtlete? — Minna metsa! Misjooks? On ju meil talu ja hooned, katus kuldne pea kohal!

Juhani. Tõsi, meil on talu, mille küljes me küünte ja hammastega kinni ripume, nii kaua kui see vähegi leiva järgi lõhub. Kuid vaata, kui sant õnn siin nüüd kõik uperkuuti pööraks, meie kõige paremate kavatsuste kiuste, siis olgu mets mu tagatalu, kuhu peagi siit punun, kui viimased terad kolus kakisavad! — Nõnda siis, haarame nüüd majapidamishooltest ja töödest hirmsa hooga kinni; ning võtame jällegi esile asja, mis siin õieti oligi küsimuses. — Minu rumala peakolu järgi on Aapo asja üldiselt õige mõistlikult kaalunud; ja kõik läheb hästi, kui me igaüks omalt poolt üksmeelest ning leplikkusest kinni peame. Kuid vaata, kui me tüli otsime, siis leiame kukla-harjaste püstitamiseks ikka põhjust.

Simeoni. Kus ei leiaks me seda, nii kaua kui too vana Adam meil siin luu ja naha vahel kõditab ning kratsib?

Timo. Vana Adamat olen mõelnud ikka vanaks tõsiseks taadiks viltkübara, musta saterkuue, põlvpükste ja punase vestiga, mis ulatub allapoole mehe naba. Säärasena sammub ta mõtiskledes ja ajab härjapaari ees.

Simeoni. Vana Aadama all mõeldakse patu juurt, päripattu.

Timo. Mina tean, et ta on pärispatu tundemärk ja võrdkuju, see sarviline saatan põrgust, kuid säärase isandana, nagu ütlesin, astub ta mu ees, ajades härjapaari. Selle vastu ei või ma midagi.

Juhani. See usu parakrahv jäägu kõrvale, ja püsige asja juures. — Aapo, mis meie kahe popsikoha, Vuohenkalma ja Kekkuriga, ette võtta?

Aapo. Peab meeles hoidma, et nende mõlemate pidajad kord oma krundi metsikust, tühjast laanest üles harisid, ja neid ei aeta nende maalapilt ära — mis olekski ülekohus —, senikaua kui neil jõudu on oma põldu korras hoida, ning ka siis määrab seadus neile talust mingi vanadustoetuse. Nii on sellega lugu. — Kuid vaatame nüüd üht teist asjaolu, mis minu arvates on küllalt keeruline. Sest see on meie kõige tähtsam samm, see kas ajab pea enneaegselt halliks või teeb meie elust kauni suvepäeva ning lõpetab ta õhtu kuldse ehaga. Ja sind, Juhani, puudutab see nüüd kõigepealt. Pane siis tähele, mis ma ütlen: perenaiseta majapidamine on poolik ja lonkav; talu ilma aida- teel astuva perenaiseta...

Timo. On nagu hundipesa ilma emahundita või nagu saabas ilma teise saapata; tõesti, see lonkab, nagu ütles Aapo.

Aapo. Talu ilma aidateel astuva perenaiseta on nagu pilvine päev ja selle perelaua otsas asub igavus kui kustuv sügisõhtu. Aga hea perenaine on maja hele päike, mis valgustab ja soojendab. — Vaata: esimesena jätab ta hommikul voodi maha, kastab taina, tõstab mehele eine lauale ja paneb talle moona metsa kaasa ning siis ruttab ta tarasse oma kirjut karja lüpsma, kibu pihus. Nüüd sõtkub ta tainast, aspeldab ja raspeldab; nüüd on ta laua ääres, nüüd müttab ta seal pärapiingi otsas pihkudega leiba, ja nüüd kohendab ta tuisuna ahju, mis oma hõõguvast lõustast tuld ning suitsu välja purskab. Nüüd, kui leib kerkib, einetab ta viimaks isegi, laps rinna otsas, sööb kiilu leiba, küpsetatud silgu ja rüüpab kurnust haput piima peale. Kuid ei ta unusta krantsigi, maja truud vahti trepil, ega kassi, kes unisena ahju pealt piilub. — Ja nüüd aspeldab ja raspeldab, pöörleb ning piirleb ta jälle, sõtkub mõhes veel teiseigi taina tõusma, paneb selle ahju ja küpsetab, ning ojana voolab higi ta otsaesiselt. Kuid vaata: päikese laskudes on tal leivad lae all, varras varda kõrval täis laotud leibu, kust värsket hõngu alla hoovab. Ja siis, kui mehed metsast tulevad, ootab neid aurav õhturoog pestud laual. Kuid kus on perenaine

ise? Seal õues lüpsab ta jälle oma kõverasarviseid elajaid ja kibu kohal õõtsub kihisev, vahune hari. — Nii ta aspeldab ja raspeldab, nii ta pöörleb ja piirleb; ja alles siis, kui teised juba kõige sügavamas unes põrisedavad, vajub ta voodi, palvesõnad huulil. Kuid ta töö ning toimetus pole veelgi otsas. Hädaldamata tõuseb ta öö jooksul oma asemelt iga tunni, iga silmapilgu järel, tõuseb oma lapsukest äiutama, kes seal kätakis nutta häälitseb. — Niisugune on, vennad, üks hea perenaine.

Juhani. Hästi öeldud, Aapo, ja ma mõistan su kõne otsarvet. See püüab mind nimelt naisevõtmisele meelitada. Jah, ma mõistan. Naine, ütled sina, on tarviline riist majapidamises. Tõsi! Kuid ole mureta. Su soov läheb arvatavasti peagi täide. Nonoh; jaa! Ma tunnistan, et mu mõte täie tõega on hakanud tüdrukusse, kellest loodan saavat naise, ning hea naise, kui mind vanad märgid ei peta. — Jah, vennad, nüüd algavad meil teised päevad ja teised tembud, ning kanda võetav pere-mehekohus koormab mind rängalt. Peremehe, peremehe olgu rusub siin hirmus koorem, ja suur on kord mu vastutuse andmine viimsel kohtupäeval. Minu vastutada olete nüüd kõik üheskoos, pidage seda meeles.

Tuomas. Sinu? Mispärast?

Juhani. Mina olen teie peremees; minu põidlaotsast imetake kord teie pärast verd.

Tuomas. Ise vastutan ma nii oma ihu kui hinge eest.

Timo. Ise minagi vastutan; eheh!

Aapo. Veli Juhani, pane tähele, et sääraseid laused paha verd sünnitavad.

Juhani. Ma ei mõelnud paha verd, niisama vähe kui paha lihagi, kuid nagu tõrv, nagu takjad kuumal suvel hakkate te vihaselt asjatust, tühjast sõnast kinni, kuigi mu südant põhjani tunnete. Ma pean kurvastama!

Aapo. Jätame selle, ja ütle meile nüüd, kui võid, kes on see tüdruk, kes on su südame enese poole tõmmanud.

Juhani. Tahan seda põiklemata öelda. Plika, keda armetul kombel armastan, on Männiku-moori Venla.

Aapo. Hm.

Juhani. Mis sa ütlesid?

Aapo. Hm, ütlesin mina ainult.

Tuomas. See on üks piinlik lugu.

Simoni. Venla. Vaata, vaata! Kuid sündigu kõik taeva- isa tahtmise järgi.

Aapo. Hm, või Venla!

Juhani. Mis te urisete? Kuid, ah! ma aiman midagi; ja hoidku meid jumala poeg! Mis? Oelge suu puhtaks!

Aapo. Kuule: juba aastate kaupa on mu mõtted kõvasti selle tüdruku küljes kinni olnud.

Simeoni. Kui looja ta minule on määranud, miks peaksin siis muretsema?

Eero. Ole mureta. Sulle on ta määratud ja mina tema võtan.

Juhani. Mis ütleb Tuomas?

Tuomas. See on piinlik asi; tüdruk meeldib mulle väga, seda pean tunnistama.

Juhani. Või nii, või nii. Hüva! Aga Timo?

Timo. Mina tunnistan sedasama.

Juhani. «Issanda poeg ja Kaitaranna Kusta!» Kuid Eero?

Eero. Tunnistan otsekoheselt sedasama, ikka otsekoheselt sedasama.

Juhani. Hea, väga hea! Hahaa! — Ja Timo niisama, Timo niisama!

Timo. Tüdruk on mulle üpris armas, seda tunnistan. Tõsi küll, ta peksis mind kord hullul kombel, lahmis mind lapsukest siis tublisti, ja seda leili ma juba mäletan; nonoh!

Juhani. Vait, vait! sest nüüd on küsimus sellest, kas sa teda armastad.

Timo. Jaa-a, jaa-a, seda teen, ja kõvasti, kui ta nimelt mind vastu armastab.

Juhani. Nii, nii! Astud siis sinagi mu teele ette?

Timo. Mitte sugugi, mitte sugugi, kui sa tõesti oma meelt ei suuda taltsutada, meelt ja keelt. Pean ometi tollest plika-klutist palju ja tahan ka kõigest oma jõust püüda, et ta mu naiseks saaks.

Juhani. Hüva, hüva! Kuid mis ütleb Lauri?

Lauri. Mis on minul tüdrukuga tegemist?

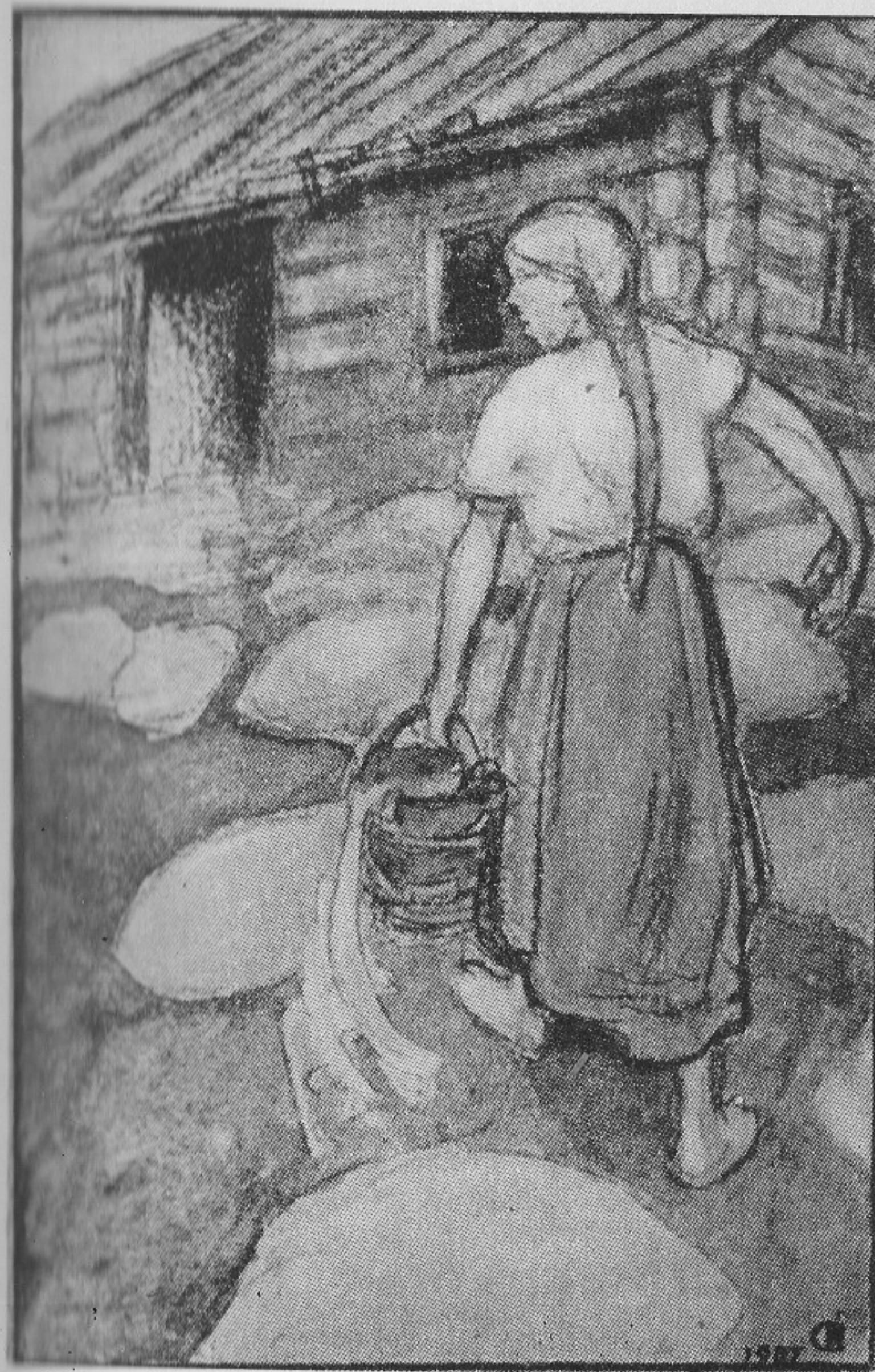
Juhani. Kelle poole siis kaldud?

Lauri. Ei sega asjasse, ei sellelt ega teiselt poolt.

Juhani. No sellest tuleb alles supp.

Lauri. Millesse mina oma lusikat ei pista.

Juhani. Nõnda siis kõik peale Lauri. Poisid, poisid, Jukola vennaskond ja mu suur suguvõsa! Nüüd lüüakse, ja maa ning taevad väriseb! Nüüd, kulla vennad, nuga, kirves või

puuhalg, ja üks kõigi vastu ning kõik ühe vastu kui seitse sõnu! Olgu siis nii! Puuhalg on minu sõjariist; selle oksiku haaran mina, ja süüdistagu see iseennast, kelle kolp sellest pürru kisub. — Võtke halud, poisid, ja astuge ette, kui teis on meheväärilist vastast.

Eero. Siin seisan sõjariistus, kuigi muist pisut madalam.

Juhani. Sina vurriluu! Aga vaata, ma näen su näol jälle toda pilkavat, toda salalikku, toda neetud irvitust, ja näib nii, nagu teeksid sa nalja kogu selle asjaga. Kuid küll ma sind õpetan.

Eero. Mis sa sellest hoolid, kui aga mu halul on tõsi taga!

Juhani. Küll ma sind varsti õpetan. Võtke halud, poisid, võtke halud!

Timo. Siin olen mina ja siin minu halg, kui nii soovitakse. Mina ei tahagi viha ja riidu, kuid kui nii soovitakse.

Juhani. Võta halg, Tuomas!

Tuomas. Mine põrgusse oma haluga, hull!

Juhani. Surm ja needus!

Simeoni. Jõle, paganlik ja türgimaaline on seesinane kisa; kuid ma loobun sest mängust ja jätan oma kosjaasjad issanda hoolde.

Lauri. Loobun ka mina.

Juhani. Seepärast minge kõrvale, minge jalust eest kõrvale! — Võta oma halg, Aapo, ning kõmaga Jukola seinad pealuude lõhkemisest. Tuli ja kuradid!

Aapo. On jõle inimlaps. Ma kohkun, Juhani, kui vaatan niiid su nägu ja näen, kuidas su silmad pöörlevad ja juuksed seisavad püsti nagu juudihabe.

Juhani. Las seista, las seista; need on just need harilikud ja õiged jussi-juuksed.

Eero. Ma tahaksin neid pisut sagida.

Juhani. Sina põial! On parem, kui sa ilusti nurgas püsid. Mine! mul on sust hale meel.

Eero. Vii õigel ajal nurka oma kole lõuavärk. Sellest hakkab mul hale meel; sest see tudiseb ja vabiseb juba kui sant.

Juhani. Vaata, kuidas see halg tudiseb, vaata.

Aapo. Juhani!

Eero. Löö! Usun, et siit sajab tagasi ja ehk sajab otse raheteri, suuri kui halgusid. Löö sina!

Juhani. Küllap löön.

Aapo. Sa ei löö, Juhani!

Juhani. Käi hunnikule sina, või võta oma halg ja kaitse ennast, muidu pehmitan su pea. Võta oma halg!

Aapo. Kus on su mõistus?

Juhani. Ses pahkjas halus; vaata, nüüd lausub see oma sõnakese.

Aapo. Oota, vennas, oota, kuni minagi sõjariista kätte kahman. — Vaat nii, siin seisan nüüd, puu kui vorst pihus. Kuid enne veel paar sõna, sina Jukola kristlik vennasalk, ja siis tapleme kui hullud hundid. — Pange tähele: vihavimmas on mees verejanuline kiskja ega mitte inimene; ta on kottpime nägema, mis on õigus ja mõõt; ning kõige vähem võib ta viha võimuses oma armuasju korraldada. Kui nüüd aga ometi mõistuse seisukohalt katsuksime asjaolu vaadelda, mis on sundinud vendi halgusid haarama, siis usun ma, et asjalugu on järgmine. Tüdruk ei või meid kõiki armastada, vaid ainult ühte, kui ta üldse ühestki meist hoolib, kelle seltsis tahaks käsikäes rännata üle elu ohakalise mäe. Mulle näib seepärast kõige parem olevat, et läheme kõik üheskoos ja ühekorraga tema juurde tõsiselt oma asja avaldama, küsides pühalikul meelel ja keelel, kas ta võiks ühele meie hulgast oma südame kinkida. Kui nüüd tüdruk päri on, siis kiitku see, kellele igatsetud loos langeb, oma õnnepäeva, teised aga heitku nurisemata saatusele alla. Kes ilma jääb, see neelaku oma meeletu põue põhja, lootes, et ta siin maailmas veel temale määratud abikaasa leiab. Kui nii teeme, siis teeme nagu mehed ja õiged vennad. Ja siis astuvad meie isa ja ema äraseletatud hinged välja taeva hõõgavast väravast ja vaatavad sätendava pilve serval seistes meie peale alla ning hüüavad kõrge häälega: «Vaata nii, Juhani, vaat nii, Tuomas ja Aapo, vaat nii, Simeoni, Timo ja Lauri, just nii, mu pisuke Eero! Te olete pojad, kellest meil on hea meel!»

Juhani. Kurat võtku, sa, vennas, kõneled kui taeva ingel, ning ei puudu palju, et mind nutma ei paneks.

Simeoni. Me täname sind, Aapo.

Juhani. Palju tänu! Sinna virutan ma oma halu.

Timo. Sinna minagi. Ja see riid lõppes nõnda, nagu ma juba algusest peale tahtsingi.

Simeoni. Aapo peab peeglit meie ees, ja seepärast tänagem teda.

Eero. Teda tänagem, laulgem otse «Simeoni tänulaulu».

Simeoni. Pilkamine, pilkamine ja irvitus jällegi.

Timo. Ära pilka, Eero, jumalasõna, Simeoni tänulaulu.

Aapo. Ah, nii noor ja nii paadunud!

Simeoni. Nii noor ja nii paadunud! Eero, Eero! Jah, süüd ei ütle ma rohkem, vaid ohkan ainult sinu pärast.

Juhani. Ma ennustan sulle, Eero, et me veel kord või paar sulle üsna isa käega peame andma. Sest ema kasvatas sind liiga hellitades.

Simeoni. Me peame teda karistama, niikaua kui ta süda on veel noor ja nõtkes; kuid seda tuleb teha armastava käega ega mitte vihavimmas. Viha karistus ajab kuradeid sisse ning mitte välja.

Eero. Säh sulle, ja päris armastava käega.

Simeoni. No näe seda jumalavallatut, kui löi mind!

Eero. Ning vastu koonu. Vähemastki on mu sapp üle keenuud.

Juhani. Tule siia, pojuke. Timo, ulata too kepp sealt nurgast.

Simeoni. Vaat nii, Juhani, pea sina teda ilusti põlvil, mina lasen tal püksid alla.

Eero. Ärga põrgu päralt!

Juhani. Asjata siplend sa, klutt.

Simeoni. Ära lase teda lahti.

Juhani. Vaata seda kiisapoega. Kuid ega sa pääse, ei.

Eero. Lööge ainult, te neetud, nii pistan tule nurga alla. Teen jumala eest tuld ja suitsu, tuld ja suitsu teen!

Juhani. Seda sappi! Või pistad tule nurga alla? Ah seda sappi!

Simeoni. Issand hoidku, seda sappi!

Juhani. Kepp siia, Timo!

Timo. Ei leia ju seda.

Juhani. Sa pimesikk, eks sa näe seda seal nurgas?

Timo. Jah et see või? see kõivune?

Juhani. Seesama just; anna siia.

Simeoni. Löö, kuid mõistlikult ja mitte kõigest jõust.

Juhani. Küll ma tean.

Lauri. Mitte üht hoopki, ütlen mina!

Tuomas. Jätke poiss rahule!

Juhani. Ta vajab pisut hanna alla.

Lauri. Sa ei puuduta teda nüüd sõrmega!

Tuomas. Lase poiss lahti! Silmapilk!

Timo. Saagu ta andeks, see Eero-pojuke, saagu seekord siiski veel.

Simeoni. Andeks, andeks, seni kui ohakas ja umbrohi nisu võidavad.

Lauri. Ära puuduta teda.

Aapo. Andke talle andeks; ja nii püüame ta pealaele tuliseid süsi koguda.

Juhani. Mine siis ja täna õnne.

Simeoni. Ning palu jumalat, et ta annaks sulle uue südame, meele ja keele.

Timo. Aga mina lähen magama.

Aapo. Kaalume veel üht punkti.

Timo. Mina lähen magama. Tule ühes, Eero; lähme magama ja unustame selle maailma sipelgapesa, selle jõleda kääpa, mis vihmaga aurab ning suitseb. Tule, Eero!

Juhani. Kuid mis punkt see on, mille lahendust sa tahad?

Aapo. Jumal paraku! lugu on ju nii, et meie ei tunne A-dki, aabitsa esimest tähte, ja ometi on kirjamõistmine kristliku kodaniku tingimatu kohus. Kuid selleks võidakse meid sundida seaduse jõuga, kirikuseaduse jõuga. Ja te teate, mihuke kroonumasin meid ootab ning tahab hammaste vahele tõmmata, kui me viisakalt lugema ei õpi. Jalgpall ju meid ootab, vennad, must jalgpall, mis seal kiriku võõruses põõnab kui must kult, jõllitades süngelt oma ümarate aukudega. Just nende põrgupihtidega on praost meid ähvardanud, ja küllap ta oma ähvarduse täide saadab, kui meie igapäevast usinust ning harjutust ei näe, see on kindel asi.

Juhani. On võimatu lugema õppida.

Aapo. Inimesed on selle kunsti ennegi läbi teinud.

Tuomas. Tuleks selle kallal alles higistada.

Juhani. Ja ähkida. Mul on nii kõva pea!

Aapo. Kuid kõva tahtmine viib mehe ka läbi halli kivi. Hakkame peale, muretseme enesele Hämeenlinnast aabitsad ja lähme köstri juurde kooli, nagu praost on käskinud. Teeme nii, enne kui meid kroonu küüdiga viiakse.

Juhani. Ma kardan, et nii tuleb siin teha, ma kardan. Jumal halastagu meie peale! Kuid jäägu see mõte homseks ja lähme puhkama.

TEINE PEATÜKK

n vaikne mihklikuu hommik. Kaste särab nurmel, udu aeleb koltunud lehestiku tipul ja hääbub viimaks kõrgusse. Sel hommikul on vennad tõusnud väga sapistena ja vaiksetena, näod pesnud, juuksed harjanud ning pühapäeva-rõivad selga ajanud. Sest täna on nad otsustanud köstri juurde kooli minna.

Nüüd söövad nad Jukola pika männipuust laua ääres hommikust ja neile näivad maitsevat rusked herned, olgugi et nende näod polnud rõõmsad, vaid paha tuju kibedus paistis nende kulmukarvult; mõte kooliteest, mida mööda nad peatselt peavad astuma, on seda teinud. Kuid pärast söömist ei rutanud nad ometi kohe teele, vaid istusid veel hetkeks puhkama. Vaikides nad istusid, ja mõni neist vahtis murelikult alla põrandale, mõni jälle vahtles oma punakaanelist aabitsat, pööra-

tes selle tugevaid lehti. Toa lõunapoolse akna ääres istub Juhani, vaadates aeg-ajalt üles kivise mäe ja tiheda männiku poole, kust paistis moori onn oma punapiidalise uksega.

Juhani. Venla astub seal mööda jalgrada, ja käbe on ta kõnnak.

Aapo. Ja eile pidid nii ema kui ka tütar Tikkalasse sugulaste poole minema, naereid listima ning palukaid korjama, et olla seal hilissügiseni.

Juhani. Hilissügiseni? See teeb mu üpris rahutuks. Arvata-vasti nad lähevad; kuid Tikkalas on tänavu sulane, kes on priske poiss ja suur sul, ning sinna läheks peatselt meie kõigi lootus. Seepärast oleks kõige parem otsekohe teha see viimane temp, esitada küsimus, see kõigi küsimuste küsimus. Läki siis plikalt pärima, kas tahab ta meel meie poole painduda ning süda süttida.

Tuomas. Seda pean minagi kõige paremaks.

Timo. Niisama mina.

Juhani. Ja-jaa! ega nüüd muud kui kõik kosja ning kõik ühekorraga nagu mehed. Ja-jaa! Issand hoidku meid! Kuid ei aita muu, vaid kosja, kosja! Nüüd oleme paremais rõivais, pestud ja harjatud; kogu meie väljanägemine on ristiinimese moodi: puhas ja otsekui uuesti sündinud. — See teeb mu rahutuks. — Kuid Venla poole! Nüüd on kohane aeg.

Eero. Ja olgu see ka meie õnnepäev.

Juhani. Kelle õnnepäev, kelle? Ahaa! kuis arvad, poiss?

Eero. Kas või meie kõigi.

Juhani. Teisiti öeldes, et ta meie kõigi naiseks tuleks?

Eero. Kas või ka nii.

Juhani. Ära, hull!

Simeoni. Kuidas see, jumala pärast, oleks võimalik?

Eero. Jumala ees pole miski võimatu. Uskugem, lootkem ja armastagem kõik üksmeelselt.

Juhani. Vait, Eero! sest nüüd läheme kosja ja ühes sellega kooli, võörkotid õlal.

Aapo. Kuid et asja korralikult ajada, siis olgu üks meist seal onnis niikui isameheks.

Juhani. See on tähtis punkt. Kuid siia ju oledki selle ameti peale otsekui loodud. Sul on hea anne; su kõne äratav ikka põues tuld ja välku. Tõesti! sa oled pastoriks sündinud.

Aapo. Mis tean mina? ja miks kõneleme annetest? Siin

metas kaovad nad teadmatuse uttu, hääbuvad nagu sulisev ojake liiva.

Juhani. Vali saatust ei lasknud sind kooli.

Aapo. Kust oleks meie talu minu koolitamiseks vara saanud? Pidage meeles: mõnigi moonakott peab kodu ja kooli vahet rändama, enne kui poiss räästooli pääseb. — Kuid püsime asja juures, kosjaasja juures. Olgu, nagu tahate. Mina asun teie ühiseks kõnemeheks ja püüan rääkida nagu mõistlik mees.

Juhani. Asume siis teele. — Jumala eest! Ei aita mun, kui aga teele täie hooga. Moonakotid jätame välja moori onni ette, ja Lauri, kel pole sel allikal hobusejootmist, hoidku neid sigade eest. Läki nüüd! Ja astume mõrsjamajja, aabits pihus; see annab meile pisut nagu pidulikkust.

Eero. Eriti kui kukega kaane väljapoole pöörame.

Juhani. Kas jälle? Kuid kukest tuleb meelde see kohutav uni, mis painas mind läinud ööl.

Simeoni. Jutusta seda; ehk on see meile kasulikuks hoia-tuseks.

Juhani. Nägin und, et seal ahju peal oli kanapesa ja selles seitse muna.

Simeoni. Jukola seitse poega!

Juhani. Kuid üks munadest oli naeruväärt väike.

Simeoni. Eero!

Juhani. Kukk suri!

Simeoni. Meie isa!

Juhani. Kana suri!

Simeoni. Meie ema!

Juhani. Ja siis kohe kogu maailma hiired, rotid ja nirkid pesa kallale. — Mis need loomad peaksid tähendama?

Simeoni. Meie patuseid himusid ning maailma rõõmusid.

Juhani. Küllap vist. — Tulid nirkid, rotid ja hiired ning keerutasid ja veeretasid, tiksisisid ja täksisisid mune, mis peagi katki läksid, ning sest väikesest munast tõusis väga paha hais.

Simeoni. Pane tähele, Eero.

Juhani. Munad löödi katki ja kohutav hää, nagu paljude koskede kohin, hüüdis nüüd ahju pealt mu kõrva: «Kõik on ära rikutud, ja see ärarikkumine on suur!» Nii hüüti, kuid siis hakkasime ometi koguma ja keetma toda sodi, ja saime sellest lõpuks niinimetatud munaroa ehk munapudru; ning me sõime seda üpris hea meelega ja andsime naabritelegi.

Eero. Uks hea uni.

Juhani. Kibe, kibe uni: sa haisesid seal kui põrgu. Väga kibedat und nägin mina sinust, poiss.

Eero. Aga mina nägin sinust üsna magusat und; nägin, et aabitsa kukk munes sulle virkuse ja tarkuse palgaks suure hunniku kombut ning suhkrutükke. Sina rõõmustasid väga ja mekkisid oma maiustusi; andsid veel mullegi.

Juhani. Või andsin sullegi. No see oli ju hästi tehtud.

Eero. Kunas and paha teeb?

Juhani. Ei üialgi; eriti kui sulle pisut vembla otsast annaksin.

Eero. Miks ainult pisut?

Juhani. Suu kinni, mullikas!

Tuomas. Tehke seda mõlemad ja asume teele.

Aapo. Võtku igaüks oma kott ja aabits.

Nii läksid nad naabri tüdruku kosima. Üksteise järel, vaikides sammusid nad üle kartulikoopa-künka, astusid üles mööda kivist mäe ning seisisid lõpuks Männiku-moori onni ees.

Juhani. Siin oleme, siia jätame oma kotid; ja sina, Lauri, istu truu vahina, kuni me mõrsjamajast tagasi tuleme.

Lauri. Kas te seal kaua olete?

Juhani. Sedamööda, kuis asjaajamine nõuab. — Kas kellelgi on sõrmust taskus?

Eero. Seda ei tule sul tarvis.

Juhani. Kas kellelgi on sõrmust taskus?

Timo. Pole minul ega minu teada ka kellelgi teisel. Seal see asi on: noormees peaks ikka kõndima, särav sõrmus karmanis.

Juhani. No pagan! Siin me siis nüüd seisame. Ja eile oli meil harjukas lisakki, kellelt oleks võinud osta nii sõrmuse kui kaclaräti, kuid mul ei tulnud pähegi.

Aapo. Need riistad võime enesele ka tagantjärele osta. Ja ongi parem, kui kindlasti teada saame, kas meist keegi ja kes nimelt peab need õnnelikud ostud tegema.

Juhani. Kes avas ust? Kas Venla?

Timo. See oli vanamoor, see kõverlõug.

Juhani. Venla vakk vuriseb seal kui rõõmus sitasitikas suveõhtul, ennustades ilusat ilma. Läki nüüd! Kus on mu aabits?

Aapo. See on su pihus, vennas. Sa, jumala loom, oled peast nagu pisut segi.

Juhani. Pole viga, vennakene. Kuid ega mu nägu ometi nõgine ole?

Eero. Mitte põrmugi, vaid oled puhas ja soe kui äsjamune-
tud muna.

Juhani. Läki nüüd!

Eero. Oodake! Mina olen kõige noorem ja võin teile ukse avada ning ise viimasena tulla. Astuge sisse.

Nad astusid moori madalasse onni, Juhani kõige ees, silmad tülis ja juuksed püsti nagu okassea harjased, ning teised järgnesid truult ja tõsiselt ta kannul. Nii astusid nad sisse ja Eero virutas ukse nende taga kinni, jäi aga ise välja, istus murule, huulil peiar muhelus.

Kuid moor, kelle toas nüüd viis venda kosilastena seisavad, on käbe ja karme eit; ta teenib endale ülalpidamist kanakasvatuse ning marjakorjamisega. Suved ja sügised kookab ta usinalt kännulisil raiesmail, maasika- ja palukakinkudel, kookab ning higistab ühes tütre Venlaga. Kauniks peeti neitsit. Ta juuksed olid roostekarva, vaade kaval ja terav, suugi sulav, pisut ehk liiga lai. Kehalt oli ta lühike, kuid tüse ja matsakas, ning tugev öeldi ta ka olevat. Säärane oli vennaste armulind männiku varjul.

Kuid onni üks kriiksatas ja Juhani astus ägedalt välja, lausudes vihaselt teistele, kes veel sees viibisid: «Tulge ära, poisid!» Sapise näoga astusid nad viimaks kõik välja ja hakkasid kirkuküla poole kõndima. Kuid kui nad majast viiekümne sammu kaugusele olid jõudnud, kahmas Juhani maast rusikasuuruse kivi ja virutas selle vihast ähkides vastu onni ust; rakisatas onn ja kiljatas onnis moor, avas ukse, vandus ning räuskas, raputades rusikat põgenevate vendade poole. Aabitsad pihus ja vöörkotid õlal, astusid vennaksed üksteise järel mööda kirkuteed, sõnagi omavahel vahetamata. Viha ägeda vimмага rändasid nad; liiv sahises ja kotid kõikusid; ega pannud nad tähele, kuidas tee kulus. Kaua kõndisid nad hääletult, kuni Eero viimaks suu avas ja küsis:

Eero. Kuidas asi õnnestus?

Juhani. Jaa-ah! et kuidas ta õnnestus? Kas sa meiega sisse tulid, sina harakas, sina varesepoeg? Kuid ei usaldanud, tõepoolest ei usaldanudki. Mis sihukesest varesepojast? Venla pistaks ta seeliku alla. Aga vaata, vaata, kui palju olen ma sinust und näinud. Nägin ju, nagu nüüd mäletan, mineval ööl sinust veel teisegi une. Imelik küll! Seal sa istusid männikus

Venla kõrval, armsalt mehkeldades, kui mina teile sala lähedale hiilisin. Kuid vaata, kui mind nägite, mis tegi siis Venla? Peitis, pagan, su oma undruku ääre alla. «Mis oled sa seelikusse mässinud?» küsisin mina. «Ainult väikese varesepoja,» vastas tüdrukulõkats. Hi-hi-hii! Ja ega olnudki see uni, ei, tont võtku! vaid iseenesest, omast peast mõtles Juhani poju selle välja. Jaa-ah! ei ta olegi nii rumal, kui arvatakse.

Eero. Imelik, kuidas oleme teineteisest und näinud. Mina nägin sinust jälle niiviisi: Seisite otsekui seal männikus, sina ja Venla, armsalt kaisutades ja tõsiselt üles pilvedesse vahtides. Sest sealt, taeva kõrgusest, ootasite mingit märki, otsekui teie armastuse heakskiitmise täheks. Taevas kuulas, kuulasid mets, maa ja väikesed sirgukesedki, ning te ise ootasite kõige sügavamas vaikuses, mis peab tulema. Tuligi lõpuks üks vana vares, lendas kohmates läbi vaikse õhu, ja kui jõudis otse teie kohale, heitis kord jõllitava pilgu alla teie peale, kuid pööras siis peagi silmad jälle teisale, laiutas koibi ja laskis midagi valget, mis langes alla ja laksatas poisile ning plikale vastu otsaesist, plärtsatas vastu sihverplaati. — See ärgu pahandagu sugugi su meelt, sest nägin nii unes ega ole sepitsenud midagi omast peast.

Juhani. Ma sind riivatut...

Siis tormas ta kohutavana Eero poole, kes väledalt vihase venna eest põgenes. Uhe hüppega põikas ta teelt, laskis jänesena piki põldu, kuid Juhani kohmas metsiku karuna ta järel. Karglesid kotid, kõmises kuiv nõmm nende all ja kostis teiste vennaste kisa, kes riiumehi rahule ning leplikkusele manitsesid. Kuid Eero kiirustas jälle teele tagasi, ja teised ruttasid teda päästma kohutava Juhani küüsisest, kes juba otse noorema venna kannul jooksis.

Tuomas. Seisa ilusti paigal, Juhani.

Juhani. Ma teda pigistan!

Tuomas. Korralikult, mu poiss.

Juhani. Surm ja needus!

Aapo. Ta tasus ainult sama mõõduga.

Juhani. Neetud olgu ta keel, neetud olgu see päev! Saime ju, jumala eest, Venlalt korvi! Haaksarvised saatavad ja suur taevane sõjasalk! Ei näe mu silmad enam süllavõrdki enese ette; nii must on maa ja taevas, kõik on must mu südame pärast. Surm ja needus!

Simeoni. Ära nea, mees.

Juhani. Nean nii, et maailm ringi käib ja laiali vajub nagu pehastanud palgikelk mastipuu all!

Simeoni. Mis me siis teha võime?

Juhani. Teha? Kui see aabits poleks jumala sõna, jumala enese kiri, siis lendaks räbalaiks, räbalaiks silmapilk see raamat! Kuid vaata siia: oma moonakoti peksan ma pudruks vastu maad! Kas tahate näha?

Simeoni. Ära jumala pärast jumala andi. Tuleta meelde «Paimio neitsit».

Juhani. Mu süda on vaevas!

Simeoni. «Kannatus vaevas, manna taevast.»

Juhani. Ma vilistan taevamanna peale, kui ei saanud Männiku-moori Venlat. Oi vennad ja mu suguvõsa suur! Kui te teaksite, siis mõistaksite, et mu mõtted on juba ligi kümme aastat selle tüdrukulõkatsi ümber meeletult pöörelnud. Kuid nüüd läks mu lootus, läks nagu tuhk tuulde.

Timo. Varasel hommikutunnil saime korvi.

Juhani. Viimane kui üks!

Timo. Ei leidnud keegi armu, ei väiksemgi meist. Kõik saime.

Juhani. Kõik, kõik! Kuid parem ometi nii, kui et mõni teist oleks ta enesele naiseks saanud. Annaksin nüüd, kurat võtku! sellele poisile kitli peale, kellega see temp oleks juhtunud, seda mina teeksin.

Tuomas. Me olime kõik liiga sündmatud. Seda avaldas plika pilkav naer, kui Aapo oli meie ühise asja esitanud.

Juhani. Naha peale peaks ta saama, see lõkats. Meid narriks teha! Oota, sa nokats! — Aapo tegi kõik, mis võis, seda ei saa salata; kuid siin poleks aidanud isegi keerubi keel.

Timo. Kui oleksime aga plika ette astunud mustas kalevikuues ja kell oleks paisutanud vestitaskut nagu priske sõrrunaeris, võti veel kilksatanud keti küljes ja hõberipatsiga piip hambus auranud, siis oleks, susi söögu! meie ettevõttest tulnud nii muu kui poegi.

Juhani. Naisel ja harakal on ühesugune himu säravate asjade järele. — Kuid Aapo on vait nagu jäätanud järv.

Aapo. Minu hääl ei kosta marus. Või hakkavad südame metsikud tuulispead su põues juba laskuma?

Juhani. Veel lainetab mu südame verine tiik, lainetab veel kaua. Kuid lausu ometi üks sõnagi.

Aapo. Kas või kaksiki. Kuula siis nüüd. Võta oma süda pihku ja sosista ta kõrva mõistuse keeli nõnda: Venla ei hoolinud sinust, sest et ta sind ei armasta, ja et ta seda ei tee, see ärgu sind kurvastagu; sest armastuse leegi süütab taevast, mitte aga inimese mõtted. Kerjustüdruk armub kuningasse, vürstinna armub korstnapühkijasse nii mis hull. Nii lendleb siin armastuse vaim risti ja rästi ning sina ei tea, kust ta tuleb.

Timo. Armastus puhub, kust tema tahab, sina kuuled ta kuminat, kuid ei tea, kust ta tuleb ja kuhu ta läheb. Nii kuulsin tihti endist vaestemaja eite ütlevat. Kuid ta mõtles sellega vist jumala armastust, arvan mina.

Aapo. Ütle, Juhani, oma südamele veel nõndagi: ära löö astla vastu takka üles! Venla tegi õieti, kui korvi andis, sest astuda abiellu armastuse sunduseta — see ei lähe; see teeb asja keeruliseks ja toob sagedasti igavest õnnetust, nagu seda paraku nüüd tihti nähakse ja kuuldakse. Nõnda, vennad, Venla võtku enesele see, kes on talle määratud; meie teeme niisama.

Timo. Selle tüdruku, kes tehtud mu küljeluust, saan mina lõpuks, kas või pagan uluks. Tean veel üht asja: mehe süda seisab pahemal, aga naise oma paremal pool rinnas.

Juhani. Kuid minu süda ei seisa, vaid hüpleb ja mässab nagu pagan. — Oh sina pläralära, sina mustlaselökats! Miks pidasid halvaks mind talupoega, päris savimaa talupoega, vanemat poega!

Aapo. Siin pole midagi imestamisväärt. Meie talu on kisendavalt lohakil, ja see neitsike loodab, kuigi minu arvates asjata, et palju paremasse talu perenaiseks saab. Olen kuulnud, et teda meelitab too Sorvari Juhani.

Juhani. Too kikkloua-Jussil oleks sa nüüd mu kinnaste vahel, ma paitaksin sind pisut. Narrida plikat igavesse häbisse!

Aapo. Ja-jaa, maailm on ühel hoobil hull ning petlik. Venlal ei puudu nägu ega Jussil tegu. Sorvari on tore talu, ja see meelitab, kuid Jukola, see armetute pesa, on väga viletsas seisukorras, ja meie ise, talu seitse pärijat, veelgi viletsamas seisukorras, vähemalt maailma silmis. Meeles pidades meie nooruse laiska ja tihtipeale metsikut elu, ei või inimesed meist enam midagi korralikku loota. Ja ma tean, et vaevast võib isegi kümme aastat korralikku ja kõigipidi auväärt elu meid kaasinimeste silmis uuesti täielikku inimväärtusse tõsta. Nii raske on vabanemine paha nime kõntsast, kui see kord mehe külge

on hakanud. Kuid parem hilja tõusta kui igaveseks meie armetuse porilompi vajuda. Sellepärast olgu meie sihiks meeleparandus, meeleparandus kõigest jõust!

Juhani. Meeleparanduse teel me nüüd ju olemegi. Kuid see õnnetu kosjakäik andis mu südamele hoobi, mida see päevade ja nädalate kaup hirmsalt põeb; see lõi haava.

Aapo. Haava, haava, tõepoolest; kuid ma tean, aeg viib sellegi haava unustuse kärna ning naha alla. — Mis kära seal teel on?

Timo. Toukola poiste rõõmus parv.

Aapo. Kulutavad oma vaba esmaspäeva vallatuse pöörises, suursulid.

Timo. Ja tahavad kangesti meidki oma seltsi.

Juhani. Kiusatus läheneb.

Timo. Neil on nii lõbus olla.

Juhani. Aga meil? Mis ootab meid ees? Tuhad sarvilist ootab meid vaeseid ja tuline juuksesakutus.

Eero. Mihuke vahe: purra köstri ukse kõrval aabitsat, või kulutada hõisates ja lauldes rõõmsat vaba esmaspäeva lõbusate seltsimeestega.

Juhani. Vahe on kohutavalt suur, suur kui kaevupõhja ning taeva vahel. Vennad, kuhu peame astuma?

Eero. Astume aga taevasse.

Aapo. Kaevu, kaevu! lõmpsima rikkalikku eluvett. Õpi, tarkuse ja teaduse ürgmetsadesse tahame süveneda.

Tuomas. Köstri juurde, köstri juurde!

Juhani. Noh, marsime siis!

Eero. Kuulake Kissala Aapeli klarneti häält.

Juhani. Imeilus!

Timo. Kajab nagu peaingli pasun.

Juhani. Kui taeva sõjasalk ekseerib ja marsib, nii et pori plärtsub. Imeilus!

Timo. Nad tahavad meid kangesti eneste seltsi.

Juhani. Muidugi teada. Kiusatus läheneb, läheneb tõesti.

Kui vennaksed nõnda vestsid, lähenes neile Toukola poiste parv, kuid kaugeltki mitte nii viisakalt ja heatahtlikult, nagu Jukolased ootasid. Nad olid võrdlemisi vintis ja neil tuli nüüd tuju vennaste kulul pisut nalja heita ning nad laulsid neile laulu, mis äsja seipitsetud ja mida nad kutsusid «Seitsme mehe jõuks». Nõnda lähenesid nad siis koolimeestele, lauldes järgmisel viisil, kuna Kissala Aapeli klarnetit puhus:

Kõmagu nüüd kõigi kaelad,
Lahti löön kui laulu paelad,
Lauldes seitsme venna võimust.

Nagu Suures Vankris tähti,
Nii ses talus poegi nähti —
Seitse laiska venivorsti.

Juho manab, maja kajab,
Tuld ja tõrva välja ajab,
Juhani, see parem poju.

Tuomas seisab nagu sammas,
Kuulab vait kui vaga lammas
Aapo Saalomoni-tarkust.

Simeon, see vaga nägu,
Ohkab, ohkab: «Kuritegu,
Patt ja pärgel ilmaelu.»

Simeoni herneid keedab,
Timo rasva sekka heidab:
Sülgab patta täie suuga.

Lauri-poju metsas sammub,
Puude ümber ringi tammub,
Tongib nõmmi nagu mäger.

Tuleb viimne sabalüli,
Väike Eero, kius ja tüli,
Talu klähviv karjapeni.

Seal siis on see vennasari,
Uhke nagu sõnnikari
Oma seitsme mehe jõuga.

Hääletuina, kuigi hambaid kiristades, kuulasid vennaksed seda laulu. Kuid kui narrijate mõnitus sellega ei lõppenud, vaid pilkesõnu peatamatult langes, eriti aabitsa kukest ja selle munemisest, siis hakkas vennaste sapp paisuma ja nende silmad läksid teravaks, tõmbusid kitsaks nagu tuhkrul, kui ta mustas laanes kännu alt välja päevavalgusse vaatab. Kuid nüüd

juhtus, et üks võllaroog toukolaste hulgast Juhani mööda minnes äkki aabitsa ta käest tõmbas ja kõigest jõust jooksu pistis, aga Juhani viskas talle metsikuna järele. Siis tormasid ka teised vennad tulise hooga pilkajate kallale ja kaklus läks üldiseks. Esiti plaksusid kõrvakiilud, plaksusid mõlemalt poolt, kuid selle järel kargasid nad üksteise kõrisse kinni ja hakkasid — sõgedalt, ähkides — üksteist rebima, kiskuma ning rusikaga lahmima. Vägevast löid vastu toukolased, aga veel vägevamalt virutasid Jukola poisid, ja raskelt nagu raudnuiad langesid vennaste rusikad vastu vaenlaste päid. Pööreldi tolmu, mis tõusis pilvena kuivalt teelt, ja liiv ning sõmer rabisesid nende ümber lehestikus. Nii kestis määratsev taplus, ja vennaksed, kes pea juba võidul, kisendasid kõrge häälega: «Neetud, kas palute armu?» ning kaja pilvist vastas: «armu!» Kuid kuu panid toukolased vastu, kuni viimaks võimetuina maha vajusid. Seal lamasid nad rebitud kuuesiilude ja tursunud nägudega, neelates ahnelt värsket õhku kuuma, lõõtsutavasse siskonda. Võidumeestena seisis vennad, kuid nende näolt paistis, et neilegi taplusest küllalt sai ja et neilegi oli meeltemööda puhke-silmapilk. Eriti oli möllus Eeroga pahasti ümber käidud, sest ta lühike kehakasv andis vastastele suure paremuse. Tihti keerles ta kakluse kestel nagu väike mägrakoer teiste meeste jalus ja ainult rutuline abi teiste vendade poolt päästis teda põhjaliku purustamise eest. Rebitud juustega istus ta nüüd kraavikalda ja kogus uut jõudu, kõvasti lõõtsutades.

Kuid kuna teised just tapluse lõpetasid, lähenes Juhani oma vastasega, kiskudes teda kaelusest ja kägistades aeg-ajalt kõrist. Kohutav, hirmus oli nüüd Jukola vanema venna nägu. Viha tuisatas tulena ta muidugi väikestest silmadest, mis nüüd viimast veripunastena metsikult ta peas pöörlesid; kibe higi voolas ojana ta põsilt ja nagu sõjatäkk ta lõõtsutas ning ähkis.

Juhani. Otsi mu aabits, otsi mu a-pe-tse-raamat, silmapilk! Vaata, ma pigistan sind muidu nii, et su raba lendab. Otsi jumala nimel see punakaaneline aabits, sina vurle. Vaat nii mina sulle annan, vaat nii!

Toukolane. Ära löö!

Juhani. A-pe-tse-raamat!

Toukolane. Sinna põõsasse ma ta viskasin.

Juhani. Pane ta kaunilt mu pihu peale, oma käekesega, sina vurle. Kas sa arvad niisama siin tantsu löövat, vurle? Kas sa, neetud, ei anna seda punakaanelist aabitsat mu kätte?

Toukolane. Sa lõmastad ju mu kurgu, mu kurgu!
Juhani. A-pe-tse-raamat! Issand hoidku meid! A-pe-tse-raamat!

Toukolane. Siin on, sina hirmus mees.

Juhani. Anna talle üks väike musu. Nii, suudle teda ilusti.

Toukolane. Mis? Suudelda?

Juhani. Ja õige netilt. Ning tee seda jumala pärast, mu vend, kui su selg ei sügele ning hing sulle armas on. Tee seda, tee seda, muidu kisendab su veri juba selsamal silmapilgul kättemaksmist mu peale, nagu kord vaga Aabeli veri. Sest sa näed, et ma olen näost viha pärast must nagu sauna tont. Sellepärast suudle mu aabitsat. Ma palun sind meie mõlema pärast! — Vaat nii.

Toukolane. Kas oled nüüd rahul?

Juhani. Täitsa rahul. Mine nüüd ja täna loojat, et sa sellega pääsed. Ja kui seal vahemaal, seal õlgade ja peanupu vahel, mingeid jälgi leiad otsekui kruupingi hambaist, ja eriti kui veel homme seal nagu seatõve kangust tunned, siis ära selle üle iseäranis imesta. Nii, mine nüüd. Kuid veel üks sõna, vennas, veel üks sõna. Kelle tehtud on see laul, mida me äsja kikkis kõrvadega pidime kuulama?

Toukolane. Seda ma ei tea.

Juhani. Ütle välja!

Toukolane. Mina ei tea.

Juhani. Nonoh, küllap ma seda ikkagi teada saan. Kuid vii minult tervisi Kissala Aapelile ja ütle talle, et kui ma temaga kokku saan, siis ta kurk veel heledamalt kajab kui äsja ta klarnet. Mine nüüd; sest minu juuresolek pole sulle just tervislik. — Ära mõmise kättemaksust. Hoia, et mul äkki tuju ei tule sulle järele hüpata, et veel pisut pealekauba anda.

Tuomas. Jäta see armetu juba rahule.

Juhani. Ta on koonu pihta saanud, ma vannun seda. — Kuid jätame nüüd selle koledalt üles küntud, tuhandeks läbi tongitud maantee kus seda ja teist. Siin pole nüüd hea viibida, sest taplus maanteel on seaduse seisukohalt vaadates üpris sant lugu ja võib pista mehe väga kõvasti pinni.

Aapo. Rutake! — Kuid see oli alles leil; ja ilma Simeoni abita oleks mind hästi klopitud; ta vähendas pisut poistevirna mu kohal.

Simeoni. Miks me neisse puutusime? Kuid inimene on nõrk ega või oma viha ning patujõudu taltsutada. Ah! kui ma

vaatasin, kuis Tuoma rusikas mehi maha pani, siis mõtlesin: süüid pole inimesetapp enam kaugel.

Tuomas. Lõin vahest liiga ettevaatamatult, kuid on ju vähemagi eest löödud. — Astume rutemini; päev kulub.

Nad astusid ägedalt; kuid viha ja vimm ei tahtnud nende nägudelt kaduda, vaid kibedalt torkas nende südant, kui nad Toukola poiste pilkelaulu meelde tuletasid. Hääletult astus Juhani ees, astus vimмага, sülitades ja aeg-ajalt pead raputades. Lõpuks pöördus ta siiski teiste poole ja avas suu.

Juhani. Kes riivatu on selle laulu teinud?

Eero. Kissala Aapeli.

Aapo. Sinnapoole kaldun minagi, sest ta on õel lõuamees. Tegi ta ju nii tigea pilkelaulu meie vanast pastoriga, kes — jumal paraku! — juhtus loetusel pisut oma nina ära määrima.

Timo. Kuid oleks mul kortel viina ja sosistada paar sõna Nikula Anania kõrva, siis kuuleksime peagi kas või sülla-pikkuse laulu, milles täpipealt ära näidatakse, mis mees ta oleti on, see Aapeli. Suur lurjus ja logard on ta; käib külapidi, klarnet käes, teeb tüdrukutele lapsi ja elab oma vana ema kaelas. Suur suli läbi ja läbi.

Juhani. Kui see lorilaul, mida nad «Seitsme mehe jõuks» kutsusid, tema peakolust pärit on, vaat siis, kui ma teda esimest korda kohtan, olgu see kas või kirikumäel, nii tõmban tal peanaha kuklast kulmudeni tuppe, see on kindel. — Kuid kas me ei võiks ta kallale seadusega minna?

Aapo. Seadus ei mõista kedagi süüdi ilma kindlate tunnistajateta.

Juhani. Las astub siis vande; ja ma arvan, et ta pisut kohmetab, enne kui heidab oma hinge pimeduse kuristikku. Kui ta aga selle armetu tembu teeks, noh — head ööd siis, naabritel, maga rahu minu poolest.

Aapo. Kuid ma arvan, et seadus säärestes asjades süüalust vande ei lasegi.

Juhani. Siis saagu ta mu oma rusikaga, ja talle maitseb selle tervislik kipitus, ma usun, niisama nagu seaduse ja kohtu sool.

Simeoni. Kuid jätame juba sedapuhku sinnapaika nii selle laulu kui tolle metsiku tuuselduse maanteel. — Seal on see tõrvaskänd, mille kõrval kord karjas käies magama jäin ja imelikku und nägin, kuigi nälga vatsas näugus. Olin nagu taevast, istusin pehmel, õõtsuval sohval ja mu ees auras kuhjaga

täis söömalaud. Maitsvad, nii hirmus maitsvad olid need road ja nii rasvased. Mina sõin ja jõin, ning pisukesed keerubi-
poisid passisid mind nagu suurt saksa. Kõik oli võrratult kau-
nis ja pidulik: seal lähedal, kuldses saalis, kajas inglite koor,
ja mina kuulsin lauldavat seda uut ja suurt koraali. Nii nägin
und ja siis sain rinda selle tulesädeme, mis seal ilal ärgu enam
kustugu!

Juhani. See raamatukoi-karjusetaat, see punasilm ja kitse-
habe Tõrvakose Tuomas, su kaaslane karjas, ajas su pea pisut
segi; ja sellest siis see säde.

Simeoni. Ja-jah, küllap viimselpäeval nähakse!

Tuomas. Kuid seal on kuusk, mille otsast isa kord hiigla-
ilvese laskis; ja see oligi ta viimne ilves.

Timo. Jah, selle korra järel ei tulnudki ta enam koju
tagasi, vaid kanti külmana metsast.

Juhani. Tubli ja tugev mees, kuid poegade vastu kõva
ning kindel kui kalju. Harva astus ta ometi Jukola õues, vaid
elas metsades, ning kodus oli hiirtel pidu.

Aapo. Tõepoolest, ta unustas tolle vahest külgenõiutud
kütikire pärast küll liiga oma kodu, kuid ometi oli ta hea isa
ja suri tubli mehena. Puhaku ta rahus!

Timo. Ja kahekordselt meie ema.

Juhani. See alles oli auväärt perenaine ja jumalakartlik
inimene, kuigi ta lugeda ei osanud.

Simeoni. Ometi palvetas ta iga õhtu ja hommiku põlvili.

Juhani. Seda ta tegi. Võrratu ema ja perenaine. Mäletan
ikka, kuis ta adra taga astus, tugev kui hiigla-eit.

Eero. Ta oli suurepärase ema; kuid miks polnud meie
sõnakuulelikud lapsed, miks ei murdnud me põllul tööd nagu
seitse karu? Nüüd oleks Jukola teistsugune. Kuid mis mõist-
sin mina siis, pisuke paljassäär?

Juhani. Suu kinni, sina seal! Ma mäletan veel, kui halb
ja tige sa vaese ema vastu olid. Aga ikka hellitas ta sind, nagu
harilikult nii isa kui ema kõige nooremast last hellitavad; kuid
vaata, kuis vanema kasukas on lõpmata leilis, nagu seda kõige
paremini enesest tean. On mind, pagana pihta, omal ajal vihu-
tud kui karjakrantsi, kuid loodan ometi, et see kasuks oli,
jumala abiga.

Simeoni. Karistus teeb tõesti head, eriti kui õnaistad
rooska ja nuhtled jumala nimel.

Eero. Ja isäranis kui veel rooska soojendad.

Simeoni. Ma ei kuule su nurjatuid pilkesõnu, sa kott-
pine, sa hellitades kasvatatud laps.

Timo. «Hea laps karistab end ise» — kuid sihukest
tempu tahaksin ma näha.

Simeoni. Siin on Sõnnimäe ristee, surnuaiast siamaani
ajas kodukäija taga toda jõledat Kiikala klaasikaupmeest, kes
õltsel kirikust mööda minnes jumalavallatult vänge vandesõna
suust laskis. See hoiatagu teid vandumispatu eest.

Juhani. Kuid me seisame Sõnnimäe harjal, kirik on näha,
ja seal lõõmab kõstri punane häärber nagu lõkendav pärgli-
pesa! Hih! seal on kogu see põrgu härraslik toredus, seal see
kohutav kirjatarkus ning hirmuäratav auväarsus. Nüüd kan-
gestuvad kõik mu liikmed ja mu jalad panevad armuheitmatult
vastu. Ah! mis pean ma tegema sel timuka-tunnil, mis pean ma
tegema, teie õnnetu vanem vend?

Eero. Kui sa kord meie vanem vend oled, siis astu head
eeskuju andes ees ja pööra tagasi põrguteelt. Mina olen val-
mis sinuga tulema.

Tuomas. Vait, Eero! Nüüd mitte sammugi tagasi.

Juhani. Oi sarvpea-saatanad! Kõstri uks on mu meelest
kui surmakurk.

Aapo. Just seal on meie inimväarsuse ja au algus.

Juhani. Palav au, tuline au! Oi meid õnnetuid! Seal näen
kõstri kogu toredust, kirikumõisa kohutavat kõrkust, ja mu süda
paneב vastu — jumal aidaku meid! — paneב vastu. Mis
litled sina, Timo?

Timo. Tõepoolest, kõvasti paneב vastu.

Aapo. Usun seda, kuid siin maailmas ei tantsitagi alati
roosidel ja lillekestel.

Juhani. Roosidel ja lillekestel? Kas oleme meie roosidel
ning lillekestel tantsinud?

Aapo. Peame siin mõnegi kibeda marja alla neelama.

Juhani. Kibeda marja? Kas pole me veel küllalt neela-
nud kibedaid marju? Oi, vaene Aapo! mõneski leemes on meid
juba keedetud, nii mõneski tuules meie juukseid tuuseldatud.
Ja mis pärast? Mis oleme sellest saanud? See maailm on suur
sõnnikuhunnik, ei midagi muud. Mingu kus kurat kõstrid ja
papid, loetused ja raamatud ning nimismehed oma paberipun-
dardega! Kõik ühesugused maailma kiusuhinged! Ma nimeta-
sin raamatuid, kuid ei mõelnud siis ometi mitte piiblit, lauluraa-
matut, katekismust ja aabitsat ega ka «Hüüja häält kõrbes» —

toda kohutavat raamatut —, neid ma nüüd just ei mõelnud.
Kuid miks olen siia maailma sündinud?

Simeoni. Ära nea oma elupäevi, oma armuaja päevi.

Juhani. Miks sündisin siia, miks sündisin?

Timo. Sündisin siia vaeseks teekäijaks. Miks ei avanud
ma oma silmi parem lõhkihuulise jänesepojukesena seal tolle
kuusiku all?

Juhani. Või mina tolle orava kujul, kes männi harul
kädistab, händ püsti? Käbi on ta muretu leib ja kuuschabe
tema soe vaip ta sammaltoas.

Timo. Ning ta ei tarvitse lugeda.

Juhani. Ei tema tarvitse lugeda!

Aapo. Igäühele on ta osa antud, ja ikka on «mõök meest
mööda». Ning siin ei aita hädaldus ega mure, vaid töö ning
usinus. Nüüd aga edasi, mu vennad!

Tuomas. Edasi, köstri poole, kas või üle mere kohiseva
kurgu!

Juhani. Mis sa mõtled, Eero-puju?

Eero. Mõtlen köstri poole kooli minna.

Juhani. Hm! Lähme siis, astume siis. Oh jumala poeg!
Kuid laula, veli Timo, laula midagi!

Timo. Laulan oravast ta sammalsaalis.

Juhani. Jah, jah!

Timo.

Magusasti orav magab
Oma sammalsaalikeses;
Sinna jahikoera hammas
Ega metsamehe püünis
Pole iial ulatand.

Oma kõrgest kambrist vaatab,
Näeb maailma kaugeid tippe,
Näeb võitlust käivat ringi;
Kuid ta kohal rahulippe
Männioks see õõtsutab.

Üles-alla õõtsub orav
Armsa kuuse emarinnal;
On ta elu õnnerikas
Selles kiikvas kätkilinnas;
Metsakannel heliseb!

Tukub orav-ruskesaba
Oma väikse akna najal,
Kuni taevast linnulaulud
Saatvad teda õhtu ajal
Une kullamaile.

KOLMAS PEATÜKK

aks päeva on kulunud. Vennaksed istuvad köstri peretoas laua ümber, kangutades aabitsa kallal, nõnda kuidas juhatab kord köster ise ja kord ta väike kaheksa-aastane tütreke. Nii harjutavad nad usinalt lugemist, aabitsad käes lahti, otsaesised higised. Kuid ainult viis Jukola poissi on näha istumas laua taga. Kus on Juhani ja Timo? Nad seisavad seal häbinurgas ukse lähedal ja nende juuksed, mida köstri kange käsi on äsja tuuseldanud, turritavad praegu kõrgel püsti.

Üpris aeglaselt edeneb vennaste õppimine, mida nende õpetaja kohutav valjus ei kiirendanud, vaid seevastu ikka enam ja enam nende tahtmist ning tuju masendas. Juhani ja Timo tundsid vaevalt rohkem kui A-d, teiste oskus oli ometi mõne tähe võrra kaugemale jõudnud. Kuid suure hüppe neist kõigist ette tegi veli Eero, kes oli tähestiku juba kõrvale jätnud ja üsna väledalt veerimist harjutas.

Ohtu lähenes, kuid selle päeva jooksul polnud vennaksed veel toiduiiva maitnud. Sest köster, kes oli nende moonakotid aresti alla pannud, püüdis näljapiinaga nende õpihimu tõsta. Vihasest näljast vaevatuna seisis Juhani

nõnda siis oma nurgas, raputades ümarat pead, sülitades ja heites õpetaja poole põrmitsevaid härjapilkusid. Kuid tukkudes seisis tema kõrval Timo, hoolimata maailma asjust. — Viimaks katkestas köster ometi lugemise ja lausus: «Pidage nüüd vahet ja süöge, te puuhobused, mogige kui mäletsevad sikud taras. Kuid pidage meeles, selle sööma järel ei tule teie huulile toiduiiva, enne kui aabits on peas, te pahkpäised sõnnid. Tunni aega annan teile söömiseks, kuid uksest ei pääse te ometi sammugi välja. Leian tervisliku olevat teie aresti kuni õhtuni pikendada, üpris tervisliku. Kuid avage nüüd suuvärgid, sest kohe saate moonakotid käppade vahele.» Nii ta ütles, läks minema ja saatis tüdrukuga vennastele nende moonad, kuid uksele pandi kõva taba taha.

Timo. Kus on minu kott?

Lauri. Seal on sinu, siin minu oma. Sööksin nüüd kas või väikesi kive.

Juhani. Nüüd ei sööda ühtainust ivagi!

Lauri. Mis? Et ei söödagi nüüd?

Juhani. Ei ainustki iva!

Lauri. Topi enne merekurk oma kämbлага kinni.

Juhani. Olgu kotid ilusti puutumata.

Aapo. Mis sa siis mõtled?

Juhani. Köstrile pisut kiusu teha. Ei nüüd sööda, enne kui homme päev on tõusnud. Mu veri keeb, poisid, ja Keitula tuulikuna pöörleb mu pea. Kuid kiusu vastu kius!

Aapo. Selle kiusu peale naeraks vanamees üpris magusalt.

Juhani. Las ta naerab! Mina ei söö. — Eero veerib juba, näe, näe. — Mina ei söö.

Tuomas. Ega minagi süin, küll aga seal Sõnnimäe nõmmel. Seal istun varsti kanarbikupõlstril.

Juhani. Tõsi! Seal, seal uperdame varsti.

Eero. Mina olen asjaga päri, poisid.

Aapo. Mis hullused jälle?!

Juhani. Välja vangikongist!

Aapo. Meelemõistus, hei!

Juhani. Sõnnimäe männik, hei!

Eero. Just nõnda! Ja meelemõistus vastas: hei!

Juhani. Vastas kui mehine mees.

Aapo. Simeoni, katsu ometi sinagi.

Simeoni. Korralikult, vennad! Kuid ma ütlen ometi, et meist ei saa kirjamehi, ja sellepärast jäägu hüvasti kõik katsed

selles sihis. Olgu ainult meie elu eeskujulik ja korralik, sest me võime ka ilma kirja oskamata elada nagu ristiinimesed, kui ainult usume.

Aapo. Sa pöörane lükkad ju ümber, selle asemel et tõsta.

Juhani. Simeoni kõneleb, mis kord ja kohus. Minema siit, poisid; mu meel ei kannata kauem.

Tuomas. Mu südant sööb, kui näen, kuis Juhaniit jahvatatakse. Minema, poisid!

Juhani. See on otsustatud asi. Kuid ära haletse mind, Tuomas, sest kättemaksmine on minu käes. Mind on ju trääsitud ja rebitud nagu vähisööta, on tööpoolest! Ja mu taskus on päris suur kanepipeo, köstri kistud kanepipeo. Kuid kui see peo kord köstri kurku kinni ei topi, siis sünnib see ainult sellepärast, et tollest kraamist erilise värgi ja asjanduse teen. Köstril on kael, jah, tal on kael; kuid ei ma nüüd piiksatagi rohkem.

Eero. Mina vahest tean teist ja paremat nõu. Juuksepuust, mis sa karmanis kannad, keerutame köstrile kingituseks hea õppuse eest kauni õngenööri. Kuid miks ässitan teid patutööle, kui ometi kõik teame ja üksmeelselt heaks kiidame, et karistus sõnulseletamatult head teeb, nagu teel vennalikult vestsime.

Juhani. Eero veerib juba. Vaata ometi toda pai-poju.

Eero. On häbi küll alles nii vanalt veerimist õppida.

Juhani. Nii vanalt? Kuid meie teiste iga?

Simeoni. Ta torgib jälle.

Juhani. Jah, torgid jälle, sina ohakas meie nisupõllus, sina kibe juuretis Jukola kristlikus veljetaignas, sina okassiga, okaspõrsas, sina konn!

Simeoni. Tasa, köstri pärast tasa!

Juhani. Kõik üksmeelselt piinakongist välja! Kes nüüd vastu punnib, saab koonu pihta.

Tuomas. Kõik vehkat, kõik!

Aapo. Timo, sa kindlameelne mees, mis sina ütled?

Timo. «Ei saa kuube tohikust ega pappi võhikust», sellepärast «pillid kotti ja minema» ning kõik üheskoos. Tahan kinnitada oma mõtet veel ühe sõnaga: «Kahelt poolt kirvest ihutakse».

Aapo. Lauri, mis sina teed?

Lauri. Lähen siit Sõnnimäele.

Aapo. Ah! kas või surnud haudadest hüüaksid: te kangekaelsed, te meeletud mehed!

Juhani. Ei aitaks siiski, vaid marss minema, poiss! Kas tuleb? Muidu — issand jumal! — siit mu pihust vilgub ja vilgub. Kas tuleb?

Aapo. Ma tulen. Kuid veel üks sõna.

Tuomas. Ei aitaks siin nüüd tuhatki sõna.

Juhani. Ei, kas või igas sõnas oleks tuhat mõõka.

Eero. Ja igal mõõgal tuhat tera.

Juhani. Tuhat tuldraiuvat tera. Nii just; ka siis ei aitaks. Minema kindlusvangitornist, minema Sibernast, minema kohutavast kaevandusest nagu seitse kuuli suurtüki suust! Siin on nii kuul kui ka suurtükk, laetud suurtükk, mis ühtesoodu kuumeneb; nüüd on see tulipunane ja plahvatab silmapilk. Oi armsad vennad ja sugulased ning sama ema lapsed! Te sügite, kuidas ta selle mu otsatuti oma esimese sõrme ümber keerutas, siis kogu pihuga nõnda kahmas ja siis raputas nii, et mu hambad plaksusid. Hm!

Tuomas. Mina nägin seda ja mu põselihased paisusid vihast.

Eero. Mina kuulsin, kuidas Juhani hambad plaksusid, ma nägin, kuidas Tuoma põselihased paisusid, ja mind haaras hirm, kuid siiski tänasin ma teie pärast jumalat, tuletades meelde, kui kasulik on ometi karistus.

Juhani. Ära juhi, armas vend, tulilonte suurtüki pannule, ainult mu kahte kõrva, ära tee seda.

Tuomas. Miks sa õrritad teda, Eero?

Juhani. Eero ongi köstri pailaps. Noh, hea seegi, väga hea. Kuid mis kurja olen mina teinud, et köster mind nõnda piinab? Kas on see kuritegu, et mul on nii kõva pea? Ei puudu palju, et ma nutaksin.

Timo. Mis olen mina teinud, et mu juukseid hullupööra vanutatakse? Kas sellepärast, et mul on see mõistus, mille jumal kord mulle oma tarkuses andis?

Lauri. Kolm sakutust olen mina saanud.

Juhani. Kõigil meil on siit magusad mälestused. — Üks laht!

Aapo. Pea meeles, et oleme riivi taga.

Timo. Kang on ees, tugev kang.

Juhani. Katkeb kui kõrs, kuid peale selle: seal on ju aken. Üks keerutus mu kotiga, ja siis kuulub ilusat helinat ning kõlinat.

Aapo. Su pea on juba hoopis pöörane.

Juhani. Kahepäevasest pööritamisest, kahepäevasest pööritamisest, vennas.

Simeoni. Akent ei maksa siiski lõhkuda, kõneleme parem ilusti kõstriga.

Juhani. Mine kõnele vanapaganaga pörgus! — Aken kildudeks ja vangist välja! «Välja terve pataljon!» karjus kapten vihaselt.

Tuomas. Uks haaki, Eero!

Eero. Just nii; lossi suurvärv kinni, kui pataljon kantsi tagauksest välja marsib. — Uks on haagis.

Aapo. Mina hoiatan teid.

Juhani. Mis tehtud, on tehtud. Vaat nii!

Aapo. Sina peletis, püsti-pagan!

Simeoni. Vaat nii! See on tehtud! Nõnda see aken klirises!

Juhani. Aken klirises ja taevast põrises, kui kord ainult Jussi kott värises! See oli Laisk-Jaagu maailmakärakas.

Simeoni. Oh meid õnnetuid!

Juhani. Tee on lahti, kas tuled nüüd?

Simeoni. Ma järgnen teile, kulla veljed!

Juhani. Aapo, tee on lahti, kas tuled nüüd?

Aapo. Miks on sul rusikas püsti, sa meeletu? Ma tulen, tulen! Mis siin nüüd enam, kui juba kord tegu on tehtud.

Juhani. Surm ja needus!

Tuomas. Kõik kotid selga ja aknast välja! Eeskojas müdiseb.

Juhani. Ons see kõster? Ma paitan teda pisut.

Tuomas. Tule!

Juhani. See on kõster. Ma paitan teda pisut.

Tuomas. Minema! ütlen mina.

Juhani. Ära astu nüüd mu teele. Ma armastan sind, veli Tuomas.

Tuomas. Ma ei lase sul kuritööd teha. Kiirusta nüüd aga ühes minuga aknast välja; teised lasevad juba seal nurme mööda. Tule!

Juhani. Lase lahti! Miks kardad sa kuritööd? Võtan ta ainult ilusti põlvele, tõstan ta pikad kuuesilud üles ja laksan palja pihuga, ning tõsist tööd teeb see peo. Lase lahti, armas veli, muidu lõhkeb mu süda kui Korgi torupill. Lase! sa näed, kuidas mu pea aurab.

Tuomas. Oleme siis igavesed vihamehed, kui sa mind nüüd ei kuula. Pane tähele, mis ma ütlen.

Juhani. Lähme siis. Kuid ma ei lepiks sellega, kui sind südamest ei armastaks.

Nad jäid vait, heitsid end aknast välja mäele ja jooksid aabedalt üle kõstri kartulipõllu. Maas klõbisesid väikesed kivid, mullatükid lendasid kõrgele õhku ja peagi kadusid mõlemad poisid teiste järel tihedasse lepikusse. Kõster tormas alla vihasest virila näoga sisse, vibutades tugevat meriroost venemalt. Kõva, möirgava häälega hüüdis ta põgenejaid, kuid asjata. Välja lepikust kihutasid vennaksed, jooksid üle kivise, kaljusoonise maa, sealt läbi kitsa kadariku, sealt üle kirikumõisa avara, kõrkjarannase Nõelaneeme niidu, lõpuks üle lageda, kõmiseva välja, ning seisis liivasel teel, Sõnnimäe kallaku nõmme all. Üles mööda kerisekivilist rinnakut astusid nad ja otsustasid harjale jõudes siin mändide alla leeri lüüa, kantarbikumaale; ning peagi pöörles suits nende tulest üles puude ladvuni.

Kõrge oli koht, kus vennaksed laagrit pidasid. Paistis sinna üle tagant kirikumõisa murdkatus, mäetipul aga kõstri punane maja, suur kirikuküla, ning seal kuuskede hõlmas kihelkonna kivi kirik, pidulik, uhke. Paistis veel saarterohke järv, mida kirdetuul kobrutas, õõtsudes pehmelt ja paitavalt heleda taeva all, õõtsudes üle järve, üle niitude ja metsade, üle Sõnnimäe niidiku, mille all vennaksed nüüd lamasid ning leegitseval tulel naereid küpsetasid.

Juhani. Nüüd sööme otse kuningliku eine.

Timo. Päril parlamentliku lõuna.

Juhani. Tõpraliha kotist ja mahlanaerid tuhast. Need on silmapilk küpsed.

Tuul aga puhub ja puulatvu ajab,
Kallima hääle seal kaugeusest kajab...

Mihuke härjarumalus meist, istuda kõstri pingil, aabits pihus, istuda kaks kuratlikku päeva!

Eero. Aga vaata, seal ukse kõrval nurgas seista, see on hoopis teine asi.

Juhani. Armas Eerokene, sina tark Eerokene, sina kuuetolliline Eerokene, sina nabataadikene. — Kõstri ukse nurgas! Ma sind sarvilist õpetan.

Aapo. Tasa, tasa, te paganad!

Tuomas. Istu rahulikult, Juhani, ja ära hooli ta jutust.

Juhani. Müts maha, kui sööd, sina kääk!

Tuomas. Müts maha, ütlen minagi.

Juhani. Vaat nii. Pead sõna kuulma; ei aita miski.

Simeoni. Ikka ainult purelemine, paljas purelemine. Jumal valgustagu kord teie hinge ja meelt!

Juhani. Tema on ikka see kiusupunn.

Eero. Ikka olen ma teie neetud hambais «see jupike ja päkapikk, see pisipunn Eero». Kuid sellepärast olengi sitke.

Juhani. Sina oled vihane karjapeni, nagu öeldi laulus «Seitsme mehe jõust».

Eero. Puren aga vastu ja teravalt.

Juhani. Sa oled sappi täis.

Aapo. Luba mullegi sõnake. Eero ütles midagi, milles minu arvates leidub tera tõtt. Vaata: seda sappi, mida ta aegajalt enese ümber kallab, oleme vahest isegi palju keetnud. Pidage ometi meeles: oleme kõik sama looja loodud.

Timo. Täitsa nii. Kui mul on kaks nokka, «üks kui saapaliist, teine kui leivakannikas», mis puutub see teistesse? Ise kannan ma neid. Kuid visake kus tuhat nokad ja nukad, loojad ning loomised. Vaat siit, Juhani, saad naeri, pehme kui murumuna. Hakka hammastega selle kuklasse ja ära hooli tolle tühja jutust. Ta on noor ja mõistmatu. — Söö, vennas.

Juhani. Küllap süön.

Timo. Nüüd elame siin kõrgel, kõmaval mäel kui saajas.

Juhani. Kui taeva saajas. Kuid alles äsja vaevati meid veel seal all põrgus nii haledalt.

Timo. «Kord alandatakse, kord ülendatakse» siin maailmas.

Juhani. Nõndaks on lugu. Mis ütled sina, veli Aapo?

Aapo. Olen püüdnud, nagu jõud jaksas, kuid asjata. Nüüd vihastan ometi kord ja viskan meie elulaeva tüüri saatuse pihku. Ning siin ma istun.

Juhani. Siin me istume ja seal all lamab meie jalgade ees kogu maailm. Seal veretab köstri maja nagu punane kukk ja seal kerkib issanda templi torn taeva poole.

Aapo. Selle templi juures istume kord mustas häbipuus, istume, kaelad kõveras, kui seitse varesepoega aiarioikal, ja kuuleme, kuid inimesed näpuga näidates ütlevad: seal istuvad Jukola laisad vennad.

Juhani. Ei koida see päev, kus Jukola poisid nagu kõve-

rata kaeltega varesepojad mustas häbipuus istuvad ja kuulevad inimesi näpuga näidates lausuvat: seal istuvad Jukola laisad vennad. See päev ei koida: ennem poon enese oksa või marsin maailma lõppu, Heinola pataljoni püssi kandma. «Mis mina hooliksin, peiari-poju?» Nüüd, vennad, kui oleme süönud, siis laulame, laseme lahti nii, et nõmm kõmiseb.

Simeoni. Palvetame ja heidame magama.

Juhani. Kõigepealt laulame: «Mis mina hooliksin». Kõhata oma kurk puhtaks, Timo.

Timo. Mina olen valmis.

Juhani. Kuid Eero-poju? Oleme ju jällegi sõbrad?

Eero. Sõbrad ja vennad.

Juhani. Kõik on hästi. Kuid kruvi oma kurk korda.

Eero. See on juba täies timmis.

Juhani. Hüüa! Ja kuulaku nüüd teised, kuidas männik rökab, — nüüd, poisid!

Mis mina hooliksin, peiari-poju,
Kellel on kere kui kaljune kuju?
Rallaralla rallaralla rallarallalaa!

Olen mina peatselt sõduriketis
Heinola kasarmus, tüdrukupetis.
Rallaralla rallaralla rallarallalaa!

Pelgan siis pappi või poppi mina muud,
Kui minul seljas juba kuninga kuub?
Rallaralla rallaralla rallarallalaa!

Jookse siis, Kimmel, et vuravad rattad,
Ootamas poissi on kasarmu katlad.
Rallaralla rallaralla rallarallalaa!

Mis mina hooliksin, peiari-poju,
Kellel on kere kui kaljune kuju?
Rallaralla rallaralla rallarallalaa!

Juhani. Just nii! Vaat siin on meil hea olla.

Simeoni. Vähem kisa, vähem kisa! Te räuskate ju nagu leegionid tonte. — Kuid vait, vait! sealt tulevad inimesed.

Juhani. Inimesed? Vaata terasemalt, siis näed portsu mustlasi, näed «Rajamäe rügementi».

Salk, kes nüüd lähenes, oli üks hulkuv perekond, pärit väikesest hurtsikust Rajamäe raiesmaal, mispärast maailm seda Rajamäe rügemendiks kutsus. Selle juht ja pea oli too kõigile tuntud Mikko, lühike, kuid käbe mees, must viltkübar peas. Ta müüb oma rännakuil pigi ja välgutab väledalt kohiväist. Ta peab ka viiulnikuametit, vingutab tihti simmaneil ja talguõhtute tantsul oma rusket rõõmuriista, kastes sedamööda kurku, kuidas pakutakse. — Kuid mõnus kupulaskja on ta moor, Kaisa, nina tubakast must, äge eit. Haruldane see saun, mida ta mööda minnes selle nurga eitedele kupulaskmiseks küdema ei paneks. Siis kargleb Kaisa kirves, suu matsub ja tubakane nägu higistab hirmsasti, kuid paisub ka teepaun. — On neil hulk lapsigi, kes neile reisidel külast külla, talust tallu järgnevad. Kaks neist käivad juba ise kaasas, hüpeldes rõõmsalt vanemate ümber mööda teed, kord ees, kord taga, kuid kolme nooremast veavad isa ja ema vankril ühes; ning Kaisa tõmbab ikka aisadest, Mikko lükkab kepiga tagant. Kõva on seal kisa, kus Rajamäe seltskond liigub; ja üks irvhammas oli sest perekonnast pika pilkelaulu septsenud, pealkirjaks rügemendi nimi. See siis oli see käratsev salk, kes nüüd mööda maanteed Sõnnimäe nõmme alt kirikuküla poole rändas, kui vennaksed nõmme kõrgel lael oma vabadushetke veetsid, rõõmsad nagu oinad.

Juhani. Hõissa! Tere, sina ennemainitud rügement, tere!

Timo. «Hustote till?» rääkis rootslane.

Eero. «Kappusivai!» vastas venelane.

Kaisa. Mis te tahate, teie seal üleval?

Eero. Et moor tuleks ja imeks tubli sarvetäie selle mu venakese Juhani ruskest reiekannikast.

Juhani. Eit see imeb ja pingutab, taat aga viiulit vingutab, see alles klapib kokku.

Mikko. Ma teile näitan, te Jukola sissid!

Eero. Taat ei taha mängida. Noh, laulame siis meie, laulame ühe vägeva marsi.

Juhani. Vägev marss, kui Rajamäe rügement meist mööda sammub. Noh, poisid, Timo ja Eero!

Mingem nüüd siis küladesse
Mööda soid ja mägi,
Kohitsema, kuppu laskma,
Kaubitsema pigi.

Aistes Kaisa-nuusanina
Kaadervärki veab,
Mikko, pistes plotskit pöske,
Ise pära peab.

Juhani. Just nii! On see alles lustiline lugu.

Kaisa. Teadke, teie neetud seal, et meie ikka ausal teel astume, kuid teie, teie luusite mööda metsi nagu röövlid ja hiskelajad. Ma lasen kuppu, mina, ja teen tervist; Mikko kohitseb, tema, ja teeb rammusaid orikaid, lihavaid härgi ning tore-daid ruunasid, kellega ratsutavad kuningate kuningad; teadke seda, teie saatanad.

Juhani. Paar värssi selle jutluse peale, poisid! Timo ja Eero, vahvad poisid! Ühekorraga!

Kaisa huuled matsutavad,
Kui ta kahmab kirve,
Kreetamoor see Kaisa küüsis
Lõugab, hambad irvi.

Aga miks seal seapahnas
Kostab kole kisa?
Kuldid hirmsalt hädaldavad,
Pörsad teevad lisa.

Miks need kuldid hädaldavad,
Pörsad nagu võllas?
Vaata: Mikko läve kohal,
Nuga tupest väljas.

Juhani. Tõepoolest, üks lõbus lugu; selle vastu ei või vaielda, Mikko.

Mikko. Pea oma leivaauk silmapilk kinni ja tea, et siin on Meistri-Mikko ise, kes näpistas kubneri täku puhtal linal, ilma pisaratki verd valamata. Ja selle kunsttuki eest sai ta tunnistuspaberi, mida ka Rooma keiser ise ei või ümber lükata. Sibuke Mikko o'len mina.

Eero. Oh sina kahekordne Kohi-Miku ühes oma nõiamooriga!

Kaisa. Vaata, et ma ei nõiu teid hundikarjaks, nagu taat muiste upsaka pulmaseltsi.

Juhani. Seisan siin veel endise Jukola Jussi pükstes, ja nõnda loodan jumala abiga ka edaspidi seista. Ei su nõia-kunstist, õnnetu moor, tule rohkem kui tunamullu, kui sa meile maailma lõppu ennustasid ja mõnegi eide sundisid oma vana-mehelt senist kurjust andeks paluma.

Kaisa. Kuule, mida ma nüüd ennustan.

Eero. Ennustad ja soovid meile sooja sauna ja sind ennast meile kuklasse kuppu laskma.

Juhani. Kuid see oleks hull ennustus ja soov. Mõtlen küll koju jõudes sauna kütta ning õige mõnusal vihelda, kuid oma Aadama praki-kuube kuklas ei taha ma kaugeltki rik-kuda.

Kaisa. Kuule, kuule! Tuhaks saab su saun ja tuhaks su tuba, ning armetul kombel lähed sa metsadesse hulkuma, lau-gaste peale, soodesse, otsides sooja külmavale kehale. Ah! veriselt pead sa veel heitlema nii inimeste kui metsakiskjate vastu ja sellest lõõtsutades nagu surev jännes oma neetud pea põõsasse laskma. Seda kuulge ja pidage meeles!

Juhani. Mine põrgusse...

Tuomas. Vaiki juba, vaiki!

Simeoni. Sina jumalavallatu, meeletu!

Juhani. Mine tulipunasesse põrgusse! Mine köstri manu ja nõiu köstri kurku igavene seatõbi.

Eero. Et ta laulaks nagu vana kihvadega kult Mikko küünte vahel.

Juhani. Nii! ja praostile, tollele väljast võõbatud varise-rile ning rikkale rasva- ja vorstipraostile... Mis me temale määraksime? Ütle, Eero.

Eero. Sündigu temale loetusel, nagu sündis tollimehele Oulu väravas: tulgu ta kotti mehine kassipiirak.

Juhani. Nii! Otse Paltamo kalapiirak, kus, kas tead, kar-vane kass on lobiks sees.

Eero. Ja sellest tehku ta järgmiseks pühapäevaks nii vägev ning vihane manitsusjutlus, et rebeneb ta rasvane vats, rebeneb robinal ühekorraga.

Juhani. Nii! Ja siis pärgu teda pagan, kahmaku tal kuk-last kinni ja virutagu teda nõnda, nagu kuradil on kombeks pappi virutada.

Eero. Ja las ta viib rikka mehe seltsiliseks selle vägeva ning rikka praosti.

Juhani. Need on tervised, mida palume nii köstrile kui ka

praostile kenasti edasi anda. Ja kui kõik selle teed, siis võid mind kas või hundiks nõiduda, nagu ähvardasid.

Eero. Nii ahneks hundiks, et see ühekorraga neelab nahka kogu Rajamäe rügemendi.

Juhani. Nii! ja veel kupusarvekoti pealekauba.

Eero. Ning veel pigikoti maguskoogiks.

Juhani. Just nii, sina naaskel!

Kaisa. Üsna hüva! Praost ja köster peavad teie tervised kätte saama, ning see supp seisab kord veel teie kausis, te neetud! Anna neile kiviga jumalagajatuks, Mikko, anna nii, et peakoor lõhkeb.

Mikko. Siin on just paras kaarnakivi, otsekui tellitud. — Seal on, teie Pelttari sikud! — Marss, Kaisa! Nüüd läheme.

Juhani. Seda hullu! Virutas kiviga, ja nii lähedalt läks, et oleks peaaegu mu otsmikule käinud.

Eero. Saadame palli tagasi.

Juhani. Linguta taadile tagasi, nii et müts mürtsub.

Tuomas. Ära viska, poiss, kui tahad oma täikongi hoida.

Aapo. Näed sa, lurjus, seal on ju lapsed.

Juhani. Pea oma kivi kinni; nad liduvad juba, nii et nõmm müdiseb.

Simeoni. Oi teid jõledaid, teid kalmukaid ja koerakoon-lasi! Ega pääse teist enam rahulik teekäijagi viisakalt mööda. Oi teid röövleid!

Juhani. Jah et mina või, kes neil juuksekarvagi ei painu-taks? Kuid vaata, kui mees on õige vimmas ja vägevad tõm-bed läbi ta tugeva keha käivad, siis — noh, sa tead isegi. Kaks ööd ja päeva on poiss tornis istunud. Kuid ma saatsin ka oma viha vaigistuseks köstrile õige toredad tervised.

Aapo. Ja veel pöörasemad praostile. Neid terviseid peame vahest veel kibedasti kahetsema.

Juhani. «Mis mina hooliksin, peiari-poju?» Elu, noore mehe elu on just nagu see kõmav, kohisev nõmm. Ja seal kir-des kummub karm Impivaara mägi ja seal loodes valgub jälle kirkuküla järv ning paistab veel muidki järvi, seal taevaran-nal nagu igaveses ääretuses. Kolme Kolisti järve seletavad seal mu silmad.

«Ei nüüd aita, ei nüüd aita
Mulle muu kui uputus;
Minu armsam on nii paha,
Sihiseb kui mürgiuss.»

Seal järve pinnal istub tihtipeale meie köstritaat, õngevabe pihus. Ah! kükitaks ta nüüdki seal ja oleksin mina vali tuulehoog, tormine tuulispea kagust, siis teaksin, kuhupoole mühinal kihutaksin, ning peagi loksuks köstri küna kummuli.

Simeoni. Mihuke patune soov!

Juhani. Seda mina teeksin, küna mina kummuli käänasin, nii et järve vesi kõrdina keeks.

Timo. Hundiroog on too mees.

Juhani. Hundiauku ma ta virutaksin ja ise patseeriksin rõõmuga äärel.

Aapo. Kord narris rebane, karu vaenlane, õnnetu mesikäpa auku. Kangesti ta siis naeris ja kõndis seal üleval ümber mustava koopa pilkejutte pajatades. Siis istus ta ilvese selga; ilves viis ta üles kõrge kuuse otsa, mis seal lähedal seisis. Rebane hakkas rõõmsalt laulma ja igast ilmakaarest tuuli kutsuma; käskis neil ta laulu saateks kuusekannelt mängida. Tulid varsti tuuled idast, läänest ja lõunast ning valjusti kajas ja kohas kuusk. Tuli ka vägev põhjatuul, tormas läbi sammalhabemes sünge laane, mühinal ning raginal. Kohises siis kuusk, vabises ja kummardas sügavalt, murdus viimaks ning langes koopa poole ja virutas kukkudes rebase oma ladvast alla karu sülle sügavasse koopasse.

Timo. No pagan võtku! Aga edasi?

Juhani. Küllap sa seda isegi mõistad, mis nüüd sündis. Kahmas nüüd karu rebase kasukast kõvasti kinni ja raputas nii, et hambad plaksusid, nagu tegi armas köster minuga. — Kuid ma mõistan Aapo tagamõtteid. Ta tahtis mulle meelde tuletada, et kes teisele auku kaevab, see ise sisse langeb. Olgu kas või nii, kuid hundiauku sooviksin ma köstrit ometi.

Timo. Näha, kuis köster auku komberdab, selle vastu ei paneks minugi süda. Kuid ega ma toda taadiraiska siiski kaua läpases kongis piinaks. Kaks tundi, ainult kaks tundi. Kuid jäägu see jutt. Elagu köster rahus, kukkumata isegi mu sapise südame koopasse. Ainult ühte mina imestan. Kuidas võite uskuda sääraseid lobajutte nagu see rebasest ja karust? Oi vennakesed! Ei või ju rebane tühjagi lobiseda, saati siis veel maailma tuuli enese juurde kutsuda. Te usute seda, kuid mina pean asja puhta võltsiks.

Juhani. Seda juba teatakse, et Timo pea pole just teravamate hulgast siin maailmas.

Timo. Olgugi et ei. Kuid selle peaga rändan ma läbi selle maailma niisama ausalt kui sina või mõni muu, mees või naine.

Aapo. Timo ei saa mõistukõnest aru.

Juhani. Ei mõista see vaene poiss nüüd põrmugi. Kuid vaata, kui ma nüüd sulle asja seletan. Lugu rebasest ja karust on arvatavasti pärit nendelt aegadelt, kus kõik loomad ning isegi puud veel kõnelda võisid, nagu jutustatakse «Vanas testamendis»; ja seda olen kuulnud meie kadunud pimedalt onult.

Aapo. Nüüd ei mõista sinagi muinasjuttu ega selle otstarvet.

Timo. Kuid ometi «pada sõimab katelt, ühed mustad mõlemad».

Juhani. Ah sa tahad veel targutada, poiss? Kuid usu mind, ma tänan jumalat, et ma nii rumal pole kui sina, vaene Timo.

Timo. No kui sa ei olegi, ma ei näe selles ka mingit hädaohu.

Eero. Tee sina, Timo, nii kui tõlner ennemuiste: löö ainult vastu rinda, ja küllap siis näeme, kumb teist siit parema mehena koju marsib.

Juhani. Võeh, või torkas juba väikest Eerotki, sina tõlner ise?

Eero. Torkas õige magusasti tõlnerite ülemat, toda väikest Sakkeust.

Juhani. Mina ei hooli sinu Sakkeustest ega magedustest, vaid heidan ise magusasti magama. Selja tahan teie poole pöörata ja lamada nagu sipelgapesa hange all. — Kuid jumal hoidku meid! Me oleme ju kohutavas kohas peatunud.

Aapo. Miks nii?

Juhani. Seal on ju see iseäralik, kohutav kivi, mis kirikukellade paukudele ikka kurbliku kajaga vastab. Ja vaadake siis noid silmi, mis meid sealt järelejätmata vahivad. Mul on kole. Lähme jumala pärast siit minema.

Tuomas. Istume rahulikult.

Juhani. Kuid metshaldjas on siin vihane ning tige.

Aapo. Ainult nende vastu, kes vannuvad või muud jumalavallatust teevad. Sellepärast hoia ennast ise selle eest. Kuid lugu noist märkidest seal kivi küljes on sündmus kaugeilt aegadelt.

Lauri. Tahad sa meile seda jutustada?

Aapo. Kuid vaadake enne terasemalt toda kivi. Seal näete otsekui nelja kuldset, sätendavat punkti. Need on kahe armastaja hellad silmad, kauni neitsi ja uhke noormehe silmad; ning nende kujud, näete, on niisama kivi sisse joonistatud. Vaadelge neid, silmad pisut praakil. Seal nad istuvad, ühinenud kõige hellemas kaisutuses. Kuid alamal, noorte jalgade ees, lamab küürus üks vanamees, mõõgaga läbi torgatud.

Timo. Just nagu sa ütled.

Lauri. Midagi säärast arvan minagi seal nägevat. Kuid jutusta see lugu.

Ja järgmise muinasjutu vestis neile Aapo:

Seisis ennemuiste siin lähedal uhke loss ja selle lossi peremees oli rikas ning vägev härra. Tal oli võorastütar, ematu, kuid armas ja kaunis kui hommikukoit. Neitsit armastas üks noormees, kuid nii noormeest kui tüdrukut vihkas kole lossisand, kelle südamel ei leidunud iial ruumi armastusele. Aga tütar armastas ka suursugu noormeest ja nad kohtasid tihti teineteist siin kumiseval nõmmel ja just selle kivi kõrval oli nende kokkusaamise koht. Kuid siis sai isa nende salajasest ühendusest teada ja karjus kord neitsi kõrva hirmsa vande. «Mu tütar,» ütles ta, «vaata, et ma ei taba teid teineteise kaisus metsade öös. Tea, et mu mõök laulatab teid sealsamas paigas ühte verises surmas. Seda ma tootan ja vannun.» Nii ta ütles, ja neitsi kohkus vannet kuuldes. Kuid ei ta unustanud ometi oma südamesõpra, vaid veel kangemaks kasvas tema armastus.

Oli vaikne suveöö; lõi aimus neitsi põue, et noormees nõmmel kõndis ja armsamat ootas. Viimaks, kui ta arvas, et lossis kõik juba sügavat und magavad, mähkis ta laia peene loori endale ümber ja läks oma armuteele, hiilis välja vaikselt kui vari, kadus peagi metsade põue, ning hõljus kord veel kasteses hiies sinine linik. Kuid kõik siiski ei maganud lossis, vaid lossihärra ise seisis akna ees ja luuras neitsit, kes öise varjuna kadus. Siis sidus ta mõõga vööle, kahmas piigi kätte ja tõttas välja, kadus neitsi järel metsa. Verejanuline kiskja jälgis siis mahedasilmalist talle. Aga üles nõmmele tõttas lõõtsutav tüdruk ja kohtas oma kallimat seal halli kivi kõrval. Seal nad seisisid teineteist armsalt kaisutades, sosistades armukeelt õndsuse hetkel. Ei seisnud nad enam siin maapinnal, nende hinged kõndisid taeva lilleniitudel. — Kulus nõnda mõni silmapilk, siis tormas äkki nende juurde lossi hirmus isand, torkas terava

piigi neitsi vasakusse külge, nii et piigi ots noormehe paremast küljest välja tungis, ning ühendas nõnda nad surmas. Nad vajusid vastu kivi ja ühise ojana voolas nõmmel nende veri, värvides punaseks kanarbikulilled põski. Terassidemega ühendatult istusid nad seal kivisel toolil hääletuina, kuid veelgi armsalt teineteist kallistades. Ja kaunilt nagu neli kuldset tähte sätendasid nende silmad lossi vägeva isanda poole, kes imestades vaatles imelikku, vaikset pilti surmasuus. Tõusis äkki ahesilm, lõi välku, müristas taevas, kuid välkude sinakas valguses särasid noorte silmad õndsalikult, nagu sätendavad neli küünalt taeva saalis, pühas laotuses. Seda vaatles mõrtsukas, kui kõrguse viha tema üle ning ümber mässas. Vägevast vestid ta hingele noorte kaunilt kustuvad silmad, nende kosena voolav veri, kõneles mürisev taevas. Tema süda nõtkus, nõtkus esimest korda, kui ta, hinges külm ja must kahetsus, vaatles surijate imelikke silmi, mis järelejätmata talle vastu naeratasid. Ta süda kohkus ja vabises, kui välgud sähvisid ning laotus kärkis, ja igalt poolt tungisid ta kallale hirmuvaimud. Ääretu vihahoog valdas ta hinge.

Veel kord heitis ta pilgu noorte poole: sealt vaatasid talle naeratades vastu ikka samad säravad silmad, kuigi juba kustudes. Siis viskas ta oma käsivarred risti ja hakkas nagu jäätunud pilguga ida poole vahtima, ning nii seisis ta kaua tummalt sünges öös. Kuid viimaks kergitas ta äkki rinna kõrgele ja hüüdis pika hüüu, pika ning kohutavalt valju, mis ringles mürisedes ümber taevaranna. Seisis siis jälle hääletult mõne aja, kuulas teraselt ja kaua, kuni ta hääle viimane kaja oli vaibunud kauge mäekingu põue. Ja kui see oli sündinud, hüüdis ta jällegi kohutavalt, ikka veel ida poole vahtides, ning kaua küis taevarannal ringi kaja, mille jooksu ühe't mäelt teisele ta teravalt jälgis. Aga lõpuks suri kauge, vabisev hää, välk vaibus ning kustunud olid noorte sätendavad silmad; ainult raske vihm ohkas metsas. Siis, otsekui unest ärgates, tõmbas lossihärra mõõga tupest, torkas läbi oma rinna ja langes noorte jalgade ette. Ja lõi taevas veel kord välku, lõi välku ning müristas, kuid peagi valitses jälle kõikjal vaikus.

Tuli hommik, ja nõmmelt halli kivi kõrvalt leiti surnud; nad kanti ära ja pandi üksteise kõrvale hauda. Kuid kivi peal nähti selle järel nende kujusid; ja paistis seal kaks teineteist kallistavat noort ning nende all põlvili karm habemik mees. Ja neli imelikku kühmu nagu neli kuldset tähte sätendavad kivi

küljes nii ööl kui päeval, meenutades armastajate kaunilt kustuvaid silmi. Ja pikri nool, nagu vestab muinasjutt, joonistas välgatades kivisse need kujud. Ning nõnda kui ses kujutuses, nii istuvad noormees ja neitsi õnnelikena kõrget aujärjel; ja nagu vingerdab vanamees siin maas, nõnda endine lossihärra tulikuumal piinavoodil. Ja kui torni kellad löövad, teritab ta ikka kuulumist, püüdes kaja kivist; kuid ikka on helin kurblik. Kord peab kivist siiski kostma imepehme ja rõõmus hää, ja siis on mehe lepituse ning lunastuse silmapilk tulnud, kuid lähedal on siis ka kõige maailma viimne tund. Ja sellepärast kuulab rahvas ikka erilise rahutusega kaja kivist, kui kellad helisevad. Ta sooviks, et mehe lepituspäev koidaks, kuid mõtleb hirmuga viimsele kohtupäevale.

See oli muinasjutt, mille vestis Aapo vennastele Sõnnimäe nõmmel.

Timo. Saab aga vanamees higistada. Päril viimsepäevani välja! Ohhoo!

Simeoni. Sina tobu, vaata, et just selsamal silmapilgul viimsepäeva pasun huugama ei pista.

Eero. Pole vähimatki põhjust karta maailma lõppu, seni kui maa peal veel paganaid leidub. Noh, jumal paraku! Siin on ju seitse metspaganat otse ristirahva keskel. Kuid ei ole halba ilma heata. Nõnda oleme meie ju maailma sambad.

Juhani. Sina oled maailma sammast? Kuuetolliline.

Simeoni. Vabised, Eero, vabised nagu kurat, kui läheneb päev, mida praegu pilkad.

Timo. Seda ta ei tee, võin omalt poolt kinnitada. Ohhoo! Siis alles on mürglit ja madinat. Kaks vassingut on juba olnud, kolmas on veel tulemata; ja siis sünnib see suur õndsuse märk; siis läheb maailm tuhaks ja tolmuks kui kuivanud viisk. Siis alles röögib kari ja sead vinguvad hirmsasti tanumal, kui see hukatus nimelt suvisel ajal juhtub; kuid kui see talvel sünnib, siis rabeleb ja möirgab kari laudas ning pahnas vinguvad vaesed sead. Siis alles on mürglit, poisid. Ohhoo! Kaks suurt segadust on juba olnud, kolmas on veel tulemata, nagu ütles pime onu.

Simeoni. Ja-jah, mõtelge selle päeva peale.

Juhani. Jääge kord juba vait, vennad. Hoidku jumal! Te käänate inimese südame siin päris kākaskaela. Magame parem, magame.

Nõnda nad vestsid, kuid viimaks vaikis jutt ja uni pani nad üksteise järel pikali. Viimasena istus valvel Simeoni, najatud vastu pedaja krobelist tüve. Ta istus ja mõtiskles hardalt noist maailma viimseist aegadest ning suurest kohtupäevast. Ja punastena, niisketena, pehmetena põlesid ta silmad, aga ruske ohetus ta karedatel põskedel paistis kaugele. Lõpuks uinus temagi; ja nõnda magasid nad kõik magusasti tule ääres, mis mõne aja veel lõkendas, kuid aegamööda rauges ning kustus.

Päev hämardus ja hämarus tihenes ööks; õhk oli mahe ning leitsakuline; aeg-ajalt sähvatas kirdes taeva serval välg, sest et ränk äikesepilv kerkis üles. Kotkakiirusel lähenes ta kirikukülale, pildus oma põuest tuld ja süütas äkki kirikumõisa rehe, mis lõi peagi vägeva leegiga lõõmama, sest oli täis kuivi õlgi. Kellad hakkasid paukuma ja algas jooksmine külas, kõikjalt rattas rahvas metsiku tule poole, voolas mehi ja naisi, kuid asjata. Kohutavalt lõõmas rehi ja veripunaseks muutus taevalagi. Kuid nüüd kihutas äikesepilv Sõnnimäe poole, kus vennaksed rasket und magasid; ja nende norskamisest põrises nõmm. Nüüd peab kole kärgatus neid äratama ja siis ehmuvad nad nii, nagu ei iialgi elus. Nende unest segane meel kohkub, sest nende meelde tärkab sedamaid sünge muinasjutt, pildid maailma lõpust, kui loodus mässab nende ümber õudses öös. Ja niipalju kui on valgust ses öös, tuleb see äikesepilve välkudest ning külas lainetava tulekahju jubedast kumast. — Nüüd lõi välku ja silmapilkselt järgnes hirmus mürin, mis põrutas vennaksed ärkvele. Kõva häälega kisendades ja karjudes kargasid nad ühekorraga maast üles, ja juuksed kohevil püsti nagu kahisev kõrkjatihnik ning silmad peas kui sõõrid, vahtisid nad mõne hetke üksteisele otsa.

Simeoni. Viimsepäev!

Juhani. Kus me oleme, kus me oleme?

Simeoni. Kas juba läheme?

Juhani. Halasta meie peale, taevane heldus!

Aapo. Kole, kole!

Tuomas. Tõesti kole.

Timo. Issand, kaitse meid, vaeseid pojakesi!

Simeoni. Juba kellad kajavad!

Juhani. Ja kivi kõliseb ning tantsib. Oi-haa!

Simeoni. «Ju taevakell see paugub!»

Juhani. «Mu vaene keha raugub!»

Simeoni. Ja nii siis nüüd lähemegi?

Juhani. Aita meid, arm ja heldus!
 Aapo. Oi õudust!
 Juhani. Tuomas, Tuomas, haara mu kuuesabast kinni!
 Oi-haa!
 Simeoni. Oi-haa! Nüüd läheme, nüüd läheme!
 Juhani. Tuomas, mu vend Kristuses!
 Tuomas. Siin ma olen; mis sa tahad?
 Juhani. Palveta!
 Tuomas. Jah, palveta siin nüüd veel.
 Juhani. Palveta, Timo, kui sa võid!
 Timo. Ma tahan katsuda.
 Juhani. Tee seda ruttu!
 Timo. Oh issand, kurbus suur, oh Petlehemma armujärg!
 Juhani. Mis ütleb Lauri?
 Lauri. Ei oska selles viletsuses enam midagi öelda.
 Juhani. Viletsus, ääretu viletsus! Kuid ma arvan ometi, et pole veel päris lõpp.
 Simeoni. Oh, kui meile veel üks päevgi armuaega antaks!
 Juhani. Või üks nädal, kallis nädal! — Kuid mis peab mõtlema sellest jubedast valgusest ja kellade segasest paukumisest?
 Aapo. Külas on ju tulekahju, head inimesed.
 Juhani. Jah, Aapo, ning hädakell undab.
 Eero. Kirikumõisa rehi põleb.
 Juhani. Mingu kas või tuhat reht, kui ainult seisab see tõugupesa-maailm ja meie, ta seitse patust last. Issand avita! Kogu mu keha ujus juba külmas higis.
 Timo. Tõtt-öelda minugi püksid vabisesid.
 Juhani. Hirmus silmapilk!
 Simeoni. Nõnda nuhtleb meid jumal meie pattude pärast.
 Juhani. Tõsi! Miks me küll laulsime toda jõledat laulu Rajamäe rügemendist?
 Simeoni. Te pilkasite häbematult Mikkot ja Kaisat!
 Juhani. Vaja sul veel meelde tuletada! Kuid jumal õnnistagu neid! Ta õnnistagu meid kõiki, kõiki, isegi köstrit!
 Simeoni. See palve on taevale meelepärast.
 Juhani. Läki minema siit koledast kohast. Sealt lõomab siiapoole tulekahi nagu põrgu ahi, ja sealt kivilt vilguvad need silmadki nii haledalt meie poole. Teadke, et just Aapo jutustus neist kassi-silmadest tõi meie selgrootsu selle hirmuvõbina. Kuid laseme jalga, ja ärgu keegi oma kotti ning aabitsat maha.

õnnistagu. Minema, vennad! Köösti juurde Tammikule marsitakse nüüd, Köösti juurde jumala abiga, ja sealt siis homme koju, kui elame! Teele nüüd!

Lauri. Kuid peagi on meil vihmavaling kaelas ja me saame märjaks nagu rotid!

Juhani. Las saada, las saada! Heideti ju ometi veel armu. Läki nüüd!

Nad ruttasid minema, astudes kiiresti üksteise järel, jõudsid peagi liivasele teele ja sihtisid nüüd Tammikutaalu poole. Tulevälgatustes ja müriinas, mis kõikjal taeva all pürises, käisid nad natuke aega, kuni vihmavaling neid tabas. Siis kiirendasid nad käigu jooksuks ja lähenesid «Kulomäe kuusele», mis seisis just maantee ääres, varjuks nii mõnelegi vihma all käijale, kuulus oma kõrguse ning tiheduse poolest. Selle alla istusid nüüd vennaksed, kuna valing kestis ja vägev kuusk kohises; aga kui vihm üle läks, jätkasid nad jälle oma teed. Raugesid lõpuks loodusjõud, tuul vaikis, pilved põgenesid ja kahvatu kuu kerkis metsalatvade tagant. Ilma rutu ja hooleta astusid juba vennaksedki lirtsuval teel.

Tuomas. Olen tihti mõtelnud, kust ja mis on pikne, see valgulöömine ning mürin.

Aapo. Pime-onu ütles tolle mäsu taevas sellest sündivat, et pilvelahmakate vahele on sattunud kuiva liiva, mida tuulekeerised õhku tõstavad.

Tuomas. Kes seda teab.

Juhani. Kuid lapse meel kujutleb ühte ja teist. Kuis mõtlesin piksest mina püksata poisipõnnina? Jumal kihutas siis põrinal mööda taeva tänavaid ja tuld lõi kivine tee ning ratta raudrehv. Hähhähh! Lapsel lapse aru.

Timo. Aga mina? Samas sihis mõtisklesin minagi, kui ahukese päkapikku-foisinatina tipsisin äikese põrinas tanumail, tippasin ja lippasin, särginatuke seljas. Jumal rullib oma põldu, mõtlesin mina, rullib ja keerutab õige magusaid matsusid oma härjakaraga, ning hoobist annab nüüd uhke ruumapaks kints sädemeid, nagu näeme sädemeid lendavat toreda hobuse turjalt, kui seda pühime. Jah, need olid alles arvamis-

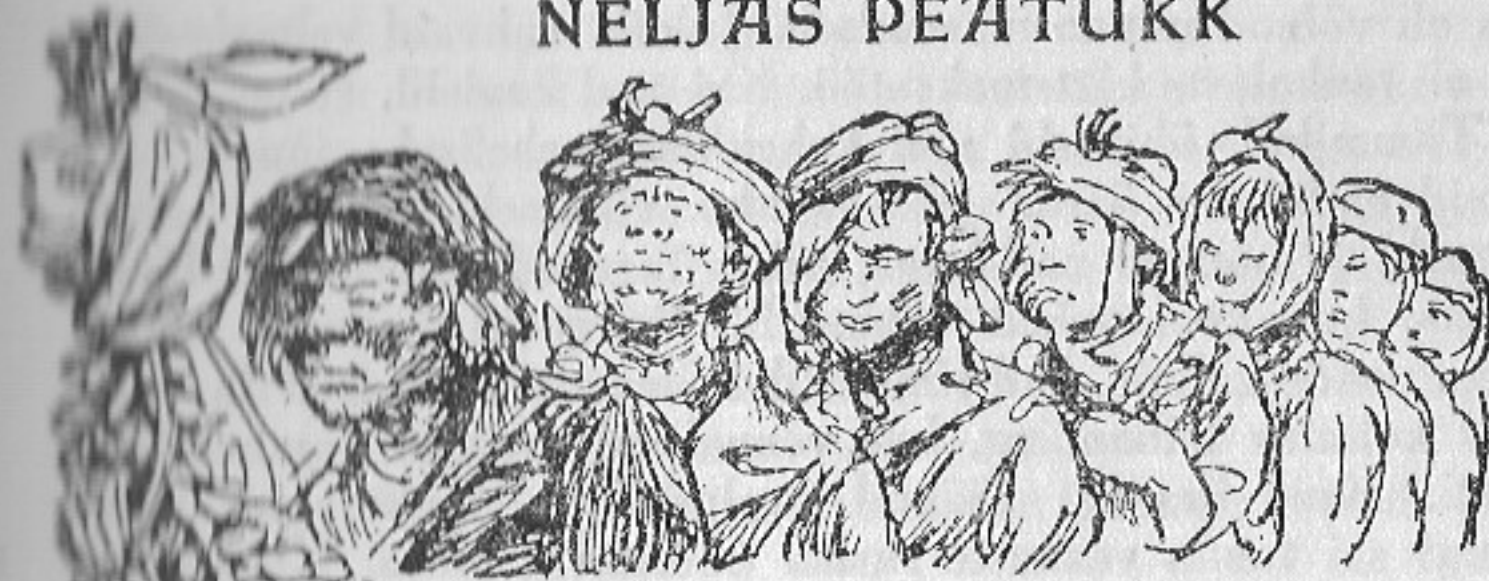
Simeoni. Mõtlesin lapsena ja mõtlen veel nüüdki: taeva välk ja mürin kuulutavad jumala viha patustele maa peal; sest inimeste patud on suured, ülesarvamatud nagu liiv mere ääres.

Juhani. Tõsi küll, pattu siin tehakse, seda ei saa salata, kuid küllap siin patustki päris soola ja pipraga keedetakse. Tuleta meelde, poiss, meie kooliteed ja mis sel ajal tunda saime. Köster küünistas ja sakutas meid kui kull; seda tunnen veelgi ja kiristan hambaid, mu pojuke.

Kuid öine tee kulus ja lähenes Tammiku talu, kuhu vennaksed kindlal sammul sisse astusid, ja Kүүsti korraldas neile mõnused magamisasemed. See Kүүsti, tugev mees kui tala, oli talu ainus poeg, kuid ei tahtnud iial peremeheks hakata, vaid soovis ikka endiselt omaette olla. Kord oli ta justkui kurjast vaimust vaevatud jutlustades ja kisendades mööda külasid käinud; ning sellesse seisukorda olid teda viinud mõtisklemised usu asjus, nagu jutustati. Kui ta aga sellest lõpuks selgis, oli ta muidu jälle nagu ennegi, kuid ei naernud enam kunagi. Ja juhtus ka see imelik asi, et ta siitpeale pidas oma parimateks sõpradeks Jukola vennakseid, keda varem oli vaevalt tundnudki. Selle mehe juurde asusid vennaksed nüüd öökorterisse.

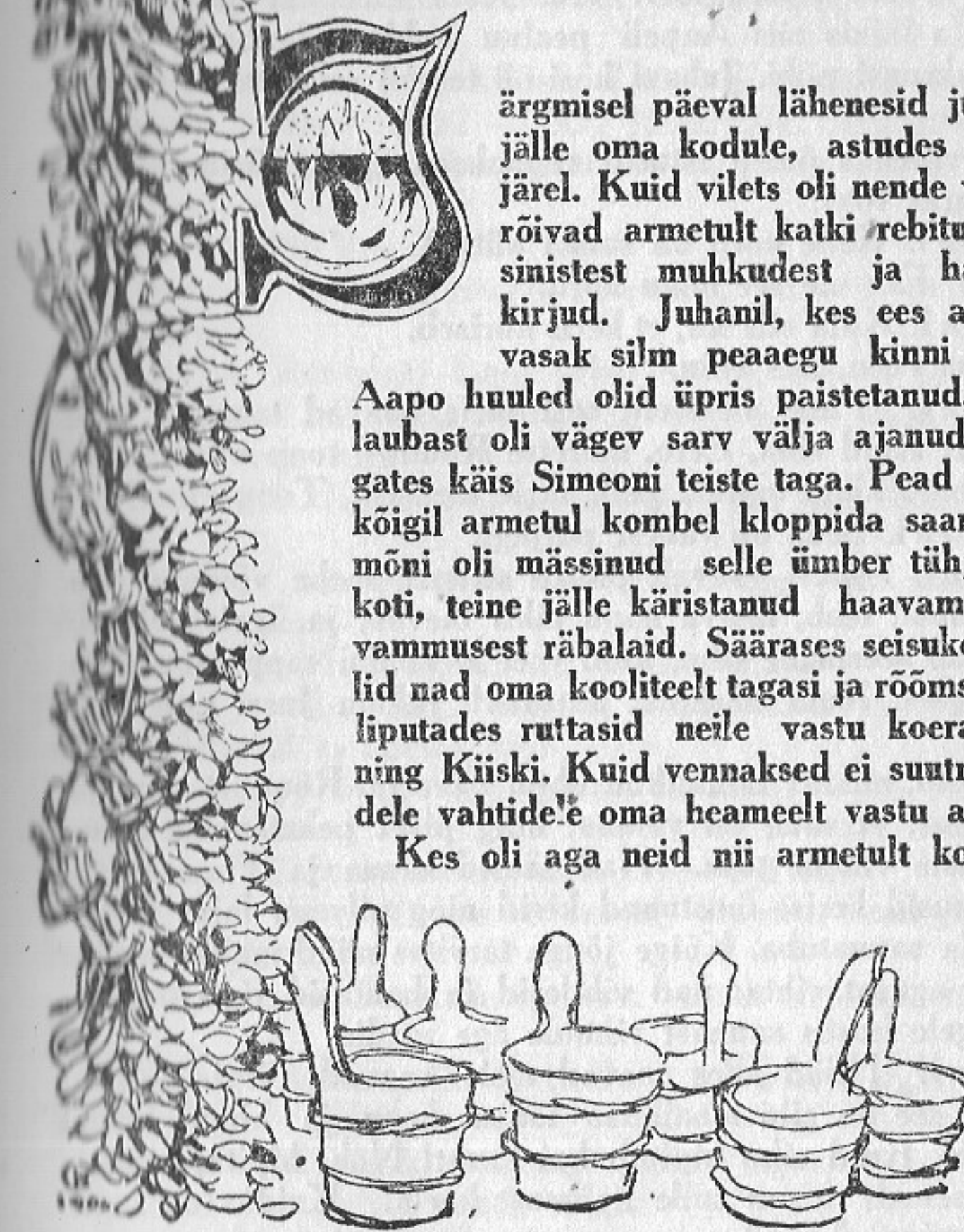
NELJAS PEATÜKK

Ärgmisel päeval lähenesid jukolased jälle oma kodule, astudes üksteise järel. Kuid vilets oli nende välimus: rõivad armetult katki rebitud, näod sinistest muhkudest ja haavadest kirjud. Juhani, kes ees astus, oli vasak silm peaaegu kinni löödud,

Aapo huuled olid üpris paistetanud, Timo laubast oli vägev sarv välja ajanud ja longates käis Simeoni teiste taga. Pead olid neil kõigil armetul kombel kloppida saanud; ja mõni oli mässinud selle ümber tühja leivakoti, teine jälle käristanud haavamähkmeks vammusest räbalaid. Säärases seisukorras tulid nad oma kooliteelt tagasi ja rõõmsalt saba liputades ruttasid neile vastu koerad Killi ning Kiiski. Kuid vennaksed ei suutnud truudele vahtidele oma heameelt vastu avaldada.

Kes oli aga neid nii armetult kohelnud?

Kes oli võinud nõnda masendada Jukola vahvaid vennakseid? See oli toukolaste kättemaksutöö. Kui nad kuulsid, et jukolased on Tammikul, ühinesid nad kahekümnemeheliseks jõuguks ja peitsid endid tee äärde põõsastikku vihamehi ootama. Seal tukkusid ja ootasid nad kaua, pihus tugevad sõjariistad. Kuid lõpuks, kui koolimehed lähenesid, kargasid liitlased tulise hooga nende kallale, nad ründasid mõlemalt poolt teed ja algas nüüd kohutav teibamäng, kus vennaksed armetul kombel läbi peksti. Kuid ilma ei jäänud tapluses ka toukolased, vaid mõnigi sai tunda vennaste rusika pööravat mõju. Kaks neist kanti koju meelemärkuseta: Kuninkala Eenokki ja Kissala Aapeli. Ja läikis siis Aapeli pealuu kuklast laubani, läikis nagu tinakruusi põhi. Juhani käsi oli teinud selle karmi puhastustöö.

Kuid viimaks ometi istusid vennaksed üpris väsinult oma kodu avaras toas.

Juhani. Kelle kord on sauna kütta?

Timo. Eks ole see minu kord.

Juhani. Küta siis nii, et keris koriseb.

Timo. Teen, mis võin.

Juhani. Pane mehiselt, sest meie haavad tahavad leili, tõepoolest! Kuid sina, Eero, muretse Routiost toop viina, mille hinnaks olgu kõige parem palk meie metsast. Toop viina!

Simeoni. Seda on vahest paljugi.

Juhani. Sellest vaevalt piisab seitsme mehe võideks. On ju siin, jumal teab, haavu nagu tähti taevas; ja üpris valutab ning tuikab seesinane silm, kuid veel kõvemini sapp ning süda siin mu sees. Kuid ükskõik, ükskõik! Jukola Jussi pole veel surnud.

Tuli õhtu, nukker mihklikuu õhtu. Eero tõi Routiost viina ja Timo teatas, et saun on valmis; ning pisut pehmemaks muutus vennaste vihane tuju. Nad läksid sauna ja Timo heitis leili, paukusid kerise mustunud kivid ning pilvena laius kuum aur mööda saunatuba. Kõige jõuga tarvitas nüüd igaüks meiupehmet, magusat vihta; nad vihtlesid ja hautasid oma haavu, ning kaugele kostis saunast vihtade äge madin.

Juhani. Nüüd alles saavad meie haavad türgi polkat. Saunaleil, see on siin maailmas tõbise keha ja hinge kõige parem rohi. Kuid silm kipitab kui kurat! Noh, kipita, kipita, seda vihasemalt annan sulle kuumust kaela. Kuidas on lugu su lõuavärgiga, Aapo?

Aapo. Tasahilju ikka sulab.

Juhani. Nüelda ja vipelda seda nagu harjukas oma hobusekronu, küllap ta siis pehmeneb. Kuid unt leili, Timo, sest sinu kohus on täna õhtul meid teenida. — Vaat nii, pojukene! Lase aga tulla. On seal kuumust, on seal kuumust. Sedasi, sina vennikene!

Lauri. Juba küüntesse hakkab.

Juhani. Saagu ka küüned oma osa.

Aapo. Jäta juba järele, poiss; muidu peame siit kõik välja jooksuma.

Eero. Tänage teda veel pisut, ja siis oleme peagi kõrbenud.

Juhani. Saab juba küllalt, Timo. Ära viska enam. Ära põrgu päralt enam viska! — Kas lähed alla, Simeoni?

Simeoni. Lähen mina, armetukene. Ja oh, kui te teaksite, mispärast!

Juhani. No ütle siis.

Simeoni. Mõtle, inimene, põrguahju peale ja palveta ööd ning päevad.

Juhani. Rumalus! Lase kehal saada, mis ta tahab; sest mida kuumem leil, seda suurem ta parandav mõju ja jõud. Küllap sa seda tead.

Simeoni. Kelle oma on see soe vesi siin kerise kõrval ämbris?

Juhani. See on minu oma, ütles sepp oma onni kohta. Ära puutu seda.

Simeoni. Ma võtaksin siit väikese lirtsu.

Juhani. Ära, kulla vennas, muidu läheb halvasti. Miks ei soojendanud sa enesele ise?

Tuomas. Mis sa tühja pärast räuskad? Võta minu pangest, Simeoni.

Timo. Või minu omast, sealt lava trepi alt.

Juhani. Võta siis kas või minugi ämbrist, kuid jäta vähemalt pool järele.

Lauri. Eero! Sa nurjatu, vaata et ma ei viska sind lavalt alla.

Aapo. Mis kunstid ja tembud teil seal nurgas on, teie kahekesi?

Juhani. Mis lõrin seal on? Häh?

Lauri. Ta puhub teisele selga.

Aapo. Korralikult, Eero!

Juhani. Heh, sa raudkiisk.

Simeoni. Eero, Eero, kas siis leili kõrvetav kuumuski sulle põrgutuld meelde ei tuleta? Mõtle Hemmola Juh, mõtle Hemmola Juho peale!

Juhani. Ta nägi tõevoodil seda tulist järve, kust ta seekord veel päästeti, ja sellepärast, nagu talle öeldi, et ta saunavalal ikka põrgu peale oli mõelnud. — Kuid kas päevavalgus sealt läbi nurga paistab?

Lauri. Hele päevavalgus.

Juhani. Oh sa pagan! Saun laulab viimast salmi. Sellepärast olgu meie esimene peremehe-hool — uus saun.

Aapo. Küllap siin uut vajatakse.

Juhani. Uut, uut, ilma vastu rääkimata. Saunata talu ei lähe, nii vihtlemise kui ka perenaise ja popsimooride lastesäämise pärast. Jah, tossav saun, haukuv peni, kirev kikas ja nāuguv kass, need on korraliku talu tundemärgid. Jah, on sellel alles tegemist ja tööd, kes meie talu vastu võtab. — Jälle oleks pisut leili vaja, Timo.

Timo. Seda peab saama.

Simeoni. Kuid pidage seda meeles, et on laupäeva õhtu.

Juhani. Ja vaadake ette, et meie nahk õrrel ei ripu nagu ennemuistse piiga oma. See oli hirmus lugu!

Simeoni. Tüdruk ei jõudnud kunagi ühes teistega sauna, vaid kolistas ja solistas seal, kui teised juba magasid. Kuid ühel laupäeva õhtul jäi ta sinna kauemaks kui harilikult. Mindi teda otsima — kuid mis temast leiti? Ainult nahk õrrel. Ja otse meistri meel oli see nahk nūlitud, olid selle küljes alles veel juuksed, silmad, kõrvad, suu ja isegi küüned.

Juhani. Olgu see sündmus meile... Vaata, vaata, kui vihaselt mu selg seda leili tahab! Otsekui poleks uuest aastast peale vihta maitsta saanud.

Lauri. Aga kes oli ta nūlginud?

Timo. Kes! Küsi seda! Kes muu kui see...

Juhani. Peameister ise.

Timo. Jah. See, kes käib ümber kui mõirgav lõukoer. — Hirmus lugu!

Juhani. Ulata, Timo-poju, too minu sark sealt õrrelt mu pihku.

Timo. Jah et see või?

Juhani. Noh! Eero pisitillukest pakub ta mehele! Oh sind küll! — Too keskmine seal.

Timo. Jah et see või?

Juhani. See on täismehe mantel. Passiiba. — Hirmus lugu, ütlen minagi, et veel endisest asjast kõnelda. Kuid olgu see meile õpetuseks, et «puulba poolt on püha kõrgem». — Nüüd peseme ennast puhtaks, nagu oleksime otse ämmamoori väledast pihust tulnud; ja siis tuppa, särk kaenlas, ning hautatud ihu saagu värsket õhku kaela. — Kuid ma arvan, et mu armas silmakene juba pisut võtab.

Simeoni. Kuid ei võta mu jalg, vaid valutab ja hõõgub kui tulises tuhas. Mis pean ma õnnetu sellega peale hakkama?

Eero. Heida tarre jõudes ilusti magama ja palu jalasalvi, ning täna siis loojat, kes sind selgi päeval on kaitsnud, «et sa oma jalga vastu kivi pole tõuganud», nagu loeme õhtupalvest.

Simeoni. Ma ei kuule sind, ma ei kuule.

Eero. No palu siis kõrvasalvi ka. Kuid hakka nüüd liikuma, muidu jääd süia vanapagana saagiks.

Simeoni. Mu kõrvad on sinu jaoks lukus, lukus vaimses mõttes. Saad aru, inimene!

Eero. Tule nüüd, muidu on su nahk varsti õrrel, ja päris kehalises mõttes.

Alasti ja tulikuumadena astusid nad saunast tuppa: ning nende kehad õhetasid nagu päikese põletatud kasekoor. Tuppa jõudes istusid nad silmapilguks puhkama, kangesti higistades; ja siis panid nad pikkamisi endid riidesse. Kuid Juhani hakkas nüüd kogu vennaskonnale salvi keetma. Ta pani vana malmist ilma sangata katla tulele, kallas sinna toobi viina ja segas viina hulka kaks kortlit püssirohtu, kortli väävljahu ning soola niisama palju. Ja kui see kõik oli umbes tund aega keenud, tõstis ta keeduse jahtuma ning pigimusta kördi sarnane salv oli valmis. Nad võidsid selle salviga haavu, eriti neid, mis olid peas, ja tõmbasid värsket kollakas-rusket tõrva peale. Ja siis pigistasid nad hambad kõvasti kokku ning nende näod kiskusid koledal kombel mustaks; nõnda kõrvetas vägev rohi haavades. Aga Simeoni hoolitses õhtusööma eest, tõi lauale seitse auguga karaskit, kuiva elajareie ja kuhjaga täis punkausi küpsenaereid. Kuid roog ei maitsnud neile sel õhtul eriti, peagi tõusid nad lauast, võtsid rõivad seljast ja vajusid voodisse.

Õö oli pime ja kõikjal valitses hääletus ning vaikus. Kuid äkki valgenes lagendik Jukola ümber: saun oli süttinud põlema. Sest kuumaks oli Timo kütnud hallikivise ahju, millest sein

hakkas hõõguma ja lõpuks lõi leegitsema. Ja nõnda põles ehitus kaunis rahus tuhaks, ühegi silma nägemata. Kui hommik koitis, oli Jukola saunast järel ainult mõni lõkendav tukk ning hõõguv ahjuvare. Viimaks, keskpäeva paiku, ärkasid ka vennaksed, tõusid pisut värskematena, kui olid eelmisel õhtul, panid riidesse ja asusid pruukosti manu, mis nüüd hästi maitsetes. Kaua sõid nad sõnalausumata, kuid viimaks tõusis jutt tollest äkilisest heitlusest seal maanteel Tammiku ja Toukola vahel.

Juhani. Hea sauna saime tõepoolest; kuid röövli kombel tungisid nad teivaste ja malakatega meie kallale. Kuid oh! oleksid meilgi sõjariistad pihus olnud ja hädaoht silma ees näha, siis saetaks täna Toukola külas kirstulaudu ning hauakaevajal oleks tööd. Kissala Aapelile andsin ometi ta osa kätte.

Tuomas. Valge juusteta liin jooksis ta otsmikult kuklani alla nagu Linnutee sügistaevas.

Juhani. Sa nägid seda?

Tuomas. Mina nägin seda.

Juhani. Ta on saanud. Kuid teised, teised, issand Jeesus!

Eero. Neile maksame veriselt kätte.

Juhani. Lööme kõik üksmeelselt oma pead ühte ja tõusku sellest hirmus kättemaksuplaan.

Aapo. Kuhu me jõuame selle igavese vaenuga? Kasutame seadust ja kohut, mitte rusikaõigust.

Juhani. Esimese toukolase, kelle oma küüsi saan, pistan elavalt kinni kõige naha ja karvadega; seal on õigus ja kohus.

Simeoni. Mu vaene vend! Kas sa kunagi ka taeva pärliseks loodad saada?

Juhani. Mis hoolin mina taevast, kui ei saa näha Tuhkala Matti verd ning raba!

Simeoni. Oi peletist, oi peletist! Ma pean nutma.

Juhani. Nuta sina koolnud kassi, kuid mitte minu pärast. Hmmh! Mina aga teen verivorste.

Tuomas. Selle rebimise maksan mina kord kätte, seda ma töotan ja vannun. Nii käib hunt inimesega ümber.

Juhani. Maruhunt. Mina vannun sama vande.

Aapo. See kättemaksmine langeb meie eneste kaela tagasi; kuid seaduse otsus nuhtleb neid ja tasub meile.

Juhani. Kuid seaduse läbi ei kannata nende selg haavade pärast, mis meie oleme saanud.

Aapo. Seda enam nende rahakukkur ja au.

Simeoni. Visake verine kättemaks peast ja otsime seaduselt abi. Nii tahan mina, kuigi mu meel kohtukoja kombeid ja kära kangesti kardab.

Juhani. Kui lugu nii läheb, siis ei kohku see poiss ka selle ees. Tõsi küll, süda puperdab pisut, kui esimest korda kõrge kohtulaua ees seisame, kuid varsti ajab täismees oma pea püsti. Mäletan veelgi, kui olin tunnistajaks vaesele Koivula Kaisale, kes oma lapsele elatusraha nõudis, mäletan, kuidas jahikubjas karjus: «Juhani Juhani poeg Jukola, Toukola külast!»

Timo. «Ja tema noorem vend Timoteus!» Ka mina olin ju seal; ja saigi Kaisa oma lapsele papa nii et paukus. Ka mina olin ju tunnistaja, Juhani.

Juhani. Olid, olid. Aga vaat seal oli alles rahvast, eeskoda, trepp ja õu täis. Mina istusin eeskojas ja vestsin Tammiku Kööstiga, mis ja kuidas peab üks mees kohtu ees kõnema. Tõsiselt just vestsingi temaga, näppides kuuenööpi, näe sel kombel, kui kasak ehk hundikubjas kõva häälega hüüdis, oli et küll mõnegi silmad pärani ja kõrvad püsti kargasid: «Juhani Juhani poeg Jukola, Toukola külast!»

Timo. «Ja tema noorem vend Timoteus!» Ja saigi, susi süügu! Kaisa oma lapsele isa.

Juhani. Sai küll.

Timo. Olgu, et meid vandelegi ei lastud.

Juhani. Ei lastud, see on tõsi; kuid meie tõsine, kavalutsa kõne mõjus palju.

Timo. Ja meie nimed on käinud protokollides ja suplikatides kuni keisrini, heh!

Juhani. Muidugi mõista. — Nõnda hüüdis jahikubjas, ja väike nõksatus käis läbi poisi südamekoti, kuid peagi kogus ta ennast ja laskis suust tõe järeleandmatut keelt nagu apostel ise, hoolimata kogu kohturahva naerust ning tartsimisest.

Timo. Nõnda kohtus seda tainast sõtkutakse; ja kõik läheb hästi. Kuid veetakse seal mõnestki tõmbenöörist ja visatakse nii mõnigi krapsakas haakjalg taha.

Juhani. Tõsi küll; kuid õigus ja tõde kisuvad enesele lõpuks ka vägisi võidu nii mõnegi konksu järele.

Timo. Nii mõnegi kunsti ja konksu järele; seda küll, kui pagan ise pole ahukaadiks, kes teeb öö päevaks ja päeva

ööks ning musta tõrva piimaks. — Kuid üks asi on tihti niisama hea kui kaksiki. Miks pole jumal kohtumõistmist rajanud kindlamale põhjale ja täiesti kõvale alusele? Misjaoks tunnistajad, keerulised uurimised ja kohtumeeste konksud? See-sugune oleks minu meelest kõige otsekohesem tee õiguse ja tõe poole, kui asi näib tume ega või seda otsustada. Terve kohturahvas, ja kohtunik ise eesotsas, astub õue, kus kasak või jahikubjas puhub päratu suurt kõivupasunat, mida kutsutakse kohtupasunaks; seda puhuks ta mõne korra tuututada, otsa issanda taeva poole hoides. Aga siis avaneks taevaski ja õiguseingel ilmuks kogu rahvale ja küsiks valju häälega: «Mis jahikubjas tahab?», aga temalt küsiks jahikubjas omakorda kõrge kisendava häälega: «Kas kohtualune on süütu või süüdlane?» Nüüd annaks siis seletatud näoga ingel vastuse, mille õiguses keegi ei tarvitse kahelda ja mille järel tuleks mees kas lahti lasta või teda sugeda, nii et küll saab. Nõnda, arvan mina, läheks kõik hästi.

Juhani. Misjaoks veel niigi palju kamandamist ja tembutamist? Vaadake, kuidas mina olen asja mõelnud. Kui looja oleks nõnda seadnud: kahtlustatu kinnitagu oma sõna vandega, ja kui ta õigust vannub, siis mingu nagu vaba mees jälle koju marssima, kuid kui talle teeb lõbu valet suust lasta, siis avanegu ta all seesinane maa ning neelaku ta alla põrgusse. See oleks kõige õigem tõetee.

Aapo. See abinõu läheks; kuid ehk on ometi nii kõige parem, nagu on selle kord seadnud tarkuse isa ise.

Juhani. Jah, kõige parem. Siin me istume nüüd rebitult, kärnastena, ühe silmaga nagu isakassid paastukuul. Kas see on armas? Kurat! see maailm on kõige suurem hullus, mis leidub päikese all.

Simeoni. Nii on issand seadnud, sest ta tahab katsuda inimlapse usu jõudu.

Juhani. Usu jõudu. Ta kaeb ja katsub, aga tema katsumiste kaudu läheb hingesid sinna igavesse sauna otsekui sääski; sinna, kuhu ma ei sooviks ussigi, mina — olgugi patune inimene.

Tuomas. See ilmaelu on raske lugu. Vähe on lootust igaühel niigi väikese osa peale, kui oli Joosual ja Kaalebil kuuesaja tuhande mehe hulgas.

Juhani. Tõsi! Mis on siis see elu? Põrgu eeskoda.

Simeoni. Juhani, Juhani, talitse oma meelt ja keelt!

Juhani. Valmis põrgu, ütlen mina, kui õige vihaseks saan. Mina olen siin kannataja hing ja Toukola poisid on kuradid, hangud pihus. Kurivaimud on inimesed meie vastu.

Aapo. Astume pisut omaenesegi põue. Vahest oleme inimeste viha suurelt osalt ise äratanud ja jõus pidanud. Tuletage meelde, kuidas oleme nende naerimail ja hernepõldudel mässanud, tallanud õngele minnes nende jõeäärset heina, nende poolt ümberpiiratud karud tihti maha lasknud ja nii mõne muugi säärase tembu teinud, hoolimata seaduse ähvardustest ning südametunnistuse häälest.

Simeoni. Oleme ära vihastanud taeva ja maa. Tihtipeale pistab too südametunnistuse tuline mõök valusalt mu viletsasse rinda, kui meenutan magama heites meie noorpõlve meelevallatuid tegusid; ja tundub nii, nagu kuuleksin imelikku kohinat, otsekui kauget, ohkavat vihmavalingut, ning sünge hääli nagu sosistaks veel minu kõrva: «Jumala ja inimeste ohkamine Jukola seitsme poja pärast.» Hukatus ähvardab meid, vennad, ja enne ei sära meile õnnetäht, kui meie ning inimeste vahelkord pole paranenud. Miks ei lähe me siis andeks paluma, lubades süüteale teisiti elada?

Eero. Ma nutaksin, kui võiksin. Simeoni, Simeoni! «ei puudu palju, et...», jah, ei puudu palju. «Kuid mine seks puhuks ära.»

Simeoni. Ja-jah, küllap viimselpäeval nähakse.

Timo. Et minu pea painduks andeks paluma? Ei usu seda.

Tuomas. Ei nii kaua, kui ronk on must.

Eero. See asi sünnib siis, kui «viimse kohtu ette tuleme». Siis on ju ronk valge kui lumi, nagu lauldakse rõõmsa poisi ja armsa emakese laulus. Minu poolest olgu küll viimne lugu lahti, enne kui hakkan siin andeks paluma.

Juhani. Usu mind, Simeoni, ses maailmas ei kõlba ühtsöödu vaadata, kuis on lugu meie hingekeesega, mõelda alati tolle tulise sügaviku, kuradi ja pisikeste paharettide peale. Seesugused mõtted ajavad kas mehe pea segi või seovad nõõri ta kaela. — Noid meie endisi meelevallatusi tuleb pidada rohkem nooruse rumalusteks kui pattudeks valjemas mõttes. Ja teie poolt, ma olen jõudnud sellele mõttele ja kindlale arvamisale, et siin peab vahetevahel silma kinni pigistama ega mitte nägema, mida näed, ning mitte teadma, mis tead. Nii peab siin tegema mees, kui tahab terve nahaga pääseda elu-uhmrist. — Arge vahtige midagi pärani silmadega; siin pole pärani silmi

tarvis. — Ma mõtlen noid väiksemaid pattusid jumala, ja mitte naabrite vastu. Naaber ja ligimene on ninakas, lõuamees ja vajab oma varandust just niisama hästi kui minagi; kuid jumal on pika meelega ja armuline mees ning annab lõpuks ikka andeks, kui otsekohesest südamest palume. Jaa, jaa, ma mõtlen: ei sünni igakord oma töid ja sihukesi pisukesi sulitembukesi juuksekarva pealt võrrelda jumala sõna ja käskudega, vaid parem on püsida seal keskteel. Raskete pattude eest peame ennast hoidma igat viisi, kuid neid väiksemaid, nimelt väiksemaid jumala vastu, ei pea mitte südametunnistuse õnge otsa panema, vaid tuleb seista seal keskkohal, keskkohal.

Simeoni. Suur jumal! Nõnda sosistab ju saatan inimese kõrva.

Timo. Otse nii, nagu puhuks Olli eit Mäkelä perenaisele viinahimust lobajutte.

Aapo. Juhani lausus mõne mõtte, mida ma imestuse ja pahameelega kuulasin. Veli, kas nõnda õpetab meid jumala käsk? Kas nii õpetas meid ema? Ei sugugi! Üks patt kaalub jumala ees nagu tuhat ja tuhat nagu üks. Mis sa lobised siis väiksemaid pattudest ja keskteest, kaitstes kahe isanda teenimist? Ütle, Juhani: mis on patt?

Juhani. Mis on tõde, sina Jukola Saalomon, isand Jupiter ja prohvet Paavo Savost? «Mis on patt?» Oeh! «Mis on patt?» Näe, kui targasti küsitud, imetargalt. «On sel nutti, sel meie pojul», on tõepoolest. Nii, mis seal veel rääkidagi? «Mis on patt?» Ahhah! Mis on tõde? küsin mina.

Tuomas. Mis sa käänled ja keerutad, poiss? Tea, et õpetus, mida kuulutasid, on kurivaimu õpetus.

Juhani. Tahan teile jutustada elava näite, mis minu usku kindlasti toetab. Tuletage meelde kirikuküla endist parkalit. Mehel tulid pähe imelikud mõtted oma hingest, patust ja maailma mammonast ning ta hakkas põhjalikult oma endist eluviisi muutma. Nii lõpetas ta äkki pühapäevadel ja suurtel pühadel nahkade vastuvõtmise ja väljaandmise, hoolimata sellest, kui tähtsaks peab talumees üht teed ja kaht asja. Asjata hoiatasid teda sõbrad, sest nad panid tähele, et temal töö päevpäevalt väheneb, aga ta ametivennal kõrvalmajas ühtesoodu kasvab. Ikka vastas hull mees: «Küllap jumal minu kätetööd õnnistab, kuigi mul seda vähem oleks; kuid tema, kes arvab leivapala mu suust tõmbavat, tema peab kord oma otsaesise higist needust löikama, sest et ta issanda hingamispäeva ei

pühitse.» Nii tema ütles, kõndis põrnitsedes pühapäeviti, lauluraamat pihus, silmad kui rõngad peas ja juuksed püsti nagu Pommi-Petril. Kuid kuis läks mehega lõpuks lugu? Seda me teame. Tuli peagi ta pihku kõige raskem puu, kerjusekepp tuli ta kätte, ja tema teeks sai pikk kroonu maantee. Nüüd käib ta külast külla, kummutades klaasi, kui aga saab. Kord kohtasin teda seal Kanamäe harjal maantee ääres; seal istus ta oma kelgu serval, ja üsna pommis oli õnnetu mees. Kuis on teiega lugu, parkal? küsisin mina; «On nagu on,» vastas tema, korvaks kangelt minu poole jõllitades. Kuid mina küsisin veel: kuis meister nüüd õieti elab? — «Elan nagu elan,» lausus ta jälle ja läks oma teed, kelku ees lükates ja mingit hullu laulu jorutades. Nii sugune oli tema lõpp. Aga teine parkal? Tema alles läks rikkaks ja rikka ning õnneliku mehena surigi.

Aapo. Kitsameelne usk ja vaimukõrkus hävitasid parkali ja nii läheb kõigi temasarnastega. Olgu kuis on, kuid sinu õpetus on vale õpetus ning usk.

Simeoni. Valeprohvetid ja viimsepäeva ajad.

Timo. Ta tahab meid türgi usku meelitada. Kuid mind sa ei kõiguta; sest mina olen varmas ja kindel, varmas ja kindel kui kirvesilm.

Juhani. Ulata, Tuomas, too leivakannikas sealt laua otsast. — «Valeprohvetid». Ma ei meelita kedagi patu ja ülekohju poole, ja ise ei varastaks ma ka naasklit kingsepalt ega nõelasilma rätsepalt. Kuid mu süda kihvatab, kui mu mõte ilka pahupidi pööratakse, pigimustaks tehakse, kuigi mustjaspruunist värvist oleks juba küllalt.

Aapo. Kõnelesid ju nii selgesti, arutasid asja punktist punktini ja tükist tükini, et sind valesti ei võinud mõista.

Timo. Oma pea panen pandiks, et ta tahab meid türgi usku viia.

Simeoni. Jumal olgu talle armuline!

Juhani. Lõuad kinni, ja silmapilk! Minu pärast jumalat paluda, noomida mind nagu vesiste silmadega papp — see ei lähe. Sest minul on just paras jagu mõistust, kuigi ma pole täis paljast tarkust, nagu näiteks see meie Aapo.

Aapo. Jumal paraku! ei ole ma niigi tark kui tarvis.

Juhani. Puhas tarkus, puhas tarkus! Ja pea nüüd leivakuuk kinni, või muidu saad selle sääreluuga vastu koonu ning plaut paremini kui eile. Seda ma ütlen ja lõpetan söömise, sest minu pugu on täis.

Timo. Olen kindel, et igäiks meist on juba täis nagu puutäi.

Eero. Kuid miks ei näe ma sauna?

Juhani. Mis too risuhunnik tähendab? — Kuid — meie saun on ju põrgusse sõitnud!

Eero. Ei, vaid taevaletusse tulises vankris.

Juhani. On see siis põlenud või?

Eero. Kust mina tean, ja mis on minul sellega tegemist? See on Jukola peremehe saun, mitte minu.

Juhani. Sai ju Eerogi keha eile leili, kui ma õieti mäletan. Ja-jah, kõik ikka ainult peremehe õlgadele, seda ma usun. Kuid lähme vaatama. Kus on mu müts? Lähme vaatama, vennad. Ma tean, et meie saun on tuhas.

Läksid vaatama, kuidas on lugu saunaga. Sellest näis järele olevat ainult must keris ja suitsev ahervare. Ja kibeda meelega vaatasid vennaksed mõne aja hävituspilti ning tulid lõpuks tuppa tagasi. Viimasena astus Juhani, pihus kaks uksehinge, mis ta vihaselt lauale virutas.

Juhani. Nõnda, Jukola talu on nüüd ilma saunata.

Eero. «Ja saunata talu ei lähe,» ütles Juhani.

Juhani. Kuumaks küttis Timo selle armsa ahjukese ja tuhaks põlesid armsad nõgised õrred ning seinad, mille vahel me kõik oleme kord ilmavalgele tulnud. Timo küttis ahju liiga tugevasti, ütlen mina.

Timo. Sinu käsku mööda, sinu käsku mööda; küllap sa seda tead.

Juhani. Käi kus kurat oma käskudega, ainult et nüüd oleme ilma saunata, ja see on paha lugu; hoonete ehitamine ei lisa leiba.

Aapo. Paha lugu; kuid saun oli ometi vana, nurgad auke täis; ja eile otsustasid sa ju ise varsti uut ehitada.

Juhani. Tõsi, ta oli vana ja seinapalgid südameni läbi pehkinud, kuid ta oleks ometi aasta või paar vastu löönud. Talul pole veel jõudu saunu ehitada; põllud, põllud peab siin kõigepealt käsile võtma.

Tuomas. Jäävad sinul põllud niisama nagu möödunud suvel uhke Aruniit, mille toredal heinal lasksime ilma ühegi vikatilöögita ära närtsida. Kuid see oli su oma soov. Kui sulle selle niitmist meelde tuletasin, ikka vastasid sa selle peale: «Ootame veel pisut; hein kasvab nii et kähiseb.»

Juhani. See on vana lugu ega parane sellest, et seda

üritid. Aruniit kasvab tuleval suvel seda uhkemini. — Kuid kes on see, kes seal mööda nurme meie talu poole astub?

Tuomas. Kohtumees Mäkelä. Mis tema tahab?

Juhani. Nüüd on pagan lahti. Kohtu nimel tuleb ta ja talle neetud kakluse pärast toukolastega.

Aapo. Viimases kakluses on seadus meie poolt, kuid eelmise puhul vaadake ette. Laske mul talle asja seletada.

Juhani. Kuid mina, vanem vennaste hulgas, tahan ka sõnaõigust, kui ühine asi on kõne all.

Aapo. Vaata aga ette, et sa ennast kotti ei kõnele, kui me pisut nii-öelda kriukaid peame tegema.

Juhani. Küll ma tean.

Sisse astus Mäkelä, tubli ja heatahtlik kohtumees. Ometi tuli ta teise asja pärast kui see, mida vennaksed arvasid.

Mäkelä. Tere.

Vennaksed. Tere!

Mäkelä. Mis koledust ma näen? Poisid, kuidas on teiega lugu? Rebitud, muhkudes, kärnades ja pead kinni mähitud! Oh teid armetuid!

Juhani. «Küll koer oma haavad lakub,» kuid hoolitsegu hundid endi eest. Kas selle asja pärast nüüd meie toas seisate?

Mäkelä. Mis tean mina sellest? Kuid kas vennaksed sel kombel üksteist veristavad? Häbenegel!

Juhani. Te eksite, Mäkelä. Vennaksed on üksteisega ümber käinud kui inglid; see on naabrite töö.

Mäkelä. Kes on seda siis teinud?

Juhani. Head naabrid. Kuid kas tohin küsida, mis puhul olete meid tervitama tulnud?

Mäkelä. Üpris sandi põhjuse pärast. Poisid, poisid! nüüd ootab teid hukatuse päev.

Juhani. Mihuke on see päev?

Mäkelä. Häbipäev.

Juhani. Ja kunas see koidab?

Mäkelä. Olen praostilt kõva käsu saanud teid tuleval pühapäeval kiriku juurde tuua.

Juhani. Mis ta meist kiriku man tahab?

Mäkelä. Teid jalgpuusse pista, otsekoheselt öeldes.

Juhani. Mis põhjusel?

Mäkelä. Tal on mitu põhjust. — Te meeletud ja hullud lõite köstri akna katki ja põgenesite tema juurest nagu hundid!

Juhani. Köster kiskus meid kui marususi.

Mäkelä. Kuid mis on praost teile teinud?

Juhani. Mitte kirbuvõrra.

Mäkelä. Ja ometi olete teda mõnitanud ja teotanud tolle ropu suuga, häbemata Kupu-Kaisa kaudu. Saatsite Rajamäe hirmsa rügemendiga kõige räpasemaid, otse lurjuse sõimusõnu tervituseks kõrgele mehele ning meie koguduse hingekarjasele; see on otse häbematu julgus!

Juhani. «See on küll tõsi, kuid kus on tunnistajad,» ütles Kakkiste Jaakko, kuid nii ei ütle mina.

Mäkelä. Aga nüüd teadke, et teid kõige valjem praosti nuhtlus tabab. Nüüd on ta teie vastu armuheitmatu.

Aapo. Istuge, Mäkelä, ja siis kõneleme asjast pisut laiemalt ja sügavamalt. — Vaadake seda asjaolu: kas võiks praost meid Rajamäe Kaisa valedel pärast jalgpuusse kruvida? Ometi mitte! Tehtagu seaduslikult selgeks, mis me oleme öelnud ja mis kombel tema au haavanud.

Juhani. «Enne asja uuritakse, siis vast selga puuritakse,» see on endastki mõista.

Mäkelä. Kuid teine küsimus, see lugemise asi, see annab talle kirikuseaduse põhjal ometi mingi voli, mida ta nüüd oma vihas kindlasti teie vastu tarvitab.

Juhani. Lugemise asjas on meie poolt jumala seadus ja kord, mis selle katse vastu raiub. Vaadake, ta on meile juba emaihus andnud nii kõvad pead, et lugemaõppimine on meile ilmvõimatu asi. Mis teha, Mäkelä? Väga ebaühtlaselt langevad vaimuanded meie peade peale.

Mäkelä. Teie peade kõvadus on teil ainult tühi ettekujutus. Usinus ja igapäevane harjutus võidab lõpuks kõik. — Teie isa oli üks paremaid lugejaid.

Aapo. Kuid ema ei tundnud ainustki tähte, ja ometi oli ta tõeline ristiinimene.

Juhani. Ja kasvatas ning karistas poegi jumalakartuses. Jumal õnnistagu eidekest!

Mäkelä. Kas ta teiste oskust teie kallal ei katsunud?

Juhani. Katsus, mis võis; katsus Männiku-moori abi. Kuid tige vanamoor hakkas kohe meie selga sugema ja ta tuba muutus meie meelest hirmsamaks kui vanapagana koobas; ning meie ei astunud lõpuks enam ta onnigi, kuigi nad meid peksid nagu tuld raiudes.

Mäkelä. Siis olite alles meelemõistmatud, kuid nüüd seisate täismeelestena eneste eest; ja mõistlik, terve mees võib, mis

ta tahab; sellepärast näidake nii praostile kui ka kogu maailmale, mis mehisus võib. — Sina, Aapo, kellel on nii mõistlik meel ja kel ei puudu ka ühte ning teist teadmist, vaid kelle hea meelu kõik alal hoiab, mis nähtud ja kuuldud, sina paned mind imestama, et sa juba teisiti pole teinud.

Aapo. Pisut, mis mina tean; noh, tean ühte ja teist. Kadunud pime onu jutustas ju meile mõndagi asja, jutustas piiblist, oma meresõitudest ja maailma ehitusest, ning siis kuulasime teda ilka tähelepaneliku meelega.

Juhani. Kuulasime, kõrvad kikkis nagu jänestel, kui vana-mehe meile pajatas Moosesest, Iisraeli lastest, sündmustest «Kuningate raamatus» ja «Ilmutamisraamatu» imedest. «Ja nende tiibade kahisemine oli otsegu vankrite kärin, kui palju hobuseid sõtta jooksevad.» Jessuke! me tunneme palju imesid ja asju ega olegi just nii metsikud paganad, nagu arvatakse.

Mäkelä. Kuid aabitsast peate alustama, et kristliku koguduse liikmeteks saada.

Aapo. Mäkelä, seal riulil näete seitset aabitsat, mis on Hämeeenninnast ostetud, ja see nähtus tõendagu meie püüdu õppimise poole. Praost näidaku meie vastu üles veel pisut kannatust ja mina usun, et meie asjast midagi sigib, sünnib ning kasvab.

Juhani. Ta näidaku üles kannatust, ja ma tahan talle kahelikordset kümnist maksa ning noore linu liha ei pea määratud ajal ta liual puuduma.

Mäkelä. Ei aita siin palved ega ilusad lubadused, arvan ma, kui meenutan ta äkilist ja õigustatud viha teie vastu.

Juhani. Mis tahab ta siis meist ja mis tahate teie? Hüva! Tulge seitsmekümne mehega, ning verd peab siiski voolama.

Mäkelä. Kuid öelge, kuis tahate alustada, et aabitsat ja väikest katekismust õppida, mis on praosti kõige tähtsam nõue?

Juhani. Proovida siin kodus Männiku-eide või tema tütre Venla õpetust. Mõlemad on head lugejad.

Mäkelä. Tahan teie plaanist praostile teatada. Kuid teie eneste rahu pärast minge talt oma häbemata tempu andeks paluma.

Juhani. Seda punkti tahame kaaluda.

Mäkelä. Tehke, nagu ütlesin; ja teadke: kui ta teie otsekohesest ja usinat hoolt ei näe, siis istute jalgpuus, istute igal

pühapäeval ilusti kiriku müüri ääres jalgpuus. Seda ütlen; ja nüüd elage hästi!

Juhani. Huvasti, huvasti!

Tuomas. Kas sa talle täie tõega Männiku-moorist ja tema tütrest kõnelesid? Kas sa täie tõega peaaegu juba lubasid praosti ette kummardama minna?

Juhani. Polnud seal märkigi täiest tõest ega tegu nimepoo-
lestki. Aja võitmiseks ainult poiss nõnda lobises. Männiku-
moor või Venla peaks meie lugemise-tikku juhtima! Seda nae-
raksid kõik Toukola seadki. Te kuulsite, meid ähvardati kind-
lasti jalgpuga, häbisambaga. Tuhat ja tuline! kas pole mehel
voli elada rahulikult ja oma tahtmise järgi omal kohal, kui ta
ei seisa kellegi teel ega haava kellegi õigust? Kes võib seda
takistada? Kuid ma ütlen veel kord: papid ja ametnikud oma
raamatute ning protokollidega on inimeste kurivaimud. — Oh
sina must siga! Oi seda neetud päeva! Nõnda langevad nüüd
meie kaela õnnetuse hoobid ja inimeste kiusuteod, et olen val-
mis peaga vastu seina jooksuma. Oh sina must sõnn! Venla
andis meile korvi; nad on meist teinud mürgise pilkelaulu;
köster vaevas meid kui vanakurat ise; Toukola poisid tampi-
sid meid nagu nõmme, saime vatti justkui külalhulgused jõulu-
pühal ja otsekui jõuluvanad käime siin ühesilmaliste kodukäi-
jate kombel, räbalad pea ümber. Mis veel? Meie kodu on
nüüd kehva inimese ainsa rõõmuta, ilma kerise kohiseva leilita.
Seal ju hõõgub ja suitseb meie endise armsa sauna ahervare.
Ning ootamas on veel paharettidest kõige pahem. Hmh!
Kümne auguga irvitab meile vastu jalgpuu kiriku ceskojas.
Tuli ja põrgu! Kui selline kiusutempude virn habemenuga
mehe kurgu külge ei vea, mis siis veel? Oh sina sarviline sõnn!

Eero. Nüüd mäletad pisut valesti; jalgpuus ei olegi küm-
met auku.

Juhani. No mitu siis?

Eero. Mitu tähte Suures Vankris, mitu poega Jukolas?

Juhani. Seitse poega on meid. Siis seitse auku ja seitse
poissi. Noh, seda hullem. Seitse auku! Ikka taga hullemaks
läheb. Näe, kuidas inimesed ja vali saatatus on meie vastu ühel
nõul, Seitse auku nagu vesikikivi silma! Milline paha saatuse-
pilge! Kuid lasku nad meisse kõik oma vihanooled, me teeme
oma kiusatud südamed kõvaks nagu sädemeid pilduv teras.
Löötsugu nad meie vastu igalt poolt mürki kui ussid ja varis-
tagu taevast meie peale paljast sappi, meie aga tormame otse

edasi, silmad kinni, kiristades hambaid ning möirates nagu metsikud härjad. Ja kui meid lõpuks kroonu jõuga jalapihtidesse kistakse, siis istuksin mina suure rõõmuga häbipuu.

A p o. Miks rõõmuga?

J u h a n i. Ega sina, mu vennas, mõista viha üliõigust. Kättemaksumõte laseks mehel kõik häbistuse unustada; ja häbistus on ju nende eesmärgiks. Mõte — toda härra praostit veristada, see maitseks mu vihasele meelele nagu mesikaste. Ja ma ei tarvitaks seal ei nuga, ei püssi, nagu muistne Karja mees, ei, vaid küünte ning hammastega kargaksin ta kurku kinni nagu suu-ilves. Tükkideks, tuhandeks tüki rebiksin mehe, ja nõnda saaksin maitsta oma kättemaksu magusust. Teeksin nii, kui oleksin kas või kümne hinge omanik ja igat hinge piinataks kümme aastat naaskelvaadis. Ei see oleks midagi, võrreldes kättemaksu õnnega.

A p o. Sa kihutad kogu oma olemuse segamini. Kasta, mu õnnetu vend, oma südame tuldkeevat katelt jaheda veega kannatlikkuse sulisevast ojast, mis rändab edasi läbi niidu, tasa loogeldes.

S i m e o n i. Su nägu on ju pigimust, ja veripunastena, pistvatena pöörlevad su silmad. Ole armuline enese vastu.

T u o m a s. Tõsi, me maksaksime kätte, kui meid häbipingile istuma pandaks, kuid olgu meie süda seni rahul, kui see on sündinud. Kõik lootus pole veel kadunud.

J u h a n i. Uhest maailma nurgast kumab meile veel rahu päev. Ilvesjärv seal Impivaara all on see sadam, kuhu tormi läest ära purjetame. Nüüd olen otsustanud.

L a u r i. Seda tegin mina juba möödunud aastal.

E e r o. Mina järgnen teile kas või Impivaara kõige sügavasse koopasse, kus, nagu kõneldakse, vana mäetaat pigi keedab, peas müts sajast lambanahast.

T u o m a s. Sinna läheme siit kõik.

J u h a n i. Sinna läheme ja ehitame uue maailma.

A p o. Kas ei saa ülemuse käsi meid sealtki kätte?

J u h a n i. Mets kaitseb oma kutsikaid. Seal seisame alles kindlal pinnal; sügavale nagu pilusilmased mutid kaevame endid seal, otse maa südameni. Ja kui neil veel sealgi tuju tuleks poisse taga kiusata, siis peavad nad nägema, kuidas tundub seitsme karu õrritamine nende pesas. — Nüüd parkali juurde, et kaupa kirjalikult kindlaks teha. Kümneks aastaks mingi meie talu teise kätte.

Simeoni. Ka mina igatsen rahukambrisse. Vennad, loome enestele metsade põues uue kodu ning uue südame.

Juhani. Kõik üksmeelselt!

Aapo. Kuis sina otsustad, Timo?

Timo. «Seal mina, kus muud,» ütleb vanasõna.

Aapo. Teie lähete, ja mina peaksin kui üksik puu jääma siia Jukola õue? Ah! liiga kõvasti on kõik mu olemuse juured ja oksad teiega ühte kasvanud. Olgu siis nii, ja loodame kõige paremat sellest teekonnast. Mina tulen kaasa.

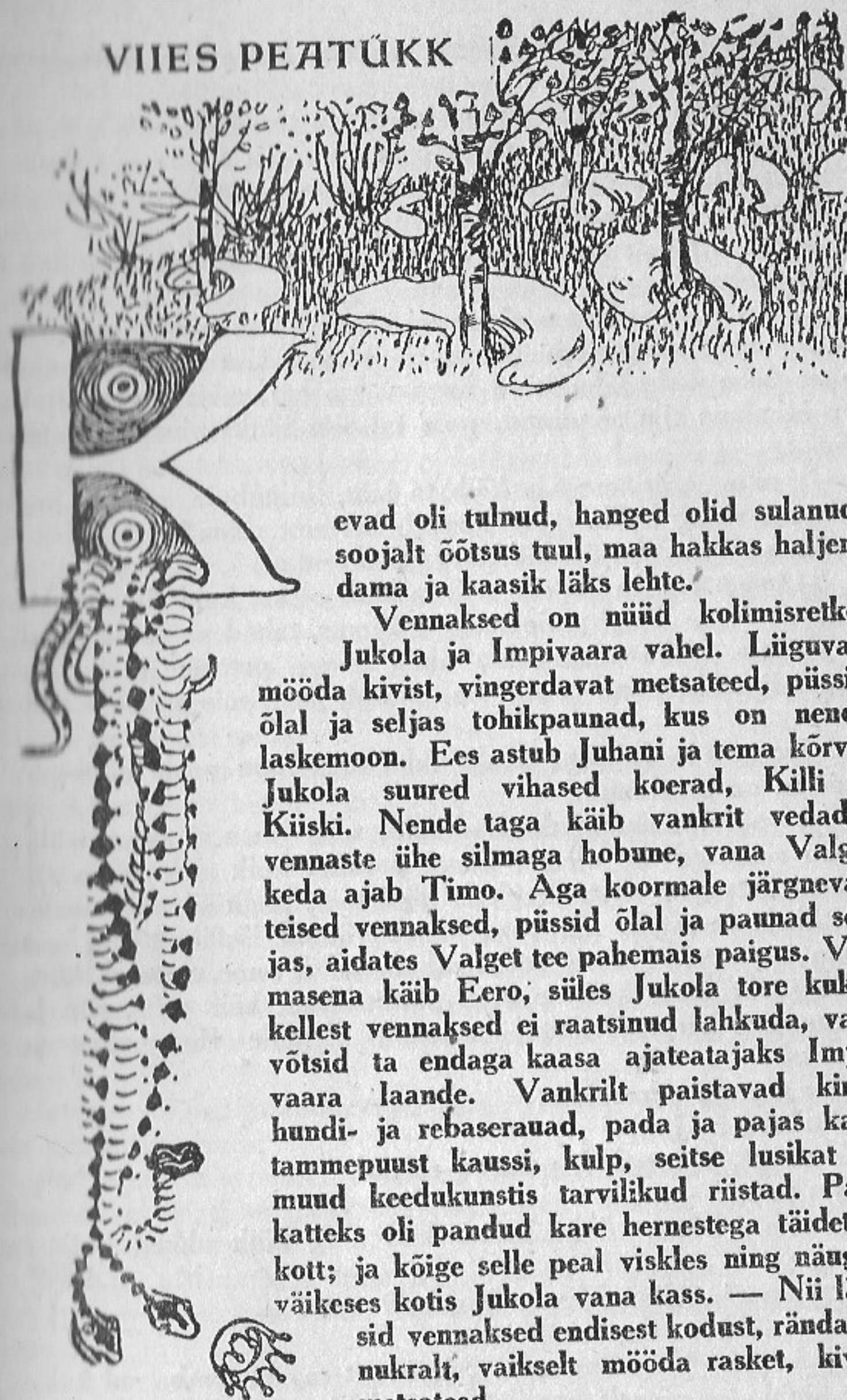
Juhani. Suurepärase! Nüüd kõik nahkuri manu lepingut tegema. Kõik üksmeelselt!

Üheskoos läksid nad parkali poole lepingut tegema, rentisid talu kümneks aastaks parkalile; ja kirjalikult määrati kindlaks järgmised punktid. Parkal valitseb ja harib talu kümme aastat, kolm esimest ilma mingi rendita, kuid selle järel peab ta maksma vennastele seitse tündrit rukkeid aastas ja ehitama uue sauna enne rendiaja lõppu. Vabalt ja igal pool võivad vennaksed Jukola metsades küttida, ja mistahes looma, kelle kohta on ainult seaduse luba. Talu maade põhjapoolses osas, Impivaara ümbruses, on neil vabadus teha ja elada oma voli järgi, nii maal kui metsades. Pühameestepäeval võtab parkal talu enda kätte; kuid vennastel olgu, kui nad tahavad, tuleval talvel veel peavari oma sünnikodus. Need olid lepingu peapunktid.

Tuli talvekuu, ja parkal oli oma koormatega Jukola õues ning võttis talu valitsuse määratud ajaks vastu. Aga vennaksed elasid selle talve peamiselt metsades, et hoiduda praosti ja ta käsilaste eest, suusatasid ümberringi ja küttisid ning pidasid laagrit süsionnis Impivaara raiesmaal. Umberkolimine hobuse ja muude tarviliste asjadega polnud veel täielikult tehtud. See oli otsustatud siis läbi viia, kui suvi on tulnud. Ometi hooitsetid nad juba tulevase maja eest; raiusid palgid kevadeks kuivama ja veeretasiid vundamendikivid kannulisele raiesmaale, järsu mäe alla.

Nõnda kulus talv, ja selle kestes ei tulnud vennastele praostilt mingit käsku ega meeldetuletust. Kas ta ootas, või oli ta nad saatuse hoolde heitnud?

VIIES PEATÜKK

evad oli tulnud, hanged olid sulanud, soojalt õõtsus tuul, maa hakkas haljendama ja kaasik läks lehte.

Vennaksed on nüüd kolimisretkel Jukola ja Impivaara vahel. Liiguvad mööda kivist, vingerdavat metsateed, püssid õlal ja seljas tohikpaunad, kus on nende laskemoon. Ees astub Juhani ja tema kõrval Jukola suured vihased koerad, Killi ja Kiiski. Nende taga käib vankrit vedades vennaste ühe silmaga hobune, vana Valge, keda ajab Timo. Aga koormale järgnevad teised vennaksed, püssid õlal ja paunad seljas, aidates Valget tee pahemais paigus. Viimasena käib Eero; süles Jukola tore kukk, kellest vennaksed ei raatsinud lahkuda, vaid võtsid ta endaga kaasa ajateatajaks Impivaara laande. Vankrilt paistavad kirst, hundi- ja rebaserauad, pada ja pajas kaks tammepuust kaussi, kulp, seitse lusikat ja muud keedukunstis tarvilikud riistad. Paja katteks oli pandud kare hernestega täidetud kott; ja kõige selle peal viskles ning näugus väikeses kotis Jukola vana kass. — Nii läksid vennaksed endisest kodust, rändasid nukralt, vaikselt mööda rasket, kivist metsateed.

Taevas oli selge, ilm vaikne ja lääne poole alla veeres juba päikeseketas.

Juhani. Inimene on purjetaja elu tormisel merel. Nõnda meigi nüüd purjetame välja oma armsaist sünnikodu nurkadest, purjetame oma vankerlaevaga läbi eksitavate metsade Impivaara järsu saare poole. Ah!

Timo. Ei puudu palju, et ma ei nühiks pisaraid põsilt, ka mina konn.

Juhani. Seda ma ei imesta, kui vaatan oma põue selsinatsel mure silmapilgul. Kuid ei see aita siin maailmas, vaid olgu mehe süda ikka kõva nagu valge harakakivi. Teekäijaks on inimlaps siia sündinud, pole tal siin ühtki püsivat peatuspaika.

Timo. Üürikese aja käib ta siin, kügub ja kõigub, kuni viimaks vajub kokku ning kõneleb kui rott seina äärde.

Juhani. Öieti öeldud, targasti lausutud!

Simeoni. Ja kui siis sellega kõik oleks; kuid siis alles!

Juhani. Tuleb meie naelte küsimus, tahad sa öelda. Tõsi.

Timo. Siis tuleb öelda ilma mingi pettuse ja kavalusetta: siin olen mina ja siin on, issand, nael, mis sa oled andnud.

Simeoni. Inimene peaks ikka oma lõpu peale mõtlema; kuid ta on paadunud.

Juhani. Paadunud, paadunud, selle vastu ei saa vaielda. Kuid säärased me oleme, jumal paraku, kõik selle taeva all. Ometi katsugem siitpeale elada täies tões, nagu sünnis jumalakartlikele meestele, kui kord oleme võinud lõplikult siin aset võtta ja saanud enesele sooja rahumaja. Teeme, vennad, kõva liidu ja heidame kõrvale kõik patutembud, kõik viha, riidu ja vaenu siin härjapõlvikute õnnemaal. Eemale viha, vaen ja kõrkus!

Eero. Ja silmahimu.

Juhani. Jah!

Eero. Ja toredad, patused rõivad.

Juhani. Jah!

Eero. Oõtsuvad kirikukaarikud ning kõik uhked kirikuehted.

Juhani. Mis? Mis sa kõneled?

Simeoni. Ta tõrkab jälle.

Juhani. Ma näen seda. Vaata et ma ei tõmba sul kuklast kinni, kui nimelt hooliksin rumala jutust, kuid ma poleks

siis mees, ei, tõepoolest mitte. — Kuidas sa, kuradi klutt, hoiad seda kukke? Miks vaene loom röögib?

Eero. Ma õiendasin ainult ta tiiba, see oli ripakil.

Juhani. Küll ma sind varsti õiendan. Vaata et ma su kuklast kinni ei tõmba. Teadke, et see on ametitalituses kõige parem kukk terves kihelkonnas; ikka punktipealne ja usaldusväärne. Esimest korda laulab ta kell kaks, teist korda kell neli, mis on paras ülestõusu-aeg. Sellest kukest on meil siin laanes palju rõõmu. — Ja siis kass seal koorma harjal! Oh sind Matti-pojukest! Seal sa kõigud ja õõtsud ning vaatad kotisust välja, näugudes üpris haledalt. «Oi vanamees suka sees!», pole sul enam palju päevi siin maailmas tatsutamiseks. Su silmad on läinud juba väga tuhmiks ja kähedalt kostab su näugumine. Kuid vahest kosud veel, kui pääsed rammusate metsliirte kallale. Loodan seda. Kuid teist, Killi ja Kiiski, on mul meel ometi kõige haledam. Nagu meie ise, nii olete teiegi siginud, sündinud ja kasvanud Jukolas, kasvanud meie vendadena. Oi, kui palavalt vaatate mu silma! Nii, Killi, nii, mu Kiiski-poju, nii! Ja liputate hända nõnda rõõmsalt! No ega teie tea, et me nüüd oma kalli kodu maha jätsime. Oh teid õnnetuid! Ma pean nutma, pean.

Timo. Vaata, kuidas sa ise enne nõu andsid. Hoia oma süda kõva, süda kõva.

Juhani. Ei või, ei või, kui tuleb kuldsest kodust lahkuda.

Tuomas. Rõhub ju see päev mehe meelt; kuid Impivaaras on meil peagi teine kodu ja vahest varsti niisama armas.

Juhani. Mis sa ütlesid, mu vend? Ei maa peal ega taevas ole teist nii armast kohta kui see, kus me sündisime ja kasvasime ning mille murul pisukeste piimanokkadena püherdasime.

Aapo. Tõsi, lahkumistund surub südant, sest kodupöösas on jäneselegi armas.

Juhani. Kuis ütles kord emajänes, kui tundis enese jälle tüne olevat ja käskis väikesel pojale enese juurest ära minna, tulejate teelt kõrvale?

Timo. «Mine juba minema, pojukene, väiksekene, ja pea ilka meeles, mis ma ütlen: kus puu, seal pael, kus lohk, seal lõks.»

Juhani. Nii ütles ta pojale, ja siis läks poju puperdama emale; puperdas ja tõllerdas mööda põldu ning nõmme äärt,

tõllerdas, lõhkinge huul avameelselt irvi. Nii läks ta kodunt, ja kurvalt paistis õhtu.

E e r o. See oli Jänese-Jussi.

J u h a n i. Las olla pealegi. Nii läks ta kodunt ja nii läheme meiegi. Jää hüvasti, kodu! Su läve, su pühkmehunnikut tahaksin nüüd suudelda.

A a p o. Nii, mu vend. Kuid katsume peletada selle meele-sünguse. Varsti on meil ees vali toimetust ja töö, varsti pauguvad palgid, kaiguvad kirved, ja üles taeva poole tõuseb tore maja Impivaara raiesmaal, keset põliseid metsi. Vaadake: juba rändame vägevas laanes, kuuskede kohinas.

Nii vestsid nad omavahel, liikudes läbi sünge salu. Kuid aegamööda tõusis maapind ja nende tee vingerdas üles kõrgele metsasele maale, mida kutsuti Teerimäeks. Siit ja sealt paistis sammaldunud kaljumürakaid, väliselt hiiglaste hauakääbaste sarnaseid, mille ümber kumisesid madalad, tugevajuurikalised männid. Väga pörutas vankrit ja vana Valge turja kaljune tee, kus silm paiguti vaevalt võis eraldada endist ratta rada. Üle mäe läks tee, sest põhjatud rabasood laiusid kahel pool kõrval. Kuid ka vennad tegid kõik, mis võisid, et vana ühe silmaga vedaja koormat kergendada. Viimaks jõudsid nad mäeharjale, lasksid Valgel seal hetke puhata ja vaatasid maailma avarustele alla. Nende silmad nägid kaugeid külasid, niitusid, põlde, sinetavaid järvi ja läänes metsade rannal kiriku kõrget torni. Ent lõunas ühe kõrgustiku rinnakul kumas Jukola talu kui kaotatud õnnemaa; ja nukrad mõtted täitsid taas vennaste rinda. Kuid viimaks pöörasid nad silmad põhja poole, ja sealt paistis kõrge Impivaara, selle järsult langev sein, pimedad kuristikud ja habetunud, tormidest rebitud kuused, mis seisis mäe külgedel. Kuid mäe all nägid nad mõnusat kännulist lagendikku, oma tulevast elukohta, ja lagendiku all laant, mis pidi neile hoonete ehitamiseks sirgeid palke andma. Seda kõike nägid nad, nägid mändide vahelt sätendavat Ilvesjärve ja silmapiirile vajunud heledat päikest säramas mäe loodepoolisel tipul; ja lootuse kaunis lõke valgatas nende silmist ning kergendas uuesti nende rinda.

Siis läksid nad jälle edasi ja ikka tulisema hooga hakkasid nad tõttama uue kodu poole. Mägi alanest ja nad jõudsid nõmmele mändide sammastikku, kus kanarbik, palukavarred ja närtsinud heinakõrred vaheldumisi katsid kumisevat maad. Tuli liivane, roogitud tee, mis viis Viertola mõisast kirikusse; nad

astusid üle selle, jälgides oma metsateed, mis läks mööda nõmme selga.

A a p o. Siin on nõmm, kus ennemuiste oli usside kohtusaal, nagu räägib vanarahvas. Kohtunikuna istus siin nende kuninga, too vägev valge uss, keda harva nähakse, peas kole kallis kroon. Kuid kord röövis temalt selle krooni julge ratsanik, nagu vestab muinasjutt.

Ja järgmise muisteloo jutustas neile Aapo, kui nad mööda nõmme harja lageda Sompio soo poole astusid.

Tuli üks ratsanik ja nägi nõmmel usside kuningat, kellel oli peas sätendav kroon. Ta ratsutas tema juurde, tõmbas mõõga otsaga krooni kuninga peast, kannustas hobust ja kihutas oma varandusega tuule tiivul ning pilve piiril. Kuid polnud ka ussid pikaldased, vaid kohe häbemata röövlit vihaselt taga ajama. Kihinal kihutasid nad kannul, kehad rõngas, ja tuhat rätast veeres siis ratsaniku taga, nagu veerevad poiste visatud lottad maanteel. Peagi jõudsid nad ratsanikule järele, parvlesid juba tihedalt hobuse jalus, viskusid selle laudjani üles, ja suures hädas oli mees. Ja hädaga viskas ta neile oma kübaragi söödaks alla, mille nad silmapilk puruks rebisid ning vihavimmas nahka panid. Aga meest ei aidanud kaua see abi, peagi veerlevad ussid jälle tema taga ja liiv tuiskab kõrgele teelt. Ja ikka ägedamalt kannustas mees oma lõõtsutavat hobust; ojana voolas veri toreda täku haavatud külgedelt ning suust purskas kohisev vaht. Ratsanik põgenes metsa, kuid mets ei takistanud tema vaenlaste jooksu. Tuli vastu jõgi, ja kihinal kihutas mees selle pööristesse ning nobedalt viis hobune ta jõest üle. Tuli jõgi ussidelegi vastu, ja paljude koskede kihinal viskusid nad lainete sülle, ujusid maruhool jõest üle, ning kõrgele tõusis valge vaht. Mees ratsutas ikka edasi, ja ikka järgnes talle siugude metsik salk. Nägi ta eespool ägedasti leegitsevat kütismaad, ja tule poole kannustas ta nüüd hobust, ning mässides enese jõe voogudes läbikastunud mantlisse, kihutas ta leekide sülle; kuid ussid ei viivitanud silmapilkugi talle järgnemast. Nõnda kihutab taeva ratsutav kanglane üle kuld-pilvede. Kord lõi ta veel kannused täku kubemesse ja kord veel kargas see edasi, siis langes turnav täkk maha, unustades igaveseks elu tulise mängu. Kuid vaba taeva all seisis mees, pääsenud tulest ja hirmsatest vaenlastest; tuli oli ju põletanud usside lugematu karja. Seisis seal kanglane rõõmutseva pilguga, käes imeväärne varandus.

A a p o. See oli muistelugu valge ussi kroonist siin Teerimäe nõmmel.

J u h a n i. Tore lugu ja veel toredam mees, kes ussi peast krooni tõmbas ning selle viimaks enesele võitis. Vahva mees.

T i m o. Harva võib inimene seda ussi näha, kuid see, kes teda näeb, saab ääretult targaks, nagu ütlevad vanad inimesed.

J u h a n i. Üeldakse ka: kes kevadel enne käo kukkumist selle ussikohtuniku kinni saab, selle keedab ja ära sööb, see mõistab ronga kõnet, millest saab teada, mis temaga tulevikus sünnib.

E e r o. Üeldakse veel niigi: kes seda kõike kevadel peale käo kukkumist teeb, see mõistab rongi kõnet, millest saab teada, mis temaga enne seda on sündinud.

J u h a n i. Oi, vennas, kui rumalasti sa nüüd rääkisid! Kas ei tea seda igauks, ilma et oleks kübetki ussilihha söönud? Vaat nüüd alles Eero näitas, mis mees ta mõistuse poolest õieti on, nimelt rumal oinas. «Ta saab teada, mis temaga enne seda on sündinud.» Kas sihuke mõte on pärit mehe peast? Oh sa vaene poiss!

A a p o. Ära midagi, Juho. Emba-kumba, kas kõneles ta rumalusest või viskas jälle vempusid ja konksusid; nii või teisiti, kuid mõlemal juhul heitis ta meie ette tähelepandava mõtte. Katsume uurida tema ütlust, ja ma usun, et sellest midagi tarka võime välja õngitseda. Teada, mis on sündinud, see on mõnest seisukohast vaadates suur tarkus. Kui teraselt kaalud, mihuke möödaläinud päevade külv kasulikku, misuke kahjulikku vilja on kandnud, ja selle järgi oma elu, töö ning tegevuse sead, siis oled tark mees. Kui meiegi silmad oleksid varem lahti läinud, siis, arvan ma, ei lohistaks me siin mitte kolijatena.

J u h a n i. Nagu hundipojad lageda taeva all. Kuid mis tehtud, see tehtud.

T u o m a s. Mis Jukolas kaotasime, selle võidame Impivaara raiesmaal tagasi. — Siia, kogu vennaparv, ja löögu igaüks käed koorma külge, et aidata Valget, seni kui sõit läheb mööda sood. Siia kõik! Vankriratas vajub ju vaksa võrra mudasesse maasse.

Nõnda omavahel vestes olid nad nõmmelt alla läinud, astunud üle Seunala Matti lageda välja, siis läbi tiheda kuusiku ja seisis nüüd Sompio soo rannal. Sünge näis see soo, mille pinnal vaheldusid mudased, rabased laukad, sammalmättad,

kuusimarjakohad, ja seal ning teal seisis madal, kuivav kask, kurralt õhtutuules pead kummardades. Kuid keskelt oli soo kitsam ja seal ka maa kõvem ning kindlam. Seal seisis madalaid mände sammalülilikondades ja mättail tumerohelisi, imalalt lõhnavaid joovikapõõsaid. Ja üle selle maa jooksis vaeviline tee soo teisele rannale, kus algas jällegi pime laas. Seda teed mööda rändasid nüüd vennaksed üle soo. Mõni neist sikutas aiasst Valge kõrval, mõni jälle lükkas vankrit. Lõpuks, kuigi suure vaevaga, jõudsid nad soo randa ja rändasid jälle kuival maal mööda laane juurikarohket teed, mis jätkus umbes viis-sada sammu. Kuid viimaks valgenes nende ees kännulise raiesmaa lagedus ning nad seisisid oma sihtkohal, koopalise mäe jalal.

Siin oli muiste vennaste vanaisa, tugev töömees, harinud sõõrumaid ja põletanud vägevaid mülihaudu. Palju sõõrumetsi oli ta mäe ümber maha võtnud ja põletanud, karuäkkega äestanud mõndagi musta, täiskülvatud maatükki, ja viimaks kogunud rehte viljarikkad kõrred. Ahervare välja ääres näitas seal veelgi kohta, kus oli seisnud ta metsarehi, kust ta valmi vilja kohe koju toimetas, õled ning kõlkad talitee ajaks jättes. Kuid rehevarest tükk maad eemal, seal välja ja metsa piiril, paistis mülihauda põhi, päratu suur, kus ta oli põletanud kõlisevaid süsi oma kütismaa palkidest. Nõnda oli siin endine Jukola tüse peremees töötanud ja teotsenud mõnegi põletava päikese all, pühkides laubalt mõnegi higipisara. Aga öösel lamas ta oma turbakatuses onnis, valvates mülihauda; ja sama onni olid nüüd vennaksed valinud enesele ajutiseks eluasemeks.

Avar on kännuline raiesmaa, kuid selle äärtest kaugemale ei näe ometi su silm; sest idas, lõunas ja läänes sulevad metsad su vaateala ning põhjas kõrge mägi. Kui aga selle mäe harvade kuuskedega kroonitud harjale astud, siis kannab su silm kaugemale kõigisse taevakaartesse. Lõuna pool näed kõigepealt otse oma jalgade all toda eespool mainitud tase lauged raiesmaad, kaugemal sünged laant, selle taga jälle Sompio sood, ning seal taevarannal kerkib hämuselt sinderdav Teerimägi. Põhja pool alaneb aeglaselt Impivaara, ja ta lüügi kamaral, mida enne ka kütispõlluks on tarvitatud, seisab noor ning tihe kaasik, mille rohuta teedel hüplevad tedred ja vilistavad nukralt põldpüüd. Idast paistab tasane nõmm oma männikuga, läänest kühmuline sammalkaljune maa, siin-seal sammaldunud harjal madal, kuid tüse ning tihe mänd. Mändide taga säten-

dab seal hele ja kalarikas Ilvesjärv, umbes tuhat sammu raiesmaast eemal. Kuid vaevalt näed midagi muud, kui kaugele ka kaeksid. Salude tõmmu meri ähmatab su ümber igal pool. Näed siiski veel kirdes hämust sinerdust Viertola mõisast ja seal kaugel loodetaeva rannal kiriku halli torni. Säärane oli koht ja selle ümbrus, mille jukolased olid oma elupaigaks valinud.

Ent süsionni lähedale olid vennaksed sel õhtul laagri üles löönud, päästnud aisadest väsinud Valge, kell kaelas, karjamaale, ja teinud kändudest ning teivastest rõõmsa tule murule. Seal küpsetas Simeoni silke, naereid ja loomaliha ühiseks õhtusöömaks, teised askeldasid vankri ümber, lammutades koormat ning kandes asju ja riistu oma kohale. Aga kui see oli tehtud ja roog valmis, istusid nad õhtusele murule sööma; ning päike oli vajunud mäe taha.

Simeoni. See on siis meie esimene söömaaeg siin uues kodus; ja toogu ta õnne ning jumala rahu kõigile meie teistelegi söömaaegadele siin.

Juhani. Önn, priske önn olgu siin meie ainus kaaslane igas töös ja toimetuses, kuhu ainult meie jõud küünib.

Aapo. Ma tahaksin väljendada ühe tähtsa mõtte.

Juhani. No puhu ta siis oma südamesopist välja.

Aapo. Ilma peata keha ei kõlba, ütlen mina.

Juhani. Vaid peksleb vastu seina nagu peata kana.

Timo. Kas või ka mitte ilma peata, kuid kui ta ainult pööraseks läheb, siis rabeleb vaat nii, sinna ja tänna, sinna ja tänna. Nii teevad ju Männiku-moori kanad tihti, ja siis ütleb eit, et nõianooled lendlevad õhus.

Juhani. Kuid pajata oma suu puhtaks, veli Aapo.

Aapo. Sihuke on mõte minu peas: kui tahame siin midagi ja korralikult korda saata, siis olgu ikka üks meist esimeheks, nõupidamiste juhatajaks, vaidlusasjade otsustajaks. Lühidalt, üks peab olema, kelle hääl käib korra asjus üle kõige.

Juhani. Mina olen siin kõige vanem.

Aapo. Sina oled Jukola vennaste hulgas esimene ja sinul olgu ka see õigus.

Juhani. Olen esimene mees rivis, ja ma tahan teilt ka sõnakuulmist nõuda. Kui aga teie ainult kuulaksite.

Aapo. See on õigus ja kohus. Kuid üldistes küsimustes võetagu ometi igaühe sõna kuulda.

Juhani. Eriti sinu nõu järgi tahan ikka ja heameelega oma kõrva pöörata. Kuid mina olen esimene.

Aapo. Tõsi! Kuid mis karistus määratakse sellele, kes kangekaelsust, parandamatut vastupanu avaldab?

Juhani. Tolle pistan sinna mäekoopasse ja kannan virna künneliseisikalisi kive kaitsevalliks koopa suhu; seal istugu ta päev või paar, ikka sedamööda, kuis asjad ning asjaolud nõuavad. Jaa-jaa, seal imegu ta käppa, mõeldes järele, mis ta rahule tarvis läheb.

Lauri. Mina ei ole selle otsusega päri.

Tuomas. Ka mina mitte.

Timo. Kas olen ma triibuliste põskedega mäger, kelle elamiseks on läpane kaljukoobas? Eemale sellega.

Juhani. Te hakkate mässama.

Tuomas. See karistusparakrahv ei lähe, ei lähe.

Timo. «Ei lähe läbi,» ütleb rahvasuu. Mina pole mäger ega mõtsik.

Juhani. Seepärast pea end alati hästi ja korralikult üleväl, et hoiduda mu viha kohutava karistuse eest.

Timo. Kuid mina pole mäger ega susi. Heh-heil! Ei ole ka karu ega mingi rott! Häbene pisut. «Hoia endale, ütles Jaakko Amandale.» Heh-heh!

Aapo. Kas mullegi sõnaõigust antakse?

Juhani. Heameelega. Mis tahad sa öelda?

Aapo. Et minagi pole tolle karistusparakrahvi poolt, mida tahad meie jaoks tarvitusele võtta, vaid leian ta olevat vendade vahel liiga karmi, metsiku.

Juhani. Või ei ole poolt? Ei ole poolt? Või tõepoolest ei ole poolt? Ütle siis targem parakrahv, kui mina kunagi ei mõista, mis on õige, mis võlts.

Aapo. Seda ma ei öelnud.

Juhani. Ütle siis see uus, see sünnis parakrahv, sina Jukola prohvet.

Aapo. Olen kaugel prohveti aust. Kuid see...

Juhani. Parakrahv, parakrahv!

Aapo. See on ju...

Juhani. Parakrahv, parakrahv! Ütle see tark parakrahv!

Aapo. Kas sa hull oled? Sa kisad, nagu istuksid tulistes pükstes. Mis sa karjud ja keerutad pead nagu öökull?

Juhani. Parakrahv! hüüan mina vägevalt. See tuliuus ja vana, tark parakrahv! Ütle see, ja ma kuulan hääletult kui särg konna krookumist.

Aapo. Seesugune on minu arvamine asja kohta: See, kes nõuandmistest ja hoiatustest ei hooli, vaid ikka meelevallatust üles näitab, meie vahele riusemet külvides, see tõugatakse välja meie liidust, aetakse kaugele ära.

Tuomas. See olgu seadus.

Lauri. Sellega olen päri.

Timo. Mina niisama.

Simeoni. Sellega lepime kõik üheskoos.

Juhani. Hm! Olgu siis otsustatud. Ja pidage meeles: kellel siitpeale tuju tuleb tagant üles lüüa, sellel on hundi-pass pihus, vops tagumikus ning lasku jalga. — Misukese töö kallale asume homme, teie murjanid? Küll ma teid veel õpetan.

Aapo. Pisut sapine; kuid see ei tarvitse veel segada meie rahulikku ja helget meeleolu sel õhtutunnil.

Juhani. Mis tööle hakkame, kui päev koidab?

Aapo. Muidugi on meil siin maja ehitamine esimeseks tööks.

Juhani. Nii ongi. Homme vara lähevad neli meest, kirved pihus, maja raiuma, ja need neli meest on: mina ise, Tuomas, Simeoni ning Aapo. Teised tahuvad palke ja veeretavad meile üles. Ja kui maja ning väike aidakong on valmis, siis poisid kohe mooni muretsema, jahi- ja kalastusteele. Pidage seda meeles!

Nii lõpetasid nad viimaks õhtusööma ja läksid süsionni puhkusele. Tuli öö, pilvine, kuid vaikne lehekuu öö. Laanes huikas öökull kaheda häälega, Ilvesjärvel parisesid pardid ja aeg-ajalt kuuldus kaugelt karu mõmin. Muidu valitses looduses rahu ja sügav vaikus. Kuid õrnatüvane Uneneitsi ei tahtnud vennakseid süsionnis tervitama tulla. Hääletult, kuid ühelt küljelt teisele pööreldes mõtisklesid nad selle maailma asjade ning meie elu muutlikkuse üle.

Aapo. Ma arvan, kellegi silmad pole veel kinni.

Juhani. Timo magab juba magusasti, kuid meie teised väanleme ja käänleme nagu vorstid keevas katlas. Miks oleme nii virged?

Aapo. Meie elutee on teinud täna järsu käänaku.

Juhani. Sellest ongi mu meel nii rahutu, väga rahutu.

Simeoni. Süinge on mu südame seisukord. Kes olen mina? Ärakadunud poeg.

Juhani. Hm! Laande eksinud lammas.

Simeoni. Nii jätsime maha naabrid ja kristlikud ligimesed.

Tuomas. Siin oleme ja siia jääme, niikaua kui metsas värsket liha leidub.

Aapo. Kõik läheb hästi, kui ainult mõistliku meelega peale hakkame.

Simeoni. Öökull huikab seal laanes ja tema hüüed ei annusta kunagi head. Ennustab tulekahjusid, veriseid võitlusi ja mõrtsukatöid, nagu ütlevad vanad inimesed.

Tuomas. Metsas hüüdmine on tema amet ja ilma mingi tähenduseta.

Eero. Siin on küla, Impivaara mättaist' katusega maja.

Simeoni. Kuid nüüd on ennustaja kohta muutnud, hüüab seal mächarjal. Seal, nagu pajatab muinasjutt, palus «kahvatu neitsi» ennemuiste oma pattusid andeks, palus kõik ööd läbi nii talvel kui suvel.

Juhani. Tema järgi on ka see mägi Impivaara—Neitsimäe nime saanud. Kuulsin kord lapsena toda muinasjuttu, kuid nüüd on ta juba suurelt jaolt mu meelest kadunud. Veli Aapo, jutusta meile seda siin igava öö viiteks.

Aapo. Timo norskab nagu mees; kuid magagu ta rahus; tahan teile vesta selle muinasjutu.

Järgmise muinasjutu kahvatust neitsist vestis nüüd Aapo vendadele.

Elas muiste selle mäe koopas hirmus vanapagan, inimeste hukatus ning surm. Kaks oli tal eluhimu ja kirge: vaadelda ja hoida oma varandusi sügavais koopaurkais ning juua inimverd; mille järele ta kangesti janunes. Kuid ainult üheksa sammu kaugusele mäest ulatus ta võim vägivallategudeks, ja sellepärast pidi ta oma teekondadel kavalust tarvitama. Ta võis muuta oma välimust, nagu tahtis; ja teda nähti ümbruses rändavat kord kauni noormehena, kord õrna neitsina, ikka seda-mööda, kas ta mehe või naise verd janunes. Mõnegi võitis ta pilgu põrgulik magusus, mõnigi pidi jätma oma elu vanapagana kohutavais koopais. Nõnda avatles see koletis õnnetu ohvrid enda juurde.

Oli pehme suveöö. Rohelisel murul istus nooruk, kaisutades armsamat, noort neitsit, kes puhkas kui õhkuv roos tema rinnaal. See oli nende lahkumiskaisutus, sest noormees pidi ära reisisa ja mõneks ajaks oma südamesõbrast lahkuma. — «Mu armsam,» nii kõneles nooruk, «nüüd lahkun ma sinu juurest,

kuid vaevalt saab sada päikest tõusta ja laskuda, kui sind jälle kohtan.» — Lausus neitsi: «Ei heida päike loojudes nii armast lahkumispilku maailmale nagu mina oma armsamale, kui ta läheb, ega sära taevapuna päikesetõusul nii kaunilt, nagu sädelevad minu silmad, kui jälle sulle vastu ruttan. Ja mis heleda päeva pikkusse mu hingest mahub, see on mõte sinule, ning unede ähmjas maailmas kõnnin ma sinuga.» — Nõnda neitsi; kuid jälle lausus nooruk: «Kaunilt sa kõnelesid, kuid miks aimab mu hing paha? Mu armsam, töotame nüüd teineteisele igavest truudust siin taeva palge all.» Ja nad vandusid püha vande, vandusid jumala ning taeva ees, ja hinge kinni pidades kuulasid nende sõnu metsad ning mäed. Kuid hommiku koidikul kaisutasid nad lõpuks viimast korda ja lahkusid teineteisest. Eemale tõttas nooruk, kuid kaua kõndis neitsi üksinda metsa hämaruses, mõeldes oma kauni kallima peale.

Kui ta nii kõnnib tiheda männiku põues, mis imeline nägemus astub talle vastu? Ta näeb noormeest, ülevat kui vürsti ja imekaunist kui see kuldne hommik. Justkui tuleleek valgub ja särab ta kübaral suletutt. Ta õlgadel ripub mantel, sinine kui taevas ja nagu taevas kirju säravaist tähtedest. Ta kuub on valge kui lumi, ja puusadel on tal purpurpunane vöö. Ta vaatab neitsile otsa ja ta pilgust voolab leegitsev armastus, ning õndsalikult kostab ka hää, kui ta neitsile räägib: «Ära karda mind, õrn neitsi, olen su sõber ja toon sulle ääretut õnne, kui ainult kord võin sind kaisutada. Olen vägev mees, mul on aardeid ja kalliskive ilma aru ning otsata ning ma võiksin osta kas või kogu maailma. Tule minu armsamaks, ma tahan su viia toredasse lossi ning panna istuma enda kõrvale säravale troonile.» Nii kõneles ta võluval häälel ja üllatatult seisis neitsi. Ta mõtles äsjavannutud vande ja kaldus eemale, kuid kaldus siis jälle mehe poole, ning kummaline segadus täitis ta meelt. Mehe poole pöördus ta, varjates nägu kätega nagu särava päikese eest; pöördus jällegi ära, kuid vaatas veel kord imeliku viirastuse näkku. Võimas iha sädeles talle sealt vastu, ja äkki vajus neitsi kauni vürsti rinnale. Kuid eemale ruttas vürst oma saagiga, kes nagu palaviku-uimas puhkas ta käsivartel. Üle järskude mägede, läbi sügavate orgude rändasid nad järelejätmata, ja ikka pimedamaks muutus mets nende ümber. Rahutult tukkus neitsi süda ja ahastushigi voolas ta otsaesiselt; sest viimaks märkas ta nagu midagi metsikut, kohutavat viirastuse silmade lummutavas leegis. Ta vaatas ümber, ja väledalt vilkusid mööda

süüged kuused, kui ta kandja ägedasti jooksis; ta vaatas noormehele palgesse, ning kohutavad värinad jooksid läbi ta keha, kuid imelik iha valitses ometi südames.

Ühtesoodu rändasid nad läbi metsade edasi ja lõpuks hakkas paistma kõrge mägi ning selle pimedad koopad. Ja nüüd, kui nad olid ainult mõne sammu kaugusel mäest, sündis midagi hirmsat. Mees kuninglikus kuues muutus äkki koledaks vanapaganaks: sarved tungisid välja ta peast, ta kuklas kahisesid kanged harjased ja õnnetu tüdruk tundis valusalt oma põuel ta teravaid küüsi. Ja siis kisendas õnnetu neitsi, rabeles ning viskles ahastuses, kuid asjata. Vastiku mõirgamisega lohistas vanapagan ta oma sügavamasse koopasse ja imes temast vere viimse pisarani. Kuid sündis ime: ei lahkunudki hing neitsi liikmeist, vaid ta jäi elama veretuna, lumivalgena, haleda surmavarjuna Toonela maalt. Imestades nägi seda vanapagan, tarvitas ohvri kallal oma küüsi ja hambaid kõigest väest, kuid ei suutnud teda surmata. Viimaks otsustas ta hoida teda igavesti enese juures sügaviku öös. Kuid mis tööd võis ta teha, millist kasu tuua vanapaganale? See pani neitsi oma aardeid ja kalliskive puhastama, neid järelejätmata tema ette laduma; sest ilal ei väsinud ta neid vaimustusega vaatamast.

Nõnda elab kahvatu, veretu neitsi aastate kaupa vangina mäe põues. Kuid öösiti nähakse teda ometi hääletu palvetajana mäeharjal seisvat. Kes andis talle selle vabaduse? Kas taeva jõud? — Kuid kõik ööd, tormis, vihmavalingus ja paukuvas pakases seisab ta mäetipul, paludes oma pattusid andeks. Veretuna, lumivalgena ja kui kuju — nii liikumatult, hääletult seisab ta, käed risti rinnal ning pea alla langenud. Ei julge ta õnnetu kordki pead taeva poole tõsta, vaid kirikutorni poole kaugel metsade rannal on pööratud ta silmad järelejätmata. Sest vähemalt salajane hää, sosistab ta kõrva ikka lootust; olgugi kauge sädemena, nagu tuhandete penikoormate tagant, tulkab talle see lootus. Nii veedab ta ööd mäel ega kuuldu ilal ta huultel kaebust; ei tõuse ega vaju ohkeist ta palvetav põu. Nii kulub sünge öö, kuid hommiku koites lohistab armuheitmatu vanapagan ta jälle oma koopasse.

Vaevalt oli sada päikest jõudnud maad valgustada, kui juba nooruk, neitsi armsam, teekonnalt rõõmsana tagasi tuli. Kuid kaunis neitsi ei ruttagi talle vastu tere tulemast ütleva. Ta päris, kus viibib ta kaunike, kuid ei saanud kelleltki teadust. Kõikjalt otsis ta teda, väsimata, ööd ja päevad, kuid ikka

asjata; jäljetult nagu hommikukaste oli neitsi kadunud. Lõpuks jättis noormees kõik lootuse, unustas viimse elurõõmu ja liikus siin maailmas veel mõne aja tumma varjuna. Ja viimaks ükskord, kui sätendav päev oli tõusnud, pimestas surmaöö ta silmade valguse.

Kuid kohutavalt pikki aastaid veedab kahvatu neitsi: päevad läbi puhastab ta vanapagana koopais järelejätmata aardeid ja laob neid oma julma piinaja silmade ette; aga ööd veedab ta mäeharjal. Veretuna, lumivalgena ja justkui kuju, nii liikumatult, hääletult seisab ta, käed risti rinnal ning pea alla langenud. Ei julge ta tõsta pead taeva poole, vaid kirikutorni poole kaugel metsade rannal on ta silmad järelejätmata pööratud. Ei ta kaeba; ei tõuse ega vaju ohetest ta palvetav põu.

On valge suveöö. Mäel seisab jälle neitsi, mõtleb aja peale, mis ta piinalises vangipõlves veetnud; ja sada aastat on kulunud sest päevast, kui ta oma südamesõbrast lahkus. Ta kohkub, ta mõtted tumenevad ja külmi higihelmeid veereb ta otsaesiselt mäe sammalkamarale, kui ta kujutleb kulunud aastakümnete pikkust. Siis usaldas ta esimest korda üles kõrgusse vaadata, ja silmapilgu pärast nägi ta imelist valgust, mis kaugeist avarustest lendtäheena näis talle lähenevat. Kuid mida lähemale see valgus talle jõudis, seda enam muutis ta oma kuju. Ega olnudki see mingi lendav täht, vaid seletatud näoga nooruk, käes välkuv mõök. Paistis ta näost võluv tuttavlikkus ja ägedalt hakkas tuksuma neitsi süda, sest nüüd tundis ta ära oma endise peigmehe. Kuid miks ta lähenes, mõök käes? See pani neitsi imestama ja ta lausus nõrga häälega: «Kas see mõök minu vaevad viimaks lõpetab? Siin on minu rind, noor kangelane, löö siia oma heleda terasega, ja kui võid, kingi mulle surm, mida juba nii kaua, nii kaua olen igatsenud.» Nõnda kõneles ta mäel; kuid ei toonud nooruk talle surma, vaid elu magusat hingust, mis juba lõhnava hommikutuulena hõljus kahvatu neitsi ümber. Armurikka pilguga vaatav noormees võttis ta sülle, suudles teda, ja kohe tundis veretu neitsi õrna verevoolu magusat koske jooksvat oma soontes, ta põsk õhetas kui koidupilv ning rõõmust sätendas hele otsaesine. Ja ta heitis oma kähara pea üle peiu käsivarre, vaatas üles heledasse taeva laotusse, õhates põuest välja aastakümnete valud; ning nooruki sõrmed ekslesid ta käharjuustes, mis kaunilt õõnsusid vaikses tuules. Kaunis oli vabanemishetk ja pääsemispäeva hommik. Linnud sädistasid kuuskedes seal mäeveerul ja

hirdest kerkis päikese tuline viir. Oli see hommik selle hom-
miku sarnane, kui sõbrad kord haljal murul lahkusid pikaks
ajaks.

Kuid nüüd roomas õel vanapagan üles mäele, vihaharjased
püüti, et neitsit jälle oma urgastesse lohistada. Vaevalt oli ta
aga oma küüned neitsi poole sirutanud, kui nooruki mõök,
nohe nagu välk, ta rinna läbistas; ja mäele purskus tema
must veri. Pööras neitsi näo kõrvale sellest pildist, surus otsa-
saie vastu sõbra rinda, kui vanapagan hirmsalt röögatades
hinge heitis ning mäerinnakult alla langes. Nii pääses maailm
kohutavast koletisest. Kuid hõbedase pilve heledas hõlmas leh-
visid noormees ja neitsi üles kõrguse maile. Peigmehe põlvil
lamas mõrsja ja naeratas õnnelikult, surudes otsmiku vastu ta
rinda. Läbi avaruste nad lennutasid ja kaugele alla sügavale
jäid neist metsad, mäed ning orgude looklevad harud. Ja
lõpuks kadus kõik nende silmist otsekui sinisesse suitsu.

See oli muinasjutt kahvatust neitsist, mille jutustas Aapo sel
metul ööl oma vendadele turbakatuses onnis Impivaara raies-
maal.

Juhani. Kuid ärkas ometi Timo just muinasjutu lõpuks.

Timo. Miks ei maga te rahus, poisid?

Juhani. Siin vestetakse vahvalt muinasjutte. — Nii, see
oli lugu muistsest neitsist ja vanapaganast.

Simeoni. Kuid kõneldakse, et too kole vanapagan veelgi
elab. Metsamehed on teda näinud; ja tal ongi ainult üks silm,
mis ööpimeduses valgub nagu hõõguv süsi.

Juhani. Mis juhtuski mõne aasta eest Kuokkala vanataa-
diga, kes puhkab nüüd juba issanda rahus. Uhel kevadel, kui
ta oli metsisejahil ja ootas siin raiesmaal tule ääres kesköö
kulumist, nägi ta seal mäe all sēdasama hiilgavat läiget ja
kuulis häält, mis järelejātmata küsis: «A' ku' ma virutan,
a' ku' ma virutan?» Nii küsis ta mitu tuhat korda, nõnda et
vanamees, kes oli küll tollest vanast juurest ja kelle süda ei
jahmatanud just vähesest, viimaks vihastas ning kurja häälega
vastu käratas: «No viruta siis, pagan võtaks!»

Timo. Vaata, siis polnud rohkem tarviski.

Juhani. Nii, pajata sina, Timo, kuidas siis läks.

Timo. Vaat tuli siis silmapilgu pärast vanataadi tule peale
irvilõugadega luukere, tuli nii et ragises, tuli nagu kümne
mehe pihust ja kustutas tule viimse kübemeni. Kuid taat haa-
ras nüüd püssi pihku ja tegi sääred mäe lähedalt, olgugi et

oli, nagu Juhani ütles, sellest vanast juurest ja ta süda just vähesest asjast ei puperdanud.

Simeoni. Nõnda oleme siis siia vanapaganate ja kufivaimude linna kolinud.

Aapo. Siia me kolisime ja elame siin ilma kartuseta. Vanapagan, kui tal olekski veel hing sees, on juba väga võimetu; seda just näitas tema teguviis Kuokkala vanamehe vastu. Vihatujus võis ta ainult tule kustutada, sedagi ainult mehe enda loaga. Tema võimu on igaveseks murdnud püha noormehe mõök.

Juhani. Kuid tüdrukut urgaste pimeduses pean ma haletsema, tüdrukut tolle neetud harjaskaelaga.

Simeoni. Miks ei pannud ta kiusatusele vastu.

Juhani. Oi, poju, ära ütle nii! Kuidas läheks sinuga, kui näiteks kuskil õitsvas õnnelaanes astuks sulle vastu kuningatütar, kaunis kui roos ja lilleke, kepsutaks su juurde siidis, salides ja pumati lõhnas, õhkuvais kuldebelites nagu paabulind, ja kui sihuke ebel astuks sulle vastu ja tahaks sind kaelustada ning suudelda, kuidas käiks siis su vaese südame käsi? Ma küsin, Simeoni?

Simeoni. Ma paluksin usult abi.

Juhani. Hm.

Timo. Ma ei laseks teda ennast kaelustama ja veel vähem suud plaksutama. Hoia minust eemale, ütleksin mina, hoia ennast aupaklikus kauguses, põrguline, muidu võtan sealt puhmast tüpaku ja vuhin su läbi, nii et su selg homme särab kirjumalt kui lepatriinu tiib. Nii teeksin ma ilma armuta. Küllap sellest aitaks.

Juhani. Oi, vennas! ma usun, et kõneleksid veidi teisiti, kui oleksid pisut rohkem siin maailmas enese ümber vaadanud, kui oleksid näiteks Turu linnas käinud. Seda olen mina teinud, kui sinna Viertola mõisast härgi ajasin. Nägin seal mõndagi oma imestuseks, nägin, kuis toredus ja silmahimu võib inimeste pea segi ajada. Oi teid, oi seda lärmilinna, oi seda kergemeelset elu! Seal põrisevad vankrid, siin põrisevad vankrid, ja vankrites istuvad nood pagana vurrunäolised narrid, istuvad plikad nagu portselan-puped, lastes kaugele eneste ümber kalliste õlide ning rasvade paksu lõhna. Kuid vaata sinna! Jessuke hoia! sealt tipsutab nüüd tulla õige uhke mamsel või reili, võta kinni, mis ta on. Vaata ta kaela! Valge kui rõõsk piim, põsk katkupunane, ja silmad põlevad tal peas nagu kaks õitsituld päevapaistel, kui talle vastu astub sihuke keigar,

kübara ja lakkmusta prakiga, ning põrnit... — no võtku sind pagan isel — põrnitseb läbi neljakandilise klaasi, mis valgub uoljuse pahemas silmas. Kuid vaata nüüd... — no seitse seppa küll! — nüüd niksutatakse mõlemalt poolt, ja vaata, kuid emane pigistab nüüd suu päris maasikasuuks ja sidistab otselkui pääsuke päikesepaistes katusel, ja keigar tema ees vehib kää ja hännaga, hõljutab kübarat ning kraabib jalaga, nii et uulitsakivid pilluvad sädemeid, vaat see oli alles mäng. Oi teid harakaid seal! mõtlesin mina, poisiklutt, seistes uulitsa aurgal, pundar tooreid härjanahku õlal ning suu naerul, vaadates toda tedremängu.

Tuomas. Saksad on narrid.

Timo. Ja lapsikud nagu piimaninased tited. Nad söövadki, lapid rinna peal, ega oska — susi võtku — lusikatki puhtaks lakkuda, kui lauast tõusevad; seda olen näinud enese imestuseks oma silmaga.

Simeoni. Kuid talupoega tüssata ja nülvida, selle peale on nad küll mehed.

Juhani. Tõsi, sakste elus võib leida palju naiselist ja naeruväärset, seda panin tähele oma Turu-reisil. Kuid vaata, kui läheneb sihuke salvide lõhnas ja lehvivate hõlstidega avatlev naiseollus, siis pole ime, et puperdab inimlapse süda. Jaa, poisid! maailma rõõm avatleb üpris kõvasti; seda panin tähele oma Turu-reisil. Ja ma ütlen veel kord, et mu süda haletseb toda tüdrukut seal mäel. Ning oli tal küll juba aeg pääseda põrgust ja purjetada oma sõbraga rahusadamasse, kuhu ka meid jumal viimaks aidaku. Ses lootuses katsume nüüd magada. Tõsi küll, sellest mäest on veel üks imelik muinasjutt, kuid jäägu see teiseks korraks, ja katsume nüüd magada. — Simeoni, mine siiski ja peida söed tuha alla, nii et ma homme hommikul ei tarvitseks tuleranda taguda ja heinatuusti hõljutada, vaid pääsen kohe palgiotsa täksima nagu punatutiga rahn. Mine õige.

Läks Simeoni Juhani käsku täitma, kuid tuli peagi tagasi, juuksed püsti ja silmad pärani peas. Kokutades kõneles ta mingist kummalisest põlevast silmast seal väljas vankri juures. Sellest hüppasid teisedki üles, pomisesid paar palvesõna ja astusid üheskoos onnist välja; ning nende juuksed meenusid tuulepesa kase otsas. Liikumata, tummade sammastena seisis nad, vahtides Simeoni sõrme juhatuse järgi. Nad vaatasid silmi pilgutamata ja nägidki vankri taga imelikku välget,

mis aeg-ajalt kadus, kuid peagi jälle oma hõõguvat valgust näitas. Seda oleksid nad vahest oma hobuse Valge ainsaks silmaks pidanud, kuid sealt ei paistnud midagi valget, vaid seevastu midagi musta, ega kuuldunud ka kella kõlksatust. Nõnda mõeldes seisis vennad liikumata; kuid viimaks lausus Tuomas ometi võrdlemisi vihase häälega:

Tuomas. Mis vaja?

Juhani. Ära jumala pärast hakka temaga nii krookult praalima. — See on tema! Mis me nüüd teeme, vennad? See on tema! Mis me talle ütleme?

Aapo. Ma ei tea tõesti mitte.

Timo. Nüüd teeks laulusalmike head.

Juhani. Kas meist keegi ei tea peast ühtainustki palvet? Lugege, armsad vennad, laske lahti jumala nimel, mis aga meeles on, mis ainult pähe tuleb, ilma vähimalgi määral piiblitükki aine järgi valimata. Lugege kas või hädaristimisest, armsad vennad.

Timo. Olen ühte ja teist tükki lauluraamatust osanud, kuid nüüd on nagu hirmus pärss mu suu peal.

Simeoni. Vaim ei lase sul nagu minulgi rääkida.

Timo. Ei lase.

Juhani. See on kole!

Aapo. Kole!

Timo. Tõepoolest kole.

Juhani. Mis teha?

Tuomas. Julgus on tema vastu minu arvates kõige parem. Küsime, kes ta on ja mis ta tahab.

Juhani. Las kui mina küsin. Kes sa oled? Kes sa oled? Kes sa oled ja mis sa tahad meist? — Mitte sõnagi vastuseks.

Lauri. Võtame tuletukid.

Juhani. Me võtame tuletukid ja klopime su praelihaks, kui sa ei ütle oma nime, sugu ja asja.

Lauri. Ei, ma mõtlesin, et viskame tukkidega tema poole.

Juhani. Kui usaldaks.

Tuomas. Ükskord tuleb niikuinii surra! Tukid pihku, poisid!

Peagi seisis nad reas, tulised tukid sõjariistadeks pihus. Eesotsas seisis Juhani, silmad rõngas nagu öökullil, vaadates silma vankri taga, mis erilise hiilgega talle vastu vahtis. Nii seisis vennaksed lõomavate relvadega öisel raiesmaal; ja öö-

hall hulkas mäe kuuskedes, sünge laas nende all kohises raskelt ning pimedad pilved peitsid taevakaane.

Juhani. Kui ma ütlen: nüüd, poisid! siis lennaku tukid meie pihust kuradi pihta.

Simeoni. Kuid katsume pisut veel õnne manamisega.

Juhani. Hästi mõeldud! Pisut manamist kõigepealt. Kuid mis ma ütleksin talle? Sosista mulle, Simeoni, sest ise olen ma sel silmapilgul haruldaset tõmp. Sosista sina aga mulle sõnad, ja ma virutan need talle vastu vahtimist, nii et laas kajab.

Simeoni. Pane siis tähele, mis ma ütlen. — Siin me seisame.

Juhani. Siin me seisame!

Simeoni. Kui usukangelased, tulised mõõgad pihus.

Juhani. Kui usukangelased, tulised mõõgad pihus!

Simeoni. Mine oma teed.

Juhani. Käi põrgu!

Simeoni. Me oleme ristiinimesed, jumala sõjamehed.

Juhani. Me oleme ristiinimesed, jumala sõdurid, Kristuse soldatid.

Simeoni. Kuigi me lugeda ei oska.

Juhani. Kuigi me lugeda ei oska.

Simeoni. Kuid usume ometi.

Juhani. Kuid usume ometi ja loodame kindlasti selle peale.

Simeoni. Mine nüüd.

Juhani. Mine nüüd!

Simeoni. Varsti laulab kukk.

Juhani. Varsti laulab kukk!

Simeoni. Ja kuulutab issanda päeva.

Juhani. Ja kuulutab issand Seebaoti päeva!

Simeoni. Kuid ta ei näi tähelegi panevat.

Juhani. Kuid ta ei näi tähelegi... Jah, ta ei tee väljagi, laas või ingli keeli talle karjuksin. Issand õnnistagu meid, vennad! sest nüüd pole muud kui — nüüd, poisid!

Siis virutasid nad kõik oma tukid viirastuse poole, kes välgu nobedusega nelja jala müdinal jooksmas pistis, ja kaua vilkusid hõõguvad söed ta seljas läbi öise pimeduse. Nii põgenes ta tulisest taplusest, ja kui jõudis alla raiesmiku servale, usaldas ta viimaks peatuda, turnates kord või kaks kõvasti. Ja vennaste viirastus, kole kurivaim oli ometi nende ühe silmaga hobune, kes oli ajutiseks oma valge värvi kaotanud soo mus-

tades mudaloikudes, kuhu ta nähtavasti oli langenud ja seal kaua püherdanud, enne kui jälle kuivale pääses. Selle püherdamisega oli ta ka kella kaelast tõmmanud, mis asjaolu seekord eriti vennaste arvamist valetele juhtis. Selline oli see silm, mis vankri taga ööhämaruses säras, nagu särab mõne looma silm pimedas. — Kuid alles mõne aja pärast, ja ka siis ettevaatlikult, usaldasid vennaksed Valgele läheneda ning mõistsid lõpuks oma eksitust. Siis läksid nad vihaste nägudega oma onni tagasi; ja viimaks, kui hommik koitis, magasid nad igamees raskes unes.

KUUES PEATÜKK

li viimaks valmis vennaste maja. Viis sülda oli selle pikkus ja kolm laius; ida poole oli üks ta ots ja lääne poole teine. Kui astusid sisse uksest, mis oli hoone idapoolses otsas, seisis paremat kätt suur kerisahi, pahemat kätt latter, mis Valge jaoks talviseks ajaks ehitatud. Künisest edasi, peaaegu kesktoani, oli kuuseokstega kaetud muld-alus, kuid tagapool oli laiadest palkidest löödud tore põrand ja selle kohal üleval lai lava. Sest nii elutoaks kui saunaks tarvitasid vennaksed uut maja. Elumajast arvata kakskümmend sammu eemal seisis nende ait, mis ehitatud peenikestest ümaraist kuusetümmikaist.

Oli nüüis vennastel mõnus peavari vihma, tormi ja talvepakase vastu, oli ka panikamber nende toidutagavara jaoks. Ja nüüd võisid nad täie hooga küttimise ning igasuguste püüniste panemisega peale hakata. Ning siis lähenes surm metsistele, tetredele ja püüdele, jänestele, oravatele ja säni-meelsetele mäkradele, nagu ka Ilvesjärve partidele ja kaladele. Siis kaikusid mäed ja ääretud kuusemetsad Killi ja Kiiski ägedast haukumisest ning püsside paukumisest. Pani vennaste

kuul aeg-ajalt maha ka kahukarvase karu; kuid ometi polnud veel mesikäpa õige püügiaeg.

Tuli hallaõine sügis ja surid või põgenesid sügavatesse peidupaikadesse rohutirtsud, sisalikud ja konnad, ning oli nüüd aeg püüda rebaseid välkuvate raudadega; seda kunsti olid vennaksed õppinud oma isalt. Tuli nüüd mõnelgi väledajalgsel reinuvaderil mõne magusa suutäie eest maksta oma peene nahaga. — Jänesed teatavasti tallavad metsas teid pehmesse lumme, ja neile teedele asetasiid nüüd vennaksed sadade kaupa vaskpaclu mõnegi valgekasuka surmaks. Niisama olid nad enestele ehitanud tubli sissepoole lüangi hundiaia puhmalisse nõkku raiesmaa idaserval. Ja peale selle olid nad, samuti hundipüüdmise jaoks, kaevanud haua, hiiglasügava, tükk maad majast eemale kuiva, liivase nõmme poole. Praad veetles tugevasse tarasse mõnegi näljase hundi; ja kui vennaksed nägid saagi lõksus olevat, siis algas aias möll ning mürgel pimedal sügisööl. Siis seisis üks vennastest aia ääres, püss pihus, et karedakarvalist kiskjat kuuliga pikali panna; teine ta kõrval pidas tuld, lõomavat tõrvastungalt. Mõni jälle aitas Killil ja Kiiskil põõsastest süngenäolisi, irvhambaseid kiskjaid välja ajada, vehkides tõrvikuga sinna ja tänna. Suur oli kära meeste kisast, koerte haukumisest ja püsside paukumisest, ja väsimata kaikus laas ning Impivaara koopaline sein. Nii rähmeldati, lumi määrdus, muutus ikka punasemaks ja punasemaks, kuni viimaks kõik kriimsilmad oma veres lamasid. Ja siis tõi jälle saagi nülginine vennastele tööd ning tegevust, kuid see tegevus oli neile ometi üpris meeltemööda. — Ka koopasse raiesmaa lääneserval sattus üks või teine metsa kõõrdsilm.

Juhtus kord, et Timo vara ühel hommikul, kui teised alles magasid, läks hundihauda vaatama, mille poolenisti sisse langenud lagi mehele juba eemalt head lootust andis. Ja kui ta haua servale jõudis, nägigi ta rõõmus silm sügavuses midagi halli, nägi mehiste hunti, kes liikumata lamas, koon vastu maad surutud, põrnitsedes silmadega üles mehe poole. — Mis otsustas nüüd Timo teha? Üksi hundilt elu võtta ja teiste suureks lõbuks onni astuda, karvane kandam õlal. Hakkas ta siis tööle, tõi onni räästa alt redeli, asetask ettevaatlikult koopasse, astus ise pulki mööda alla, raske puunui pihus, kavatsedes kiskja pead lõmaks põrutada. Kaua vehkis ta nuiaga, hambad irvi, kuid ikka ainult tühja õhku. Hundi pea põikles üpris väledalt, põikkas paremale, põikkas pahemale, kui mees teda oma kohmaka

riistaga älgas. Viimaks viskas ta nuiat hundi ette ega leidnud siis enam muud nõu kui välja tulla ja tuppa teatama tõtata, mis oli juhtunud.

Varsti läksid vennaksed saaki kinni püüdma, varustatud teivaste, kõite ja lingudega. Kuid tühi oli haud nende päralt jõudes. Mööda redelit, mis Timo oli koopasse jätnud, oli nende hunt kaunisti üles astunud ja jalga lasknud, tänades õnne. Seda mõistsid vennaksed kohe, ja vandudes ning hambaid kiristades otsisid nüüd nende vihased silmad Timot; kuid teda polnud enam ligilähedal. Ta putkas põgenedes juba seal metsa serval, kus kadus peagi männiku varju. Ta mõistis, et polnud enam hea jääda sellest asjast pikemalt juttu vestma. Aga teised tormasid möirates talle järele, rusikad püsti, lubades ta peast jalatallani moosiks tampida, kui ta veel maja ust usaldaks praotada. Nii nad ähvardasid, jätsid koopa vihas ja vimmas sinna-palka ning astusid tuppa. Kuid pagulasena kõndis Timo metsas ja peagi hakkasid vennaksed oma käitumist kahetsema. Nähes, et kahju oli juhtunud ta rumaluse, mitte aga koeruse tõttu. Sellepärast tõusis Juhani juba enne õhtut Impivaara hargale, hõikas seal vägeva häälega iga taevakaare poole ja kutsus Timot, kinnitades ning tootades, et tal ei tarvitse midagi karta, kui kohe tagasi tuleb. Nii ta hõikas, ja peatselt tuligi Timo, vihaselt urisedes ning silmi pööritades. Sõnagi lausumata võttis ta rõivad seljast, vajus voodisse ja norskas varsti sügavas unes.

Jõudis kätte ka kõige parem karupüügi aeg. Siis võtsid vennaksed pahlad, löid püssidesse tugevad kuulid ja läksid äratama metsavürsti, kes nägi juba und oma pimedas urkas sügaval lumiste kuuskede all. Ja nende tuleluku-püss pani pikali mõnegi paksukoonulise mesikäpa, kui ta vihaselt oma rahukambrit välja kargas. Siis tõusis tihti vihane võitlus, lumi tuiskas kaugemale ümberringi ja punetas voolavast verest, kui haavu löüdi mõlemalt poolt. Nii heideldi, kuni karminäoline metsaott lõpuks rahulikult maas lamas. Aga rõõmsalt koormaga jälle koju jõudnud, võidsid vennaksed oma haavu rohuga, mis oli segatud viinast, soolast, püssirohust ja väävljahust. Sellega salvisid nad haavu ja tõmbasid kollakaspruuni tõrva peale.

Nii hankisid nad oma peatoidust laanest ja mägede tihnikust, täites tagavarakambri mitmesuguse metsasaagiga: lindude, jäneste, mäkrade ja karulihaga. Nad olid hoolitsenud ka vana truu Valge talvemoona eest. Seal soorannalt paistis vägev sirbiga lõigatud ja pealt silutud heinakuhi, millest kogu tal-

veks jätkus. Polnud unustatud ka nende maja talvekütte tagavara. Hiigla-puuriit seisis aida lähedal ja lisaks veel kõrge tõrvaskändude hunnik maja seina ääres nagu Hiiu hirve sarvede virn, mis ulatus maast räästani. — Nõnda varustatult võisid nad rahulikult talve härmatanud habemele vastu vaadata.

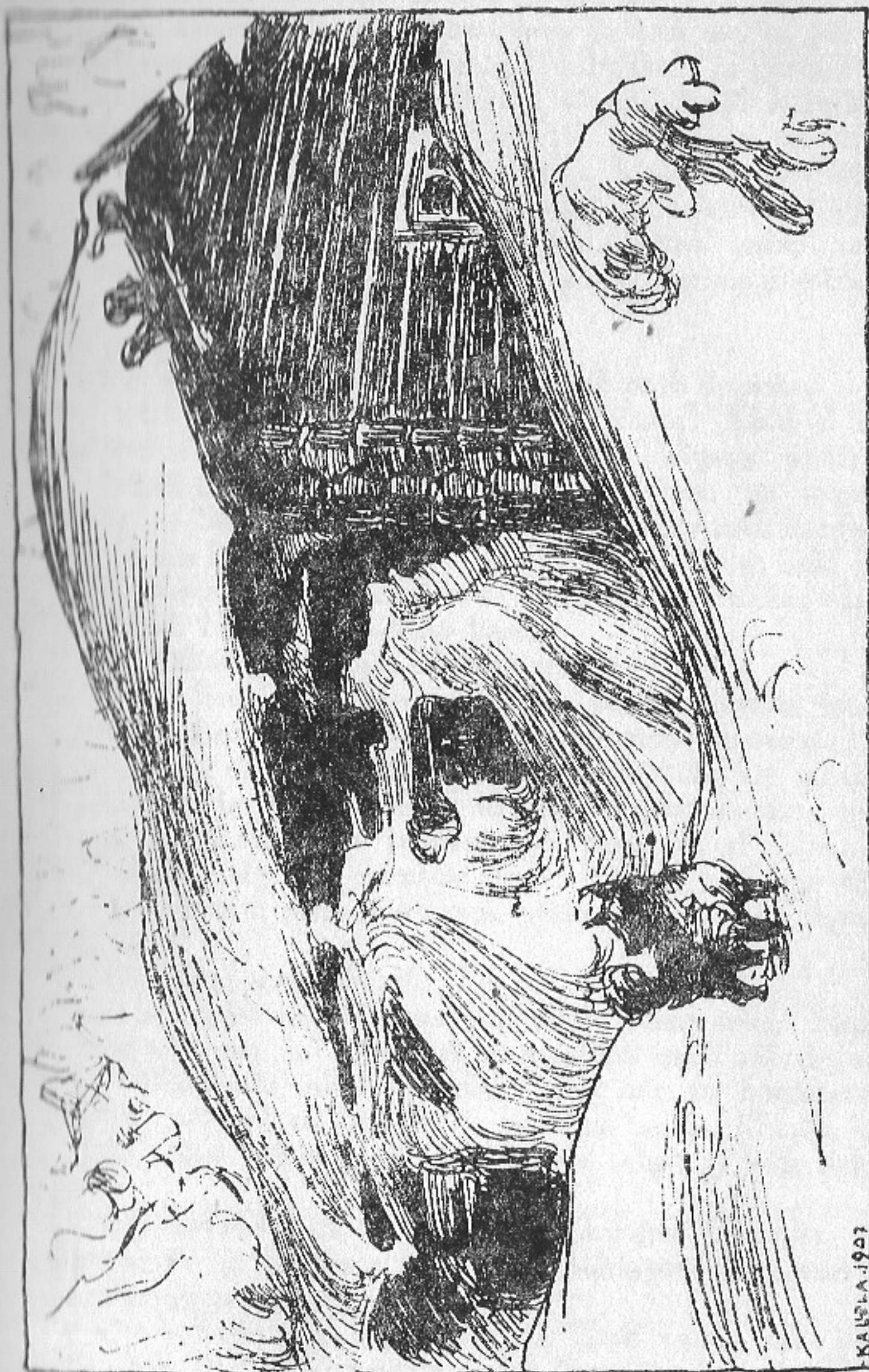
On jõuluõhtu. Ilm on pehme, hallid pilved peidavad taevast ja äsja tulnud lumi katab mägesid ning orge. Metsast kostab vaikne kohin, teder peab õhtust söömaaega urvalise kase otsas, parv siidisabu punetaval pihlakal ja männiku edev neitsi harakas kannab risu tulevase pesa jaoks. Nii onnis kui uhkes mõisas valitseb rõõm ja rahu, nõnda ka vennaste majas Impivaara raiesmaal. Selle ukse ees on näha ölekoorem, mille Valge on Viertola mõisast jõulu auks põrandale laotamiseks vedanud. Ei võinud vennad siingi unustada jõuluõlgede kahinat, mis oli kauneim mälestus nende lapsepõlve aegadelt.

Kuid toast kostab leili kohin kerise kuumadelt kividelt ja pehmete vihtade vihin. Vennaksed võtavad nüüd tublit jõulu-leili. Ja kui viimaks kõrvetavalt kuum vihtlemine oli lõppenud, astusid nad alla, panid riided selga ja istusid lavitsaile puhkama, mis olid pandud pinkide asemel piki seinu. Seal nad istusid, ähkides ja higistades. Leegitsev pird valgustas tuba, Valge krompsutas latris kaeru, sest temagi jõulusid oli meeles peetud; tukkudes ja haigutades istus kukk õrrel; Killi ja Kiiski lamasid ahju lähedal, koonud käppadel, ning Juhani põlvedel lõi nurru endine Jukola vana vesihall kass.

Viimaks hakkasid Timo ja Simeoni õhtulauda seadma, teised jälle kandsid ölekubusid sisse. Nad päästsid koo-vitsad lahti, laotasid öled umbes veerand küünra paksuselt põrandale, kuid veel paksemalt lavale, kus nad harilikult oma õhtud ning ööd mööda saatsid. — Viimaks oli õhtusöök valmis: seitse auguga karaskit, kaks tammekaunitäit auravat karuliha ja õllekibu seisid laual. Ise olid nad õlle keetnud, teraselt meeles pidades, mis viisil ema seda jooki valmistas. Kuid nad olid ta harilikust taluõllest kangema teinud. Mustjaspunasena vahutas ta kibust ja kui seda kannutäie neelasid, siis tundsid peas juba pisut mühinat. — Ent kõik nad istusid juba lauas, lastes leival ja lihal ning vahutaval õlled kibust hea maitsta.

A p o. On siin aga rohkesti toidupoolist meie ette laotud.

J u h a n i. Sööge ja jooge, poisid, sest nüüd on meil jõulud, jõulud kõigil, nii loomad kui inimestel. Kasta, Timo-vennas, õllega ka vaese Valge kaerahunnikut seal sõimes. — Vaat

B Seitse venda

nii! mingi selleks vähemalt kannutäis. Sel õhtul ei mingit kitsidust, vaid saagu kõik, nii hobune, koer ja kass kui ka Jukola rõõmsad vennaksed. Las kukk magab rahulikult ja pärib oma osa homme. Seal teile, Killi ja Kiiski, vägev kahmak karu koi-vast, ning seal sulle, kassiroju. Kuid löö enne kätt, sa pilu-silm! — Vaat nii! Ja siis mõlema käega. Vaadake meie kassi tempusid ja öelge, et minagi kõlban pisut õpimeistriks. Käppa annab ta juba mõlema tassuga ühel ajal, asetab enese nagu tõsine taat istuma ning pistab, sihuke peiar, kummagi esimese talluka minu pihku. Nõndaviisi!

Λ a p o. Oh seda nalja!

T u o m a s. Mis mees veel vanul päevil peab õppima.

J u h a n i. On aga see õpetus aegagi võtnud. Kuid ei ma jätanud poissi enne rahule, kuni ta mõlema käpaga õpetajat ülas. Nüüd teeb ta seda kui mees, ja õpimeister on saanud oma tasu. — See alles on kass! Vaat seal! pista tükk karuliha põske. Ja siis Killi ning Kiiski. Nii, nii! «Löö meest, kuid ära löö mehe koera.» Õige! Kuid selle juurde tahan lisada: «Löö Jukola Jussi, kuid ära löö tema kassi.»

E e r o. Juhani, ulata see õllekibu siia.

J u h a n i. Seda pead sa saama. Joo, vennas, jumala loom, joo, sest nüüd on jõulud, ja aidas ei ole puudus moonast. Mis meil siin viga olla? Mis meil hoolida, kui kõik see maailm põleks tuhaks ja tolmuks, välja arvatud Impivaara ning selle ümbrus. Elame siin nagu jumala selja taga, omal jalal, ja võime vilistada tagedate inimeste peale. Siin on meil hea olla. Mets on meie niit, meie põld, meie veski ja meie pesa igave-seks ajaks.

T i m o. Ning meie lihaait.

J u h a n i. Just nii! Siin on hea olla! Tänu sulle, Lauri, selle nõu eest, mis sa leidsid, et me maailma turult pääseksime. Siin on vabadus ja rahu. Ma küsin veel: mis me hooliksime, kui kuldne tuli kas või kogu selle maailma maha põletaks, kui aga jääks alles põhjapoolne osa Jukola talust ja selle seitse poega?

T i m o. Läheks kord kulutuli kogu maailma laastama, siis põleks tuhaks ja põrmuks ka Jukola põhjapool ning veel ta seitse poega pealekauba.

J u h a n i. Seda tean ma väga hästi. Kuid vaata, mees võib mõelda, mis ta tahab, mõelda enese kogu maailma isandaks või tongivaks sitasitikaks. Vaata, ta võib mõelda surnuks

jumala, kuradid, inglid ja kogu inimsoo ja elajad maa peal, meres ning õhus, mõelda maa, põrgu ja taeva kaduvat kui takutuusti tules ning pimeduse astuvat asemele, kus kõverkael kukk eluilmas enam issanda koitu ei kuuluta. Nii lendleb siin mehe mõte, ja kes võib visata võrkusid selle teele?

T i m o. Kes võib mõista selle maailma ehitust? Ei inimlaps, kes on tõmp ja rumal kui määgiv jää. Kuid parem on võtta päevi nii, nagu nad tulevad, lasta neil minna, nagu nad lähevad, mingi siis mäele või rappa. Siin ainult oleme.

J u h a n i. Mis meil siin viga olla? Mis puudub?

T i m o. «Ei jumala arm ega linnupiim.» Ait on moona täis ja tuba soe. Ise püherdame siin õlgedel.

J u h a n i. Püherdame siin nagu mullikad kahisevail õlgedel. Võime saunas käia, kui tahame, kui aga tuju tuleb, ja süüa, kui maitseb. — Kuid nüüd oleme juba täis. Ei siis muud kui aitäh toidu eest ja koristame laua.

S i m e o n i. Oodake, kuni olen lugenud lühikese söögipalve ja värsikese peale laulnud.

J u h a n i. Jäägu seekord. Miks ei teinud sa seda enne söömist? — Mine, Eero-poju, kui oled noorem, lase vaadist õlut.

S i m e o n i. Sa ei luba siis jõuluõhtu auks laulusalmikest laulda?

J u h a n i. Ei ole meist ju laulumehi, kulla veli. Laulame ja loeme parem oma südames, see ongi jumalale kõige meelepärasem ohver. — Kuid seal ongi jälle õllekibu, kobrutav ja vahutav kui Kyrö kosk. Passiiba, poju! Laskem siit maitseada! Viska, veli Tuomas, ja õieti mehe moodi.

T u o m a s. Selle asjaga ei viivita ma kaua.

J u h a n i. Nõndap mees rüüpab. Sihukesed lonksud teevad meie kurkudest otse köstrikõrid.

«Elati ju ennegi,
Kui oja taga oldi,
Ojapuid põletati
Ja ojast õlut joodi.»

Just nii. Kuid meie joomaks ongi ruske kesvamärjuke, põletuspuuks halg ja tõrvaskänd, ja meie all on pehme õlgpolster, mõnus maadlusmatt kas või kuningaile ning suurvürstidele. — Uks sõna, Tuomas. Kord kinnitas veli Aapo, et sinu vägi ja võim käib juba vahvalt Juho omast üle, kuid ma ei tahaks seda uskuda. Kuis oleks, kui siin pisut rabeleksime? Katsumel!

S i m e o n i. Püsige paigall! ja hoidke neid läikivaid õlgi vähemalt homsenigi.

J u h a n i. Nüüd on rõõm tipul, «puulba poolt on püha parem» ja pahnaks peavadki õled minema. — Kas tahad, Tuomas?

T u o m a s. Võib ju toda katsuda.

J u h a n i. Sülipätsi!

T u o m a s. Olgu minugi poolest!

J u h a n i. Lööme rinnad kokku, lööme kokku!

A a p o. Oota, poiss! Las Tuomas saab ka su püksivärvlist kõvasti kinni kahmata.

J u h a n i. Las ta võtab, las ta võtab!

E e r o. Juho, miks sa hambad irvi ajad ja silmi pööritad nagu härg tapatallis? Oi ma vennakene! Kuid vaata, et sa nüüd häbisse ei jää.

A a p o. Kõik on hästi! Kes teeb esimese tõmbe?

J u h a n i. Olgu see Tuoma päralt.

T u o m a s. Olgu see vanema venna päralt.

J u h a n i. Seisa siis jalul.

T u o m a s. Tahan katsuda.

J u h a n i. Kas seisad, kas seisad?

T u o m a s. Tahan katsuda.

A a p o. Hõissa, poisid! Sedaviisi, just nii! Maadlete otse kui usukangelased. Juho kimpleb ja kangutab kui Iisrael ise ja «Tuomas seisab nagu sammast».

E e r o. «Kuulab vait kui vaga lammas Aapo Saalomoni tarkust.» Kuid vaata Juho suud ja kohku. Ah! pistaksin nüüd kas või teraspulga ta hammaste vahele — praks! ja kohe oleks see pooleks. Mul on hirm, mul on hirm!

A a p o. Meeste maadlus, muud midagi. Palgid tõusevad ja vajuvad meie all.

E e r o. Nagu orelipedaalid; ja Tuoma käpad künnavad maad nagu rasked söödisahad.

A a p o. Ega siin just piimasõrmega paitata. Pagan! oleks see sikutus seal mäel, siis lööksid saaparauad sädemeid kaljust.

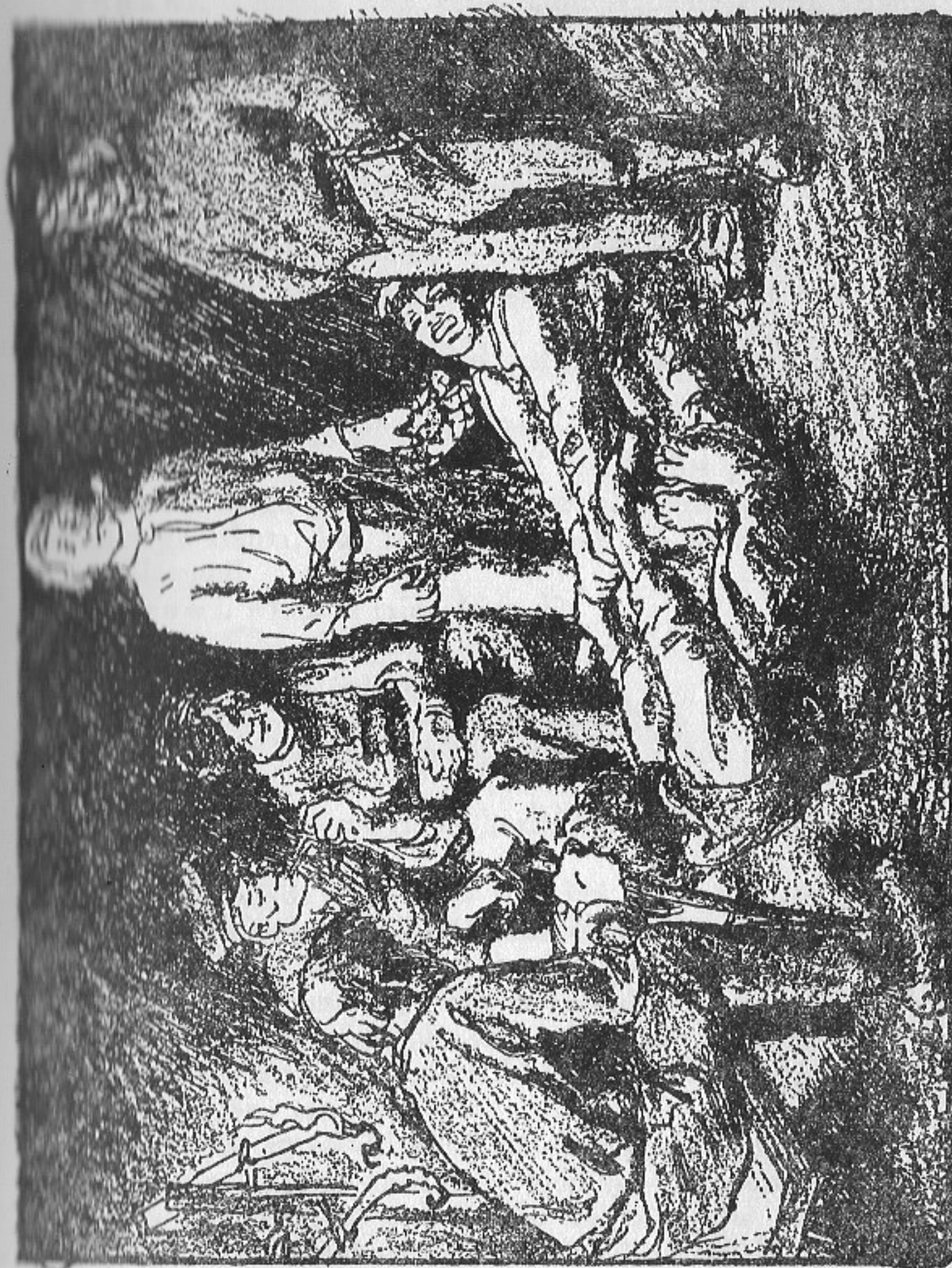
E e r o. Otse kuldseid tähti lendleks metsa, ja tõuseks sest kaunis metsakahi. — Aga Tuomas seisab ikka veel.

T u o m a s. Kas oled nüüd küllalt näkinud?

J u h a n i. No tõmba sina.

T u o m a s. Tahan katsuda. Kuid vaata nüüd, kuidas põrand ringi käib.

E e r o. Pea meeles, pea meeles, Juho!
 A a p o. See oli alles tõmme.
 E e r o. See oli pamak kui puunuiaga, nagu hoop taeva tuli-
 vasarast.
 T i m o. Ja seal lamab Juhani nagu linnasekott.
 E e r o. Oi, «Jussi-poju»!
 T i m o. Nii kutsus ta ennast ise pisikese poisina.
 A a p o. Peab ometi teadma, kuidas meest pikali paisata.
 Pea meeles, Tuomas: inimese keha pole rauast, vaid lihast ja
 luust.
 T i m o. Jah, kuigi ta pükse kannab.
 T u o m a s. Kas ma sulle viga tegin?
 J u h a n i. Hoolitse enese eest.
 T u o m a s. Tõuse üles.
 J u h a n i. Küllap tõusen ja näitan sulle mehejõudu vägi-
 pulgas. Tolles mängus alles jõud proovitakse.
 T u o m a s. Eero, too sealt nurgast see tulehark. — Vaat
 siin, Juhani.
 J u h a n i. Siin ma olen. Ja nüüd tagakäpad vastu taga-
 käppi ning küüned roika ümber!
 A a p o. Ja kui mina hüüan, siis vedage, kuid ilma ühegi
 nõksakuta. Teivas varvaste kohale, just varvaste kohale, mitte
 tolli võrd kummalegi poole. — Nüüd, poisid!
 T i m o. Juho kerkib, nii et kägiseb.
 A a p o. Seal pole mingit armu.
 J u h a n i. Mine lase õlut, Timo.
 T i m o. Sa ju lompad, vennas.
 J u h a n i. Õlut laskma, sa neetud klutt! Kas kuulsid? Või
 tahad mööda kõrvu?
 T u o m a s. Kas ma su jalale häda tegin?
 J u h a n i. Mis sa selle eest muretsed? Hoolitse oma käp-
 pade eest. Mis valu see mulle teeb, kui kand saapa küljest
 lahti tuli? Rebeneb see ju maadluses kui naerilible. Kuid
 hoolitse sina enese eest. Näib, et sa mind maadluses ja vägi-
 pulgas võidad; kuid tule kaklema.
 A a p o. Kaklus ei lähe nüüd.
 J u h a n i. Küllap läheb, kui aga tahame.
 T u o m a s. Mina ei taha.
 J u h a n i. Sa ei julge.
 A a p o. Pea meeles, et maadlus on mäng.

Simeoni. See on mäng, millest tihti tuleb taplus ning mõrtsukatöö.

Juhani. Tuomas võib võita, kuid ei painuta siin Juhani keegi muu. Seda ma vannun ja näitan kordamööda iga mehe kallal läbi terve kompanii. — Üks ropsak, Aapo! Kas su kaelus peab vastu? Kas peab?

Aapo. Hull ilma vähemagi põhjusest! Oota, oota, ja maadleme korralikul kombel.

Juhani. Välg ja pauk!

Aapo. Oota, ütlen mina. — Vaat nii, nüüd sikuta.

Eero. Juho tantsib nagu mehine mees polkat, olgugi lombates.

Juhani. Mis sa nüüd ütled, veli Aapo?

Aapo. Et laman su all.

Juhani. Astu järjekorda, Simeoni.

Simeoni. Ei ka tuhande taalri eest kallist püha rikkuma.

Juhani. Olgu pühitsetud jõulupüha! Kuid ega seda süütu maadlusega rikuta, kui meel on rõõmus ja süda puhas. Üks katse, Simeoni!

Simeoni. Miks sa mind kiusad?

Juhani. Üks pingutus!

Simeoni. Sina saatan!

Aapo. Jäta ta rahule, Juhani, jäta rahule.

Juhani. Võiksime ometi katsuda. Vaat nii, üksainus silutus kaalusest!

Simeoni. Mine põrgusse, kurivaim! Ma olen nõus, et sa võidad.

Tuomas. Seda usun alles siis, kui näen. Ma ei arva, et ka Simeoni lihased oleksid just vasikalihast.

Juhani. Sellepärast tulgu ta katsuma. Siis nähakse, kas on vasika, või on mustast, kiulisest karulihast.

Aapo. Olgu ta rahus ja astugu teine mees ette, kelle meel kaldub rohkem maadluse poole. Vel! Timo, ikka vahva mees?

Juhani. Kas tahad?

Aapo. Asu platsi, Timo! Pole sa kunagi mammapoju.

Tuomas. Ei iial, vaid ikka hakkaja, ikka otsekui omas talus. Ma ei unusta iial seda hoop, mis ta andis tolles imeväärses löömingus toukolastega. Esiti sai ta tähele panemata tubli obaduse oma nupu pihta, kuid sellest suurt hoolimata pööras ta rahulikult ümber, tõmbas teiba lööja pihust ja nüüd virutas ta tagasi vastu peakoort — ning teivas pooleks. Teivas poo-

leks nii et praksus, ja maha potsatas mees nagu tühi kott. Nii tegi Jukola Timo. Ja ma tean, et temast on veel nüüdki mehele vastane.

Timo. Tule, poiss.

Juhani. Seda ma just tahan. Kuid lase, kui minagi korralikult kinni saan. Nüüd olen valmis.

Aapo. Esimeseks olgu Timo sikutus.

Juhani. Olgu nii. Saangi pisut hinge tõmmata.

Timo. Vaat nii!

Juhani. Ei, pojuke!

Tuomas. Upris kange tõmme, Timo, sina vahva Timo! Kuid kas sa veel paremini ei saa?

Juhani. Ega siin nii kergesti liiguta.

Tuomas. Timo, kas sa paremini ei saa?

Timo. Peaks saama. — Aga mis see ütleb?

Juhani. «Ei siit nii kergesti veel minema minda, ütles Huvamäe kerjus.»

Aapo. Kord veel, Timo.

Tuomas. Kas paremini ei saa?

Timo. Peaks saama. — Aga see?

Juhani. «Ei siit nii kergesti veel minema minda, ütles Huvamäe kerjus.»

Tuomas. Kuid see oli tõmme, mis tundus.

Eero. Pole häda, ainult pisut ja hoopis süütult võbises Juhani hääl.

Juhani. Püsti ma seisan.

Tuomas. Kord veel, Timo.

Timo. Katsume, katsume.

Juhani. Pastoi! Mu püksid kukuvad!

Timo. «Kuid nüüd, ütles Kaitaranta.»

Juhani. Mu püksid kukuvad! Kas sa kuuled?

Timo. Vaat nii, vennikel!

Aapo. Seal lamab Juhani jälle ja suudleb põrandat.

Eero. Ja puhub nagu pull. Kuid hea, et «saab pisut hinge tõmmata».

Timo. Lamab minu all poiss nagu märg tallukas.

Tuomas. Kuid püksid mängisid talle pussi.

Aapo. Oigluse nimel peab seda ütleva. Juhani enese püksid olid siin peremehe vastu ja löid Timo liitlaseks.

Eero. Nii on lugu. Sellepärast kõik püksid maha ja mänguesti lahti.

Simeoni. Pea suu, sina rääk! Muidu annan sulle mööda nokka. Kas ei aita sulle juba sellestki põrgumängust?

Eero. Noh, muutugu see siis taevamänguks. Püksid ja särkid seljast ning maadelge nagu kaks inglit paradiisi väljal.

Tuomas. Miks sa ta kaela peal istud, Timo?

Timo. Oleks nüüd halg pihus, siis paneksin mööda kannikaid nii et plaksuks.

Aapo. Miks nõnda? See on ju maadlus, aga mitte kaklus.

Eero. Kas Timo on vihane?

Timo. Ei sugugi, ei sugugi, kuid ütlen niisama: oleks nüüd halg või ümarik nui, siis paneksin mööda kannikaid nii et plaksuks.

Tuomas. Lase ta üles.

Timo. Tõuse, jumala loom.

Juhani. Mina tõusen, ja tea, et kui olen püksid jälle kinni pannud, siis on sinu kord pikali lennata, ning teisiti kui mina äsja. Mina, õnnetu poiss, langesin viperuse läbi su alla, mida sina väledasti enese kasuks tarvitasid, sa koeranägu, sa saapapiik!

Aapo. Jäägu eemale vihastumine! Ma tean, et ta su püksipardust vaevalt nägigi, enne kui mahapanek oli tehtud. Seda tegi ta rüseluse hoos, väene poiss.

Juhani. Küllap ta saarmapoeg seda teadis. Kuid te olete kõik nagu kaarnad mu kaelas. Või ta ei teadnud. Kas ma ei karjunud nagu piirivalvur valju häälega: pastoi, püksid kukuvad? Kuid ta ei hoolinud sellest, vaid rebis küünte ja hammas-tega nagu kass. Kuid surm ja needus! Küll ma sind õpetan tulevikus teise harmoonika-pükse oma kasuks tarvitama, küll ma sind õpetan.

Timo. Ma tegin seda rüseluse hoos, väene poiss.

Juhani. Ma sind õpetan, kui saan püksid üles ja näljavöö kinni nagu kiilutud vaadivitsa.

Timo. Ma vilistan edaspidise maadluse peale; kui kord võitsin, siis võitsin, pole seal enam midagi mõniseda. Mis puutuvad püksid asjasse? Maadluses maadleb mees, aga mitte püksid ja säärikud või lumesokid.

Juhani. Pihud jälle värvlisse ja rind rinna vastu! Surm ja needus!

Timo. Kas peaksin temaga veel tolle lapsiku mängu peale minema?

Eero. Mis ta veel küsib! Mine, jumala loom, mine, kui pääsed.

Simeoni. Ära mine, ütlen mina.

Eero. Ära mine, kui kardad ja vabised.

Juhani. Nüüd ei aita kartus ning vabin, vaid peab uuesti võitlema, ja just selsinatsel jumala silmapilgul.

Eero. Heida armu ta peale, Juhani, heida armu!

Timo. Mispärast? Eero, mispärast? Olgu minugi poolt veel üks sikutus, üks või kaks. Tersii ainult!

Juhani. Siin saad, poiss!

Tuomas. Korralikult, Juho!

Aapo. Korralikult! Nii kisklevad ju kaks näljast kulli.

Simeoni. Kaklus, sula kaklus!

Aapo. Mõistlikult, Juhani!

Simeoni. Oi teid jõledaid, oi teid jõledaid!

Eero. Ära ometi venda sandiks tee!

Simeoni. Ahaa, ahaa! või juba Eerogi kahvatab. Seal on su kalad, mida õngitsesid.

Tuomas. Juhani!

Simeoni. Juba maja läheb lõhki, te kiskjad ja kura-did!

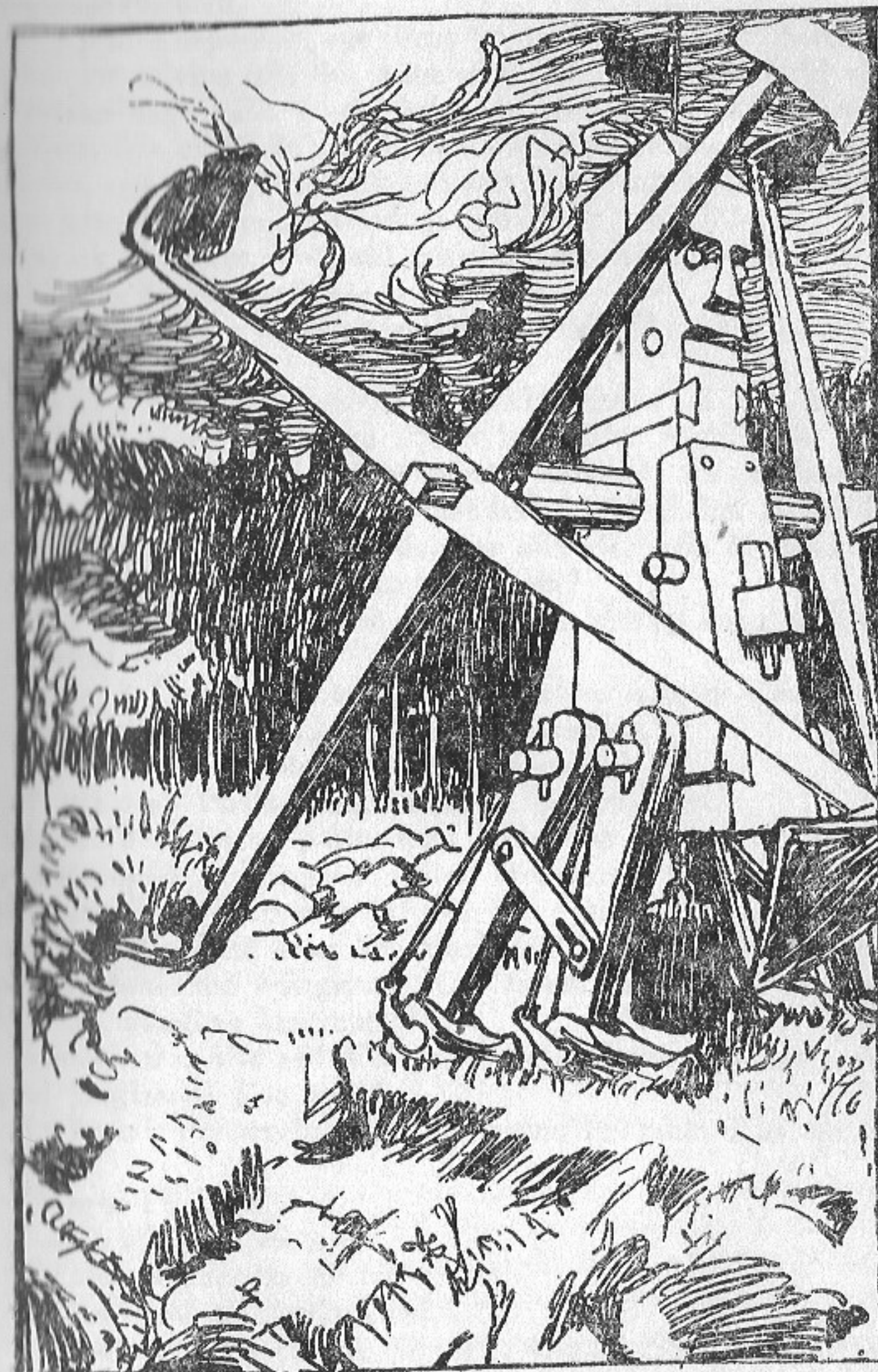
Juhani. «Vot, poju, ütles venelanel!» No mis sa seal siis lamad ja lakke põrnitsed?

Timo. Sa võidad mind praegu, kuid las aeg teeb veel pisut tööd: sina vananed ja jääd väikeseks, aga mina kasvan ning kosun.

Juhani. Kord kulub ja lõpeb ka see maailm, saati siis patune inimloom. Aeg lööb meid kõiki, vennas. Kuid tõuse üles ja kummuta näkku lonks õlut ning tunnista, et sinus on jõudu paari loe võrra vähem kui minus.

Timo. Seda oleme näinud. Lamasin ju seal röötsakil su all ja sina mu peal nagu karvane karu.

Juhani. «Võta siit, kulla vennas, olgu tröösti õllekannus.» — Nii olen mina siis Jukola karjas teine mees, mis jõusse puutub. Lauri ja Eero on küll veel katsumata, kuid nad peaksid teadma, et katsumisel maailm nende ees pimeneb; ja Simeoni on enese ise minust nõrgemaks tunnistanud. Kuid nõrganäpumees pole Jukola vennastest ükski, seda ma kinnitan. Tulgu siis kas või viiskümmend toukolast, rusikas rusika vastu. Viis tündrit kannan mina seljas, ja Tuomas pisut enam; viis tündrit, kui teine ainult kandami selga laob.

T u o m a s. Kuid ma tahaksin näha, kuis Lauri ja Eero täie jõuga maadleksid.

A a p o. Tõepoolest, see oleks vaatamisväärne. Üks tõsine ja vaikne kui talvine sula ilm, teine pisike kui päkapikk, kuid väle ja terane nagu välg. Laske lahti, ja seal võitlevad kärp ning isajänes. Ma ei võrdle sind arguse pärast jänesele, selleks pole põhjust, ega su liigutuste pärast, sest Lauri astub nagu Kõnniseppa koogumees, mille jalad ja labidad pani liikuma osav kellavärk ta kõhus, — kuid minu meelest näikse võitlus nagu kärbi ning toreda isajänesemaadlus.

J u h a n i. Üks rinnutsimaadlus, poisid, üks rinnutsimaadlus või sülipäts!

L a u r i. Mis selle Eeroga rabelda? Temast ei saa kunagi korralikult kinni, tema aga sipleb teise jalus nagu kass, küüristab ja pigistab teise külgi riivatul kombel, nii et vaevalt saad õhku neelata. Nii tegi ta möödunud sügisel, kui Aruniidul maadlesime. Ja kes seal võitis, kes alla jäi, seda ei mõistnud pagangi. Mis ma temaga enam läheksin?

E e r o. Ma polnud sinust juuksekarva võrragi kangem. Usu, kui tahad.

L a u r i. Usun seda, sest ma tean, et sa nõrgem oled.

J u h a n i. Seda näidaku korralik maadlus.

L a u r i. Mis ma temaga enam läheksin?

S i m e o n i. Heitke juba magama, te metslased.

J u h a n i. Oid on palju, kuid jõulud on ainult kord aastas, ja sellepärast pidutsegem nüüd. Rõõmutse, sina jõulumaja, rõõmutse, kogu Israeli maa! Sel ööl, just selsinatsel silmapilgul on sündinud suur ime Paabeloni linnas. Rõõmutsegem! — Mis peaksime mängima? Kas teeme pimesikku? tapame siia, või mängime kingseppa?

S i m e o n i. Või nii! Või peaksime veel mässama nagu valitud jõnglased! Jäta rahu!

J u h a n i. Poissmehe-põlv pole muud kui tants. Eks ole nii, Timo?

T i m o. Hi-hi-hi!

J u h a n i. Eks ole nii?

T i m o. Küllap ta nii on.

E e r o. Just nii, kulla Jussi.

J u h a n i. Ütles rebane jänesele. Õigus! Seda elu maksab elada; on vahel lõbuski ja paneb kannad pisut kerkima. — Tantsime kasakat; selles asjas olen mina meister. Vaadake!

Aapo. Tea, kas meie õlu annabki hoogu?

Juhani. Kummuta kolm kannu kurku, kas ei tunne siis väikest vinti seal ärklitoas? — Kuid laula, Eero, kui Jussi-poju tantsib. Lase lahti!

Eero. Mis sorti tahetakse?

Juhani. Ükstapuha, kui see ainult kajab ja kõmab. Lase tulla, poju, tõmba, nii et põrandapalgid tõusevad! Laula, sina saarmapoeg, laula, kui mina tantsin, hüppan nagu oinas, kargan üles laeni. Laula!

Eero. Tahan katsuda.

«Lajagu mu lauluviis,
Nüüd on meil ju jõulud;
Nüüd on õlut aamid täis,
Kibud täis ja kruusid;
Aamid täis, aamid täis,
Kibud täis ja kruusid!»

«Anjapõllu laada peal
Õlut, viina joodi,
Musta härja hinna eest
Nood pulmakingid toodi,
Toodi, toodi;
Musta härja hinna eest
Nood pulmakingid toodi.»

Jussi, pussi, Jukola Jussi!

Aapo. Vait, Eero, ära vihasta teda.

Juhani. Laula pealegi; ei ma vihasta; laula pealegi, et mul poleks tarvis ilma muusikata tantsida.

Eero.

Jussi, pussi, Jukola Jussi!
«Jussi, Jassi, jahukoonu,
Põrsa pahna peesitaja...»

Timo. Hi-hi-hi! Oh mis hullu sa laulad!

Juhani. Laula pealegi, laula pealegi. Ega ma vihasta.

Eero. «Jussi, Jassi, jahukoonu.»

Ma laulan ja nipsutan veel sõrmigi juurde.

«Põrsa pahna peesitaja,
Seasulu soojendaja!»
Jussi, pussi, Jukola Jussi!

«Iida astus aeda,
Tahtis järgi kaeda,
Kuhu kallim jäänd,
Kuhu kallim jäänd.»

«Kui mulle kostis mu kulla hääl,
Esimest kord teda trehvates,
Arvasin olevat pilve peal,
Seraviimide salga sees;
Arvasin olevat pilve peal,
Seraviimide salga sees.»

Jussi, pussi, Jukola Jussi!

«Mäletad kas, Maie,
Kuis maasikaid söödi
Ja lustimängu löödi?
Tralla ralla laa!
Maasikaid söödi
Ja lustimängu löödi.
Tralla ralla laa!»

Jussi, pussi, Jukola Jussi!

«Hoia sina, Aadu armas,
Jussi kohta sõimu,
Seda tead sa väga hästi,
Et on Jussil võimu.
Jussi astub linnas,
Lamba laba rinnas;
Uhtekokku oleme
Kõik me samas hinnas.»
Tralla ralla laa!

«Viluoja Viidik
Ja Palupära Priidik
A'asid Peedu pulli
Teistre Tooma talli.
Ralla ralla laa!
A'asid Peedu pulli
Teistre Tooma talli!»
Ralla ralla laa!

«Oi mind meest meeletumat,
Mis ma võtsin ette!
Talu mul on kodukülas,
Ja ise kannan kette;
Talu on mul kodukülas,
Ja ise kannan kette.»

Juhani. Nõndaks aga! Niiviisi! Ega siin ketid koorma.
Laula edasi!

Eero.

Jussi, pussi, Jukola Jussi!
Jussi, Jassi, jahukoonu,
Põrsa pahna peesitaja,
Seasulu soojendaja!
Jussi, pussi, Jukola Jussi!

Kas ei aita juba?

Juhani. Veel! Tantsime kui Karja-Matti pulmas. Veel!
Veel! — Karja-Matti pulmad!

Simeoni. Isegi kukk kiljatab selle jumalavallatu jandi ja
mürgli pärast.

Juhani. Suu kinni, kukk, ja ära seal kõkuta!

Tuomas. Saab juba sellest, Juhani.

Aapo. See türgi tants võtab sul hinge välja.

Juhani. See on ruskitants. Eks ole nii, Eero?

Eero. See on juskitants.

Juhani. Olgu nii, ja tulgu siis veel paarkümmend hüpet
seda juskitantsu.

Simeoni. Sina meeletu mees!

Timo. Vaat nii, vaat nii! Hi-hi-hi! No võtku sind pagan!

Juhani. Eest ära! Muidu trambin su pudruks nagu kasaka
hobune purjus laadamehe. Hih!

Aapo. On aga see rihmaots seal su taga leilis. Küll see
kimmub, kimmub üles, kimmub alla, pekstes meest kord vastu
selga, kord vastu kannikaid. Oh sind!

Juhani. Lalla-laa-laa! See oli alles tuuseldus. Heh-heh! —
Teist korda oma elus tantsisin. Esimest korda juhtus see
Karja-Matti pulmas, kus polnud rohkem naisepoolist kui kolm
eidetudi, kuid mehi suur kari. Kui aga Matti meile paar tassi
kibedat kohvipunssi nina alla pistis, vaat siis polnud muud,
kui läksime põrandapalke vihtuma, meie mehed omavahel; ja
siis alles oigas patune maa meie all. Vaesed vanamoorid täna-

sid õnne, et sellest saunast pääsesid; me oleksime nad ju räba-
laika tantsinud. Oh sind paganat küll ometi! — Nüüd aga
rõivad särgini seljast maha, ja üles lavale. Kuid ega me kohe
veel silma kinni pane, vaid vestame seal lava soojuses vahu-
tava õllekibu ääres ja tõrvase pirru lõkendaval valgel lõbusaid
lugusid ning muinasjutte.

Nad tõmbasid rõivad seljast, täitsid veel kord kibu õllega
ja asusid üheskoos lavale. Seal istusid nad kõik särgiväel õlg-
asemel haudavas kuumuses. Usinalt käis vahutav kibu ühe
mehe käest teise kätte ringi ja palgipraos lõomas männipirru
kuldne leek. Kuid siis torkas Juhani pähe mõte ja langes ta
suust lause, mille tagatipuks oli raske õnnetus.

Juhani. Siin nüüd peesitame nagu päraavorstid ahju õlge-
del ja soojust annavad meile kuumad kerisekivid. Eero, viska
õige kerisele kannutäis õlut, et teaksime, kuis ka odramärjukesel
leib maitseb.

Tuomas. Mis hull mõte see olgu?

Juhani. Tore mõte. Viska.

Eero. Ma tahan vanema sõna kuulda.

Juhani. Paar kannu õlut kerisele!

Tuomas. Mitte tilkagi! Kui ma sealt vähematki susinat
kuulen, siis õnnetu see, kes on seda teinud.

Aapo. Ei maksa raisata head jooki.

Timo. Pole meil rikkust, et õlleleilis elada, kaugeltki mitte,
kaugeltki mitte.

Juhani. Oleks aga lust seda maitseta.

Tuomas. Mina keelan seda kindlasti.

Juhani. Oleks aga lust seda maitseta. — Võit äsjases
maadluses on Tuoma kuklakarvu suurel viisil kergitanud ja
nüüd mõtleb ta oma heaksarvamise järgi siin majas valitseda.
Pea siiski meeles, et mõru sapp, kui ta kord paisub, poisile
kukluses seitsme mehe jõu annab. Nii või teisiti, kuid minu
silmad ei mõtlegi veel sinu viibet oodata.

Simeoni. See on maadluse vili, puha maadluse vili!

Juhani. Anna üks kähvak, Eero. Mina vastutan asja eest
ja kaitsen sind.

Eero. See on vanema käsk, ja mina pean kuulama; muidu
on mul otse jõuluõöl hundipass pihus.

Siis täitis Eero väledalt Juhani tahtmise, hambaid ühte pur-
res ja huuli kelmiks muigeks pigistades, ning peagi kostis keris-
elt laksak ja kohe selle järel kõva kohatus. Nüüd kargas Tuo-

mas raevuselt üles ja tormas Eero poole, kuid ruttas ka Juhani nooremat venda kaitsma. Sellest tõusis nüüd üldine rüselus, mille hoos põlev pird lavalt alla põrandale paisati. Vennaste tähele panemata süütas see seal peagi tule õlgedesse. Nagu ring veepinnal ühtlaselt ja igale poole laieneb, nii suurenes ühtesoodu ka tule hele sõõr põrandal. See ulatus ikka kõrgemale ja puudutas juba lava, enne kui majaelanikud eneste all hädahoitu märkasid. Kuid hilja märkasid nad seda, et veel midagi päästa peale oma ja loomade elu, kes majas leidsid. Leegid lainetasid juba laialt ja suur oli häda ning möll. Kõik tormasid ukse poole, mille avanedes mehed, koerad, kass ja kukk hirmsa kisaga peaaegu ühel ajal välja kargasid. Näis, nagu oleks maja nad ühes suitsuga oma kurgust lumisele maale oksendanud, kus nad nüüd seisis, võidu kõhides. Kuid viimasena astus välja Lauri, päitseidpidi Valget talutades, kes muidu oleks igatahes tule ohvriks jäänud. Vägivaldne leek tungis juba välja akende väikestest aukudest ja viimaks ka nii uksest kui katusest. Leekides lõõmas Impivaara tugev maja. Kuid lumisel väljal seisis maja elanikud kaitseta, sest ka süsi-
onn, nende esimene siinne peavari, oli juba maani maha kistud ja ait oli harvalt ehitatud nagu harakapesa. Seal siis seisis vennaksed ja nende ainus kaitse tuulte ning pakase vastu oli lühike takune särk. Isegi mütse peakatteks ega viiskusid jalga ei suutnud nad tule võimusest päästa. Endisest kraamist olid alles ainult püssid ja tohikpaunad, mis olid enne leilivõtmist aita viidud. — Kuid lumes seisis vennaksed, kõik selgadega vastu kohisevat tuld, kord paremat, kord pahemat jalga kergitades ja soojendades; ning punetasid need lume ja tule hautatud jalad, punetasid nagu hanede ujumisestad.

Nad nautisid viimast head, mis nende maja neile veel andis, nautisid tule soojust; ja suur oli nende tuli. Vägevalt tõusis leek kõrgele, kõikjale kumas hõljuv valgus ja sammalsuised kuused mäeharjal naeratasid mahedalt nagu koidutules. Tõrvaskändude virnast kerkis suits pilvedesse, paks ja pigimust, ning keerles koonaldena taevakummi all. Kuid raiesmaal ja ümbruses oli valge, valitses punetav päev talveöö südames, ja ime-likku viirastust võõrastades piilusid linnud puude lumiseilt okstelt, kuidas Impivaara vägevalt ehitatud maja sööks ning tuhaks muutus. Kuid vihaselt juukseid kiskudes ja mures seisis vennaksed seal ümber, seisis kõik seljaga vastu tuld ning tõstsid kordamööda jalataldu soojendava tule poole. Pikka-

nüüda vähenes ometi nende tuleriit, vajus lõpuks tukkidena alla ja tuhandeist praksuvaist sädemeist täitus öine õhk. Hirmuga märkasid siis vennaksed, et taevas hakkas selgeks lööma ja tuul pöördus lõnnast põhja. Ilm oli soojast pakaseks muutumas.

Aapo. Tulest pääsesime, kuid pakase ohvriks. Vaadake: taevas selgib ja külmalt lõõtsub juba põhi. Vennad, hädaoht on hirmus.

Juhani. Surm ja needus! Kes on kõiges selles süüdi?

Tuomas. Kes! Sa tuleroog küsid veel? Kui ma nüüd äkki teeksin, siis virutaksin su sinna tulisesse tuhka praadima.

Juhani. Ei iial tee seda üks Tuomas, ei iialgi. Kuid neetud olgu see mees, kes selle põrguöö toime pani!

Tuomas. Ta neab ennast ise.

Juhani. Neetud olgu see mees, nimelt Tuomas Jukola.

Tuomas. Ütle seda veel teine kord.

Juhani. Tuomas Juhani poeg Jukola on kõiges selles süüdi.

Aapo. Tuomas!

Simeoni. Juhani!

Lauri. Tasa!

Timo. Nüüd ei pääse te teineteise kallale, ei pääse, teie süüdid. Jaa, jaa, olge viisakalt ja soojendame ennast vennalikult.

Simeoni. Te jumalavallatud!

Aapo. Eemale viha ja riid, kui meid kõige armetum surm ähvardab.

Tuomas. Kes on süüdi, kes on süüdi?

Juhani. Mina olen süütu.

Tuomas. Süütu! Tuli ja välk! ma süün su elusalt ära!

Aapo. Korralikult, korralikult!

Simeoni. Jumala pärast, korralikult!

Aapo. Süütu või süüdlane, see jäägu nüüd otsustamata, kui meie ainus pääs on põgenemine. Meie maja on tuhas ja peaaegu alasti seisame hangel. Mis on väärt see takune särgiräbal? Hea siiski, et meie püssid ja laskemoon sinna aita jäid, sest sõjariistu on meil nüüd tarvis. Teerimäelt kostab huntide ulguv hää.

Tuomas. Mis peame siis tegema?

Aapo. Ei tea muud nõu, kui et tõttame Jukola poole, tõttame kahvatu surma nimel. Kaks meest ratsutagu ikka Valge

seljas ja teised järgnegu joostes. Nii sündigu: kordamööda joostes, kordamööda ratsutades. Hobune aitab, et siis kogu tee pole tarvis hange tallata, ja ehk pääseme veel jumala abiga.

Juhani. Kuid meie jalad on nagu küpsetatud naerid, enne kui Jukola toas seisame, põleva ahju paistel.

Simeoni. Seal on siiski meie ainus lootus. Ja sellepärast rutakem. Tuul kasvab juba ja taevavõlv selgib. Rutakem!

Eero. Meie surm on tulnud!

Juhani. Seal on siis Jukola seitse poega!

Simeoni. Meie häda on hirmus, kuid jumal taevas on vägev. Rutakem!

Tuomas. Püssid ja paunad aidast välja!

Juhani. Kohutav öö! Siin ähvardab meid paukuv pakane, seal näljased, ulguvad hundid!

Timo. Oleme hädaohus, nii Valge kui meie ise.

Juhani. Meie ise veel suuremas. Alasti mees, nii olen kuulnud, on hundile talvel meelepärane roog.

Timo. Ja mees ning siga, nii olen kuulnud, maitsevad ühteviisi, ja see on teada, et siga on talvel kriimsilma maiusroog. Meid ootab ees kuri lugu, seda ei saa salata.

Juhani. Mis peame tegema?

Aapo. Jukolasse nagu pisuhännad läbi öö, enne kui pakane kasvab ja meie vere põletava külmusega jäässe kisub. Jukola poole üle ulguva Teerimäe! Huntide vastu on meil relvad, kuid pole härmahabemes kuningas Pakase vastu.

Tuomas. Siin on püssid ja paunad. Nüüd püssid õlale ja pambud selga igamees ning kaks hakaku ratsutama, me teised lidume järele, nii kiiresti kui võime. Kuid ruttame, ruttame meie surematute hingede nimel!

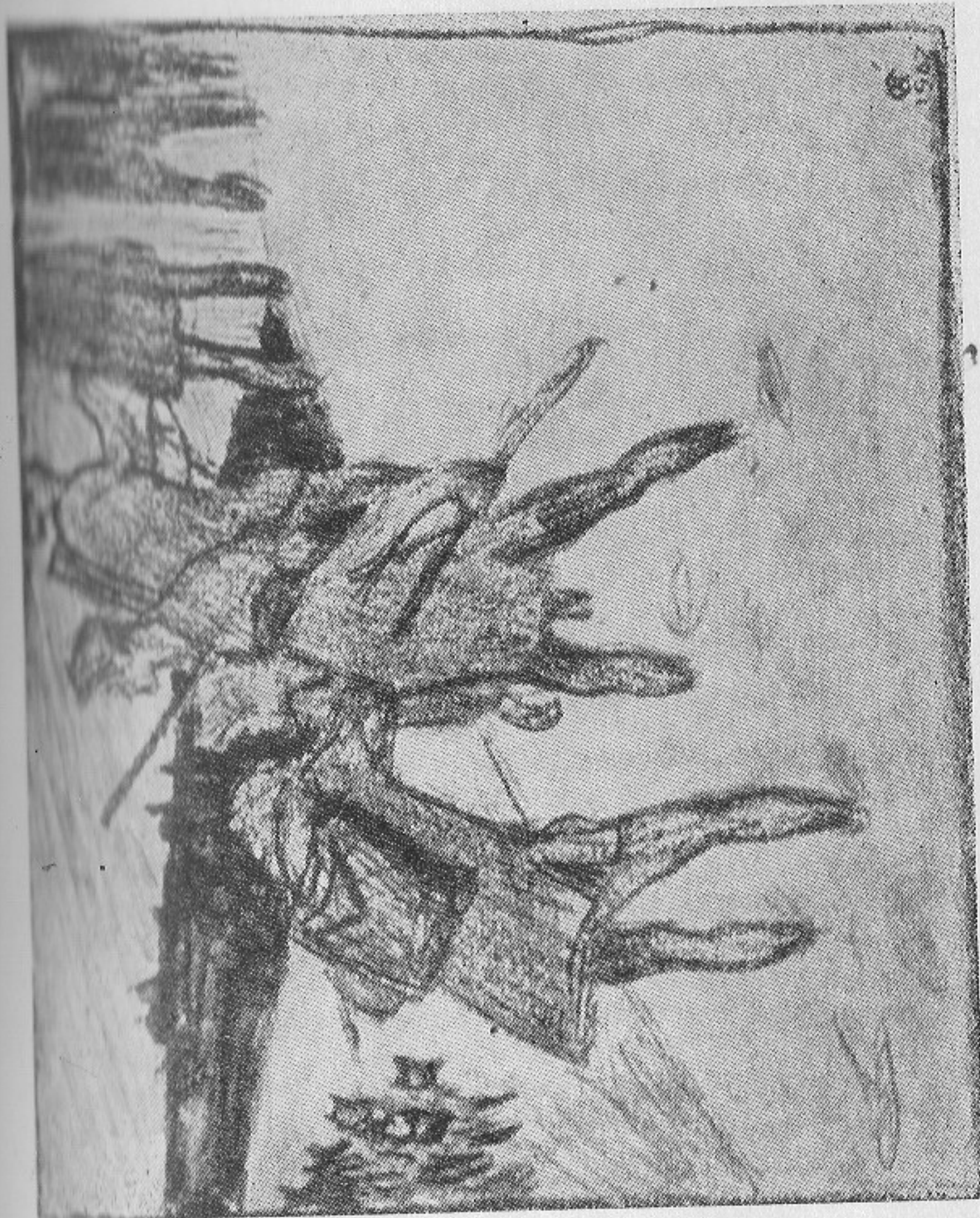
Juhani. Põhi selgib ja tähed säravad. Ho-hoi! Kuid ruttame!

Aapo. Homme viime siit asjad ja riistad, mis tuli meile jättis; homme tuleme ja võtame ka kassi ning kuke. Selle öö peavad nad tulise ahervareme lähedal küll vastu. Kuid Killi ja Kiiski tulgu koos meiega nagu trund seltsimehed. — Kus nad on?

Tuomas. Neid ei näe. — Vait! kuulake.

Eero. Nad lippavad meist juba kaugel. Sealt mäe tagant kostab nende haukumine.

Tuomas. Nad ajavad ilvest, ja nähtavasti on see ilves meie maja lähedalt mööda läinud, nii said koerad tema jälile.

Kuid ajagu nad oma tahtmist mööda; nüüd peame nad unustama ja oma raske teekonnaga kiirustama.

Juhani. Oigus! Sest elu ja surm on teineteise kasukasse kinni karanud nagu kaks isakaru.

Aapo. Nüüd kõik jõud kokku!

Juhani. Meie hinge ja ihu jõud viimse pisarani!

Tuomas. Pidades meeles, et meid kõige armetum surm ähvardab.

Juhani. Kahelt poolt ähvardab meid sünge surm. Ho-hoi! süüid nokk jääs või sooled maas, kui me varsti libedail õlgedel tulevalgel ei seisa. Uks neist kolmest peab juhtuma tunni jooksul. Kuid nüüd ei aita viivitamine, ei kaugeltki, vaid, hambad ristati, murratan nüüd kas või penikoorma-paksustest jäämägedest läbi.

Simeoni. Katsume issanda nimel ja abil.

Juhani. Tema abil. Mis võib siin naisest sündinud mees omast jõust? Kuid anname ennast tema hea hoole alla.

Eero. Teele ilma mingi viivitusega enam!

Juhani. Ja ilma mingi kartusega! Teele nüüd!

Tuomas. Kõik on valmis. Hüpake selga, Eero ja Simeoni, ning hakake Jukola poole ratsutama, kuid nii, et me ikka hobuse kondis püsime, meie, kes jala teie järel lumes laseme.

Nii läksid nad teele: alasti, seljas ainult takune särk, ja igaühel oma paun seljas ning püss õlal või käes. Nii läksid nad talvisele, öisele teele, põgenedes pakase eest, mis Põhjala raba-soodest nende kallale tormas. Kuid ta ei tulnud ometi kõige hirmsama näoga, ilm ei muutunud seekord siiski kõige valjemaks. Tõsi küll, aeg-ajalt paljastus taeva laup, kuid purjetavad pilved peitsid selle jälle ning tagasihoidlikult lõõtsus põhjatuul. Vennaksed olid ka külmaga tuttavad, mõneski paiku pakases oli nende nahk paksuks pargitud ja varem olid nad vallatute poisijõnglastena tihti tundide kaupa palja jala hangedes mässanud. Kuid kole, kohutavalt kole oli nüüd siiski nende teekond Impivaarast Jukolasse. Ägedalt kihutasid nad edasi, südames ahastav hirm. Ees Valge seljas ratsutasid Eero ja Simeoni, teised järgnesid joostes nende sabas, tallates laane lund, mis jooksupärgi ümberringi tuiskas. Kuid Impivaara raiesmaal, hõõguva kerise lähedal, istusid kass ja kukk, nukralt kustuvasse tulle piiludes.

Küla poole kiirustasid vennaksed, jätsid selja taha juba Sompio soo ja lähenesid Teerimäele, kust ikka veel kostis hun-

tide kohutav ulgumine. Kuid kuusikus, soo ja Seunala Matti raiesmaa vahel, vahetati ratsutajaid: maha tulid Eero ja Simeoni ning kaks vennastest ruttasid nende asemele. Viivitamata jätkasid nad jälle teekonda, kihutasid mööda nõmme selga, üle Viertola tee ja sealt läbi suure kohiseva männiku. Kuid lõpuks lähenes kaljune Teerimägi ja äkki vaikus huntide paljukõriline hää. Peagi seisis nad mäeharjal ja lasksid hobusel hinge tõmmata; ratsutajad tulid jälle seljast maha ja kohe hüppasid kaks teist nende asemele. Veel seisis nad lumisel kaljul; põhjatuul lõõtsus, taevakumm selgis taas silmapilguks ja Suure Vankri sarv näitas, et kesköö oli juba möödas.

Kuid pärast pisukest puhkust kiirustasid nad jälle mööda siledat mägiteed alla, ja kui see oli lõppenud, astusid nad pimedasse kuusikusse, ning õudsenä seisis loodus nende ümber. Kahvatu kuu vaatas alla, öökullid huikasid ja siin-seal laane põues seisis õudne viirastus, mis paistis kui kohutavalt suur metsakar: langenud kuuskede kõrgele kerkinud, sammaldunud juured. Liikumata nagu jäätunud viirastused vahtisid need karukujud imelikku reisuseltskonda, kes hirmsa hooga neist mööda jooksis. Nii vaatasid nad liikumata, kuid nende vahele ja ümber tekkis peagi sünges kuusikus liikumine. Seal ringleksid näljased hundid vennaste lähedal, liginesid neile üha enam ja enam. Kord ees, kord taga, kord risti üle tee, kord tee kummalgi pool välgatas kuuskede vahel nende jooks. Tigedaina, verejanulistena jälgisid nad Impivaara öiseid pagulasi; ja murdusid praksudes ning ragisedes kuusejuurte kuivad harud. Vabisedes ja turnates jooksis pelglik Valge; ning mees, kes ees ratsutas, suutis vaevalt ta kihutamist taltsutada. Kuid ikka ninakamaks kasvas kiskjate julgus. Verejanuliselt lõõtsutades vilksatasid nad tihti meeste lähedalt mööda; hirmutuseks paugatasid aeg-ajalt vennaste püssid, kord paremale, kord pahemale poole. Sellest ei heitunud hundid ometi mitte kaugele.

Tuli vastu Kiljava lage, tulekahju põletatud nõmm, kus siin-seal seisis kuivanud männitüvi, kotka ja öökulli istekoht. Siin läks huntide viha juba hirmuäratavaks ja suur oli meeste hädaoht. Seekord ratsutasid Tuomas ja Timo, kuid teised, kes jalgsi järel jooksid, peatusid äkki ja lasksid peaaegu korraka vägeva kogupaugu jälgijate vastu, kes sellest hirmudes nüüd pisut kõrvale tõmbusid. Mehed hakkasid jälle edasi kihutama; kuid ei kestnud kaua, kui nende lähedal kihises uuesti huntide luurav parv ning hädaoht oli suurem kui kunagi enne. Siis

peatas Tuomas hobuse ja hüüdis valju häälega: «Kelle püss on tühi, see laadigu silmapilk! Ta rutaku tule ning tuisuna!» Nii ta hüüdis, kargas maha, käskides Timol kõvasti Valget kiiresti hoida. Vennaksed seisis nüüd ja laadisid ega tundnud külma ei jalus ega muis kehaliikmeis. Seisis ka kiskjad viiekümne sammu kaugusel meestest, järelejätmata oma ahnete silmadega nende poole vahtides, ägedalt händadega vehkides. — Ja pilvedest lagedana õhkus taevakumm, kust hele kuu nüüd alla nõmmele vaatas.

Tuomas. Kas püssid on laetud?

Aapo. See on tehtud. Mis on su plaan?

Juhani. Kõik jällegi ühekorraga!

Tuomas. Ei, kui elu on teile armas. Ikka olgu mõni tuleaud laetud, seda pidage meeles. Lauri, sinul on kõige osavam käsi ja terasem silm, tule siia mu kõrvale.

Lauri. Siin ma seisan. Mis sa tahad?

Tuomas. Näljane susi sööb ka oma verise venna. Kui siin selle asjaga hakkama saaksime, siis oleksime päästetud. — Katsume. Sihime, Lauri, toda esimest pahemal pool ja laseme ühekorraga, teie teised aga hoidke oma tuld tagavaraks. Lauri, sihi nüüd teraselt nagu kotkas ja anna valu, kui ma ütlen: nüüd.

Lauri. Mina olen valmis.

Tuomas. Nüüd.

Siis lasksid nad mõlemad samal silmapilgul ja laiali pahvatahes põgenesid hundid. Ometi jäi üks neist maha, püüdis roomates jõuda teiste hulka, kuid viletsalt läks tal see korda. Kõigest jõust kihutasid mehed jälle edasi: kuus venda jooksid jala, ainult Timo üks ratsutas ees. Ja nii kulus veidi aega. Varsti peatus huntide põgenemine, nad tulid tagasi, kihutades ägedalt jälle öiste pagulaste salga järele. Kahises õhku lendav lumi ja kõmises Kiljava lage nõmm, kui nad karjas edasi tormasid. Tulise hooga jõudsid nad tolle veres viskleva seltsimehe juurde, tormasid tast mööda, kuid pöörasid peagi ümber, sest vere veetlev lõhn lõi nende sõõrmeisse. Nad hüppasid tagasi: hännad lõõtsusid, lumi tuisatas ja tuld lõi öös himu ning viha silm. Siis kargasid nad karjas hirmsasti irvis hammastega haavatud venna kallale, ja tõusis nõmmel kohutav kisklus ning ühin; oleksid arvanud laotuse sambaid maha raksatavat. Maa vappus ja lumi muutus peletavaks pudruks, kui endised sõbrad laane poega puruks rebisid, kelle vere Tuoma ning Lauri taba-

vad kuulid olid voolama pannud. Kuid siis valitses jälle hääletus öisel nõmmel. Kuuldus ainult vaikset ähkimist ja raksusid luud, kui veriste koonudega ning välkuvate silmadega kiskjad oma ohvrit rebisid ja õgisid.

Kuid juba kaugel kohutavaist vaenlastest rändasid vennaksed; armsalt oli kostnud nende kõrvus huntide surmakisa Kiljaval — see oli neile pääsemise magus ning hea sõnum. Neile lähenes Kuttila lai niit, mille ümbert viis nende tee üle künkliku koha. Kuid aja võitmiseks otsustasid nad nüüd otse üle niidu minna. Uheskoos tormasid nad vastu aeda, see murdus maha, ja Valge, kes nüüd jälle kahte venda kandis, astus üle langenud aia ning jooksis mööda niidu siledat pinda, vendade poolt ühtesoodu taga kihutatud. Kuid aega viitmata tõttasid järel need vennastest, kelle kord oli nüüd jällegi lund tallata. Põiki üle niidu läks talvetee kirikukülla, ja teemehed, kolme hobuse ja kolme reega, sõitsid just parajasti seda teed. Kuid sandil kombel ehmusid nii hobused kui mehed, kui nägid vennakseid põhja poolt enestele lähenevat. Nad nägid kuuvalguses seitset meest särgiväel, püssid õlal, oma hobusega lähenevat. Ja nad arvasid, et parv vihaseid vanapaganaid Impivaara koobastest nende kallale tormab. Suur oli lõhkumine ja kisa niidul. Kui pöörapäised kihutasid teeliste hobused, kihutasid sinna, kihutasid tänna, ja mõni mees kisendas, mõni palvetas, mõni needis ning manas rõkkava häälega. Kuid vennaksed löid vaevalt silmaga sellele mürglile, nad ainult jooksid meeletult üle Kuttila niidu Jukola poole ning suitsuna hajus lumi nende ees. Tuli vastu teine niiduaed, nad tormasid üheskoos peale, aed murdus raginal maha ja peagi rändasid nad jälle künklikul teel.

Kuid oli see öö neile kole ja hirmus. Nad jooksid kõigest jõust, jooksid lõõtsutades, ja kahklus paistis nende tardunud pilkudest, mis olid lakkamata sihitud nende endise kodu Jukola poole. Nii kihutasid nad sõnalausemata ikka edasi ja nobedalt põgenes lumine maa nende all. Kuid viimaks Põhjapõllu rinnaule jõudes nägid nad kahvatus kuuvalguses mäekallakul Jukola talu ja peaaegu ühekorraga kostis nende suust: «Jukola, Jukola!» Seal jooksid nad pärimäge alla, kargasid üle Oja-niidu nagu tiivulised tondid ja tormasid jälle üles mäele ning seisid maja lukustatud ukse künnisel. Ei olnud neil aega kolistada ega sisselaskmist oodata, vaid nad paiskusid kogu jõuga peale ja mürtsudes ning kolisedes lendas eeskoja tugev uks

püraani. Kära ja müdinaga tormasid nad eeskojast kambrisse ning seal tuulispeana ahjukoldele, kust kallist soojust neile vastu hingas. Kuid üpris kõvasti ehmus parkali unesegane pere, arvates, et röövlid kallale kipuvad.

Parkal. Mihuke metslane säärasel kombel just jõuluööl aasa mehe majja tungib? Vasta, mu püss on valmis!

Tuomas. Jäta oma püss rahule, mees.

Aapo. Ära lase oma talu rahvast.

Juhani. Jumal paraku, me oleme Impivaarast.

Timo. Endise Jukola seitse poega!

Simeoni. Issand heitku armu meie peale! Seitse hinge on igavesse õndsusse minemas otse selsinatsel hirmsal silmapilgul. Issand halastagu meie peale!

Juhani. Tuli põletas metsas meie tubli maja ja kogu meie kraami niisama. Punusime nüüd siia nagu jäneseid, ilma mingi muu riidehilbuta ihul kui särgiräbal, mehe lühike särgiräbal. Ja see oli hirmus lugu.

Parkali perenaine. Jessuke hoidku!

Parkal. Oh teid õnnetuid!

Juhani. Jah, kas see on enam kord või kohus? Siin me istume nüüd nagu harakad ja kisendame issanda halastuse järele. Ah! ma pean nutma.

Perenaine. Vaesed lapsukesed! Rutta, vanamees, võta tuli üles.

Eero. Oi õnnetut ööd, oi meid õnnetuid!

Aapo. Oi õuduse ööd, oh!

Simeoni. Oh häda!

Juhani. Ära nuta, Eero; ära nuta, Simeoni; ära hädalda ühtigi, Aapo! Ära nuta, ära nuta, mu veli Eero; sest nüüd oleme ulu all. Kuid oli see alles türgi marss!

Perenaine. Oi teid inimlapsukesi, oi!

Juhani. Kulla perenaine, teie nutt ja osavõtt toob mulle unesti pisarad silma. Oh! Kuid ärge nutke, emakene, ärge nutke! Me oleme juba kiskjate ja pakase küüntest pääsenud siia kristlike ligimeste juurde sooja. Ja selle eest tänu jumalale!

Tuomas. Vilets, üpris vilets on meie seisukord. Kuid süüdale meile loomav tuli, tooge ka paar kubu õlgi meile asemeks põrandale ja viige Valge talli ning pange heinu ette.

Aapo. Andke andeks, et seaduse nimel ja meie elu pärast teilt nii tungivalt abi ning hoolitsust nõuame. Meie elu pärast, meie elu pärast!

Juhani. Oh armuliidu inglid! mu hing istub just mu noka otsas otse lendu tõusmas. — Kui on majas liha ja õlut, siis tooge välja. — Vaat see oli alles mäng ja saun, mida mäletame. — Tooge liha ja soojendatud õlut meie kalli elu ning hinge päästmiseks.

Parkal. Mida suudame ja võime, armsad sõbrad, ning kõigepealt, kui olen tuppa valgust saanud. — Oh teid õnnetuid! otse palja särki väel.

Juhani. Ei hilpu peas ega kotta sõrgade otsas. Vaadake neid näkineitsi jalgu, vaadake!

Parkal. See ajab karvad püsti. Tule vaatama, eit.

Timo. Vaadake minugi sääri.

Juhani. Mis on nood minu omade kõrval? Siin! Vaata, poiss, küpsenaereid.

Timo. Aga need!

Juhani. Mis need sinu koivad on!

Timo. Jah et minu omad või? Ära räägi. Vaadake nüüd. Kas see on inimese liha?

Parkal. Rutta vaatama, eit.

Perenaine. Oih, head inimesed ja taeva väed!

Juhani. Jah, kas see on enam kord ja kohus? Tuomagi silmad on märjad. Ära nuta, Tuomas. — Kuigi ma ütlen: kas see on kord ja kohus?

Timo. Nõnda siin maailmas inimese-vasikat lennutatakse.

Perenaine. Kuidas nad nüüd punetavad ja hõõguvad, punetavad ja hõõguvad! Armsad inimesed küll!

Timo. Nagu raud ahjus, eriti separaud. Ho-hoo!

Perenaine. Nii punased, nii punased! Jessuke kaitse!

Juhani. Nad on otse «hiilgava vase sarnased», nagu seisab piibliraamatus. Issand aidaku meid armetuid!

Perenaine. Oh teid lapsukesi!

Lauri. Tehke, mis palusime ja mis lubasite.

Aapo. Me palume: rutake! Küllap me ise tule ahju teeme, sest siin nurgas leidub halgusid, toredaid, tohikulisi halgusid.

Juhani. Nõnda istume siis jälle vanas Jukolas, nende tuttavate nõiaste õrte all, ja siin viibime kuni esimese lehekuu päevani. Endine maja olgu meile veel sel talvel korteriks.

Tuomas. Kuid las tuleb suvi!

Juhani. Las tuleb suvi, ja maja, endisest uhkem, seisab jälle Impivaara raiesmaal.

Tuomas. Niipea kui lumi on läinud, kajavad veel kord metsad ja mäed kirvehoopidest ning Jukola vennaksed ei tarvitse teiste käest tuulevarju paluda.

Juhani. Hästi öeldud. Tuomas, unustame ära selle need tembu, mis meie maja põlema pistis, ja kujutame mõttes ette uut maja, mille jälle üles lööme.

Tuomas. Tea, et juba hädahohtlikku teed alustades kõik minu põuest kadus; ja tea, et kui sa minu järel joostes mu kuklasse löötsutased nagu ujuv täkk, siis lõikas see mu südame.

Juhani. Seepärast olgem rõõmsad, et see teekond on möödas ja et seisame jällegi soojas toas. — Seal tuuakse meile juba süüa ja kaks hiiglakubu läikivaid õlgi. Tänaagem jumalat, armsad vennad!

Aga rõõmsalt loomas kasehalgude tuli, mille armsas õhetuses vennaksed end meeltmööda soojendasid. Kui nad seal mõne aja olid seisnud, seitse meest reas, asusid nad laua juurde liha, leiba, vorste ja sooja õlut maitsma, mis neile kõik suurel rõõmul emand, kaastundliku südamega naine. Peremees ise pidas Valge eest hoolt, talutas ta talli ja täitis sõime ta ees heintega. Lõpuks tulid ka koerad oma süngelt reisilt meeste jälgi mööda, tulid lootsutades, hända liputades, ja rõõmust välkusid nende silmad. Suure rõõmuga võtsid vennaksed nad vastu: haletsesid neid, söötsid ning hellitasid igaviisi.

Aga kui vennaksed olid söönud, vajusid nad õlgedest voodile pikali ja peagi unustasid nad eluvõitluse, mässituina une ära loori. Magusalt magasid nad ja kaua soojendas neid lõkendav tuli, kuni ta nõrkus ning söestus. Siis sulges perenaine peldid ja ahjust voolas tuppa magus soojus; selle järel laskus ka perenaine jälle voodisse ning uuesti oli toas üldine vaikus. Kuid väljas hüples pakane raksudes mööda aedu, põhjatuul lootsus võimsalt tähtedest sädeleva taeva all, kust kahvatu kuu muheldes alla vaatas.

SEITSMES PEATÜKK

evadel varakult, juba enne kurgede tulekut, jätsid vennaksed Jukola maha, põgenesid jälle Impivaara raiesmaale ja hakkasid kohe kõige jõuga enestele uut maja

ehitama. Varsti lamasid nurgakividel tugevad palgid ja üks palgikord tõusis teise peale. Siis paukusid mõnelgi päeval hommikukoidust õhtuhämarani kirved ja mürtsus raske puuvasar. Seal istusid Juhani, Aapo, Tuomas ja Simeoni igaüks oma nurgal, ent teised tahusid palke ja veeretasi neid lööpisid mööda üles seinale. Higipäistena, kuid ikka hea tujuga töötasid nad, ja kindlalt kerkis maja ning ümberringi laius vaigu värske lõhn. Kuid kulus jälle päevi, mil vennaksed kirvest ei liigutanudki, vaid raskes unes norsates veetsid päeva ühest õhtust järgmise õhtuni ja veel kolmanda hommikuni.

Kuid igatahes enne, kui väljad külas kollendama löid, seisis Impivaara raiesmaal valmis maja; seisis samal kohal ja kujul ning seisukorras kui esimene; uhkema ta veel seisis. Ja nüüd, kui tugev maja oli valmis, võisid vennaksed jälle täie hooga kütamisele anduda. Nad varustasid endid nii jahile kui kalale Ilvesjärvel, läksid oma riistade, püünistega teele, ning koeradki järgnesid neile tuld sähvivail silmil. Väsimata sammusid nad mööda metsarikkaid mägesid, soid ja maid ning löikasid igas sihis järve heledat pinda, kogudes enestele peatoidust nii käesolevaks ajaks kui ka tulevaseks valjuks talveks. Ja nii mõnigi Ahtola ning Tapiola elanikest heitis siis hinge.

Aga nüüd tahan jutustada vanast Taela-Mattist, vennaste ajasest sõbrast siin metsades. — Oli üks vanamees, nimega Taela-Matti; elas paksu metsa keskel mäekünkal, üksi ta elas väikeses onnis mõne tuhande sammu kaugusel Impivaara mäest. Taela tegi ta kõige pehmemat Hämemaal ja hästi tugevaid viiske ning see amet andis talle igapäevase leiva. Nooremana oli ta rännanud Põhjamaal, kuhu oli tubli küüdimehena läinud ühes kihelkonna praostiga, kes oli kolinud otse Lapimaa piirile. Seal oli Taela-Matti elanud järgmise suve, küttes karusid, ilveseid ja kurgi Põhjamaa ääretutel rabasoodel. Neist jahiküüdudest oli tal pajatada palju; ja mälu oli tal ääretu kindel — ei ta unustanud, mis kord nägi või kuulis. Punktipealne oli ka ta tähelepanu ja silm; läbi peadpöörivate metsade rändas ta iial eksimata. Ei leidunud nii kauget kohta, kus ta sinult kord oli käinud, mille sihti ta ei arvanud teadvat, juukseharva võrd eksimata. Ta sihtis selle poole pöidlaga; ja asjata valeldi vastu, nii paindumatuks pidas ta oma teadmist. Kui temalt näiteks küsisid: «Kus on Vuokatti», vastas ta kohe, torkides sõrmega taevavaranna poole: «Seal, vaata mööda mu põialt; seal, kas või laseksid püssiga. Kuusamo kirik on tolle väikese möhna kohal, aga sealt väike kukesamm paremale poole läheb Vuokatti siht.» Samuti, kui küsisid temalt: «Kus on Porrassalme võitlusväli», vastas ta jälle viibimata, torkides pöidlaga taevavaranda: «Seal; vaata mööda mu põialt; seal, kas või püssiga laseksid.» Nii oli vanamees kindel, ja kindlasti tundis ta metsi mitme penikoorma kauguselt oma onni ümber. Mitmeti oligi ta need risti ja rästi läbi sammunud, otsides kunas taela, kunas viisutohikut, või käies püüniseid panemas. Juhtus ka vahel, et ta nõnda ümber uidates Impivaara majasse astus vennakseid tervitama. Ja siis oli vennastel mõnusa silmapilke: suud ammuli kuulasisid nad taadi jutustusi, suud ammuli ja kõrvad püsti nagu nahkhiire kuulmed. — Kord jälle ühel lõikuskuu õhtul istub ta vennaste juures, pajatades oma kütireisidest põhjamail.

Juhani. Või nii. Aga kuidas siis läks?

Taela-Matti. Jah, kuidas läks? Jõudsimme siis säärasele laukale, õõtsuvale soole, ja suuskadel suhistati üle selle muliseva mulgu. Leiti mõnigi soe kurepesa, lasti maha mõnigi hisendav kurg, topiti paun pungi täis mune ja sulgi, ning kured virutas mees puntras üle öla. Ja siis võtsime napsid. — Siis vajuti jälle teele, koerad ja kured kukla taga, üle õõtsuva ja

lõõtsuva, muliseva ning suliseva soo; ja tihti oli mees minekul sinna, kus ei kuu kuma ega päike paista, igavesse sügavusse, seljas niuksuv koer. Kuid jõudsi ometi jälle kumisevale künkale, kindlale rajale, kuigi märjad nagu ujutatud hiired. Sinna asutati ööleer, tehti leegitsev lõke ja võeti seljast lodisevad rõivad. Ega aidanud seal muu, kui tõmbasid tupena maha nii püksid kui särki, tupena nagu angerjanaha. Peagi aurasid riided okstel, kihisesid kuremunad tuhas ja me ise nüüd käenasime ja väanasime ennast seal tule armsas lõomas, ihualasti nagu öised tondid. Ja siis võtsime napsid. — Aga kuis veeres aeg? kuis kulus meil suveöö? Uhtesoodu liigutasid koerad oma niiskeid sõormeid ja heitsid silma üles puulatvadesse. Lõpuks hakkasime meiegi üles piiluma, ja mis me seal nägime?

Juhani. Jah, öelge. Eks vist väikest pilusilma-karupoega.

Timo. Või Puuslikku ehk Paganat ennast, arvan mina.

Taela-Matti. Ei seda ega teist, vaid istus seal kuiva habemiku männi harul mustakirju ilveseroisk. Heiskanen laskis, kuid asjata; Väike-Jussi laskis, kuid asjata; virutasin viimaks minagi, kuid peaaegu niisama targalt. Raputas kord ainult ennast ilves ja urises õige vihaselt, kuid istus jälle ilusasti oksal. Siis hüüdis Heiskanen: «Nõiatembud, nõiatembud!», võttis taskust surnuhamba, puri seda mõne korra ja sülitas kuuli peale, mille pistis uuesti püssi. Siis vehkis ta silmapilgu käega õhus ja lausus, kuradi poiss, koledalt silmi pööritades paar-kolm imelikku, hirmsat sõna, laskis — ning alla siis mütsatas männilt ilves. Kuid kaugel oli veel surmast see tondinahk, ja uuesti algas mäng. Me ise, nii alasti kui olime, ei võinud sellele põrgulisele just väga ligidale minna; ega tahtnud talle läheneda koeradki, vaid ainult sähvisid ja klähvisid sülla kaugusel, aga ilves laristas neile urinal põõsast vastu. Nõiajõud, kas näete, mõjusid veelgi. Aga hakkas Heiskanen jälle laskma suust hirmsaid sõnu, vehkis kätega ja pööratas koledalt silmi. Ja vaat kui nüüd kargas koer tollesse punalõusta-mühakasse kinni, kargas nagu sädemeis rakett, ja tuli nüüd alles tuuseldus. Oh sa taevane taat, kui see koer nüüd heitis seda ilveseroju nõnda, nõnda ja nõnda ainult! Pole teie veel näinud, tont võtku, sihukest sauna ja kuraasi, tõesti mitte.

Juhani. Sa tulimane tuhat!

Timo. Seal oleks alles lõbu olnud!

Taela-Matti. Oli see mõnus ja lustiline mäng, oli tõesti!

Timo. Ja siis pistsite ilvese pauna?

Taela-Matti. Oli see ju tore venivorst pauna pistmiseks; ühha mühakas. Nii; ja siis võtsime napsid. — Siis tõmbasime tihikuivad rõivad jälle selga ja heitsime mõnusalt magama lõõtsuva tule lõõma. Kuid vähe seal und sai magada, kui nõianooli lendles nagu tuliüsse ühtelugu risti-rästi õhus üle meie puuritava pea. Tihti küll Heiskanen hüppas üles, kisendades kõva häälega: «Kustu, nõianool, kustu, nõianool!» ja kohisedes mõni neist kustus, mõni metsa, mõni halli sohu; kuid veel enamad kihutasid edasi oma siledal teel, hoolimata tema hüüetest. Kord kuuldus, et põhjast lõunasse lõikas ääretu vihane ja viinge kohin, järele tuli veel kaua peent vilinat. Mis pagan seal lendas? küsisin mina Heiskanenilt, kes mõne aja pärast mulle urisedes vastas: «Läks seal vana Sarvpea ise.» — Kulus jälle tund, kulus teinegi, ja tuld sähvis sume, udune õhk. Kuid idast soo rannalt kostis äkki hää nagu sammaldunud kuuskede kohatamine, ja vastas nüüd soo läänerrannalt peagi jälle teine hää, kuid nii peenike nagu kahatus väikeses kaasikus. Mis kohatus too seal ja mis kahatus see siin? küsin mina jälle, ja vastas viimaks Heiskanen urisedes: «Räägib seal kuusiku taat oma tütreaga.» — Kuid kulus lõpuks öö ja koitis kord hommik ja hakati jälle edasi sammuma. Vaat nägime siis just metsa ääres hallivatimeest, maailma-suurt hunti, aga ta kadus kui hernesõkal tuulispeas. Paistis lõpuks ainult kurapoolne tagajalg; mina sirutasin püssi ja lasksin käpakese pooleks, pooleks nagu krõmpsluu, kuid päästis ta oma naha ometi. Pooleks aga lasksin hallsaba tassukese.

Timo. Oh sa pagan! Käpp pooleks kui jääpurikas ja lamas maas teie ees nagu vastlapäeva seasõrg.

Taela-Matti. No mitte just nii.

Tuomas. Aga kust te siis teadsite, et käpp on pooleks?

Taela-Matti. Jooksime ju pöörase maa ta järel ja nägime tihtilugu, kuis hallivati astudes lohisev, lodisev tallukas oli teinud sihuke si number kümneid liiva.

Timo. No võtku sind pagan! Number kümneid liiva? Hihihi!

Taela-Matti. Selgeid number kümneid.

Juhani. Hunt oli alles hädas.

Taela-Matti. Oli hunt hädas, kuid olid hädas mehedki. Aga koerad paganad ei lahkunud sülla võrragi meie kannult, muudkui astusid kurvalt, hännad jalge vahel, need enne nii vahvad koerad.

Aapo. Mis oli nende julguse masendanud?

Taela-Matti. Nõiatembud, meelisegavad lummutusaurud, mida õhk oli täis nagu püssirohusuitsu sõja õhk. Heiskanen katsus, tõsi küll, oma paremaid kunste, manas ja sajatas, vehkides käega, kuid hoopis asjata. Ja Väike-Jussi, võrukael, joosta tapsutas kui kääbus, nii et maa müdises, kangesti higistades. Sest sel poisil polnud koibi rohkem kui vahest kolme kämbla võrra; kuid oli tal päris saarma selg, pikk ja sitke. Sitke oli ka mees ise igat kanti, neetult sitke ja visa nagu saarmas ise. Kaua ajas ta hundi järel, kes lombates ees laskis; aga lõpuks ei aidanud miski, pidi aga jätma hallivatimehe metsade hoolde. Nii; ja siis võtsime napsid. Ja kui see oli tehtud, pöörati sammud jälle kodu poole, kandes rikkalikku saaki. Nõnda sammuti, paunad kaenlas, paunades munad ja suled ja ühte ning teist vähemat metsavilja, suusad ja kured seljas, püssid pihus; ja kordamööda kõlkus ühe või teise õlal karvane ilves. Nõnda sammuti. Aga lendles pilve piiril väike mökitav taevassikk; mina lasksin selle maha ja pistsin pauna. Läksin sealt edasi mõne aja, nägin männiladvas lendoravat, lapergust ja suuresilmalist; mina lasksin selle ning pistsin pauna.

Tuldi viimaks laiadele kõrgetele nõmmedele ja paistis veel kord sealt lõunast Turkkila talu, kust oli mindud tõsisele teekonnale. Jõudsime verisele kohale, mille Turkkila peremees oli meile jahile minnes kätte juhatanud ja kus karu oli kahe päeva eest tapnud toreda täku. Vaatlesime seal silmapilgu karu verrega reostatud söömalauda ja panin kohe tähele, et ta veel hiljuti, küllap alles eile päikeseloojakul, oli oma prae jäänuseid maitsmas käinud. Arvasin siis, et ta sellegi päeva loodel samasse paika tagasi tuleb, ja sellepärast otsustasin siin teda ootama jääda; aga edasi Turkkilasse läksid teised rõõmsat õhtusööma valmistama. Seal siis seisin ja mõlgutasin, mõlgutasin mõtteid ja murdsin pead, kuidas pean seda võõrast ootama lagedal nõmmel, kus ei seisnud ühtki puud, kuhu otsa ronida. Kuid tark tugeva võidab; leidsin lõpuks abinõu, otse suurepärase sisse-seade. Nägin seal lähedal tõrvaskändu, musta ja kohutav-suurt, mille juuri kevadkülmad olid kergitanud vähemalt küünra kõrgusele. Raiusin kirvega pooleks keskmise juure, mis otse alla toeb, kiskusin ta välja ja avardasin koobast veel natuke. Sinna roomasin nüüd sisse, pistsin püssisuu august välja vereplatsi poole ja hakkasin oma toredas varjukohas vennikest ootama, pea kohal vägev kindlus. Ta tuli, lähenes kõmpides

arult, lõi hambad täku rebitud labaluusse, ja otsustasin nüüd ettevaatlikult talle tina otsa ette anda. Kuid sa kuramus! kõlksatas pisut see vaskpladike püssipäras vastu kuue tinanööpi, ja kuulis kilksatust kohe karu terav kõrv. Metsikus vihas tormas ta minu poole, kuid põrutasin laengu talle vastu. Sellest ometi hoolimata jooksis ta aga edasi ja röökis hirmsa häälega. Kostis nüüd müdinat mu pea kohalt; juured ragisesid ja maa tühises, sest mitmesarveline känd kisti mu pealt. Ja mina, vaene poiss, mõtlesin juba, et nüüd on mu viimne tunnike tulnud, ning ootasin ainult, püss pihus, kunas hirmsad ammuli löuad kallale kargavad. Kuid äkki lõppes rüselus ja kõik oli vait, hääletu nagu hauas, ja ei tulnudki, nagu arvasin, kallaletungi. Ootasin veel viivukese, kuid heitsin lõpuks piiluva pilgu püstitolgendavate juurte vahelt teisele poole, ja seal põõnutas hoopis elutult karu, üleskistud känd süles, ja tema uhkest rinnast voolas verd mulda. Aga hõissa! mõtlesin mina, seistes jälle vaba poisina taeva all. Oli tõrvaskänd üpris väledalt läinud mu pealt.

Juhani. «Põrgu, ütles Hesku-Jaak!»

Timo. Oh sina seitsme sepa temp!

Juhani. Suurepärasem tõmme kogu laotuse all!

Tuomas. Vahva võte, mehine tõmme, nii mesikäpa kui teie poolt!

Juhani. Oh sina must sõnn!

Timo. Kuramus! Ei mõista enam muud öelda. Aga mis sai edasi?

Taela-Matti. Noh, arvad isegi, mis edasi sai, arvad isegi, et pank kostis Turkkilasse kui tõrre põhjast ja ajas kohe mehi välja nagu sääski. Ja tõusis nüüd kisa ja pilgar, kui läbi kii-kuva, kõikuva laane kanti mesikäpp koju. Oli see alles mürakas: õrrel rippudes pimetas kogu Turkkila tare nagu paks kõuepilv taeva all. — Need olid selle päeva tööd, sellel päeval ja sellel retkel. Ja siis võtsime napsid.

Juhani. Ning pidasite rõõmsaid peieid.

Taela-Matti. Need Turkkilas alustati ja kirikumõisas lõpetati, lõpetati rasvaste nägude ning ähmaste silmadega. Nõnda see oli, ja need päevad on olnud ja läinud. Aga rõõmuga vanamees meenutab tegusid oma meheea paremailt päevilt ja rõõmuga neist räägib.

Aapo. Ja heameelega me kuulame.

Juhani. Jutustage nii kas või hommikuni ja me ei mäletagi, et und on maailmas.

Taela-Matti. On juba aeg hakata kõmpima jälle oma onni poole; on aeg, on aeg. Jumal teiega, vennaksed!

Juhani. Jumal kaasa, auväärt Matti!

Aapo. Elage hästi ja tere tulemast ikka meie majja!

Läks Matti, kirves õlal, astuma oma väikese onni poole paksu metsa keskel mäekünkal, kaugel külast. Aga öisele puhkusele asusid vennaksed, sest juba võitis pimedus maad ja õhtu ähmane valgus kumas napilt nende maja ahtakestest akendest. Kuid kaua veel tiirlesid tulised mõtted nende peas, peletades värskendava une. Nad meenutasid Taela-Matti jutustusi Põhjamaa laantest, lummatud õhust seal ja nõianooltest, mis sihisedes lendlesid risti-rästi läbi musta öö. Nagu seal nooled sädemeid löid ja püssid tuld tuiskasid, nii lõkendas nende põuimelikust ihast ja vaimustusest. Enam kui miski muu kandis nende hoogu kurg, see targalt, teravalt vaatlev lind, kelle uhke kisa kajab üle Põhjamaa rabasood; ja nende unistustele õhkus vastu udusuliste pesade armas soojus, õhkus oma läikivate munadega joovikapuhmaste peidust. Seal neid pikkkaelu püüda ja nende pesi rüüstata, see oli nüüd vennaste himu. Võimsalt veetles nende meeli Põhjala soode pidulik süngus.

Kuid kauem kõigist valvas oma voodil Juhani. Ta mõtiskles, mil viisil saaks neil kodukihelkonna mail korraldada jahi, mida võiks võrrelda tolle äsjajutustatud küttimisega Pimentola soodel. Talle tuli meelde Kouru soo, kus ei leidunud küll kurgi, kuid laigulisi parte rikkalikult. Ja kui põhjamaa meeste vahepealsed napsivõtmised ta meelt imeliku jõuga avatlesid, siis mäletas ta, et Viertola mõisas leidus viina. Ja nii lõi ta oma mõtteis mingi jäljendi Põhjala uhkest jahiteekonnast, ja otsustades seda homme toime panna, jäi ta lõpuks magama; kuid unes mässas ta kaua Taela-Matti vägevatel retkedel. Kord kargas ta unes voodist üles, karjudes hirmsa häälega: «Ilvesepoeg, ilvesepoeg! Võtke kinni see sänikael!» Selle hüüde peale urisesid teised vihaselt oma nurkadest, pooleldi ärgates, kuid vajusid ometi peatselt jälle unne. Kaua aega põrnitses Juhani enese ümber, enne kui mõistis, et ta ei seisnudki ju Lapi uduseil lagendikel, soode vahel, hallil teerajal, vaid kodutare rahulikul laval. Pikkamööda selgis ta pea, ta vajus jälle oma voodile ja langes sügavasse unne. — Kuid hommikul üles tõustes mäletas ta oma õist otsust ja hakkas seda kohe teistele esitama.

Juhani. Vennad, kuulge, mis ma ütlen ja millele tahan

süüid teie tähelepanu juhtida. Mõtlen üht saagirikast paika, imestan, et siamaani oleme unustanud Kouru soo, mille mätas-
tel ja selgeis järvesilmis parvleb vesilinde ilma aru ning otsata. Siina läheme nüüd jahile ja sealt toome kottide kaupa parte nagu kurikaid.

Tuomas. Mina olen plaaniga päri.

Timo. Ja heameelega minagi.

Eero. Mina nüisama; ja kui astun Kouru soos, siis pean end Väike-Jussiks Lapimaa samblasoodel. Olgu nii!

Aapo. Ka mina ei pane vastu plaanile, mis võib meile anda mõnegi päeva moonu.

Juhani. Olgu siis retk otsustatud. Kuid Kouru sohu on püratu maa, otse hundi verst, ja seal peame olema vähemalt ühe öö. Sellepärast ei teeks minu arvates naps paha, kui me lahtise taeva all leeri üles lööme.

Tuomas. Viertolas on viina.

Juhani. Viina, ning head.

Tuomas. Seitse kortlit, poisid!

Juhani. Õige! Kortel mehe kohta.

Aapo. Ehk jätame viina, millega me seni õnneks pole veel suuremat harjunud.

Juhani. Oled ju sina nüisama nagu minagi mõnikord lonksu võtnud.

Eero. Eks sa, Aapo, mõista mehe lapsikut mõtet. Lase, et melegi võime kord öelda: «Ja siis võtsime napsid», kui me hallipäiste taatidena noorsoole oma endistest vägitegudest vestame. Lase, et me õieti elavalt võime kujutleda Põhjalas ilvesepoegade kamandamist.

Juhani. Jällegi vigurijutt? On see ju ometi õigus ja kohus, et inimene oma keha toidab. Sel reisil peame küllaltki rabasid ja õõtsuvaid soid tallama ning läbimärjalt öö karusamblavoodil mööda saatma. Ma arvan, siis mõjub ju väike lonks taskulähkrust hästi. — Sellepärast on siis parem, kui teele asudes paunas rohupudel ei puudu. Ja mingi nüüd Lauripoju Viertolasse, kõige parem rebasenahk kaenlas; ning viina peab saama.

Läks Lauri Viertolast viina tooma, südamekinnituseks pardi-
jahil Kouru soos. — Umbes viis tuhat sammu Impivaarast on see soo, Viertola maal, suur, süngete metsadega ümbritsetud. Selle pinnal, mis on partide meelepärasem asukoht, vahelduvad heledad järved, kõrged rohulaigud ja mätlilikud saarekesed kui-

vavate mändidega. Siia olid vennaksed otsustanud minna prääksuvaid parte küttimea, lootes rikkalikku saaki.

Tuli Lauri Viertolast ja tõi sätendavat viina, mis lastud nende isa tinast metsaplaskusse. Kuid peale viina tõi ta Metsolast tähtsa uudise, mis täitis vennaste meele veel ägedama õhinaga. Ta jutustas, et karu oli mürdnud ühe paremaist Viertola härgadest, ja ta teadis ka mürdmiskohta, mis oli Impivaarast põhja pool, Viertola maal, kuid Jukola metsapiiri lähedal. Selle koha kaudu otsustasid nüüd vennaksed Kouru soole minna ning kodunt alles siis lahkuda, kui päev juba õhtule kaldub. Vahest juhtuvad nad kokku karuga, kellel on kombeks päikeseveerengul murtud saagi jäänuseid maitsmas käia. Nii nad lootsid. Ja kui tugev lõuna oli söödud ja päev õhtule lähenes, läksid nad hästi varustatult tee: tohikpaunad seljas ning tüsedad laengud püssides. Viimasena astus Lauri, talutades nõõripidi koeri ja kandes paunas seitset kortlit viina. Temale oli määratud koertega umbes kolmsada sammu tapapaigast eemale jääda, ning ta pidi Killi ja Kiiski siis lahti laskma, kui kuulub hüüdu või püssipauku. Nii ta tegigi; peatus õigel ajal ühe kuuse all ootama, mis sünnib. Teised astusid koha poole, kus härg oli lõhki kistud, ja leidsid poolsöödud loomakere veriselt maalt pimedas kuusikus. Nad peitsid end nüüd paraja laske-
maa taha ühe madala, kuid tiheda kuusetuka varju, otsustades oodata.

Kulus kaunike tükk aega. Kuid siis kostis laanest tasast müdinat ja risude raginat, ning nüüd arvati, et söömavõõras läheneb oma roale. Nõnda sündiski. Puude vahelt lähenes ettevaatlikult ja vaikselt tohutu suur karu. Kuid ta näis olevat hädaohtu haistnud, sest ähkides ja koonu pööritades peatus ta juba kaugel oma ohvrist. Kaua vigurdas ta ja näis lõpuks, nagu oleks ta tahtnud tagasi pöörduda, ilma meestele püssivõtte maa peale lähenemata. Kõige sügavamas vaikuses ootasid vennaksed kuusikus, kuni viimaks Timo teiste keelavaist viibetest hoolimata ringeldes ja hiilides vihase vaenlase poole hakkas minema. Ja nüüd, kui arvas karule juba küllalt lähedal olevat, laskis ta; kuid ainult pannust plahvatas püssirohi üles, ilma laengut püssirauas süütamata. Vihase tormas nüüd karu nagu suur sammaldunud, veerev kivi mehe poole, kes viivitamata enese kummuli maha viskas, ja seal lamas ta liikumata. Kiskja nuusutas teda, tuhnis ja tutistas, urisedes ning ähkides kangesti. Nähtavasti oleks nüüd Timo surm tulnud, kui poleks

Juhani talle appi rutanud, lastes karu selgroo pihta. Ta ei usaldanud madalamale sihtida, mõeldes vennale, kes lamas metsalise all. Kuid kuul ei läinud pihta, igatahes mitte tõhusal kombel, sest nüüd tormas kuusikuvürst Juhani poole veelgi kole-damana, jättes Timo maad tongima. Siis pööras Juhani oma elu kaitsmaks püssipära vastu looma lahtist lõusta ja kohutav võitlus oli tulemas. Kuid nüüd laskis Tuomas ja saatis tulise kuuli karu koiba. Hoides venda, ei võinud temagi sihtida pähe või rinna, mille haavamine toob kindlamini surma. Tundis nüüd karu ometi tina oma keres ja alla voolas veri mööda ta lihavat, ümarat jalga. Raevuselt, koleda kisaga kargas ta nüüd Tuoma poole, kuid sai nii vägeva hoobi mehe püssipärast otsa ette, et pead raputades jooksu peatas. Ja siin nüüd seisid vaen-lased silmapilgu aega, vahtides ähvardavalt üksteist.

Siis aga kihutasid koerad esile, lähenesid hirmsa hooga ja hääletult nagu kaks välku, aga kui nad sasise karu juurde jõud-sid, algas vihane kärin. Killi klähvis karule vastu habet, seistes ometi alati mõne sammu temast eemal. Kuid karu taga räuskas Kiiski, usaldades aeg-ajalt isegi ta kintsukarvu pisut napsata. Ometi lendas ta iga kord väledalt kõrvale, kui metsa mesikäpp nagu mustjashall hüigla-heinaruga nende vahel käänles. Lõpuks, kui oli teinud mõne äpardunud kallaletungi oma kinsajate poole, põgenes metsaott, räuskavad koerad kannul.

Kõik see sündis väga väledalt ja enne, kui teised vennaksed võitlusväljale jõudsid. Kuid Juhani ja Tuomas laadisid kohe uuesti, lootes karule veel kord järele jõuda. Tõnsis ka Timo pikkamööda püsti ja vahtis silmapilgu tõmbilt enese ümber, nagu poleks ta päris mõistnud, kus oli põhi, millisest taevakaa-rest puhus tuul. Ägedalt noomisid nüüd teised teda ta rumala julguse pärast, mis oleks võinud siin meeste elu maksta ja oli vahest jahi paratamatult rikkunud. Sõnagi lausumata istus Timo mättal, uuristades pannu auku ja täksides noaseljaga räni tera-vamaks. Ja varsti seisid kõik valmis, et jälle jahti jätkata.

Ikka kaugemale kadus koerte haukumine, nõrgenes peaaegu kuulmatuks ja vennaksed hakkasid juba arvama, kas nad saaki enam kohtavad. Kuid varsti kostsid Killi ja Kiiski hääled jälle selgemini, tulid ikka lähemale ja näis, et karu tegi nüüd oma hariliku ringi ning oli samasse kohta tagasi tulemas, kust oli jooksu läinudki. Vennaksed asetusid mugavasse kohtadesse, ootama lähenevat tagaajamist, püssid pihus. Väikeses rohtunud augus seisis Simeoni ja temast pisut eemal Lauri, mõlemad lii-

kumata, hääleta kui sambad. Täit traavi, nii et maa müdises, lähenes karu, näidates avatud mustjaspunast suud. Simeoni poole tormas lõõtsutav ott. Laskis mees, ja pikali prantsatas mesikäpp murule, kuid tõusis jälle ja tormas laskja kallale. Aga välgatas siis Lauri püss, vägev pauk rõkkas ringi, ja vaikselt lamas karu Simeoni jalgade ees. Seal ta lamas, koibagi liigutamata, ja veri voolas ta peast ning rinnast.

Ent vennaksed kogunesid varsti langenud karu ümber, ja see oli vana ning suur isakaru. Nüüd nähti, et ta pea oli läbistatud otse kõrva juurest ja läbistatud oli ka külg. Esimese haava, seda teadsid kõik, oli teinud Lauri kuul; sest loom, kelle aju on läbi lastud, langeb silmapilkselt ega tõuse enam iialgi. Kuid rahul olles istusid kütid sasikarvase metsakangelase ümber, valmistudesapanapsi võtma. Rahulolevalt ja uhkelt vaadates istusid ka koerad oma langenud vaenlase kõrval. — Ohtu oli kaunis, tuul oli vaikinud ja päike laskus pimedalaane põue. Lõbus oli seal vennastel armsal õhtutunnil nõnda puhata, kui oli lõppenud kärarikas ning tuline mäng.

Juhani. Esimene lonks olgu Lauri päralt. Ta laskis kui mees, trehvas vennikest otse kuldseesse kohta, ja karu vajus käppadele nagu hein vikati ees. Tubli lonks, pojuke!

Lauri. No kui minagi kord viinatilga kurgust alla laseksin.

Juhani. Sa kollanokk viina suhtes, ilma et veel maiku teaksid, süütu nagu lammas.

Lauri. Maiku ma tunnen, nii et lind just meest ei mustaks, kuid kuidas maailm siis tundub, kui rõõmus poiss purjus peaga kõigub, seda ma tõepoolest ei tea.

Aapo. Mõtle järele, Lauri, ja ma tahaksin sind ennem keelata kui käskida.

Lauri. Laskem maitseda!

Aapo. Ja soovigem, et see poleks mitte halva kombe alguseks.

Lauri. Mis sa lobised? Võta siit, sest meil on nagu pisut põhjust lõbusamas tujus olla.

Juhani. Seal puhkab ju meie härrakene nagu tubli heinamärss ja mõnegi sarvlooma ning hobuse elu on nüüd päästetud.

Timo. Tean, et tuleval korral Viertola härra viinapudeli ilma eest põue pistab, toobi või paar.

Juhani. Ma ei peakski seda paljaks, sest et me ta härjakarja tolle kiskja käest päästisime.

Aapo. Kuid on see alles härjakari: nelikümmend sarvpead. Terve suve elavad nad metsas nii ööd kui päevad, kuid talve jooksul veavad nad põldudele kogu mõisa sõnniku. See suvine vaba elu metsades teeb nad aga peaaegu metsikuks.

Juhani. Hoidku jumal koertega nende seltsi sattumast — nad teevad nii mehe kui koera liharäbalaiks. Tuletage meelde Nikkila häda Honkamäe härgade käes: suur oli mehe kimbatu, kuigi pulle polnud arvu poolest nii palju nagu selles Viertola põrnitsevas parves. Koerte pärast, kes säärases valus ikka peremehe juurde peitu poevad, oleks ta hukatus viimaks ometi tulnud, kui poleks tüse niiduaed vastu juhtunud, mis kaitsva loomimüüri kombel lõpuks härgade rünnaku peatas.

Aapo. Peame olema valvel. Oleksin äsja nagu kuulnud kahedat mõirgamist seal mäelt. Minu arvates polegi nad meist kaugel. — Kuid mis see Eero seal kivi ääres õiendab?

Eero. Siin on saarmas, siin kivi all õnaruses.

Juhani. Kas oleks see võimalik?

Eero. Kindlasti. Jäljed lähevad õõnde sisse, kuid välja ei tule ühtki, nagu liivast näha.

Aapo. Näita neid jälgi koertele, küllap siis nende hanna õõtsumine kuulutab, kas seal on korterirahvast.

Juhani. Siia, Killi ja Kiiski!

Tuomas. Nad on jälle teel ja minu arvates jäneste jälil.

Eero. Uhise jõuga kaalume selle kivi küll üles.

Tuomas. On ju tühisematki asja katsutud. Anna oma kirves, Juhani, ja ma löön teile igaühele tugevad kangid, millega üheskoos kivi üles kaalume, seni kui koerad tulevad.

Nõnda nad rääkisid; ja Tuomas lõi Juhani terava kirvega igaühele tugeva kangi, neli kaseist ning kolm pihlakast. — Kuid korraga kuulsid nad metsast kanget müdinat ja raginat, mis näis neile kohutava kiirusega lähenevat. Seda kuulasid vennaksed imestades, kangid pihus, kuulasid ja ootasid, mis peaks sealts metsast viimaks ilmuma. Kostis sealts jõledat, segast mõirgamist, aeg-ajalt vingatasid koerad üpris haledalt; ja peagi ilmus sealts kohutav nägemus. Kiinis tormasid nende poole kümme vihast härga, kihutades ees koeri, kes põgenesid oma elu pärast meeste juurde. Kuid see ajas meeste ihukarvad püsti ja külmavärinad käisid üle nende keha. Ja ilma mingi peatuseta tormasid härjad kallale, mõirates kõrvulukustavalt; vägevast löödi neid tagasi ning algas kohutav heitlus. Tugevate

teivastega virutasid vennaksed, poolitasid sarvilisi päid, ja kaks härga lamasid juba maas, vehkides sõrgadega õhus. Kuid ähvardas ka vennakseid surm ning hukatus. Langes Timo, ja painutas juba pea härg, et läbi lüüa maas lamava mehe rinda; kuid langes siis raskelt ka Tuoma pihlakane kang, langes alla ja murdis härja selgroo. Korisedes vajus loom elutult maha ja Timo oli päästetud. Ka Aapot ähvardas samasugune hukatus, kuid tema päästsid jälle Juhani ja Eero. Vägevast virutas Juhani oma kangiga härjale sarvede vahele. Eero sikutas teda sabast, sel kombel tõmmati metsaline kõrvale, kes lamas peagi niisama murul, pildudes sõrgu õhku. Timo kaotas võitluse möllus oma kasepuust kang, kuid märkas kohe murul Juhani kirvest; selle kahmas ta pihku ja hakkas tulise valuga enese ümber vehkima. Ta lõi paremale, lõi pahemale: koledalt avanesid härgade maod ja kohinal voolas alla murule verd, vett ning raba. Nii võitlesid vennaksed kahvatult surmasuus, ja mis võisid, seda tegid ka koerad, tarvitades hambaid nagu raudtange härgade kurgualuse kallal. Suur oli möllus kära ja kisa, üles ning alla karglesid kangid, kõrgel õhus lendasid härgade murdunud sarved, ja vennaste karjumine, koerte klähvimine ning elajate möirgamine sulas kokku üheksainsaks kohutavaks hääleks.

Kuid viimaks lõppes heitlus. Seitse härga lamasid elutult maas, kolm neist põgenesid, kes ühe sarvega, kes päris nudi-peaga ja kes muidu koledalt veristatud. Kuid kahvatunult, tardunud silmil seisis vennaksed verisel maal. Punetades seisis Timo, pihus verine kirves, seisis kui sõõrumees. Vaevast suutis nad mõista, mis oli juhtunud. Kõik näis neile nagu kohutav uni, kui nad mõtlesid lahingule, mis tuulispeana neile lähenes, silmapilgu nende keskel möllas ja äkki jälle rauges. Kohkudes vaatasid nad elajate hulka, kes lamasid nüüd verisel murul nende ees: koletu suur kuusiku mesikäpp ja seitse lihavat härga. Raskeid hoope olid nad mängus isegi saanud, eriti Aapo, Juhani ja Timo; kuid siiski seisis nad kõik veel püsti. Seal nemad seisis, kangid pihus, hingeldades, higistades ja vahtides hääletult üksteisele otsa.

Kuid vaevast said nad hinge tõmmata, kui neile lähenes uus hädaoht, eelmisest mitu korda suurem. Tuulispeale järgnes hävitav maru. Tundus, nagu oleks lähenenud maailma viimne tund. Tanner mürisest nagu maavärisemisel, mets ragises ja hirmus möirgamine täitis vaikset õhtu õhku, kui neile joostes

lähenes kolmkümmend ja kolm metsikut härga. Vennaksed kuulasid mürglit, silmad peas nagu taldrikud, kuulasid hetke insti liikumata, tummalt, nagu kuulab kaua taga kihutatud makari põlluaia nurgas põõsastikus, kõrvad lontis, kuulab, kas tagasaja veelgi läheneb. Nõnda ka vennaksed, kuni härjakari laanest välja tormas. Siis virutasid nad kangid maha, haarasid püssid ja põgenesid ühes koertega kõigest väest, ning möirates kihutasid härjad nende järel. Piiriaia poole Viertola ja Jukola metsade vahel kiirustasid vennaksed. Tuli neile vastu madal järveloik, pealt rohuse kamaraga kaetud; kuid polnud neil sega ringiminekuks, vaid ilma kahkluseta jooksid nad põiki üle järve. Kuuldus kohatus, kui nad vesituisku ja uttu mattusid; kuid samal silmapilgul ilmusid nad jälle selgesse õhku. Tuletas nende jooks meelde kuud taeva sininiidul. Ei tagane ta pilve ees, mis tema teed tahab sulgeda, vaid muretult rändab ta sellest läbi ja heledamana kui enne astub jälle selle tagant välja. Ning tõsiselt, pidulikult ta rändab. Kuid Jukola poisid jooksid nagu jänessed ja metsoinad, sest häda kihutas nende kannul. Tuli vastu uus ja tugev aed ning tuliselt lendasid vennaksed sealt üle, kuid paarkümmend sammu teispool peatusid nad tagedal raiesmaal vaatama, kas see aed võib neid päästa. Läheneb sellele metsik, märatsev härjaparv, kostis kõva ragin ja maha murti kuusepuust aed, ning nüüd olid härjad vennastele lähemal kui enne. Sealt siis kihutati üle kõmiseva raiesmaa: mehed ja koerad ees, pullid nende taga, möirates ja pildudes õhku maakamarat ning tolmatvat liiva, nagu keerutab talve maru lund suitsuna kõrgele üles. Meeletu hooga jooksid vennaksed, südamas surmahirm, sest nad arvasid, et tallavad juba oma elutee viimset juppi.

Kuuldus siis hüüe Aapo suust: «Paunad seljast, kuid hoidke püssid alles!» Nii ta lausus ja kuus tohikpauna lendasid silmapilk maha; seitsmes kõlkus veel Lauri seljas; ei ta raatsinud seda veel minema heita. Vähe aitas ometi seegi abinõu, sest ilka lähemale tuli neile hirmus müdin ning möirgamine. Kuid kostis jälle Aapo huult haledalt kisendav hüüe: «Hiukivile, Hiukivile!» Ja ta mõtles üht hiiglasuurt kivi, mis seisis sünges laanes. Selle poole kiirustasid nüüd vennaksed, seisis varsti kivimüraka all ja välgukiirusel viskusid nii mehed kui koerad kivile üles. Kaugele lendasid samblad, kui meeste pihud kivi nurkadest kinni haarasid; nende küüned löid kõvemini, kindlmini ja teravamini kivisse kinni kui ilal ilvese kõverad küüned.

Nii pääsesid nad kohutavast surmast, kuid olid ka olnud ligi surma suud. Vaevalt olid nad kivile jõudnud, kui juba pullikari nende ümber märatses, möirates ja maad kaapides. Ja see kivi, meeste päästepaik, oli peaaegu neljakandiline süllakõrgune kaljurahn ning seisis laanes umbes kolmsada sammu raiesmaa servast kaugel. Seal nüüd istusid vennaksed, higistades ja kohutavalt lõõtsutades, pärast oma jooksu vihase surma eest. Hääletult, sõnagi lausumata istusid nad kaua. Kuid viimaks avas Juhani oma suu.

Juhani. Siin me nüüd siis oleme, vennad, ja tänaigem selle eest õnne. Sest see oli marss, mida mäletame, nii kaua kui leidub härgi maailmas.

Aapo. Siin me oleme, kuid kuidas me siit pääseme? Härg on kangekaelne ja need siin on oma seltsimeeste surma pärast vihast pöörased, mida tahaksid nüüd meie koertele mitmekordselt tasuda.

Juhani. Ning meie saaksime sama mööduga.

Aapo. Kui poleks selle kivi kuldaväärt kõrgust.

Juhani. See oli meile küll tere tulemast. Tõepoolest! Nagu oravad, nii ronisime väledalt üles.

Eero. «Ja siis võtsime napsid.»

Juhani. Just nii! Tänu taevale, et meil vähemalt on viina, kui nii peaks minema, et siin poisse pisut paastuma õpetatakse.

Lauri. Ei mina pauna jätnud.

Juhani. Tänu ka sulle, mu vend. Kuid otsi nüüd plasku välja, kummuta sealt ise tubli lonks ja pane siis ringi käima. Nüüd tahab süda pisut kinnitust.

Aapo. Kuid seda kaupa peame nii hädahohtlikus seisukorras nagu see parajal möödul tarvitama.

Juhani. Kasulik meeldetuletus. Kuid võta siit üks paras lonks.

Aapo. Parajus on ikka kõige parem. Pidage meeles: siin on ka meie voodi ja vahest kauemaks kui üheks ööks.

Juhani. Hoidku jumal selle eest! Ma loodan, et nälg tolle sarvemetsa peagi meie ümbert laiali ajab. — Nõndaks, siin me istume nagu seitse öökulli laanes, sellel sammaldunud Hiiukivil. Kust on aga pärit see nimi?

Aapo. Ühest imelikust muinasjutust.

Juhani. Jutusta meile seda ajaviiteks. Sest siin on muinasjutud just omal kohal, muinasjutud ja histsoriad.

Ning järgmise muinasjutu vestis neile Aapo sellest kivist.

Elas ennemuiste Lapi tundruil oma lossis vägev hiidude viirast, vägevaim noid Põhjalas. Oli tal põder uhke ja kaunis, jooksma võrratult väle. Läks too tore loom kord kevadtalvisel päeval karglema mööda lumelagendikke ja ulatus ta jookks kaugale Soomencemele. Kuldkarvalist ja heledasilmalist põtra süües ruttas siis nii mõnigi vibumees teda karastatud noolega taga ajama. Kuid keegi ei saanud teda jälgida, vaid peagi jätti ta suusamehe kaugale enese taha. — Jõudis ta lõpuks Hämmemaale, kus elas üks suurepärase suusataja ning vahva vibukütt. Sai see nüüd teada toredast hiiu põdrast, läks teda kohedalt jälitama, liueldes siledail suuskadel, olal tugev vibu. Tullisel hool kihutas põder mööda tasast hange, kuid veelgi vihasema hooga ammumees tema taga. Nõnda jooksid nad kaua, nii laiu lagendikke kui ka äkilisi mägesid mööda üles ning alla. Kuid viimaks hakkas väsimus põdras võimust võtma; ta põgenes juba kõvasti lõõtsutades, ta jookks muutus aeglasemaks ja ikka lähemale tuli mees. Siis sündis ime, mis on varem peatanud ometi nii mõnegi vibumehe noole. Äkki käänas põder ümber, lähenes oma tagaajajale paluva näoga, valades ohtu- rasti pisaraid. Kuid vähematki mõtlemata saatis armutu mees oma noole, läbistas kauni looma otsaesise, ja nii langes hiiu põder, värvides oma verrega valge lume punaseks.

Siis tundis äkki hiid, kes kõndis Päräpõhja sünges orgudes, oma südant rinnas pöörduvat, ja ta teadis kohe, et tema kuldne varss hädahohus rändas. Ta ruttas üles mäele, kus seisis ta loss, ja hakkas nõiatoruga lõunasse vahtima. Ja ta nägi kaugel pimedas kuusikus oma põtra, kes veres ujudes surmavaludes viskles; ja ta nägi mõrtsukat rõõmutseva pilguga oma ohvri kõrval seisvat. Siis vihastas ta hirmsasti, tõmbas lossimüürist suure neljakandilise kivimüraka, virutas selle kõrgele õhku, lendama vibumehe poole Häme sáludes. Vägeva kohina ja mühinaga lendas vali kivi, lõigates võimsas kaares pilvede tuulist maailma. Ta tõusis üles taevakummini, vajus jällegi alla, vajus lõunakaarele, ja just vibumehe pealaele langes ääretu raskus, mattes mehe igaveseks enese alla.

Juhani. Ja mehe surm oli meie õnneks. Kus oleksime nüüd ilma selle kivita! Seal laanes vedeleksime roiskude ja raibetena, õnnetud.

Tuomas. Kuid küllap veel siingi vatti saame. Seda võin vanduda.

Juhani. Jumal aidaku meid õigel ajal!

Timo. Peame siin magamagi üksteise kukil nagu pääsukesepojad pesas.

Aapo. See ei lähe. Peagi veereb unest segane mees alla härgade saagiks. Sellepärast valvaku kaks meist ikka magavaid vendi, teine teisel pool.

Juhani. See on mõistlik nõu ja tuleb käia hoolsalt selle järgi — siin on meie korter vähemalt seks ööks. Seda näeme juba kõik härgade ettevalmistustest. Seal põõnab juba kolm paganat oma neetud kõhul maas, ähkides ja mäletsedes, saatanad! — Kuid heitke magama, poisid; mina ja Aapo tahame teid valvata kuni keskööni. Heitke magama, heitke magama. Issand kaitsku meid!

Aapo. Oh meid õnnetuid küll!

Simeoni. Misukesse viletsusse oleme jõudnud!

Juhani. Viletsusse, suurde viletsusse. Kuid heitke magama, paluge oma hinge ja ihu eest ning uinuge issanda nimel.

Nii veetsid nad öö: ühtesoodu kaks valvasid, kuna teised magasid sammaldunud kivil; ja pikk oli öö. Lõpuks koitis ometi hommik, päike tõusis ja kerkis kõrgele taevasse, kuid nende olukord oli ikka endine; ikka piirasid neid kõikuvad sarved Hiiukivi ümber ja nälg pigistas neid juba kõvasti. Ometi lootsid nad, et see halastamatu võõras täidab oma ülesannet ka härgade kõhus ja sunnib neid lõpuks söödamaale siirduma. Nii nad lootsid, oodates vaenlaste lahkumist. Kuid kohkudes märkasid nad peagi, et loomatoitu leidus seal Hiiukivi ümber laane niiske tarnheina hulgas külluses. Seda hakkasid härjad nüüd rahulikult purema, kaugemale minemata, nii et sammaldunud kivi oli neile lakkamata näha.

Juhani. Neil ei tule mõttesegi oma konte koristada. Nad jäävad siia, pagan võtaks, kuni talveni laagrisse ja sööma peale.

Eero. Neil on kurivaim nahas.

Timo. Mis neil siin viga olla? Laas annab neile nii sööki kui jooki; aga kuiv sammal on meile siin leivaks ning leivakõrvaseks.

Simeoni. Kuid lugu on nii, et me istume siin koerte pärast. Ma kardan, et meie ainus pääsetee on see, kui me Killi ja Kiiski vihastele härgadele ohvriks heidame.

Juhani. Metsik nõu.

Aapo. Mille järgi me nii kergesti ei käi.

Juhani. Ei nii kaua, kui Jukola Juho püsti püsib.

Tomas. Et me need oma naha päästmiseks alla tõukaksime, kes nii mõnegi korra on meie elu kiskjate murdvaist küülastest päästnud? Ja kas sellest meile kasu oleks? Ma kahtlen.

Juhani. Mina samuti. Kui need härjad seal kord meie koerad on räbalaiks teinud, siis hakkaksid nad ilusti seda sotama, kunas veel rohkem oma sarvede otsa saaksid. Kindel asi!

Simeoni. Jaa, jaa, kuid mis me peame tegema, kui nälg meie kõhus näuguma hakkab?

Juhani. See näub esiti maos, kuid sealt põikab ta peagi sinna põksuvasse südamesse, kargab nagu kass lihava hiire kaela, ning siis vajub vägev mees kõssi. Raske, raske on siis lugu. Mis me peame tegema? küsin minagi.

Aapo. Hüüame valjusti kõik ühest suust: vahest kuuleb mõni metsaskäija, või kostab see isegi Viertolasse ja paneb inimesed mõtlema.

Juhani. Seda abinõu peab katsuma.

Timo. Hüüame vägevalt.

Juhani. Otse pööraselt. Laseme kõik ühekorraga lahti ühe maailma-imeliku röögatuse. Kõik ühekorraga, siis on mõju vägevam. Vaat nii, tõuske kõik püsti ja olge valmis. Kui kolmas kord pihkudega plaksutan, siis röögatame ja röögatame nagu seitse meest. — Üks, kaks, kolm!

Nad hüüdsid üheskoos kõigest jõust ja ühekorraga, nii et kivi ning maa selle all ning ümber vappusid ja jahmatades kargasid härjadki mõne sammu kivist eemale. Kohutavalt kostiski seitsme mehe äkiline röögatus ja sellele järgnev kaeblik kisa, millega ühines veel koerte hale ulgumine. Kisendasid nad viis pikka hüüdu, ja mets rōkkas ning kaugele keerles kaja. Aga kui oli hüütud viies ning kõige vägevam hüüd, istusid nad jälle silmapilguks lõõtsutama. Pisut puhanud, kordasid nad sama lugu, hüüdes seitse korda, ja hakkasid siis ootama, kuidas see abinõu mõjub. Mustunud nägudega, verest punetavate silmadega istusid nad sammaldunud kivil ja ägedasti lõõtsutasid nende rinnad.

Juhani. Ootame, kuidas see mõjub, ootame. Inimesed on ju hullud, kui nad ei mõista, et meestesalk ilma kõige suurema hädaga nõnda ei röögi. Ootame.

Eero. Kui sellest mürglist meile abi ei tule, siis oleme tõesti surmalapsed. Juba teine päike vajub läände ja nälg kasvab pöörasel kombel.

Simeoni. Jumal halastagu! üks öö ja poolteist päeva on sinna tagasi, kui me viimast korda söime.

Timo. Nii on. Kuulake ainult, kuidas mu kõht koriseb, koriseb ja uriseb ning tasa piibitab. See on sant lugu.

Juhani. Sant lugu, sant lugu; me teame ja usume seda, kui omaenese kõhtu alla vaatame.

Simeoni. Pikk on näljase päev!

Timo. Pikk see on.

Juhani. Pikk ja sünge! Kas Aapogi aju on juba tühi? Kas ei mäleta sa enam varese vaakumist, öökulli kõnetki, millest meile vesta, kui istume siin sel hirmsal Näljasaarel?

Aapo. Mäletan muinasjuttu, mille nälg mu meelde tõi; kuid see ei aita meil kehatoidust unustada, vaid tuletab just kangesti meelde nii sööma kui jooma.

Juhani. Sa mõtled meest mäe all. Ma olen seda kuulnud.

Timo. Kuid minule on see uus; jutusta seda, veli Aapo.

Simeoni. Jutusta, jutusta!

Aapo. See on lugu mehest, tõsisest usukannatajast, kes Impivaara koobastes mõne aja vangis istus, nagu enne too kahvatu neitsi, kuid teistsuguse põhjuse pärast.

Ja järgmise muinasjutu vestis neile Aapo:

Ennemuiste, kui ristiusk ja paganlus Hämemaal veel omavahel võitlesid, oli ristitute hulgas üks tubli mees, vaga ja virk uut usku levitama, mida ta ka Rootsi riigi sõjariistade kaitse all tublisti tegi. Kuid äkki pidid raudrüütlid siit koju minema ja ristitud hämelased sattusid oma paganaist vendade kõige hirmsama tagakiusamise alla. Mõni neist tapeti kõige koledamal kombel, mõni otsis pääsemist, põgenedes metsade eksitavasse põue, mõni jälle mägede koopaisse ja kes kuhugi. Impivaara koopaisse ruttas nimetatud vaga mees; kuid ta tagaajajad, kes kättemaksu vihas tema jälil tõttasid, märkasid peagi, kuhu ta oli enese peitnud. «Susi suletagu oma koopasse!» hüüdsid nad tigea rõõmuga, müürisid koopasuu kõvasti kinni ja jätsid mehe nälga ning pimedusse nõrkema.

Hale ots oleks nüüd meest oodanud, kuid jälle tegi taevast imeteo. Vaevalt oli koopasuu päevavalguse viimane kuma

kadunud, kui juba suur koobas helendas kõige kaunimast, hõbeheledast õhetusest; ning nõnda oli mehel külma kalju südames pehme, taevalik päev. Ja sündis veel enamgi imesid. Vaata, koopa põrandasse sügenes äkki hele allikas, mille vesi võttes ilal ei vähenenud, ja nii oli mehel ta kivi-kambris alati värsket jooki. Kuid allika kaldalt kerkis veel üles kaunis, haljendav puu, kandes kõige magusamaid vilju, mis võttes ei lõppenud; ning sealt sai mees mõnusat toitu. Siin saatis ta mööda oma päevad, ülistades issandat, siin veetis oma ööd, unistades õndsate maast. Ja tema päev oli nagu suvepäev, soe ja hele, ning tema öö oli armas videvikuaeg. Nii kulus aasta, ja jõena voolas Hämes kristlaste veri. Kui aga tagakiusamise kohutav aasta oli lõpule jõudnud ja väljas paistis kaunis niisklikuu hommik, kostis kannataja kõrvu kinnimüüritud koopasuult vasarate ning raudkangide kõmin. Läbi selle kivi-rasu hakkas viimaks ka päev vilkuma, ja silmapilkselt kadus koopast imelik valgus, nagu ka läte ning lätte kaldalt viljakas puu.

Kuid kust oli tulnud see müra ja ragin väljaspool koopa avast? Seal seisis suur salk paganaid ja nende keskel mõned küttega kinni seotud ning mäe pimedasse põue näljasurma mõistetud kristlased. Ei arvatud ju teisiti, kui et sama surm ka seda meest oli tabanud, kes aasta eest samasse koopasse suleti. Kuid üpris imestasid nad, kui koopa avanedes usukannataja sealt äraseletatud, sätendava palgega välja astus. Ja hää, mis tungis kui püha helin südameni, kostis tema suust: «Olge tervitatud, sõbrad ja vennad, olge tervitatud, kuldne päike ning kohisevad metsad, olge tervitatud!» Siis langes rahvahulk tema ette põlvili, ülistades seda jumalat, kellesse ta uskus ja kes oli ta päästnud kohutavast surmast. Kuid kõva häälega jutustas mees neile neist kaunitest imetegudest, mis ta oli mäe põues näinud; ja ühest suust hüüdis talle rahvas: «Risti meidki, risti meidki selle jumala usku!». Nii hüüdsid nad mehe suureks rõõmuks ja vabastasid surmamõistetud vangid viivitamata köidikuist. Siis astus vaga mees oja kaldale ja talle järgnes rahvas, kes paganluse maha jättis ja laskis enese Kristuse usku ristida. Ent kõrgel kaldal seisis veel äsja ohvriks määratud mehed, lauldes tänulaulu sellele, kes nii neid kui ka nende vaga isa oli valurikkast surmast päästnud ning paganate lapsed pimedusest valgusse juhatanud. Nii nad laulsid, vaadates üles taevalaotusse.

A a p o. Niisugune on muistejutt vagast mehest.

J u h a n i. Ja paganate ristimine sündis samal kohal ojas, kus nüüd on meie hundiaed.

S i m e o n i. Usk teeb imesid. Ma olen kindel, et mehel polnud koopas mingit allikat ega viljapuud ja et mingi ihulikule silmale paistev valgus ei valgustanud ta vangikambrit, vaid et ta kindel ja kõikumatu usk kõiki ta keha tarvidusi täitis. Ta hinge jõud oli talle värseks allikaks, maitsvaks puuviljaks ja sätendavaks valguseks. Kuis ütleski mu endine karjaseltsiline, Tõrvakose Tuomas? «Kui sul on usu kilp ja vaimu mõök, siis mine kas või kuradiga polkat tantsima.» Nii ütles jumalakartlik vanamees.

J u h a n i. Kuid täismehe magu ei saa kaua läbi palja usu ja tühja õhuga, ei, kas või mädaneks. Ja mina vannun, et ta pistis põske mõnusamatki moona kui puuvili ja vesi. Seda nõuab mehe keha, mis on kasvanud ja võrsunud liha ning rukkileiva najal. Jaa, jaa, seda lugu jutustatakse veel teiselgi viisil. Jutustatakse, et viis musta sõnnisarve ilmusid äkki mehe ette koopa seina. Kui ta nüüd esimese sarve lahti tegi, siis purskas sealt vulinal välja kõige paremat selget vabrikuviina sööginapsiks, mis mehe huule küllaltki kortsu kiskus. Teisest sarvest tõmbas ta jälle küünarde kaupa voldilist, rasvast ja sooja seavorsti. Kuid kolmandast pressis kanges kaares välja kõige paremat uudseputru ja neljandast pudrukasteks hapupiima, paksu kui tõrv. Ja kui ta nüüd oli oma pugu täitnud nagu puutäi, siis tegi ta üsna väledalt lahti viienda sarve ning sealt kiskus ta välja suutubakat, kõige paremat taani junn-tubakat, mis paisus poisi põses nagu imev verekaan. Kas vajab üks aplaagris mees veel paremat sakusmenti?

T i m o. Tema oli taevas, tema. Kuid meie?

T u o m a s. See põletab mehe meelt.

T i m o. Ja pööritab poisi pead.

J u h a n i. Tuhat taalrit säärase söömingu eest nüüd! Tuhat korda tuhat taalrit!

S i m e o n i. «Voldilist, rasvast, sooja seavorsti!» Jah, me istume keset põrgut ja kuuleme juttu sellest, kuidas taevas hõisatakse ning süüakse. Ah! Mis me peame tegema, vennad, mis me peame tegema?

E e r o. Uskugem, uskugem!

S i m e o n i. Kas sa veel pilkekeelt kõneled, sina peletis?

E e r o. See oli viimane susin, mu vend, viimane susin; usu

mind. Varsti vajun suhisedes kokku nagu tühi põis. Ah, oleks sinu üks soe leib ja selle peal võid!

T i m o. Ja või peal veel maailmatu suur päravorst.

J u h a n i. Oleks siin seitse sooja leiba, seitse naela võid ja seitse ahjutulel hautatud vorsti; vaat siis tõuseks pidu.

E e r o. Tuli ja välk!

T i m o. Inimene peaks ikka tark olema ja ühtesoodu soolatusu taskus kandma. Sool seob sisikonda ja peab elu nädalate kaupa sees, ilma et soole otsas oleks toiduivagi.

J u h a n i. Oi poju! ega soolagagi just kaugele siputa.

T i m o. Kuid Koivisto Iisakki, too võrratu laisk mees, põnnab mitu jumala päeva ühterodu Karkkula saunalaval, ilma toiduiva maitsemata. Ja mispärast susiseb armetu eluraasuke mehes edasi? Too sul imeb soolatupsu nagu tita ema nisa-sööpi.

J u h a n i. Ta istub ka tihtipeale nagu rääk küla rukkipõl-lal ja hõõrub viljapäist teri oma põske. — Vaata, juba on lühine öhtu, kuid abi ei näi meile inimmaailmast tulevat, ja siin patseerivad endiselt meie ümber, patseerivad kolmkümmend ja kolm ähkvat kurivaimu. Seal aga puskevad juba kaks paganat. Lööge ühte, lööge ühte ja torgake teineteise otsaesised läbi, torgake nii, et ajud peast murule purskavad, siis on meil kahe kiusaja võrra vähem. Vaat nii, vaat nii! On meil siin ju pisut lõbustustki ajaviiteks. — Niiviisi just! ja keetku see mäng kaua ning kündku kaheksa luust sahka maad.

T u o m a s. Kõvasti seal Küütselg ja Kirjak võtavad.

J u h a n i. Kuid Kirjak võidab.

T u o m a s. Küüt võidab.

J u h a n i. Siin mu käpp, veame kihla.

T u o m a s. Olgu. Timo, löö lahti.

J u h a n i. Vaat nii!

T u o m a s. Kortel viina!

J u h a n i. Oleme rääkinud. — Vaadake, vaadake toda kahe poisi heitlust. Kuid nüüd nad pisut nagu puhkavad, otsaesine vastu otsaesist.

T i m o. Ja nügivad ainult niisama tasahiljukesi.

J u h a n i. Kuid nüüd! Nüüd läheb lahti täie hooga. No Kirjak, mu Kirjak, löö sõrad tugevasti maha!

T u o m a s. Löö veel kõvemini sina, mu vahva Küüt. Niiviisi!

Juhani. Kirjak, Kirjak!

Tuomas. Mu terasest otsaga tugev Küüt! No nii! Kuid jäta juba see tõsine punnimine ja viruta vastane kus kurat.

Juhani. Kirjak! Pagan peksu su sarved peast! Kas sa hull põgened?

Tuomas. Parem on tal sääred teha.

Timo. Ja teine virutab veel tagant kui kurivaim. Hi-hi-hi!

Tuomas. Nõndaks, Juhani.

Juhani. Läks minult kortel viina. Selle saad, kui sest pinnist pääseme. Kuid kunas see päev koidab? Ah! kord aastate pärast juhtub, et jahikupja juhatusel siit hiigla-haokoorem alla külasse tiritakse ja külast surnuaeda, vinnatakse seitsme mehe kolisevate ja kõlisevate luukerede hunnik.

Simeoni. Ja nii lõppes meie patune elu.

Juhani. Nii lõppes meie elu.

Timo. Nii see lõppes.

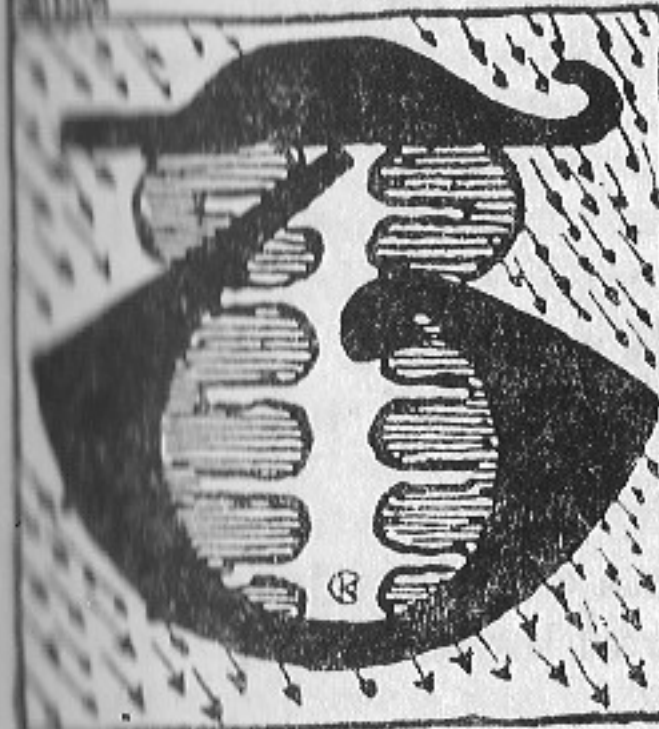
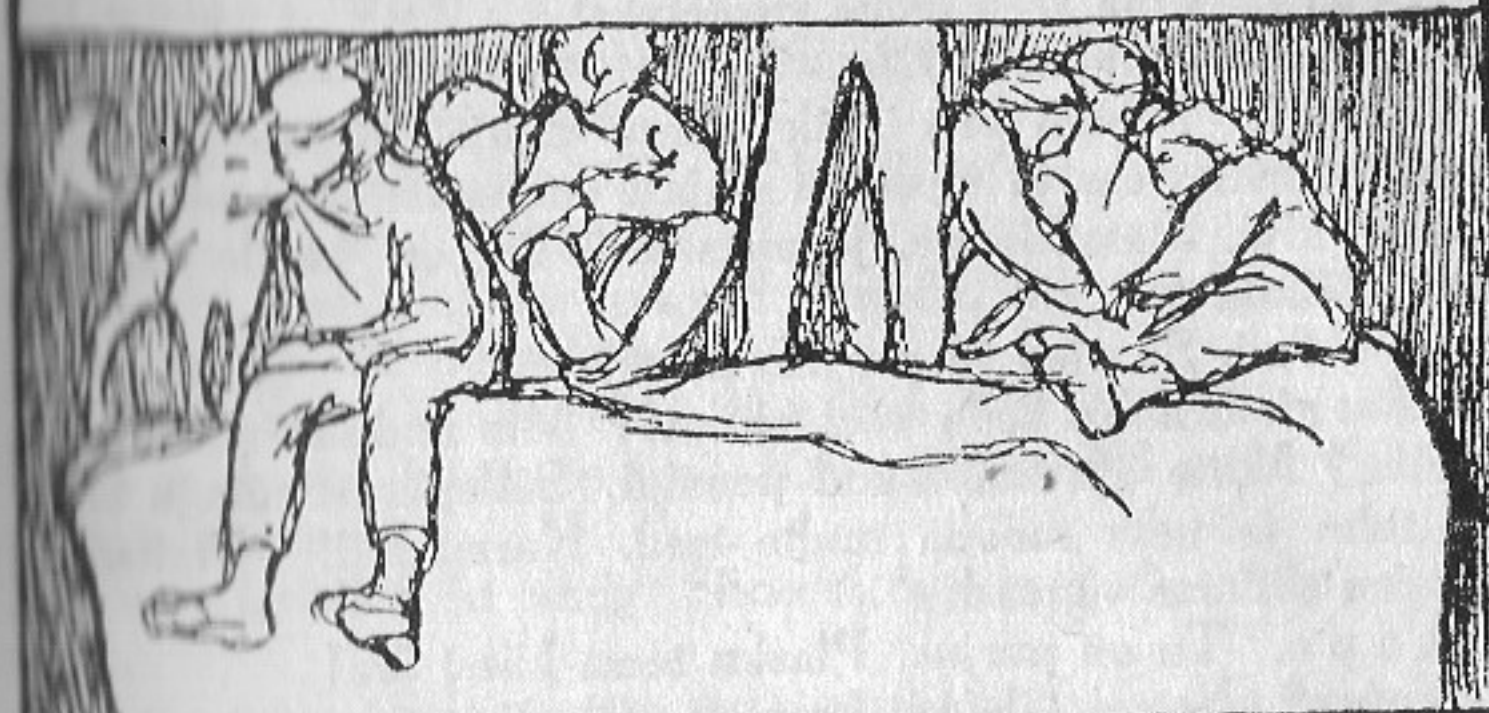
Juhani. Lõppes armetul viisil. Kuid tee lahti oma paun, Lauri, ja käigu üks lonks ringi.

Aapo. Olgu veel seekord, kuid meie viina lõpp jäägu kõige suurema häda korraks.

Juhani. Nagu sa ütled. Kuid nüüd võtame lonksu, mis on lonks, ja siis röögime nagu pasunast.

Kui nad olid rüübanud, tõtsid nad jälle häält ja kisendasid kõik ühekorraga. Kaja ulatus Viertola kupja kõrva, kui ta rehemäel kõndis, kuid ta ei mõistnud kisenduse mõtet, vaid lausus kohkunult omaette: «Piirihaldjas seal hüüab.» Kuid vennaksed hüüdsid ikka veel vägevamalt, hüüdsid kümme korda, pingutasid lõugu taeva poole ja ammudes, suud pärani nagu lohmadudel või linnupoegadel pesas, kui need läheneva ema tiibade kahinat kuulevad. Ja selle järel istusid nad jälle oma sammalasemele, südameis nõrkev lootus.

KAHEKSAS PEATÜKK

ulnud on juba neljas päev, kui vennaksed on kivil, kuid veelgi istuvad nad ühtesoodu härgade piiramisrõngas. Aeg-ajalt läksidki loomad kaugemale, kuid ikka liikus üks või teine nähtaval, andes kaaslastele kohe mõirates märku, kui vennaksed püüdsid oma vangipõlvest põgeneda. Seal ümber vihub nüüd mõni neist keelt kõveraks ajades lõugade vahele laane rohtu, mõni põõnab

seal oma pungis mao peal mäletsedes ja raskelt ähkides. Seal hettlevad kaks tükki pool-mängides, pool-tõsiselt, ning ümberlingi kostab nende sarvede plagin. Kuid seal jälle, otse Hiiu-kivi all, kaabib üks neist vihaselt maad, paisates kõrgele mulda ja risu ning ammudes õelalt. Nõnda viidavad nad oma aega vendade ahastuseks, kahvatama panevaks vihaks, sest surma ootavad juba Jukola toredad poisid. — Silmapilgu eest oli Lauri tugeva lonksu viina kurku kummutanud, nüüd tegi ta seda veel kord, mida teised väga imeks panid ja teda kõvasti noomima hakkasid.

Juhani. Kas pagan su pead segab?

Aapo. Mis sa ometi mõtled? Pea meeles, et me kõik oleme samal piinapingil.

Tuomas. Pea meeles, et meie asukoht on kämbla laiune, kus peame ettevaatlikult liikuma.

Lauri. Viha teeb mehe meeletuks!

Aapo. Kuid see ei lähe.

Lauri. Mingu siis kõik põrgu põhja. Pöörelgu nagu vesikivi meie loss ja virutagu elajate ette seitse õnnetut poissi. Pöörle, kivi, idast läände, ja mets meie ümber, keerle läänest itta! Hõissa!

Juhani. Sa oled ju purjus, poiss?

Lauri. Peab's seda veel küsima? Mis maksab see elu ja maailm? Mitte üht hallitanud pennigi. Sellepärast mingu kõik kui tolm ja tuhk mööda tuulte teed. Karmauhti! Maitseme siit, mu südame vennad!

Aapo. Ta on purjus. Plasku tema käest ära!

Lauri. See ei lähe nii kergesti. Plasku on minu oma; ma ei heitnud teda raiesmaale härgade tallata. Kuid teie teised? Ah! Viskasite pambud ilusti maha nagu armetud mustlased, kui nimismehe püss paugatab.

Juhani. Plasku siia!

Lauri. Plasku on minu oma.

Juhani. Kuid mina tahan seda enda kätte.

Lauri. Sina tahad? Kui tahad, siis saad temaga peagi vastu vahtimist.

Juhani. Sa hakkad kaklema?

Lauri. Kui sa tahad, siis ei pea seegi puuduma. Kuid ega armsad vennaksed kakle. Seepärast maitseme siit.

Timo. Ära rüüpa, Lauri.

Juhani. Plasku silmapilk siia!

Lauri. Kitli peale annan ma sulle. Mis sa enesest õieti arvad?

Juhani. Patune inimene, tõsi küll; kuid ometi olen su vanem vend.

Lauri. Vanem? No seda enam oled siis jõudnud pattu teha ja seda enam kulub sulle kitli peale anda. Kuid skool! ütles rootslane.

Tuomas. Sa ei maitse tilkagi enam.

Lauri. Tuomast pean ma palju lugu, Tuomast ja väikest Eerost. Kuid need teised seal? Mis pean ma nende kohta ütleva?

Tuomas. Suu kinni ja plasku siia! Siin on, Juhani, võta paun enda selga ja viin oma hoole alla.

Lauri. Ainult sina võid Lauri pead pöörata. Armastan sind, sind ja väikest Eerot.

Tuomas. Vait!

Lauri. Sihukesed mehed! Mis on Jukola Jussi? Ogara peaga kulk, nudipeaga sõnn.

Juhani. Pea silmapilk suu kinni, et mu kõrv teine kord midagi sellesarnast ei kuuleks.

Lauri. «Kellel on kõrvad kuulda, see kuulgu,» ütleb Aapo, see Jukola püha Paulus.

Simeoni. Oh sind küll! Kas sina oled see endine vaikne, tüsine ja harva jutuga poiss? Kas sina oled Lauri? Sihuke suure suuga hull?

Lauri. Oled ju sinagi Simeoni, see mageda suuga «tere, tahi».

Simeoni. Selle annan sulle andeks, ühtesoodu kogudes, sina kogudes tuliseid süsi su pea peale.

Lauri. Mine põrgusse, seal on süsi!

Simeoni. Jumalakartmatu!

Timo. Otse karvad tõusevad mu seljas püsti.

Lauri. Mis see Timo mõkitab, see Jukola vesisilmne kiti?

Timo. Las olla pealegi. Kitse piim on päris hea.

Lauri. Häh?

Timo. Kitse piim on päris hea. Kuid ma tänan sind selle su eest; suur tänu! Jah, niisugune oli meie osa; suur tänu! Kuid vaata nüüd seda teist sorti. Vaata seal oma paipojukesi, Tuomast ja Eerot, vaata seal.

Lauri. Häh?

Timo. Vaata seal oma paipojukesi, Tuomast ja Eerot, vaata seal.

Lauri. Häh?

Timo. Papp peab kolm korda jutlust, kuid talle maksakse.

Lauri. «Teist sorti,» mõkitasid sa. Kuid küllap ma tean, mis sordiga neid võrdlen. Tuomas-poju on uhke kirves, kindel, mehine ja vali, kuid väike Eero-tirts on peenike, terav ja torkav naaskel. Jah, ta «torkab», torkab õige väledalt ja piljub enese ümber pisikesi haaksõnu, see jõnglane.

Juhani. Hüüa! Kuid kas sa nimetasid mind ogara peaga kukeks?

Timo. Ta nimetas mindki kitseks. Suur tänu!

Lauri. Eero torkab, kuid tal on mehe süda.

Juhani. Hüva, hüva! Kuid kas sa nimetasid mind ogara peaga kukeks?

Lauri. Nimetasin sind veel nudipeaga sõnnikski.

Juhani. Karassoo, veli, karassoo!

Timo. Ole rahulik, Juho. Ta nimetas mindki kitseks ja ma tänan teda selle aunime eest, sest kits pole kellegi alaväär-
tuslik loom. Viertola punapõskne reili, see Lüüdia-reili, joob
paljast valge kitse piima, ei midagi muud. Vaat nõnda on
lugu.

Simeoni. Kas me mehed oleksime, kui joobnu sõnu
tähele paneksime?

Lauri. Ja et sina oleksid mees? Sina? Oi vennas! sa puh-
keksid kibedasti nutma, kui näeksid midagi, mida plikad just
sihukestele mammapojukestele nagu sina ei näitagi.

Juhani. Simeoni, Simeoni! ma maitseksin parema mee-
lega pussitera kui sääraseid pisteid.

Simeoni. No-noh, küllap viimselpäeval nähakse, keda
nad on pistnud.

Timo. Meid oled sa igapidi võrrelnud kukest kuni kirveni;
kuid mis sa siis ise oled, kui otsekoheselt küsin ja kiusliku näo
ette võtan?

Lauri. Mina olen Lauri.

Timo. Vaata, vaata! Või ainult pai Laurikene?

Lauri. Tubli Lauri, ei midagi muud, olgugi et mind üheks
ja teiseks on tahetud kujutada ning kutsuda: mägraks, Könni
koogumeheks, kärnikuks ja tuhandeks teiseks. Hm! Olen teie
igäihe suust ühte ja teist sellelaadilist kuulnud. Kuid mina
olen kõige sügavamas vaikuses kõik siia hambaprao vahele
tallele pannud. Nüüd aga tahaksin pisut kergendada seda
ühishunnikut, tahaksin, pagan võtku! igäihe otsmikule anda
tubli tinapommi, ja siis igamees nagu sõklakott alla härgade
saagiks!

Aapo. Ons see tõesti Lauri, see korralik, vaikne Lauri?
Kes usuks seda?

Juhani. Oi, veli Aapo, oi! Selle kuldse nisu seas on palju
koirohtu. Seda olen juba ammu aimanud, kuid alles nüüd näen
mehe südant.

Lauri. Suu kinni, sina Jukola sõnn.

Juhani. Ära jumala pärast vihasta mind enam kauem,
sest mu veri läheb kuumaks, läheb kuumaks! Sa neetud klutt,

mina härgade uhmrisse ma su virutan, ja tulgu siis hirmus ära-
hvitamise töö, tulgu kalendri viimne päev.

Simeoni. Oi armetust, oi armetust!

Aapo. Tasa, tasa! Jäägu kaklus siit kaugele!

Tuomas. Ole mõistlik, sina!

Juhani. Ta on mind häbematult mõnitanud. Ogara peaga
kukki!

Aapo. Kuid püha Paulus? Ole rahulik.

Timo. Kuid kits? Mis sa selle kohta ütled? Palju tuhat
tänu, mu kaksikvend!

Aapo. Pidage meeles, kui lähedal oleme surma suule. Ven-
nad, mul on plaan peas, keele peal väike kavatsus, mida pean
siis väga tarvilikuks. Pange tähele: see kivi on laev marus ja
maru on see mõirgav, vihane härjakari meie kivi ümber. Või
kas pean valima teise võrdluse? Jah, olgu siis see kivi kindlus,
mida piirab vaenlane, koledalt odadega varustatud vaenlane.
Aga kui nüüd kindlusel, mis on ümber piiratud, pole pealikut,
korra ja kaitsmise juhti, siis võtab meelevallatus ja segadus
meeskonnas võimust ja peagi on nii kindlus kui kindluse elani-
kut hukas. Nii läheb ka meiega, kui me siin asju teisiti ei
korralda ega sea, kui me ei saa omavahelist seaduslikku korda.
Seepärast olgu üks, kelle mõistlikku sõna kõik peavad kuulama
ja sedamööda end üleval pidama. Juhani, talitse nüüd ennast
ja kogu vennassalka. Pea meeles, et enamik meist astub sinu
poolele, et toetada sinu pealikuametit meie piiratud kindluses.

Juhani. Mis karistus määratakse sellele, kes mu sõna ei
kuula, vaid oma õela iseloomuga üldist segadust ja hädaohtu
toob?

Tuomas. Ta visatagu alla härgade ette.

Juhani. Õige, Tuomas.

Aapo. Vali karistus, kuid seda nõuab meie seisukord.
Mina olen määrusega päri.

Simeoni. «Härgade ette», nagu usukannatajad enne-
muiste; kuid siin ei aita pehmus.

Timo. Ta visatagu härgade ette, see olgu seadus ja kohus.

Juhani. See olgu seadus ja kohus. Suruge oma süda-
messe see hirmus parakrahv ja elage selle järgi. Nüüd on minu
esimene käsk, et Lauri vait jääb ja ilusti magama heidab; tei-
seks käsin mina, et igäüks meist peale Lauri võtaks tinapude-
list südamekinnituseks väikese lonksu. Nõnda, võtkem siit.

Lauri. Kuid kas mina, mina ei saagi?

Juhani. Sina heidad magama.

Lauri. Selleks on põrgus aega küllalt.

Juhani. Jumal teab, kulla Lauri, kus me veel magame.

Lauri. «Jumal teab, kulla Jussi,
Kus su nahk kord naelutakse.»

Mina laulan kui mees, lasen otse nagu klarnetist.

«Mina olen pisuke poju,
Mamma oma Jussi,
Mina olen pisuke poju,
Mamma oma Jussi.»

Juhani. Hoia oma laul teiseks korraks.

Eero. Hoia pisukese poju laul minule.

Lauri. Hoia me selle Jukola Jussile ja alustame teist ning õige pikka laulu. Laulame ja tantsime, hõissa!

Juhani. Vaata, et ma ei mõista sind härgade ette heitmisele.

Tuomas. Lauri, nüüd hoiatan sind viimast korda.

Lauri. Viimast korda? No ongi parem, et kord järele jätad.

Juhani. Et võime veel Toonela väravalgi nõnda märatseada, me täiskarvased paganad!

Simooni. Meie teenimist mööda nuhtlebki meid jumal. Oi! nuhtle meid, vitsuta meid siin piinakivil!

Lauri. See on rõõmukivi, Väinämöise rõõmukivi, ja see taat, nagu öeldi, olevat Savo jumal olnud. Kuulsin temast kord üsna lõbusa laulu ühelt korstnapühkija-sellilt. Mäletan, et kuulsin samalt poisilt vägeva jutluse, mida ta üpris voolavalt laskis oma punaste huulte ja irvi hammaste vahelt, kui seisis Kuninkala tossava korstna otsas. Ja ta jutlustas nii...

Juhani. Vait nüüd, sina metsloom!

Lauri. Peame nüüd jutlust, kui oleme küllalt laulnud, laulnud kõik ühest suust, nagu on kombeks kirikus. Mina olen pastor, see kivi on kantel, teie olete köstrid ja härjad seal meie ümber on jumalakartlik ning väga kogudus. Kuid kõigepealt marsivärss pastori kantsliminekuks. Te kuulsite. Pastor ootab.

Juhani. Oota, oota, küll ma sind peagi marsitan ja värsitan.

Lauri. Sina oled peaköster, vanamees ise; need teised on su õpipoisid, sihukesed poolvillased härrakesed, kes higistades ja nagu kalkunid punetades täidavad meie kiriku köstripinkki

pühapäeviti ning suurte pühade ajal. Siin istuvad nad jälle jõe-
le silmil, kuuchõlmad laiali, juuksed silutud või ja rasvaga, ning pisuke kidur lõuahabe tudiseb veidi. Kuid istuge nüüd ometi rahulikult ja laulge pastor Mattile kantslisalmi. Ta lidus küll Keijula kõrtsist kirikusse, kuid ta valas oma pead ja har-
ja juukseid, ja nüüd kõmbib ta üpris liigutatud meelel palve-
tades üles kantslisse ning praalib mooridega kui mehine mees. Nüüd, köstri-Jutte, viskan ma jõllitava pilgu sinu poole, selle-
pärast lase lahti. «Lase lahti, Jutte,» hüüdis endine pastor köstrile.

Juhani. Pane suu kohe kaunisti kinni, sina lontrus!

Lauri. Mitte nii, vaid «laulgem suust ja südamest» pead sa laulma. Kuid jätkub juba sellest, vaiki, kuula ja sea oma suu ilusti «kirikusuuks», kui mina jutlustan. Jah, laena sina mulle, korstnapühkur, meelt ja vaba keelt. — «Mina tahan siin kantslis jutluse pidada Peetri vanast vammusest ning kümnest põõpaugust. Ometi tahan enne pilgu heita üle oma lambakarja, kuid näen oma südame suureks mureks ainult haisvaid kitsesid ning pagana sikkusid. Oh teid, teie Kärkölä neitsid, ebelid ja pebelid! te uhkustate siidis ja sametis, kullast säravad kui paabulinnud; kuid sülitage mulle vastu vahtimist, kui te viimselpäeval ei palu pastor Mattit enese cest kõnelema. Kuid siis on see netu! — Tere, tere, sina Rähä pere! Tahan sulle sõna-
hese lausuda: võta õppust tollest Kettula vanast taadist. Kuid sina, pagana Peltola Paavo, mis sina tegid talvel Tanu talu palgitalgul? Sina klaase kõlistasid ja plikasid pigistasid. Kuid mina ütlen sulle, poisiklutt: võta õppust Jumppila Jallist, muidu mõistavad viimselpäeval pastor Matti, Paulus ja Saulus sinu üle kohut, ja siis kott pähe ning põrgu. Ava siis aegsasti kõrvaugud ja kuula, mis ma ütlen ning pajatan; sest mind on keedetud mõneski leemes ja siin rinnas on süda kui hülgenahast tubakakott. Sest see poju on näguleid näinud. Mina olen olnud Helsingi koolis, kohtutoolis, jalgpuus ja mõneski muus piina-
puus. Kuid selle poolest olen parem, et pole varastanud varem, pole kellegi kaevu reotanud ega teise mehe naist teotanud.»

«Oli mul kord väike mõrsja, elav kui tuli, kuid suur sulgi, — putkas kaugele ära. Läksin teda otsima: käisin läbi Soome mere ja maa, Saksa ja Eesti ka, kuid ei leidnud mu kullakest. Tulin jälle tagasi Soome, ja leidsin ta Tampere taga liivajoo-
melt. Seal on ju mu Manniken! hüüdis poiss rõõmuga, kuid Manniken pirtsatas ja pajatas: «Kes sa oled? Mis maa-mus-

tatu? Kes tõrva-kastetu?» ning lipsti esimesse onni. Kuid mina, ikka lusti-poju, ei palju sest pahandand; tubakat põske pistsin ja esimesse kõrtsi astsin, kus Mikko käratses ning naistega māratses.»

«Toop õlut ja kaks kortlit viina on mõistlik mõõt, et vähendada väsind mehe südamepiina. Kruusid kerkisid ja habe kastus, laulurõkatus oli meeste vastus ja mammatütred naerust nõrkesid. Kuid läksin rõõmupeolt liikuma, läksin mööda tänavaid kiikuma. Mu laul kajas, klirisesid aknad majas, ja kargasid jalule kõik Tampere pürjelid. Kuid mina, ikka lusti-poju, laskisin jooksu mööda rannarihva, virutades neile liiva ja kruusa vastu koonu ning kihva. Tulin sealt Pori linna, pisteti pulka-dest puuri ja tehti tänaval tuuri; tulin Uusikaupunki, seal mind aknast hauguti; tulin Turu randa, pisteti puss rinda. Tulin lõpuks Aningaiste tänavasse serva ja kohtasin seal viit lõbusat lirva. Esimene lõi mind jalaga, teine ütles: «Lase poisil olla, nagu ta on; ta pole pussilööja ega kellegi pigisööja.» Kuid kolmas küsis: «Mis poisil viga?» ja neljas vastas: «Teda peaks aitama oma ametiga.» No lähme siis käsikäes käima, ütlesin mina, kuid viies müksas mind vihaselt rusikaga ja räuskas: «Käi helvetisse!» Läksin siis Helsingi, pandi vangipinki, seal siis poiss üle kuulati ja selga tublisti tuulati: «Lase jalga, enne kui parem tants algab!» Läksin jälle maanteele, mina lusti-poju, ikka rõõmus tuju, mina, kellel süda nagu hülgenahast tubakakott. Rändasin teed, laskisin laulu, käisin läbi maad ja veed; tulin Hämemaaale, astusin Kuninkala kantli peale; ning nüüd on aamen — karmauhti!»

«Tahan mina kuulutused kuulutada. Kihelkonna köster ja kubermangu kupumoor tahavad agarasti abiellu astuda, homme on nende pulmad, homme pärast kapsasuppi. Nad heitku ühte ja püsigu paaris nagu Tattari Paavali pigi ja tõrv! — Järgmised talud kästakse sellega kirikumõisa tööle: Ullilä, Allila, Uli-Seppälä, Pimppala ja Alavesi. Tosin laudu, leisik sindlinaelu, mees majast, paremast paar, paikama kirikumõisa pisemat põrsaküna. — Kiiala koplil on karanud vana ruun, kõrge ja suur, mustjaspruun, kell kaelas, rauad jalas, lühisäärne, vaikeset rühti, saba pole ühti.»

«Ei nüüd midagi muud sedapuhku, ainult et lammas on lahke loom, ei ta puse ega poksi, aga vaat kui härg pääseb valla, ta puseb puud ja kaabib maad ning purskab tulipalavat raba vastu karjase nägu ning naba. Ja siis on jällegi aamen

karmauhti! igaiüks mingu oma süngi, mina lähen vangikongi.»
— See oli jutlus.

Timo. Sihukest jumalavallatust sa oskad, kuid kas sa tolmane ka lugeda oskad?

Lauri. See on alles küsimus: kas papp lugeda oskab? Mina loen ja laulan veata ega iial keskel peata; nii pikk laulajoru kui lauda vihmatoru.» Kuid papp peab rääkima ja mitte laulma. Mina räägin ja väike Eero vastab lauluga.

Eero. Mina vastan, kui aga nälja pärast jaksan.

Juhani. Kas sa hakkad hulluga ühes jändama? Sina pagan, ikka valmis koeratempudeks! Vaat, seda ma usun. Ja sina, Lauri, heida nüüd ilusti magama; lõpeta, kulla veli, see mäng ja māratus, muidu lausun su kohta oma vankumatu kohtuotsuse, ja siis virutavad sind kümme kätt silmapilk alla härgade ette. Lõpeta see mäng.

Lauri. See on alles tantsu algus, vennas, tantsu algus. Jah, tantsime, maadleme, tantsime juskit, nii et samblad tolmlevad. Vaat nii!

Timo. Sina pörguline! Vähe puudus, et ma ei oleks kivilt alla lennanud. Tasa, tasa!

Juhani. Lauri, kas ma nüüd ütlen selle hirmsa sõna, mis su silmapilkselt pudruks teeb? Ja see vankumatu sõna kostab nii, ta visatagu härgade ette. Kas ma ütlen?

Lauri. Ära ütle midagi, laula ainult, kui mina juskit tantsin. Hih!

Juhani. Ta visatagu härgade ette, ja jumal olgu temaga!

Aamen. — Nüüd on see öeldud. Ta mingu.

Lauri. Lähme kõik üheskoos, käsikäes, välja elu Nälja-maalt!

Tuomas. Seadus sündigu, ja käi surma!

Juhani. Ära pörgu pärast, Tuomas!

Tuomas. Maha kivilt, poiss!

Juhani. Ära taeva pärast!

Aapo. Tuomas kahvatab! Jumal aidaku meid! Tuomas kahvatab!

Juhani. Kas tahad mõrtsukatööd teha? Mu vend, mu vend!

Aapo. Ta läheb valgeks kui surija ja mõrtsukatöö on lähedal! Talitse oma meelt, Tuomas, oi, talitse oma meelt! Ma palun sind. Kõik üles ja aidake Laurit, aidake!

Tuomas. Teelt ära!

Juhani. Ei, Tuomas, ei!
Tuomas. Teelt ära! Sina oled kohtunik, mina olen timukas, ja meie seaduse peab täide saatma. Ilma armuta kivilt, alla, mees!

Lauri. Alla nagu palk Nukari tammist. Hõissa!

Simeoni. Armu, Tuomas, armu, armu!

Tuomas. Ei mingit armu!

Juhani. Hoidku meid jumal vennatapmise eest!

Timo. Jah, Kaini Aabelit tapmast.

Tuomas. Ta sureb!

Aapo. Taltsuta oma meelt!

Tuomas. Ta sureb!

Juhani. Kaitsku meid taeva jõud! Ei, Tuomas, see ei lähe.

Timo. Ei kuidagi, ei kuidagi. Lauri on meie igaihe vend. Seisa!

Juhani. Mõrtsukatöö on lähedal! Päästame Lauri, päästame oma õnnetu venna!

Tõusis nüüd kivil äge rüselus. Kes pidas vihast Tuomast kaelusest, kes keha ümbert, kes rippus Lauri jalas kinni, kes hoidis teda mujalt, et takistada alla veeremast. Mitmepäiseks, mitmejalgseks õudus-elajaks muutus vennaste salk, kes räheldes ühes puntras pingutas. Iseennast kiskudes, larisedes, ähkides ja lõõtsutades liikus see elukas, pöörles, keerles ühelt kivi äärelt teisele ja jälle tagasi. Koerad lippasid hirmunult sinna-tänna, hoides oma elu, hännad jalge vahel ja tihti peaaegu veeremas alla härgade ohvriks. Tihedamini kui varem kogunesid härjadki sel ajal kivi ümber, vaadeldes pärani silmil kohutavat heitlust. Kuid üldine väsimus tõi lõpuks rahu Hiiukivile ja lõõtsutades lamasid vennaksed peeneks jahuks hõõrutud samblal. Siis aga kõneles Simeoni, jutlustas ja pööritas koldalt silmi taeva poole.

Simeoni. Kiskelajaiks, kuradeiks on muutunud ristiinimesed. Seepärast nuhtle meid, issand! Löö siia oma vihanoolega, löö pudruks patuse Siioni seitse poega!

Aapo. Jah, Tuomas, ikka seisab siin viis ühe vastu; pea meeles. Kuid olge nüüd rahu ja hoidke Laurit, kuni ta viletsake magama jääb.

Tuomas. Needus! Alla virutan ma siit teid viimase kui ühe, kui nii tahan, ja seda ma tahan, kui mu vihavimm veel kasvab. Kuid wait, poisid, nüüd; wait ja tasa! Sest mu veri

Jah, ja tühine asi on siis mu meelest surm ning surmakoledus.
Simeoni. Tasa, ainult tasa!

Juhani. Tuomas on hädaohtlik mees. Mulle oleks paremaks seltsimeheks see, kes praalib, praalib minuga iga päev ja iga tund, kui sina, kes harva vihastad, kuid põhjalikult, ping sellega mu vaese elu hädaohtu paned. Ah! see oli paha tegu.

Simeoni. Peksa meid, karista meid, taeva vägi!

Timo. Ole vait, Simeoni, ma palun.

Simeoni. Kui mina olen vait, siis kõneleb ja kisendab see kivi. Peksa meid, vitsuta meid!

Juhani. Ära kisenda meie peale veel suuremat hukatust. Sina on nuhtlust juba küllalt.

Tuomas. Seal jutlustab ta nagu hull, käed ristas ja silmad peas kui surma kuulutaval öökullil. Suu kinni silmapilk!

Timo. Ole vait, Simeoni, ma palun; ja elame kõik rahu.

— Vaata Lauri-poju: ta roidub ja uinub, uinub juba, vaene pois. — Jah, elame jumala pärast rahulikult ja kannatlikult, kuni siit jälle koju läheme.

Juhani. Koju! Meie ei pääse isegi oma koduhauda, korraldada surnuaeda, vaid uinume lõpuks siia kaarnate ja kotlaste söödaks. Mina suren just praegu, just sel silmapilgul; see nii, mina suren. Kas see oligi elu? Mis oli ta väärt?

Timo. Jah, see oligi siis elu? Mis oli ta väärt? Küsimus.

Juhani. Ei sa teadnud, armas emake, mihukesse viletsusse siunatasid kord seitse väikest põngerjat.

Timo. Ei sa teadnud.

Juhani. Oh, kui rüüpaksime nüüd veel kord, nristaksime pudelist viimase pisara. Siin on, Lauri, rüüpa ja lase edasi.

Lauri. Ei hooli su viinast!

Juhani. Ahaa, hahaa! Kas nüüd on unustatud kõik Jumppila Jallid ja Kuninkala kantslid? Küll sa aga märatsesid, märatsesid ja käratsesid just elu ning surma piiril. On hirmus, kui mõtlen, et sa oleksid astunud jumala ette vintis peaga, silmad jõllis.

Timo. Mul on hirm! Jumala ette vintis peaga!

Juhani. Jumala ette vintis peaga, silmad jõllis. See alles on pilt.

Simeoni. Et võid öeldagi nii!

Juhani. Oli juba juuksekarva küljes, et nii oleks juhtunud. Kuid nüüd lamab ta seal, näost valge. Ah! mu silmad

tilguvad, kui mu hing teda haletseb, ja ma tahaksin igaveseks ajaks peita oma südame sisemasse sõime tolle õnnetu, vaese ning kannatava venna seal.

Aapo. Kuid unes unustab ta nälja, selle tapva ussi.

Simeoni. Kolmas päev! Jah, nii vajume tasahilju surma sülle.

Eero. Ja surema me peame, olgugi et meie ees on liha, elavat liha.

Simeoni. See liha meid just surmab, surmab!

Juhani. Just tänasel päeval, sel tunnil ja minutil! Jah, selsamal tunnil.

Timo. Tapame selle liha, laseme maha viimase kui ühe sarvpea, ja me saame sealt toorest liha pöörasel kombel. Viis püssi on laetud ja Lauri pambus on laskemoona küllalt.

Juhani. See on mõte!

Aapo. Mis meid päästab!

Eero. Tõepoolest päästab!

Juhani. Ah! Kuidas tasume selle eest Timole?

Simeoni. Sina issanda ingel!

Timo. Toorest liha, toorest liha! Ei midagi muud. Heheh! — Lauri pambus on kümnete kaupa äsjavalatud kuule ja püssirohtu veel rohkemate laengute jaoks.

Juhani. Nagu ütled, sina võrratu poiss! Siin on kuule ja püssirohtu rohkem kui tarvis. Härgi on seal kolmkümmend ja kolm. Hm! Me puupead ja tobud! miks me juba varem sellele mõttele ei tulnud?

Aapo. Tõsi küll, ka mina mõtlesin kord sihukese tembu peale, kuid tagavara Lauri paunas ei tulnud mulle meelde, ja sellepärast ei öelnudki ma oma mõlgutusi teile, sest viis kuuli — ainult viis härga.

Juhani. Ses sihis arutasin minagi, ilma kaugemale pääsemata. — Kolmkümmend ja kolm härga. Hüva! Kuulge, teie Kaera-Matti pojapõnnid! Kui nüüd laseme nagu mehed, laseme ühe pauguga sõnnil südame või pea läbi, siis on lahti, on lahti meile vabaduse tee. Oh sind Timo-võmmi küll!

Timo. Näh, ma ju ütlesin seda. Siin pole muud vaja. Küllap sa mõistad. Kas peaksime siis nagu rotid siia kõngema? Ei selleks ole nii toredail poistel aega. Heheh! Mina ütlesin seda.

Juhani. Nüüd välk ja mürin, ning lahti on löödud vabaduse tee!

Aapo. Jah, Juhani! See tee läheb küll üle veriste surnutehade, kuid muu ei aita.

Juhani. Ei aita, vaid Hiiukivi ümber lainetagu mustjassuane veri. Me õnnemutid! peagi sööme liha nagu hundid!

Aapo. Kuid millega maksame nelikümmend härga?

Juhani. Elu ja surma pärast, ning siin on seadus meie poolt. Meie teeme liha ja Viertola paksumaoline peremees võib selle võtta, kui tahab. See ei puutu meisse.

Aapo. Kuidas läheb, seda näeme siis, kui paratamatu on tehtud. Kui suur tapatöö on lõpul, siis on meil kohe teine ülesanne. Pange tähele, kui viimaks kõik sabasiputajad pikali lamavad, siis kohe neid nülgima; kuid üks meist läheb leinasõnumiga Viertola mõisa.

Juhani. Asjalik nõu. Nülgima, nülgima, enne kui nahk liha külge vindub. Sündigu nii, ja saagu siis lihad ja nahad, smolkad ja sisikonnad ükskõik kellele. Lojus seliti ja nahk maha! Meil igauhel on nuga vööl, mis tõhus, ja siin on puss, terav nagu ussi keel. Nõndaks; hakkame nüüd peale verise talguga. Igauks, kelle tuleraud on tühi, löögu nüüd tugev laeng sinu ja siis alustame verist, verist tööd.

Aapo. Kuid vennad! me võime ju ometi veel tunni või paar näljaga võidelda, eriti nüüd, kui pääsemine on kindel asi. Proovime veel kord kuue mehe kurgu jõudu ja ootame siis silmapilgu, meie piina, vangistuse viimse silmapilgu.

Juhani. Nälg pigistab küll, kuid teeme nii, nagu sa tahad. Klendame, ja vahest pääseme piinapingilt ilma ühtegi verepisarat valamata. See on küll asjatu lootus. Aga noh, me võime veel pisut oodata; sest meie vabanemise hirmus vahend on nüüd meie käes. Röögime siis jällegi täiest kõrist. Ma palun, tehke nii, sest see on minu käsk. Tuomas, kes sa oled hääletu nagu see kivi, pane nüüd ka oma toru üürgama. Tee seda, ma palun sind, sest see on minu käsk.

Tuomas. Ära lõrise. Ma teen, nagu meie ühine otsus nõuab.

Juhani. Olge valmis. Üks, kaks, kolm.

Nad tõstsid häält, tõstsid seitse korda, ja kaugele ümberlingi kajas hüüe ning koerte ulgumine. Siis istusid nad jälle ootama, kuigi nälg oli kõva, kuid kindel teadmine pääsemisest andis neile uut jõudu. Üks nende hulgast, veli Lauri, ei tundnud ometigi ei näljapiina ega lootuserõõmu. Seal lamas ta nortates ja kahvatuna teiste jalgade juures. — Vennaksed ootasid

tükikese aega, ootasid veel samavõrra, ja juba lähenes loodele kolmanda päeva päike. Kuuldes tasast äikesekõma kirdes, hüüdis siis Juhani valju surmahäälega: «Nüüd, poisid! Issand aidaku meid, ja aamen!» Ning kohe algas tuline, vereküllane mäng.

Suitsupilvedesse peitus hall Hiiukivi, kuid pilvist välgatas ja paukus surm igale poole härgade parve. Ja sarvpäist kargas üks siin, teine seal äkki röögatades üles ja langes siis kuulist läbistatult, langes ja puhus rinnast välja oma vägeva elu. Loom, kelle aju oli läbi lastud, jäi peagi vait, vaevalt kord rabeles ta, sirutas ainult jalad välja nagu kanged kepid; ja nii heitis ta hinge ning mustjaspunane veri purskus haavast kõrgele õhku ja õhust kaares maha. Aga see, kelle rind oli haavatud, kuid mitte just süda läbi lastud, see märatses kaua, kargles verisena sinna-tänna teiste hulgas, keda kuul oli veel säästnud, kuni ta lõpuks uperpalli alla nõmmele langes ja seal veel mõne aja korisedes sõrgu õhus siputas. Ja rutt, möll ning kohutav rüselus algas nüüd peagi teiste hulgas, kui nad seltsimeeste aurava vere lõhna tundes metsikult ühte hunnikusse tunglesid. Keeled väljas, pööritades silmi ja täites laant hirmsa mõirgamisega, nii heitsid nad risu, turvast ning mulda kõrgele üle oma selgade.

Kuid kivil, mässituina suitsupilve, seisis vennaksed nagu kahvatud tondid, lastes, laadides ja lastes vahetpidamata, ning ühtesoodu prantsatas härgi maha. Püssid välgatasid, paugatasid, kuid veel vägevamalt mürises ja lõi välku seal kõrguses, kus kõu pilvemägedel kihutas. Siis sünnitasid suits ja pimedad taeva pilved sünge hämaruse Hiiukivi ümber. Läbi hämaruse kostis härgade mõirgamine ja tume korin, koerte ulgumine, püsside paukumine ja pikse mürisev hää, ning kuuskede ladvus kohises maru. Kohutav oli silmapilk; verikuumana tundus õhk. Virgus nüüd ka Lauri poolärkvele, avas silmad, kuid nägi ainult kohutavat hämarust ja hämaruses tumedaid tondikujusid seismas enese ümber. Ta kuulis ilmatu kanget müra, kuulis enese kõrvalt, kuulis alt maast ja ülevalt kõrgusest; ning oma rahutu verrega tundis ta veel, nagu oleks kõik lagnenud hirmsa hooga allapoole. Sünge mõte tärkas talle meelde ja ta ütles endamisi: «Nii siis minnakse põrgu tuleahju, nii minnakse; kuid lähme siis — mis aitaks veel?» Nii lausus ta, pööras teise külje, sulges silmad ja vajus jälle sügavasse unne.

Kui nagu uhke loss, nii riietas Hiiukivi enese suitsumantlase, hõrrates äikese keelt. Ta ümber lainetas veri ja sadade kampa viiskes seal sõrgu õhus. Mürises kõu pilvis, kust algas ümud raske valing, kallates vett alla kohisevasse laande. Kuid jätatüü oli tehtud, ei paistnud püsti enam ainustki sarve. Maas lamasi Viertola mõisa kolmkümmend ja kolm härga, kes juba surmud, kes vehkis veel jalgadega; ja sealt ning tealt kuuldus surmahetkuse korisevaid hingetõmbeid. Kuid vennaksed astusid ühes koertega kivit alla, kiirustasid tiheda kuuse varju, sest äikesepilvest sadas rängalt ja sammalhabemega laas õhkas. Siis seisis nad, vaadeldes surma rikkalikku lõikust enda ees; ja paljude sulisevate ojakestena jooksis verine vesi Hiiukivi juurest igasse suunda. Kui aga sadu oli lõppenud, astusid nad varju alt välja, kõndisid hääletult hambaid paljastades oma shvrite ümber, vaatasid neid jälestusega ning raputasid aegajalt pead.

Juhani. On aga siin liha.

Timo. Ja verd.

Juhani. Ja verd niisama, on tõepoolest. Kasvaks siin kivi ümber kas või pipart kümme aastat järgemööda — nii on saanud see maa lobi oma kaela. — Kuid lööme tuld ja süütame lõkke, et võiksime küpsetada enestele värsket liha. Ah, maitseb, maitseb nüüd poistele härjapraad! Tooge, vennad, puid ja vaiguseid laaste, mina löön tuld; aga Timo rutaku raiesmaale ja toogu siia mu kirves ning tohikpaunad, mis hädaga maha viskasime. Ja siis, kui oleme söönud, hakkame üheskoos tööle, «votab nahk maha», nagu ütles Krööni, punase habemega taat. Maamullas puhkab juba temagi, kuid parem oligi talle, et pääses. Siin kannatas õnnetu vanamees nälga nagu hulguskoer: ei olnud tal sõpra, ei sugulast, ei tulevarju, kuhu pead panna, ja olid kirikukirjadest isegi ta tühipaljad kodanikuõigused kustutatud. Sinna Kolisti rehte ta kõnges, ja nüüd on kõik mätta all suustatud. — Vaat nii, Eero, need on prisked vaigused laastatud, seal toob Simeoni kuivi kaikaid ja peagi on meil rõõmus tuluke. Lõika, Tuomas, mõned mehised lihakamakad tolle kirjukülge reiest. Ahah! küll tahaksin, küll tahaksin nagu kass kohe toore, verise prae kallale karata.

Tuomas. Pisut veel kannatust, ja meie praad maitseb veelgi suupärasemalt.

Juhani. Tõsi küll. — Kuid olgem tänulikud, et kuulume hõimu hulka, kes on õppinud võitlema näljaga, hõimu ja rahva

hulka. Ega me muidu enam siin nõnda askeldaks. Seda võin kinnitada.

Ja peagi küpses leekides seitse mehist lihalahmakat. Nii olid nad siis Lauritki meeles pidanud, kuigi ei tahtnud segada tema und kivil, kus ta ikka veel lamas, ärkamata isegi siis, kui vihm teda leotas. Kuid Timo oli teele läinud; leidis ka raiesmaalt paunad, leidis kirve veriselt maalt, kus lamasid mesikäpp ja seitse härga. Ja ta tuli tagasi retkelt, pambud seljas ning kirves kaenlas, ja siis võeti välja kuus auguga karaskit ning lihakantsakad tulest; ja peenenes poiste hammaste vahel kuiv leib ning küpsetatud, soola sisse kastetud härjaliha. Said nüüd ka Killi ja Kiiski rikkaliku õhtusöögi, pärast seda, kui olid ühes pere-meestega kolm ööd ja päeva paastunud. Kui nad aga olid end toitnud, nii koerad kui mehed, tundus vennaste liikmeis äkki kivist raugust. Vägev, vastupandamatu uni vaevas neid ja nad vajusid, silmad kinni, üksteise järel pikali maha. Ülal kivil magas Lauri norsates, all kivi juures tule ümber teised, kuna päike kustus ja mihklikuu päev ööks pimenes. Nii puhkasid nad oma ohvrite, tapetud härjakarja keskel; leeri valvasid kurjad penid Killi ja Kiiski.

Kuid viimaks, kui tükk ööd oli juba kulunud, ärkasid nad unest ja tundsid liikmeis jälle endist jõudu. Nad tõusid ja hakkasid musti vägevaid tõrvaskände tulle kandma, et näeksid veretavas valguses oma suurt saaki nülvida, saatsid aga Eero viibimata Viertola kupjale asjast sõna viima. Kõrgele laine-tas mustjaspunane leek, valgustades maad ja sünget metsa. Mõisa poole astus Eero, teised aga hakkasid mahalastud sarvilistelt kõige jõuga kesta võtma.

Siis ärkas ka Lauri pikast, sügavast unest ja vaatas segaseil silmil enese ümber, vaatas tükk aega, mõistmata, mida nägi. Seal valgustas põlev kännuhunnik vaikset, pimedat ööd, kõikjal paistis veres vedelevaid lojuseid, keeled hammaste vahelt väljas ja maod kõrgele kerkinud. Kaks neist olid juba lihaks muutunud, kolmas oli praegu muutumas. Ja seal nüüd mõni vennastest nülgis, mõni hoidis jalga, mõni lõi tugevaid luid kirvega katki ja mõni neist ladus liha kuuse alla hiiglavirna. Seda kõike nägi Lauri pohmeluses silm; kuid viimaks mõistis ta ometi, mis oli sündinud. Ta vaatas alla, nägi tule lähedal sammalmättal leiba ja leiva peal tükki küpsetatud liha. Siis tundis ta kibedat näljanäpistust kõhus, astus kivitl alla, istus tulepaistele ja lõi sõrmed lihasse ning leiba. Ometi paljastas ta

pea, pani käed risti ja tegi söögipalve, õõtsutades nobelilt oma sassis juukseid, ning asus siis maitsvale õhturoale. Seal istus ta hääletult ja sõi, jonnakad silmad jonnaka otsmiku all. Seal istus ta, kuivatades rõivaid tõrvaseleekide lõõmat, ja teised askeldasid ning õiendasid väledalt temast mõni samm eemal, sest suur karu ja nelikümmend härga olid neil taskides.

Eero viis sõna Viertola kupjale, kubjas ruttu härrale, ja sellest tõusis nüüd suur kisa ning tuline kära; ja Eero hakkas tõesti liduma rutem kui muidu. Kuid mõirates ja vihast lõkenud kutsus Viertola härra kõik saadaval olevad mehed kokku. Siis kihutas ta hirmsa marsiga Hiiukivi poole, kümme meest kaasas, ja härra kõrval astus mõisa turjakas kuhjas, pihus hirmuäratav kara. Sammusid nad kibeda kiiruga, ja lõpuks lähenes koht, kust veretav valgus neile vastu kumas. Seal nägid nad seitset meest nagu seitset öist meelivaldavat võrastust, ja verisel tööol olid viirastused, veristes rusikates verised väätsed. Mõni neist nülgis, mõni hoidis jalga, mõni jätis nülitud elaja tugevaid luid katki ja mõni laotas nahku kuusekõhulele okstele kuivama. Seal karglesid koeradki, süües loomadest neid äravisatud maiuspalasid, mida lihunikud nende ümber pildusid. Peagi panid Killi ja Kiiski tähele, et võrast rahvast lähenes, ja nad kargasid vihase haukumisega vastu, kuid vennaksed ruttasid karjades neid taltsutama. Astus üle vihane Viertola peremees, astus kangesti higistades, too paksukõhuline, pungissilmne härra, kümne mehe jõuga.

Aapo. Tere õhtust, härra!

Juhani. Jumal aidaku meid! Siin oli hirmus lugu.

Viertola. Kas juba põrgu lahti! Nelikümmend härga tapetud! Surm ja hukatus!

Aapo. Nii on sündinud seitsme mehe elu päästmiseks.

Viertola. Ma teid õpetan, te Jukola sissid ja röövliid! Hakake pihta, mehed, ja andke neile nii, et nad oma veres lamavad, nagu mu toredad härjad seal. Hakake pihta, mehed!

Aapo. Tasa, härra!

Tuomas. Tasa, tasa!

Juhani. Pea, härra, oma meestega, pea! ja pane tähele, mis su rahule tarvis läheb.

Aapo. Räägime mõistlikult sellest õnnetust juhtumisest.

Juhani. Meil kõigil on ühine seadus, mille ees seisame kõik ühe pulga peal. Sest emahust oled sina just niisama

välja astunud nagu minagi, ja niisama paljalt, niisama paljalt, ei tolli võrdki parema poisina. Ja sinu aadliseisus? Selle peale võib meie vana krillsilmaline kukk pisukese tembu teha. Ühine seadus! ja ses asjas on ta kõvasti jukolaste poolt.

Viertola. Teie poolt! Kas on teil neetuil voli minu pulisid mu omal maal tappa?

Juhani. Kas on teil voli härgi lahti lasta, kellest on inimesele surmaoht?

Viertola. Mu omal maal olid nad ja aiaga piiratud koplis.

Juhani. Siis paneme selle asjaolu kaalule. See osa piiraiast, mille härjad meie hirmsaks õnnetuseks maha mürdsid, käib kenasti Viertola osa hulka. Kuid nüüd tahan küsida: miks teeb rikas mõis nii räbala aia, et loom selle ühe ropsuga maha murrab?

Kubjas. Aed tihe kui hari, sina lurjus!

Juhani. Aed, mille pull teelt kõrvale paiskas nagu heina kõrre!

Viertola. Mis oli teil asja minu koplis, teie vurled? Mis?

Juhani. Püüdsime karu, hädaohtlikku kiskjat, kes peagi nii teilt kui teie härgadelt elu näpistab. Kiskja karu meie tapsime, ja nii tegime isamaale suure, ühise heateo. Kas pole see üldine kasu: hävitada kiskjad, paganad ja pärglid maailmast? Kaaluge seda punkti. Seadus on tugevasti meie poolt, on, kas või mädaneks.

Kubjas. Suu kinni, sina lontrus, ja ära seal lobise!

Viertola. Need lurjused tahavad meid veel pilgata! Andke neile naha peale! Hakake pihta!

Aapo. Mõistlikult, härrad, kupjad ja sulased, ning pidage meeles, kuidas meid on vaevatud siin piinakivil ja et igauks meist on varsti vihast meeletu.

Juhani. Õieti öeldud. Vihast meeletu mees, vihast meeletu mees! Ah, säärase mehe mõte pöördub äkki ümber, ta pigistab oma südame kivikõvaks ja siis üks välgatus, ning maa ja taevad uluvad. Ah! meid on siin kolm ööd ja päeva vaevatud elu ning surma vahel.

Thomas. Kuid nüüd oleme söönud verist liha, hinganud tapmise verist auru, ja siin me seisame, verised pussid veristes kätes, verised kuni küünarpeadeni. Andku teile issand, et te õigel ajal meie sõna tähele paneksite, muidu muudame selle öö

teaduste põrguks. Võtke hoiatust, võtke hoiatust meie mees!

Uro. Ja hoiatust noist härgadest seal.

Juhani. Oh issand, anna neile sel tunnil silmasalvi ja südame jõudu ennast valitseda, et nad meid kauem ei kiusaks! Anna neile mõistust pähe ja võtku nad hoiatust noist õnnetuist härgadest seal, sest me võime veelgi vorste teha! Anna neile tarkust, issand, muidu saame meie nende preestriteks ja laulame nad nende veriste pusside abil üheks lihaks ja vereks nende õnnetute härgadega seal ning teeme möirgavaks põrguks selle ühe laane. Oh issand, hoia seda Viertola paksumaolist hõlmat ja tema ülbeid sulaseid! Heida armu nende peale, jumala kõige vägevam poeg!

Thomas. Siin me seisame, astuge ette, kui soovite.

Juhani. Siin me seisame, astuge ette, kui soovite.

Viertola. Hüva, hüva! Uhkustage nüüd, kuid ükskord, annan mina, räägib seadus teist keelt ja siis langevad teie uhkuse sabasuled ilusti alla ning läheb teie armetu majagi kuni pehkinud põrandani. — Minema, mehed! Nelikümmend härga jätan nüüd teie saagiks, kuid kord kisun teilt veel välja kõik kuni viimase sõrani. Lähme!

Juhani. Võtke oma lihad ja sisikonnad, enne kui nad halvaks lähevad. Need ei puutu meisse; ruttasime ainult nülgimiseks, enne kui nahk liha külge vindub.

Viertola. Kõik on hästi! Koju, mehed, nagu käskisin.

Lahkus Viertola härra oma meestega, kangesti ähvardades ja vandudes; kuid vennaksed asusid uuesti rookimistööle. Ja järgmisel päeval oli nelikümmend härga nülitud ning vennaksed läksid jälle koju, kandes ridvaga hallikasmusta hüiglasuurt karu. Kuid härgade liha, nahad ja sooled jätsid nad metsa, kuigi kahe venna valve alla. — Ja nii lõppes teekond, mis tõi Tacja-Matti juustustest Põhjala mailt ning mis oli algses määratud pardipüügiks Kouru sool.

da koristama, ja sellest näis siis tulevat võrratu kahju. Siis otsustasid nad nood toredad lihavirnad metsas eneste kasuks tarvitada ja lihapaja ääres mõne aja õige mõnusalt edasi elada. Nii sündis. Nad kandsid saagi oma aita, mis sai otsani liha täis ja õrred kattusid rippuvate nahkadega. Ja nüüd kees kännulisel raiesmaal maja lähedal ääretu suur lihapada mulinal ja vahutades, kees peaaegu vahetpidamata hommikust õhtuni, ja pinguli täis olid vennaste vatsad. — Seal kulutasid nad nüüd oma muretuid, rõõmsaid päevi. Vahel nad sõid, vahel vestsid muinasjutte ja muistelugusid, ja vahel magasid jälle magusalt, pea mättal, ning norskamisest põrises kumisev nõmm.

Hommik oli kaunis, taevakumm sinine, selge, ja metsadest ümberringi kuuldus värske kirdetuule kohin. Lihapaja ääres mõnulesid vennaksed; mõni istus kännu otsas, mõni raiesmaa kuival kamaral, maitstes rikkalikku einet. Seal vihtusid ka koe-rad, maoli maas, kiulist, rammusat härjaliha. Kõigi nägudelt paistis lustlik tuju ja kindel rahu.

T i m o. Aituma Viertola härrale sellegi söömingu eest.

J u h a n i. Tänu ja kiitus talle!

Aapo. Kuid see pidu võib veel kalliks maksma minna. Hahlemata ei jäta Viertola asja just niisama.

J u h a n i. Seadus on meie poolt; seda mõistab küll vist ka türa ja jätab kohtukäigu sinnapaika. Sööme liha, vennad, ja sureta seedigu seda meie vatsad, sest meie selg on vaba. — Kuid enam liikumist, poisid, enam liikumist ja marssimist; härjaliha on raske moon.

Eero. Lööme käe kätte ja tantsime vennastantsu, hüppame ringi, ja ma olen kindel, et kõht alaneb.

J u h a n i. Mis me siin kargleme kui põuakullid, alustame parem muud mängu. Ah! kus on nüüd mu poisikesepõlve tühjad päevad? Vennad, lööme veel kord tulist ketast, nagu mine varem Toukola tolmuseil teil. Siin on meil sile muru, ja kui on ländusid teel, siis tõmbame juurtega välja, ning võtame mitaguplatsile lisa sealt nõmme tasasest pinnast. Nüüd vennad, kahte ossa, ja selle poole mehed, kes võitluses alla jäävad, peavad õhtul kümme naela härjaliha alla õgima.

T u o m a s. Oleme rääkinud.

J u h a n i. Kümme naela, vennad?

Eero. Just nii! Kümme naela neile nuhtluseks, kes peavad pahklikule kettale alla andma.

J u h a n i. Kolm kummalgi pool, see oleks kõige õigem; kuid meid on seitse meest.

Lauri. Mina loobun. Parem vaatan metsas tarbepuid, kui sinu vallatu poisijõnglase kombel joosta ja higistada. Lööge teie oma mängu; mina lähen metsa, kirves kaenlas.

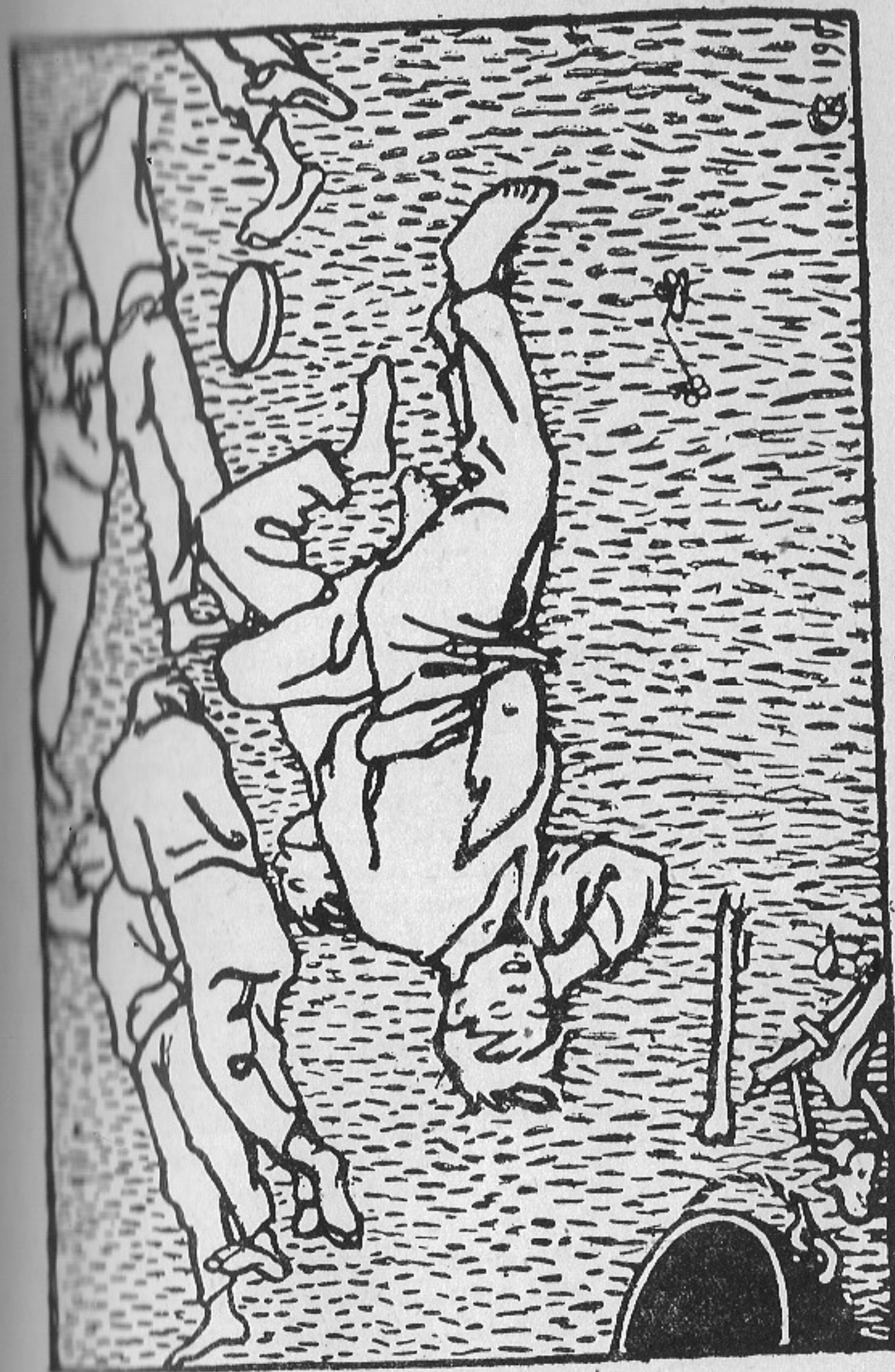
Nüüd kõneldes lõpetasid nad viimaks söömingu ja läksid kettad tegema. Selleks puhastasid nad muru ja lisaks veel tüki nõmme kamarat raiesmaa idapoolle. Ja paari tunni pärast seisid nad mänguks valmis, pihus tugevad kasepuust teibad; ja nad seisid kahte saika jagatuina: ühel pool Juhani, Simeoni ja Timo ning teisel Tuomas, Aapo ja Eero. Sõõr hakkas nende vahel lendama ja kajas kaugele ümberringi, kui teibad vastu pahklikku ketast virutasid, mis huuates edasi-tagasi jooksis.

Eet salude hõlmas sammub Lauri, kirves kaenlas. Aeglaselt astub ta, vaatab teraselt enese ümber, ja ikka jälle peatub ta samm viivuks, kui ta pilk pahku, puuharusid, kõverikke oksa ja ühedate kaskede või mändide ladvus sasipäiseid tuulepesi silmab. Nüüd leiab ta marust murtud kuuse kõrge kännu, seda vaatleb ta hetke mõtiskledes ja hakkab viimaks selle küljesse kirvega auku täksima. Kui ta sellega on lõpule jõudnud, mõt-

leb ta endamisi: ehitab ehk tuleval kevadel siia auku endale pesa punahännaline lepalind või pisuke kirjurähn. Nii mõtleb ta, paneb koha teraselt meelde, ja ta tee jätkub. Kui ta aga mõne aja on kõndinud, näeb ta nõreoksalist kaske, mille tüvest puseb välja vägev pahk, kumer, mehise jõulusaia sarnane. Ta lööb selle lahti, võtab kaasa ja otsustab sellest teha tüseda kulbi. Ta rändab jälle edasi, kuid peagi näeb ta terane silm väikese kaljunurga kõrval imelikult väändunud kadakat. Mis sellestki saaks? mõtleb ta, virutab oma raske kirvega korra või kaks ja raiub kadaka maha. Ta laasib selle, vaatleb teda silmapilgu muheldes, võtab ta kaasa ja läheb jälle edasi. Ta kuuleb küla karjakelli, huikab kõva häälega, et võsavillemeid eema'e peletada. Ta huikab ja ümberringi lainetab kaja, sõbralikult vastates. Nii astub ta ja jõuab lõpuks kanarbikuse künka harjale, näeb ühe männi ladvas suurt tuulepesa kõlvavat, kuna vilu kirdetuul lõõtsub. Ta raiub männi maha, lööb selle küljest kühmulise mütsi lahti ja istub oma leidu vaatlema.

Seal istus ta kaua, kaaludes ja uurides nii tuulepesa kui ka pahka ja toda mitmeväänulist kadakat. «Mil kombel on loodus nad valmistanud? Mis on käänanud kadaka nii mitmekümnesse keerdu ja konksu?» Ja ta vajus pikali, toetades pea vastu vana, rohtunud sipelgapesa. Seal ta vaatas ta puulatvu, purjetavaid pilvi, mõtiskledes maa ja taeva ehituse üle; ning kaugelt Impivaara raiesmaalt kostis ta kõrvu kurniteivaste mürtsumine. Viimaks tahtis ta kõiki mõtteid peast ajada ja otsustas magada; kuid uni ei tahtnud talle läheneda. Ent millist abinõu tarvitas Lauri harilikult, kui juhtus, et Uneneitsi viibis? Ta kujutles enese siis kas väikeseks mutiks, kes kaevab oma rahuliku maa-aluse majakese õues ja lõpuks uinub peenes liivavoodis; või kujutles ta enese olevat paksu karvaga karu, kes lamab pimedas sammalpesas kuuse juurte all, mille kohal möllavad talve tuiskavad marud. Nii mõtles ta, ja siis sügav uni peaaegu alati ta silmalaud. Nii ka nüüd, kui ta kujutles enese mutipojaks, kes rähkleb sügaval maa-ema põues.

Ta magas, kuid uni jätkas tema kujutlust. Kogu ta keha, nii tundus tal'e, tõmbus äkki kokku peenekarvaliseks mutiks, silmad muutusid väga pisukeseks, kuid pihud paisusid tohutu suurteks kinnasteks, ja valmis oligi mutt, kes kaevab maad männi juurte all nõmme põues. Seal ta tongis ja kaevas, kaevas enese lõpuks mööda männi pehkinud südant üles, jõudis viima-

maa ladvatippu ning leidis enese nüüd istuvat peenes sammalsõ-
 mma keset tuulepesa. «Siin on mul hea olla, siin tahan igavesti
 elada,» mõtles ta, oma väikeste mutisilmadega kambri väikesest
 aknast välja piiludes. Ja ta nägi enese all sünget maailma,
 mässitud sügisõhtu nukraste hämarusse. Ta nägi Impivaara
 kivist mäge, kuid mõõtmatus, meelipõletavas kauguses, nägi
 seal õhtuste metsade keskel toda kurba maja, ja nägi veel oma
 venna vendi udusel, kõmaval nõmmel praostiga ketast löövat.
 Ja ta oleks tahtnud kibedasti nutta, kuid pisar ei tahtnud vee-
 ruda, vaid pöörles rahutult oma allikas. Ta vaatas Impivaara
 poole ja üle raiesmaa ja veel tükk maad mööda nõmme pinda
 olid laotatud härjanahad, verised, toored, laotatud pikka ritta,
 mida mööda hüples huugav ratas. Tüve poolt kõverate kase-
 puust teivastega virutasid vennaksed vägevalt, kuid veelgi
 vägevamalt virutas praost oma vaimumõõgaga. Ja kõige sitke-
 mast rauast, vanadest hobuseraudadest oli see vaimumõõk tao-
 tud, nii hooples praost ise, keerutades uhkelt õhus oma sõja-
 riista, keerutades ja pöristades vastu toda tammepuust usukilpi,
 mis rippus ta rinna vasakul küljel.

Hügispäi löid nad ratast, edasi-tagasi lendas ketas nende
 vahel ja kaugele kostis kange kisa ning paugatused. Kuid
 lõpuks pani praost tähele, et ketas polnudki hari'lik ketas, vaid
 see oli punakaaneline aabitsaraamat, mida vennaksed mängus
 kottaks tarvitasid. Selle üle vihastas praost, vandus ja sajatas,
 kisendas tuhat tulimast vennaste peale. Ta viipas läikiva
 vaimumõõgaga ida, lääne, põhja ja lõuna poole, hüüdis kõva
 häälega: «Eijaa, eijaa!», ning kõigist taevakaartest lähenes
 musti-pilvi tormikeeristes, lähenes hirmsa hooga mureliku Impi-
 vaara poole. Tuli tuhandete kaupa tuulispäid, ja vennaste
 ümber löid nad kõik ühte ning tõmbasid need eneste hõlma. Ja
 peagi tiirlesid kuus venda kõrgel õhus, uperpallitades ühes
 puntras segamini. Nii pöörlesid nad tolmu ja pilveudusse
 mässitult hirmsa hooga ringi, nagu lendavad lõimpuud, mida
 viskab kangru väle käsi. Seda vaatles Lauri muti kujul kohku-
 nult oma tuulepesast, tuules kummardava männi ladvast. Vahel
 nägi ta pöörlevast tuulispeast välja pistvat mehe kätt, vahel
 lõuga nagu Juhani tugev lõug, ja vahel jälle lehvis ta pilgu ees
 kare juuksetutt. Kuid kõmatas äkki pastor mõõgaga vastu
 tammepuust usukilpi, ja kohe taganes pilvesammas, hakkas
 kihutama männiku poole, kus Lauri oma kõrges kätkis kiikus,
 ja nüüd alles kukkusid ta mutisilmad hirmust pärani. Ometi

lendas vali tuulispea temast mööda ning äkki kostis ja äkki vaikis jälle vennaste hääle kisa ning karjumine. Mööda lendas tuulispea, kuid kohutava hooga: mets kohises kui tuhat koske, kohises ja ragises, ning mänd, mille ladvas Lauri oma tuule pesas lamas, murdus raginal, mispeale mees kangesti ehmunud unest ärkas. Armetul kombel karjatas ta, kargas mättalt püsti ja kisendas peaaegu nutuse häälega: «Aita, jumal, inimlast!» Kaua vahtis ta enese ümber, mõistmata, kus oli. Kuid viimaks said ta mõtted jälle tasakaalu tagasi, eriti kui ta nägi enese kõrval oma kraami: kõverat kadakat, pahapalli ja tuu'epesa, karust kui Türgi keisri kübar.

Lõpuks hakkas ta jälle Impivaara poole astuma, kirves kaenlas ja tarbepuud õlal, otsustades, et enam iial ei kujut'e ennast loomaks, kui jumal kord oli ta meelemõistusega inimeseks loonud. Nii mõtiskledes astus ta edasi, nägi veel kivise jalgraja kõrval väikest kaske, mis ta silma avatles. «Mis sellestki saaks? — hea aisapära,» mõtles ta, äigas kirvega, ja nii oli mehel seljas tubli aisapuu. Ja selle koormalisaga hakkas ta jälle astuma; ning varsti seisis ta nōmmel, vaadates tuseselt ning hääletult vennaste rõõmsat mängu, tulist kettaheitmist. Kangesti seal löödi ja joosti, ning võidumeestena heitlesid Tuomas, Aapo ja Eero, kes olid oma vastased juba kettatee idapoolsesse otsa ajanud. Aga kui roogitud tee oli lõppenud, vahetasid pooled oma võitluskohi ja vennaksed Juhani, Simeoni ning Timo hakkasid jälle kodu poole põgenema, olgugi et kõigest jõust vastu pingutasid. Raske oli Tuoma heitele vastu panna, kui ketas hüpe'les ja vingudes edasi kihutas; raske oli kettal tagasi tules jälle Eerost mööda veereda, ilma ta kepi vastu pōrkamata. Nii seal võideldi, higistati ja karjuti täiest kōrist, ning hääletult vaatles võitlust Lauri, seljas Metsola kōorem, vaatasid ka Killi ja Kiiski, istudes ikka Juhani lähedal, avades aeg-ajalt lõugu äkiliseks haigutuseks. Ja heledana kummus nende kohal mihklikuu taevas, värske kirdetuu! kohises männikus ning laanes kuiva kuuse küljes täksis punaharjaga, kollaste silmadega rähn ja aeg-ajalt kostis ta hele ning kaunis hää.

Juhani. Lase nüüd oma kettal tulla ja ta saab minu teibaga vastu vahtimist, nii et teab, kust on tu'nud.

Tuomas. Seal on! See on heide, mis sõidutab teid Ilvesjärve äärde.

Juhani. No seda ei tahaks ma just uskuda. Nii, seal ta

vahtib lamas, üpris ilusalt. Kuid issanda välk! nüüd hoia, jätta oma kintsud. Säh!

Tuomas. Löö vastu, viruta, Aapo!

Aapo. Läks kui pääsuke vidinal minust mööda. Kuid ma jään, et Eero teivas jälle mürtsub. Just nagu ütlesin! Hästi löödud, Eero, hästi löödud!

Tuomas. Kiitus Eerole, suur kiitus!

Juhani. Ilma selle pagana räästapojata seal teie sabas oleksite juba laane põhjas, vaesed mehikesed.

Tuomas. Võta ratas vastu, mees, ja ära seal lobise nagu laps.

Eero. Hõissa! Läheb jällegi mööda.

Aapo. Ei trehva teda ükski kaigas, ei ükski.

Tuomas. Niisama vähe kui lendavat tähte taevas. Vennad, mis te ütlete?

Eero. Kas seal veel aega sõnagi lausuda, kui liduvad kadunud lamba järel, saba lõntis.

Tuomas. Lõbus! Laula, Eero, laula mängu lüües. Laula Rajamäe riigemendist, see joru ei jää maha sellest viskemängust, vaid jätkub meile veel võidulaulukski seal raiesmaa teisel serval. Laula Mikko ja Kaisa reisist mööda kihelkonda.

Eero. Olgu laulu ja rõõmu, ning saagu meie teibad hoogu me laulust.

Rajamäe kõrgel harjal
Elab moori-vaari,
Elukunste oskavad nad
Mitukümmend paari.

Mikko-taat on tubli vana,
Kohitseja vahva,
Tihtipeale pilli tõmbab
Keset pulmarahvast.

Rändab külast külasse ta,
Müües pigipille,
Nõiana ta vere suleb,
Arstib surmaville.

Naine Kaisa, nuusa-nina,
Imeb kupusarve,
Askeldades saunaleilis
Keset eideparve.

Poega viis on ikka kaasas
Vanematel kahel:
Heikka, vanem, ratsutades,
Teivas jalge vahel.

Teine poju, harjaskukal,
Matti nime kannab,
«Piripilli» nime aga
Küla talle annab.

Vankris Kaisa kaksikpaari
Sikutades veab;
Nooremat kuid Mikko ise
«Murumunaks» peab.

Seal see vahva sõjavägi
Teele ennast seab,
Mikko juba poriaugust
Vankri välja veab.

Mingem nüüd siis küladesse,
Mööda soid ja mägi,
Kohitsema, kuppu laskma,
Kaubitsema pigi.

Aistes Kaisa, nuusa-nina,
Kaadervärki veab,
Mikko, pistes plotskit põske,
Ise pära peab.

Koormaks vankris kükakili
Kolm on poisijõnni,
Sarvekotid, riistapambud,
Tuhat pigipõnni.

Poisid tõstvad vankri põhjas
Täiest kõrist kisa;
Kaisa karjub, kurjalt neab,
Mikko soolab lisa.

Eespool kepihobusega
Heikka laseb traavi,
Piripill a'ab mängurattaid
Taga mööda kraavi.

Viimaks jõutaks' suurde külla:
Uksed käivad, paukvad,
Lapsed nutul pakku poevad,
Küla koerad haukvad.

Koerte vastu Mikko nuga
Muistsest ajast valju;
Sellega on ähvardatud
Väikseid lapsi palju.

Sestap koerad larisevad,
Lastel hirm lööb põue,
Kui nüüd Raja sõjavägi
Kärinal a'ab õue.

Heikka kepihobusega
Laseb mööda tuba,
Piripill kuid ratastega
Jändab jalus juba.

Heikka hobu peruks läheb,
Peksab rattad rikki;
Piripill sest kisendama,
Nii et kihvad kikki.

Kaisa aga haoriidast
Tõmbab hirmsa vembla,
Millega ta Heikka-juudast
Vihub täiest kämblast.

Kaksikpaar kuid omakorda
Üksteist juustest veab,
Kaisa sama vemblaga siis
Kohut neile peab.

Heikka, kaksikpaar ja Matti
Röögivad, mis võivad.
Kaisa karjub, lüües ja'ga:
«Mustlased ja nõiad!»

Jääb see kisa võistluses
Laada kisa pääle,
Võidab nõndasamuti ta
Karusselli hääle.

Juhani. Mis see Aapo seal mõtiskleb? Vaata, poiss, et
sa mu ketast, pahkset ja kanget, hukka ei saatnud.

Tuomas. Sinna kanarbikku ta teelt lippas ja peatus minu
arvates tolle väikese kuuse lähedal. — Tere, Lauri! No mis
sina seal nii mossis ja vaikselt seisad?

Eero. Mis metsas kuulda, Lauri?

Juhani. Küsi temalt. Seal ta seisab nagu endine Paijula
Heikki, see Veskimäe Hessu, pundar saapapäid seljas. —
Kuid Aapo, Aapo, sina pagana poiss, mis sa seal tuhid?

Timo. Tee rutem, tee rutem, veli Aapo.

Juhani. Piilub ja otsib seal nagu kass oma poega...

«Tuul aga puhub ja puulatvu ajab...»

Mine pisut mu teelt eest, Kiiski-koerakene, muidu on su käpad
hädas. — Kas sa kuuled? Teelt ära.

«Tuul aga puhub ja puulatvu ajab,
Kallima hääl seal kaugusest kajab.»

Jaa, jaa, vaene Kiiski, siin pole armu. Küll sa seda tead. Seal
võid sa istuda ja haigutada, nagu kõige paremini maitseb.
Sina unimüts. He-he-hee! Seal võid rahulikult istuda ja ketta
jooksu vaadelda. — Kuid võtku pagan, kui seda ketast ei lei-
tagi! Igamees seda otsima!

Eero. Siin on see riistapuu.

Tuomas. Viska ta siia mu pöidla ja esimese sõrme pihtide
vahele.

Aapo. Ja viruta ta neile otse mehe käega.

Juhani. Just nii! Siin on ka mehe teivas vastas.

Tuomas. Ära, muidu annan sulle sarve otsa ette.

Aapo. Mööda see vingub!

Eero. Oh sa Juho-vennikene! Mis sa nõnda tühja tuult
peksad?

Juhani. Löö tagasi, Simeoni, viruta vastu maad, nii et
sina kõmised! Oh sa venivillem! Noh, Timo-poju, lase teibal
pühkuda! — Pagan su naha sees! Oled väärt viis paari vitsu,
ja naimüts!

Tuomas. Lase aga jalga! Ei seal muu aita. Kuid saadame
Hajamäe rügemendi ka külast välja. Kas mäletad, Eero, kui-
das Hemmo saun suitseb?

Eero.

Aga sõnum külapidi
Rändas igas peres:
Kupu-Kaisa siia jõudnud,
Aurab Hemmo keres.

Kohe igast ilmakaarest
Ilmus naisteparvi,
Keeled käivad sauna laval,
Seljas sada sarve.

Kaisa huuled matsutavad,
Kui ta kahmab kirve,
Kreetamoor see Kaisa küüntes
Lõugab, hambad irvi.

Aga miks seal seapahnas
Kostab kole kisa?
Ku'did hirmsalt hädaldavad,
Pörsad teevad lisa.

Miks need kuldid hädaldavad,
Pörsad nagu võllas?
Vaata: Mikko, läve kohal,
Nuga tupest vallas.

Mikko, Kaisa ühteviisi
Asju hästi a'avad;
Sellepärast mõlemad ka
Hästi maksu saavad.

Siis nad sammud jälle seavad
Teele nude külla;
Mikko, ikka lustipoju,
Tõmbab mängu valla.

Aistes Kaisa, nuusa-nina,
Kaadervärki veab,
Mikko, pistes plotskit pöske,
Ise pära peab.

Seal nad läevad kärinaga
Teistre põllu taga,
Koerad aga saadavad neid
Suure larinaga.

Piripill ja teised pojud
Karjuvad et lõhki,
Mikko koeri puuga pillub,
Tolm keeb maanteelt õhku.

Viimaks aga lõppenud on
Mürgeldus ja kära,
Koerad sellest pidurongist
Läevad koju ära.

Lõppenud on laste kisa,
Saavad vaesed aru,
Et on seekord mööda läinud
Rajamäe maru.

Kord veel siiski viimne kisa
Korppimäelt kajab;
Äiksepilve põgenevat
Tuul seal eemal' ajab.

Siin sest hirmurügemendist
Lõpeb laulujoru;
Aeg nüüd oleks laulumehel
Kasta hääletoru.

Sellega lõppes Eero laul, lõppes ka jõudu nõudev heitlus; ja päike vajus läände sammaldunud pedajate taha. Higistena astusid vennaksed nüüd kodu poole, nii võitjad, Tuomas, Aapo ja Eero, kui ka kaotajad, kuid viimasena astus Lauri, vägev kandam õlal. Õue jõudes asetasi nad paja tulele, täis liha, ja keetsid seda. Uheskoos hakkasid nad sööma, kuid Juhani,

Simeoni ja Timo pidid kohutava hulga härjaliha alla neelama, kuni naela, nagu mängu alguses oli ühiselt kokku lepitud. Timo halastuseta pidid nad oma kohustuse täitma, kuna Tuomas ahvardavalt nende ees seisis. Vahvalt närisid nad ja neelasi, kuigi kõht pani tihti vastu ning nende silmad olid pingutusest veripunased. Viimaks said Simeoni ja Timo oma osaga valmis, ning siis astusid nad ähkides ja koledalt hambaid irvi ajades viivitamata tuppa ning langesid kõrkjaist asemele magama. Kuid mõne aja viibis veel oma ränga sööma-jao kallal Juhani, kuigi ta usinasti näris ja jüras. Hääletult, tuimalt alla laane poole vaadates istus ta kannul ja sõi, vihasena, eriti Eero tagasihoidmatut naeruturtsumist kuulates. Lõpuks kugistas ta viimast korda, ja ta põsed pingutusid ning punetasid kohutavalt, kuid ometi vajus pooleldi näritud tükk kurgust alla. Ja siis astus ta ähkides, haledalt hambaid irvi ajades ja kõhtu kinni hoides, astus vääneldes viibimata tuppa ning langes kõrkjast voodile magama; ja ka teised vennaksed järgnesid talle selle puhkusele.

Kui nad viimaks hommikul raskest unest ärkasid, seisis kohtumees Mäkelä ühes tunnistajaga nende toas. Ta tuli Viertola härra nõudmisel, et käskida neid härgade tapmise pärast kohtusse. Sõnatult põrnitsedes kuulasid vennaksed kohtumehe kisku, tõusid viimaks üles, tõmbasid rõivad selga, selgides segamööda unest. Mossis Juhani sügas juukseid ja lausus uritava häälega.

Juhani. See on sant lugu; seal oli küsimus seitsme inimese elust. Ja mis on tuhat härga üheainsa mehe kõrval?

Mäkelä. Härjad kõndisid ilusti Viertola omal maal, mille ümber on aed.

Juhani. Kuid karu, kes on nii inimese kui härja vaenlane, kõige valitsuse vaenlane, ei kõnni sugugi nii ilusti, kui Viertola härra maale tuleb, vaid paneb nii härra kui minu ja ka Mäkelä enesegi ilusti nahka; ja meil kõigil on, ma loodan, kallilt lunastatud hingekeed. Vaadake toda punkti. Ai, ai, Mäkelä! Siin on tallel mõnigi konks, punkt ja parakrahv, siin mu hambapraos, ning nendega topin ma kord Viertola härra suu ilusti kinni. Nüüd ei taha ma neid avaldada; kuid kohtu ees lasen all ühte kui teist kuuldavale, ikka sedamööda, kuis asjad nõuavad, asjad ning asjaolud.

Timo. Ega me olegi kohtuasjus just lapsukesed. Jumal paraku, esinesime ju kui tublid poisid tolles vägevas protsessis,

mis Koivula Kaisa tõstis oma lapse elatise pärast. Ikka mäletan veel, kuis hüüti: «Juhani Juhani poeg Jukola ja tema norem vend Timoteus!»

Juhani. Timo, jää silmapilk vait, vait kui mutipoeg. — Jah, Mäkelä, lugu on sedaviisi, nagu ma ütlen.

Mäkelä. Siis te ei tahagi heaga Viertola kahju tasuda?

Juhani. Mitte pennigi, mitte pennigi, mitte ühtainust kroonu pennigi! Me seisame õiguse põhjal, ja viimaks on meil võit, kas või mädaneks.

Mäkelä. Kuid ma olen kuulnud, et siin süüakse liha, nagu oleks aina mihklipäev. Mis liha siin nõnda rohke't priisatakse?

Juhani. Härjaliha, härjaliha, Viertola härgade toredat liha. Kuid meil pole kombeks just priisata; sööme ilusti ainult nii palju, kui ristiinimese näljasesse vatsa mahub.

Mäkelä. Siis võtsite ometi liha, millega teil, nagu on sõna teie omast suust kostnud, polnud midagi tegemist.

Juhani. Liha oleks muidu mädanenud ja levitanud üle kogu Soome sügelisi ja paiseid, katku ning kärnatõbe. Kuid me päästisime isamaa säärasest õnnetusest. Ja kui te jälle küsiksite, miks me liha oma naha hoidmiseks maa põue ei matnud, — mis oleks küll päris loll küsimus, — aga kui te nii küsiksite, siis vastaksime selle peale nõnda: me ei tahtnud teha nii suurt patu, et võtta oma isamaalt ja riigilt nii tugevat, rammusat toitu nagu härjaliha, eriti meeles pidades, kuid ka sel aastal on nii mõnigi mees pidanud nagu sikk mäni külge närima.

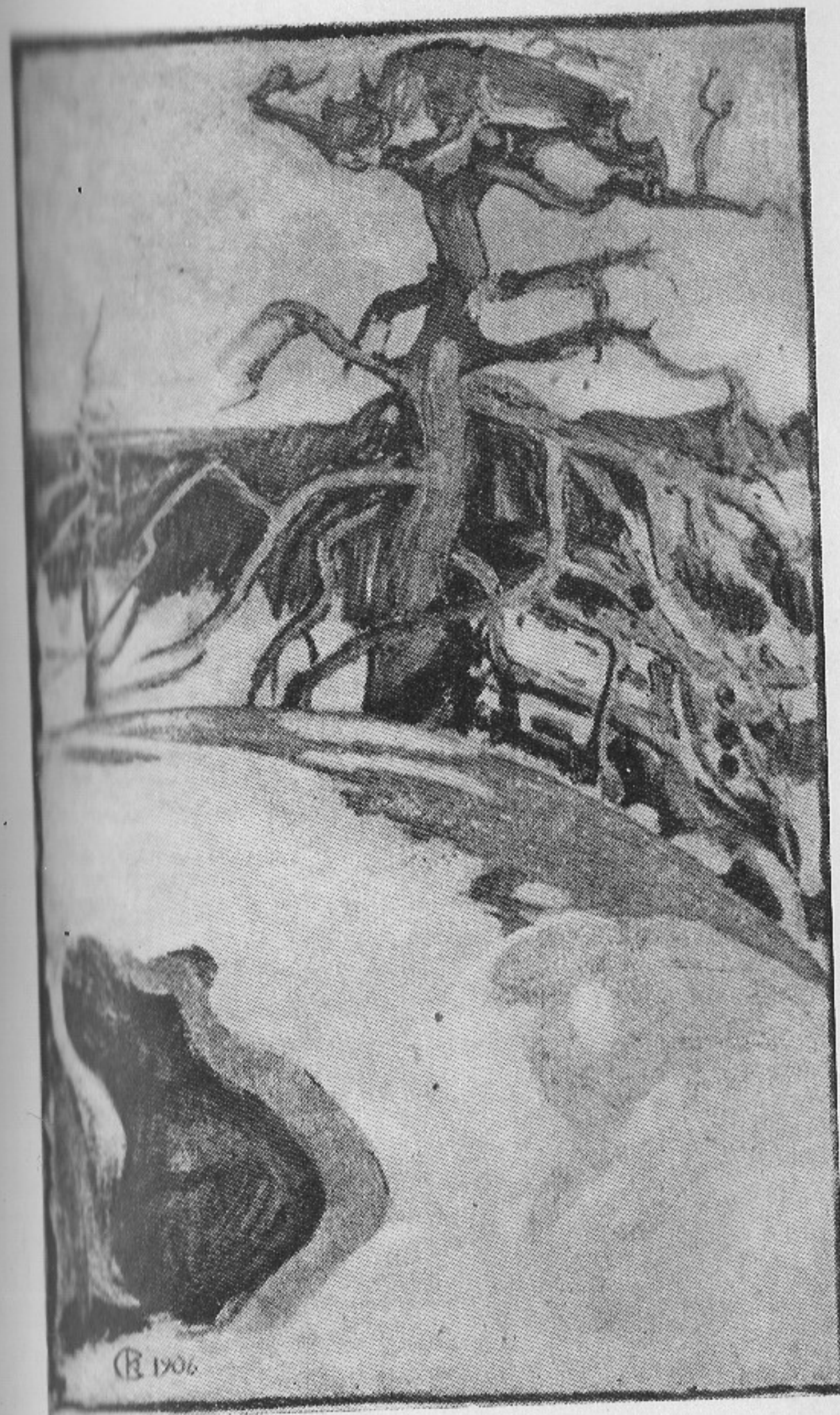
Mäkelä. Noh, tõtt öeldes, tegite ju õieti, et selle koristasite, mis Viertola upsakalt maha jättis. Sellega oleks reo küsimus otsustatud; kuid mis puutub asja olulisse poolde, kahju tasumisse, siis kardan ma, et see teilt viimaks vä'ja kistakse.

Juhani. Mitte kergesti, mitte kergesti. Mingu enne maad ja majad kuni vundamendini.

Mäkelä. Mina olen oma ülesande täitnud ja öelnud, mis asjast arvan. Elage hästi!

Juhani. Avaldage oma arvamist veel teiseski asjas. Mis see praost meist praegu mõtleb?

Mäkelä. Sellest lobiseb maailm laialt, kuid egas neist juttudest ole palju uskuda. Kuid üht asja võin teile ometi kindlasti öelda, nimelt seda, et praost on teie pärast piiskopiga

agastati läbirääkimisi pidanud ja et piiskopi korraldusel tuleb
meie kihelkonda varsti viiskümmend kasakat.

Juhani. Karassoo!

Mäkelä. Jah, viiskümmend hobust ja meest.

Juhani. Karassoo! Kasakate piike on soome poiss
varangi murdnud.

Mäkelä. Sant lugu igatahes. Kuid ega see asi ometi nii
kole ole, nagu lobisetakse. Kuidas oleks see võimalik? «Kom-
panii kasakaid, kihutav kompanii piikidega kasakaid, nuudi-
mehed kaasas.» Noh, mis ma säärasest lobajutust usun! Viis-
kümmend meest tuleb, mitte rohkem.

Juhani. Las nad tulla.

Mäkelä. Või nii sina ütled? Nohjus! Ja mina annaksin
vii taalrit, et neist pääseda, pääseda häbist. Kus on meeletus!
Meie mehe pärast sõjaväge meie kihelkonda? Meeletus, mee-
letus! Kuid nii on piiskop korraldanud.

Juhani. Kõik on hästi!

Mäkelä. Halvasti, halvasti, pagana halvasti. Kuid elage
siis hästi!

Juhani. Jumal kaasa, Mäkelä! Ja sina, Karila Taavetti,
mine issanda nimel.

Tuomas. Kas peaks selles pära olema?

Juhani. Vaat nii, poisid! Nelikümmend härja ja kompa-
ni kasakaid! Neela mind oma põhja, Ilvesjärv!

Aapo. Ma kahtlen väga...

Juhani. Nelikümmend härja ja pataljoni kasakaid, nuudi-
mehed kaasas, pungissilmsed nuudimehed! Neela mind oma sel-
gese põue, järv!

Aapo. Taltsuta oma meelt, mees, ja ära märatse.

Juhani. Sa kuulsid ju, mis ta ütles.

Lauri. Ta valetas. Seda nägin ma ta silmist, kuigi vana-
mees püüdis päris tõsist nägu teha. Ta valetas; ma vannun
seda.

Aapo. Suur sulgi on see Mäkelä. Kasakaid saadetagu
Karja ja Nurmijärve röövlite, kuid mitte ausate meeste vastu,
kelle pabereis ei leidu veel ühtainustki häbitäppi. Kuid
Mäkelä on suur sulgi.

Tuomas. Ja ometi alati tubli mees.

Aapo. Tubli mees, ausus ise, kuid ta võib nalja heita, kui
aga tahab, ja peenel, peenel kombel, nii et sa asja ei aimagi,
enne kui juba ta võrgus sipled. Ah! kui tolles rinnas oleks

külm süda ja pahatahtlik meel, siis võidaks ta kuradi endagi pimedusetegudes. Kuid nüüd tahab ta ja teeb paljalt head, kuigi seal-teal oma sõnu üpris kavalalt seab. Oh-sind! kuidas seadsidki ses loos ometi oma sõnu ja lauseid. On tõsi, ei minagi pisut jahmatasin.

Juhani. Mina, vaene poju, ehmatasin selle suursuli lobast pöörasel kombel; kuid nüüd näen, et kõik oligi puhas vale. Kasakaid siia? Veel mis? Hähäh!

Aapo. Oli see aga suutäis söögi alla. Mine, Lauri, ja tee keedukivi alla tuli; sest köht ütleb, et söögiaeg läheneb.

Läks Lauri õue, tegi leegitseva tule, ja peagi astusid ka teised toast välja, asetused keedukivi ümber; ning jällegi keedeti pajatäis värsket liha hommikuks. Hakati sööma, kuid Juhani, Simeoni ja Timo ei himutsenud täna härga.

Eero. Sööge liha, poisid. Söö härjaliha, Juhani.

Juhani. Söö ise!

Timo. Mind ei meelita see härgade rammusus, põrmugi mitte.

Simeoni. Tunnen võbinat oma patuses kehas, kui pilgu sinna patta heidan.

Timo. Et ma veel kunagi värsket liha sööksin? Metsa sellega!

Juhani. Neelata kümme naela härga makku. Kümme naela! See tuletab ju hunti meelde. Kuid nüüd olen küllalt saanud, ja elutee on minu ees kinni, sest et liha enam ei maitse. Ja liha, liha najal peame siin ju elama. Kuid nüüd on see pada minu meelest nagu musti konni täis. Ah! ei puudu palju, et ma nutaksin.

Timo. Mis aitab nutt? Usu mind, et ma pärast pole oma silmi vesistanud, kui ema haua seda tegin; kui eit maamulda peideti, siis pisut pirisesin. Muidu aga, kui mind õnnetat pojukest raske saatust ähvardab, siis mõtlen alati: ega pahemat kui surm ikka tule. Mis me muretseme? Aeg annab uut nõu.

Juhani. Tõsi! Seda tempu näitan teile kohe, näitan, pagan võtaks! Sest selles peakolus süttib väike mõttesäde. Nonoh! Ega seegi rumal pea, ega seegi rumal pea ole just rumalamaist rumalam. Nonoh! Mu mõttesäde süttib.

Timo. Misuke säde?

Juhani. No-noh!

Timo. Misuke säde?

Juhani. Ehk on sellegi poisi peavärgid korras. No-noh! Timo. Kas oled mõne plaani leidnud?

Juhani. On ju siin, jumala pärast, tõrvaskände tuhande kaupa meie ümber nagu musti saatanaid.

Timo. On küll. Kuid mis taevariiki känd meile annab?

Juhani. Sina vaene nõrga usuga hing! Kändudest keedame kihisevat tõrva, tõrvast pigi, läikivmusti lahmakaid, mildest saame raha. Seda kunsti tunnen niisama hästi kui Raja-mäe Mikkogi. Kuid tänu Eerole, kes eile temast jorutas ja and mu meelde selle tõrvaskännu plaani algatas; sest muud ahista me raha saamiseks ei leia. Ka jahisaak väheneb met-sas juba ühtesoodu, ja kui see rahaks teha, siis ei ulatu sellest tõrva ega muu moona peale, sest et ma kord liha igavesti jumala olen jätnud, nagu arvan. Kuid kõik selle tasuvad nüüd pigi ja tõrv. Võtame Mikkost eeskuj, Mikkost eeskuj.

Timo. Seda võime teha. Kuid siis peaks sellega ühendama ka tolle Mikko teise ameti, et leivast puudus ei tuleks. Ma tean küll, et kass pistetakse nahkvarrukasse ja koer tünd-ritse, et neist korralikul kombel jagu saada, kuid seal vaja-takse veel palju muudki tarkust. Ja seda ametit peetakse pisut nagu hääviväärseks. Mõtelge ka selle peale.

Juhani. Mine põrgusse oma kohinoaga! Mina põletan tõrva, mina, ja keedan pigi; ja sa pead veel nägema, kuisk pigistrellidest rahapakke tuleb. Aapo, mis sina mu mõttest arvad?

Aapo. Olen oma ajus sedagi haudunud ega olegi see plaan rumal, kuid leiba ei tule sellest küllalt. Kõige vähem võime pigistplarakate abil rikaste härradega kohut käia. Ja õnnetud olene, kui asjas lõpuks alla jääme!

Juhani. Nii, nii; kuid mis teha? Õigust otsib siin iga-mehe.

Aapo. Lepime kokku ja jätame kohtukäigu sinnapaika.

Juhani. Poiss! millega lepitaksime Viertola vihase härra ja maksaksime ta härjad?

Aapo. Ei jätku ju selleks pigist, ei tõrvast ega jahisaa-gist, mis juba kohutaval kombel vähenebki. Kuid vaata nüüd, kuidas mõttest sünnib mõte ja sõnast sõna. Et kord tõrvaskän-dudest kõnelesid, siis tulid mulle meelde Jukola ääretud salad, ühedad kaasikud, männikud ja kuusemetsad. Seitse meest või-yad ju mõne päevaga kümmed tündrimaad sõõrdu põletada. Teeme kütist, külvame ja lõikame ning viimaks viime vilja

härgade eest Viertolasse, jättes ometi osa eneste tarbeks oma aita. Ja seal oleks leiba neile, keda liha ning veri kohutab. Mis aga jälle Viertolasse puutub, siis, kui ei jätku härgade hinnaka esimesest lõikusest, siis teeb seda teine, teeb seda kolmas iga tahes. Ning seni kui vili meie kütismaal lainetab, pigistame kõigest jõust metsast saaki; ja meile kolmele maitseb liha veel küllaltki. Nõnda kaks aastat järjepanu; aga kui meie kütismaa terarohke vili on küps, siis teeme rõukusid ja kõlksutame reht, noh, töötame siis juba nagu õiges talus kunagi. Kuid vaa dake: kui me säärase plaani kallale tahame asuda, siis mingi meist üks või kaks kiiresti tolle Viertolaga läbi rääkima, ja ma usun, et ta lõpuks läheb pehmemaks ning on nõus meie kütismaa lõikust ootama; sest teda peetakse ometi tublipoolseks meheks.

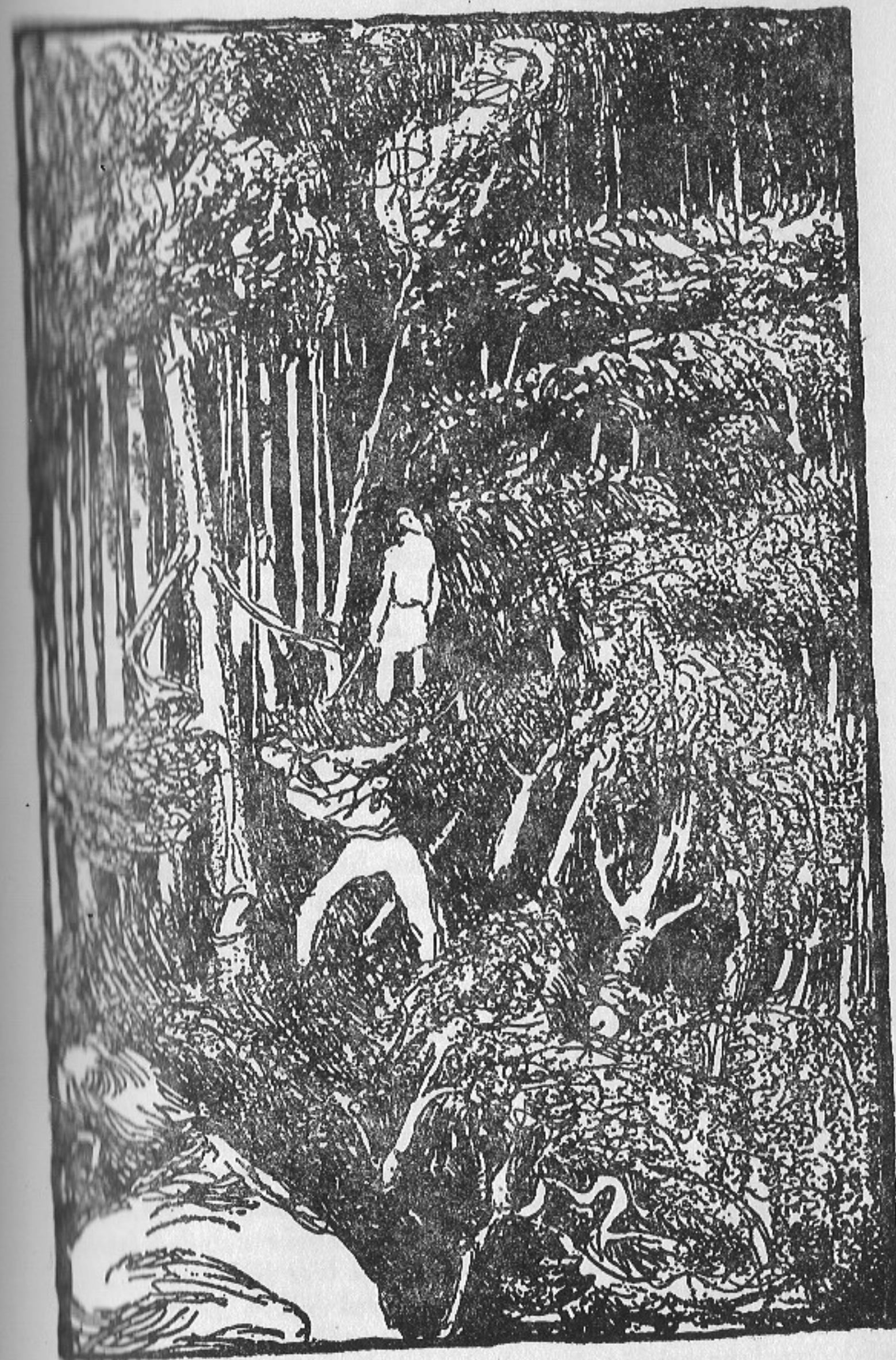
T u o m a s. Seda nõu sünnib kaaluda.

J u h a n i. Sünnib tõesti. On ju see nõu pärit mehe peakolust ega mitte naise-kerkatsi nupust.

A a p o. Kaalugem järele, ja homme olgu siis otsustatud, mis teha.

Kulus päev, tuli öö ja tõusis jälle teine päev, ning vennaksed otsustasid teha Aapo nõu järgi. Kaks neist, Juhani ja Aapo, läksid Viertola ägeda härraga lepituskeelt kõnelema. Ning varsti muutuski valjuks peetud härra pehmeks ja oli nõus oma kahjutasu ootama rammusast kütismaast. Miks ei oleks ta kaubaga päri olnud, kui tal olid Jukola toredais metsades nii mitmesugused ja rohked kasud saadaval. Aga täiesti rahul olles pöördusid vennaksed mõisast tagasi, et rõõmsat sõnumit koju viia.

Kulus jälle kaks-kolm päeva, ja vennaksed sammusid üheskoos metsa, välkuvad kirved õlal; aga viimasena astus Eero, pihus võsanuga, vana murdunud otsaga sirp. Sõõrumaaks määrati suur päevapoolne kaharate pedajatega mäekül, kus ülaltpoolt paistis kõrge palgimets. Ja nii alustati alet: kirved paukusid, mets kaikus ja raginal langes mänd männi õlale. Kuid ikka ruttas Eero kõigi ees, lõikudes oma sirbiga painduvaid sitkeid võsusid pooleks. Nii langes mets maha mitme tündriala kohal ja õhk oli täis roheliste männinõelte ning tooreste laastude värsket lõhna. Ja seal nüüd lamas päevapoolsel nõlval Impivaara kütismaa, hiiglalai; vaevalt oli varem selle sarnast nähtud. Ja töö oli tehtud viie mihklikuu päeva jooksul. Selle järel puhkasid vennaksed jälle magusalt oma majas,

arvates kolm ööd ja päeva. Kui aga keha oli tarvilikult puhunud, läksid nad jälle kütireisidele koltunud metsadesse. Nad sammusid mööda kõmisevaid künkaid, sammusid läbi süngete laante, lastes märkitabavate kuulidega Tapiola karja tulevase talve tagavaraks. Kuid hakkaski juba liigselt vähenema metsavili noll aegadel Impivaara ümbruses; ja oligi vennastel juba aeg hakata uusi elukutseid pidama.

Tuli talv, lumi kattis maa, raiesmikul keerles vinge tuul ja ehitas hangesid vastu majaseinu. Aga majas lava higistavas soojuses laisklesid vennaksed, puhates läinud suve rohketest askeldustest ja vaevadest. Usinalt võtsid nad leili, hautasid liikmeid pehmete vihtadega armsas soojuses. Kohinal kerkis tuumast kerisest leili, vajus ringeldes mööda tuba laiali, tungis lõpuks pragudest välja ja lahtus viimaks paukuv-külma õhku, raskemeelse, kahvatu taeva alla. Nõnda veetsid unised mehed oma kõrkjavoodil nii päevad kui ööd. Sealt vaatlesid nad nii mõnelgi talveööl kitsast aknasilmast kahvatute virmaliste vehklemist põhjataevas. Kaugele kumas siis seal mäeharjal, habemes kuuskede taga, õhetav kaar. Sähvatades ja hääletult süttis seal tuli ja kustus ning süttis, tuli ajas tuld taga, ulatudes Põhjala külmadelt väravatelt üles laotuse kummini, ning aeg-ajalt vabises üle kogu taeva ähmane valgus. Toda mängu vaatlesid vennaksed tare lavalt, imestades ja arutades ühte ning teist selle piduliku nähtuse algusest ja põhjusest. Kuid nad mõtlesid ja arutasid asjata.

Aeg-ajalt läksid nad ometi lühikese päeva valgusel välja tuulte möllu, läksid liuglema oma libedail suuskadel mööda härmatanud metsi. Ja nagu õnn juhtus, said nad vahel väleda tedre, vahel hallikarvase orava ja vahel mõne muu Metsola elanikest. — Leidsid nad laanest ilvese ümaraid jälgi, mis ilusa joonena üle hange jooksid, ja kohe tõusis koerte ind, mis tunnistas, et saak neist mitte kangel ringi ei lasknud. Pea kostis Killi ja Kiiski kiunuv haukumine ja ägedalt läks tagaajamine kaugemale, ägedalt ruttasid ka vennaksed järele. Kihutati nüüd läbi laane, laanest üles mööda kivist mäge, ja kaugele löödi lumi ning sammal kaljude külgedelt. Ees laskis ilves, kelle silmad heledalt välgatasid, heledalt nagu kaks peeglit päikesetules. Teda jälitasid koerte klähviv viha ja seitse meest suuskade vihinal. Nüüd kihutati tulise hooga piki Kamaja kõrget harja edela poole, kus päeva raagev täht kuuskede vahelt neile vastu kumas; ja kajasid paremal pool põhjamadalikud, kaja-

sid pahemal pool lõunamadalikud, kui Killi ning Kiiski oma tuldlöötsutavat kirge ilmutasid. Kuid äkki peatusid võistlevad hääled, sest kõverate küüntega ilves ronis kõige suurema hädakuu hetkel nobedalt üles kuuse latva. Meelsasti võttis kuusk ta oma hõlma, kuid ei võinud teda ometi surma eest kaitsta. Seal räuskasid koerad, klähvides lõkendavail silmil üles kõrgele, kust kostis vaikne urin, ja kuusk raputas oma pead, ähvardades tagaajajaid. Ent raginal, kärinal tormasid vennaksed suuskadega kohale, tulikuumalt hõõgusid nende põsed ning löötsutavad rinnad. Siis hüüdis Tuomas: «Taltsutage nüüd, vennad, koeri hädahohtlikku võitlusse pääsemast, kus nende kõhud peagi lõhki tõmmataks.» Nii ta lausus ja kohe löid teiste käed kõvasti koerte kasukaisse, kuna Tuomas oma tulelukupüssi üles sirutas ja laskis. Alla veeres kuusest verine ilves ja koerad kohe kiljatades rabelema, et oma ohvri kallale pääseda, kuid ei nad pääsenud ometi. Lumisel maal lamas nüüd ilves, rabeldes ja vintseldes, ning igalt poolt kiskus ta oma teravate küüntega. Kuid teine kuul lühendas ta surmavalu, läbistades ajud, ja ta jäi vaikseks. Siis raputas kuusk veel kord ähvardades oma kaharat tukka ja külvas ladvast sätendavat lund alla oma sureva poja kätte, kui selle südamest vere kuumas ojas põgenes värske elu ning hääbus auruna õhku. Ja nõnda lõppes vägev jaht seal Kamaja kuusisel künkal, kuhu loodest paistis Impivaara mägi ning selle all ähmaselt kännuline raiesmaa. Sinna pöörasid nüüd vennaksed saagiga jälle rõõmsalt oma sihi.

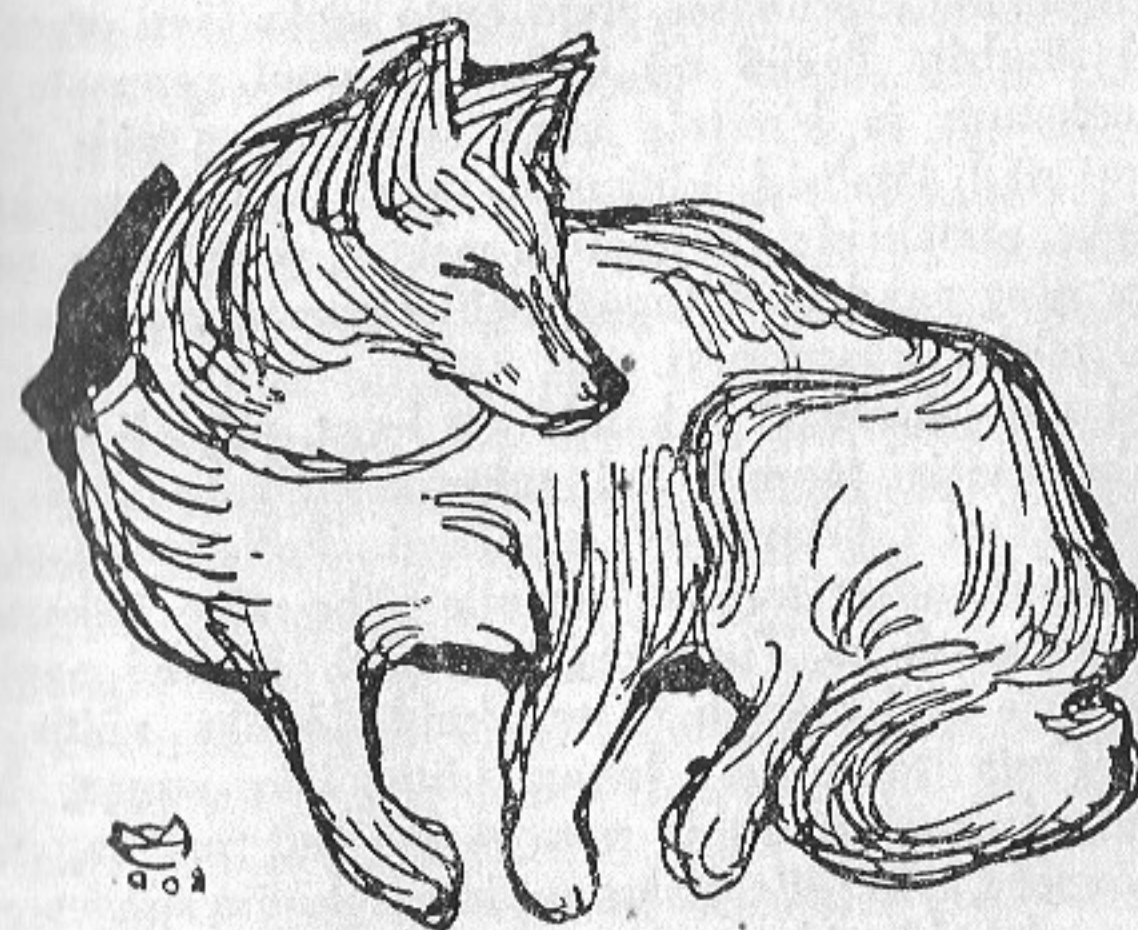
Nõnda suusatasid nad härmatanud metsades mööda künkaid üles ja alla, suusatasid mööda tasaseid maid; ja kaugele paistis meeste paljas pruun rind. Nii kulus nende aeg, enamasti siiski tare soojuses, kuna kiirteta, unine päike viibis kuumal lõunamaal. Kaugele oli ta rännanud, see elu tuline allikas; ühel päeval tõstis ta vaevalt laupagi metsade sinisest hõlmast. Kuid siis pööras ta kohe ka ümber ja alustas taas reisi Põhjalasse.

Suvi oli tulnud, sõorumets laasiti; ja kuumadel põuapäevadel kuivas ääretu risuvirn ning põletamisaeg lähenes. Kuid piirinaabritele sõna saatmata, kellelegi teatamata läksid vennaksed sõordu põletama. Tuli pisteti risuhunnikusse ja vägev leek tõusis mähinal taeva poole ning peagi pöörles ruske suits kuni pilveäärteni. Edasi rändas tuligi ja tuhaks põletas ta sõorumetsa päikese heledas paistes. Kuid ta ei leppinud ainult sõorurisu ja puudega, vaid tormas lõpuks mähinal ka männiku

ammassaali. Siis ruttasid vennaksed hirmunult vallatule väele kõige võimuga vastu: nad pühkisid ja peksid kanarbikulist maad ja nende kuuskedest luuad liikusid kord vihisedes õhus, kuid löid raskesti vastu maad, nii et liivane mägi kõmises. Kuid sellest ei seisatanud ometi mässav leek, ta kihutas ikka aina edasi. Kisendas viimaks Juhani müriseva häälega: «Püksid pihku igamees, need kastame allikasse ja nendega vihume ludd!» Tõmbasid nad siis püksid maha, kastsid need õõtsu-vasse, külma allikasse ja hakkasid vihtuma, virutama nõmme põlevat pinda. Kõrgele lendas tuline tuhk ja nõgi, maa kõmi- ses, nagu oleks mööda kihutanud salk ratsanikke täies traavis; ning siis vaibusid metsikud leegid. Mustad kui moorlased, hõlgi leemendades langesid mehed jõuetult maha, ähkides, lõõtsutades tulise mängu järel.

Puhtaks oli põlenud sõõrumets, mis külvati ja künti, äestati haruäkkega seitsme mehe jõul ning lõpuks löödi tugev aed talle ümber; ja enne talve tulekut lokkas sõõrumaal tore oras. Kuid seda jäeti kohaseid pragusid ja auke, kuhu asetati raskeid lõkse nii mõnegi jänese hukatuseks.

maail õõtsus vili — kuldsest läikiv, raske peaga, mille väärilist oli vaevalt nähtud. Siis lõikasid vennaksed sätendava päikese lõõmas sõõrupõldu; ja peagi oli rõukudes läikiv kõrs. Kuid aegamööda kadusid rõugud väljalt tarre. Seal kuivatati vili lava kuumuses, löödi all vastu seina ja puhastati. Ning lõpuks oli sõõrumaa täiesti lage, vili koristatud, millest suurem osa saadeti viibimata Viertolasse, kuid enda jaoks jäeti ometi kakskümmend tündrit. Nüüd oli ligikaudu pool vennaste võlast viljaga makstud; ja Viertola härra lubas kogu võla tasutuks lugeda, kui nad jätaksid kütismaa talle üheks aastaks veel kaerapõlluks, annaksid talle Jukola metsast palgid uue ruumika rehe jaoks ning saadaksid tagasi nelikümmend härjanahka. Ja vennaksed olid kaubaga päri.

Nii olid nad pääsenud pahandavast loost, mis oli nende aita ometi rohkem vilja toonud kui tulevaks talveks tarvis. Kuid see tõi neile veel tähtsamaidki tagajärgi. Tollest viljast, noist tüsedaist sõõruteradest torkas Juhanile pähe mõte hakata viina keetma, ja kohe oli ka Timo plaaniga päri. Teised panid sellele kavatsusele küll esialgu vastu, kuid lõpuks võitis ometi Juhani ja Timo tahtmine. Juhani kiitis laia suuga, kuidas viingi, kui seda mõistlikult ja parajal määdul maitsta, on rõõmuks ja õnneks, eriti neile, kaarnapojukestele siin sünges metsakurus. Ja nad hakkasid ametisse, ehitasid hundiaia nõkku väikese viinakoja ning tõid sinna Jukolast vana puskarikatla; sest

parhail enesel polnud vara, et viina keeta. Ja nüüd keerles impiivaara ojalt suits taeva poole ning rikkalikult andis keedus teledat viina.

Hakkasid nüüd vennaksed lusti pidama, maitstes märjusest hommikust õhtuni, ja nende aeg veeres nagu jõevoog. Ja peagi, juba paari-kolme päeva pärast, kostis nende kõrvus järelejätmata kumisev hää nagu kauge pasunamäng ning rõõmsalt keerles maailm nende silmade ees ringi. Särgiväel loosklesid nad toas, kust ühtesoodu kostis kole mürgel ja laulujoru, vahel jalle maadlusmüdin, vahel ka kakluse kära ning mürtse. Tihti peale lendas siis maja tugev uks äkki lahti ja mees kargas nii tuntu välja kui suutis ning tema järel teine niisama, kõigest must joosta lidudes. Joosti ümber maja, ning lühike neljalaideline särk lehvib ja rusked koivad välkusid. Nii kihutati, kuni karvutsi kokku mindi, või kuni teised vennad vahele ruitasid, et lepitust ja rahu sobitada. Siis astuti üheskoos jälle tarre, rüübiti sõprusnapsid ja lauldi rõõmus laulukehe, lustiliselt jortades.

Ainult Lauri ei võtnud sellest mürglist osa. Mäletades oma metsikut purjusolekut Hiiukivil, oli ta teinud kindla ja püha otsuse, et enam eluilmas joovastavat jooki suhu ei võta; ning ta pidaski oma otsusest kinni. Nüüd kõndis ta hääletult metsades ringi, vahtis kõveraid puid ja otsis materjali tarbeasjade jaoks. Usinalt askeldas ta ka kütismaal lõksudega ja tihti tuli ta sealt, jänese poeg pungili paunas. Juhtus kord, kui ta jälle oma püüniseid käis kaemas, et ta nägi lõksus üht rusket looma. Rahul olles lausus ta: «Jumal tänatud, et rebase sain!», kuid peagi kostis jälle ta suust kare, urisev hüüe: «Viertola punane kass ning saatan!» Nii ta hüüdis, virutas kassi vihaselt metsa, pani lõksu lahti ja hakkas jälle edasi liikuma oma püüniste ning tedreaedade poole. Nii veetis ta oma päevad metsa jahe-duses, sellal kui teised vintis peaga kuumas toas püherdasid.

Lähenes mihkkipäev ja vennastel tuli nõu seda püha üsna suurepäraselt pidutseda. Otsustati linna saata tubli koorem talukraamiga, mille eest saadava rahaga pidi ostetama pidu jaoks poekaupa: rummi, õlut, silmukala, heeringaid ning saia-poolist. Suur oli vankri ümber meeste sagin ja sekeldamine kargel mihklikuu hommikul. Seal tõsteti ja asetati paigale kotte, pingutati köit ja tõmmati tugevaid seasõlmi. Kõik sündis üpris väledalt, sündis tulise hooga; sest igäüks neist, kui Lauri hulgast maha arvame, oli mõjusa hommikunapsi kurku kallanud.

Peagi seisis koorem õues valmis ja Simeoni ning Eero läksid Hämeenlinna poole tee, vankril tündri võrra rukkeid ja kümme kannu viina, ning vana Valge aisade vahel. — Kuid tares käis edasi lustiliselt mürtsuv elu, kummutati kibust viina, ja päev läks päeva järel. Kulus juba nädal ja pisut teistki, kuid linnamehi ei paistnud, ei kuulnud, ning vennaksed hakkasid juba asjast nii ja teisiti arvama. Ja kui nad nõnda arutasid, koitis juba kümnes päev, kuid ikka samal teadmatul teel viibisid Simeoni ning Eero.

Päike tõusis, ja majas käis rõkkav rõõmupidu kõige kõrgemas kaares; ning vägevast sealt ärbeldi, sest igaüks hoopis oma jõuga. Kuid hääletult istus Lauri nurgas ja voolis pahkijat püssipära. Tugevad sõnad olid seal tarvitusel: «Poiss nagu palgiots!» «Kodarad taeva poole, kui mees lööb!» «Kas mäletate, vennad, kui magusalt Kolisti Antti selle rusikaga vastu lõpuseid sai? Ta sai nagu mees, ja maa kõmas ning taevast röögatas, kui poisikolask pikali prantsatas.» Nii seal võistust vesteti ja vahepeal kummutati kibust jälle sätendavat märjusest. — Kuid äkki tõusis äge vaidlus Timo ja Juhani vahel ning kõvasti vihastas seal viimaks vanem vend. Sest Timo ei tahtnud seekord sugugi järele anda, vaid väitis kangesti vastu vanasõnade, pühakirja värsside ja sandisti lonkavate võrdlustega. Sellest paisus Juhani sapp, ta silmad särvisid tuld, ja lõpuks äkki vaikides kargas ta nagu vihale õrritatud karu jonaka venna kallale. Kuid Timo põgenema; jooksis poiss palja särgiga välja õue, ja Juhani tema taga niisama riides. Jälgija peatus ometi juba mõni samm lävest; kuid Timo, arvates, et vihane vend on tema kannul, laskis üha suures tiirus mööda kannulist raiesmaad edasi. Ja nüüd, kui ta arvas, et vaenlase küüned just kuklasse löövad, avas ta suu ning röögatas kähiseva häälega, pead kangelt taha pöörates. Kuid ta silmad suurenesid, kui ta nägi Juhani temast kaugel maja trepi juures seisvat, kukalt sügades ja vaadates kaht armetut reisumeest, kes laane äärest maja poole venisid. Välja ruttasid teisedki, punetades nagu saunaleilist, ruttasid riidlejate vahel lepitust tegema. Kuid peagi pöördusid kõigi silmad Simeoni ja Eero poole, kes jõudsid lõpuks tagasi oma teekonnalt, armetus olukorras.

Valge, nüüd ainult luu ja nahk, astus ütle mata aeglaselt ta pea tolgendas seal eesmistele jalgade vahel ja maad pühkis ta kurvast ripnev huul. Kuid vilets oli ka meeste välimus. Määr-

itud algude ja rõivastega istusid nad rattail nagu kaks varest sõuna all. Simeonilt oli varastatud kübar, Eerolt sukad ja saapad; rahast oli neil järel ainult kuus kopikat, mis olid Eero laadimata ja vestitaskusse jäänud, ja seal leidis ka üks pudiks murenenud präänik. Kus ja kuidas olid nad kulutanud koorma saadud raha? See oli läinud Hämeenlinnas viina ja saia mahlale ja nõnda lähenesid nad nüüd tühjade kätega ning suures kahmeluses kodule. Sõnalausumata, üpris jahmunult vaatasid nad maja lävelt seda pilti ja Simeoni ning Eero lugesid kohutavat kohtuotsust nende pilgust. Ja siis pidas Simeoni kasulikult punuma pista, kuni veel aeg oli. Ta volksatas vankrilt maha, jättis nii venna kui hobuse sinnapaika ja kadus laande. Tema abinõu oli mõelnud ka Eerogi tarvitada; kuid ta lootis, et saab kõik süü enda pealt ära ajada ja varsti täiesti süütult veadade ees seista. Nii mõtles ta ja otsustas edasi sõita.

Kui ta lõpuks õue jõudis, tegi ta enesele õige mureliku näo, astus teretamata ning sõnalausumata maha ja hakkas Valge valjaist päästma. Kuid nüüd tuli äge küsitlus, kuidas oli tehtud ja kuhu koorma hind kulutatud. Eero jutustas neile kõik, tuletades meelde, et raha oli Simeoni hoiu all, et Simeoni küsis ja tema, noorem, pidi sõna kuulma, et Simeoni oli vanem ja seepärast enam näinud ning targem kui tema, noor, meelemõistmatu poisiklutt. Nii kaitses ta ennast, kuid teised talpasid väga hästi, et temagi süüta polnud, ja seda tõendas ta tema pohmeluses nägu. Seepärast leidsid nad vaja olevat teda karistada ning ajaviitmata. Tuomas haaras nüüd ta kaelusest kinni, pani ta kergelt nagu tite siruli maha, Juhani aga tõmbas haohunnikust laasitud kuuseoksa, millega lahmas mõne korra mööda Eero reisi, lõi kõva käega ja sandil kombel rüüsis poiss nende all. Kui see oli tehtud, virutas Juhani vihaselt vembla pihust, lausudes: «Andku jumal, et viimast korda sind karistasin, ja andku see saun sulle uue südame! See on minu lootus, kuid ma pelgan, et asjata loodan, sest hea laps suhtleb ennast ise, kuid paha ei parane peksteski.» Nii ütles ta, astus vihaselt tuppa, et üles õlevoodile ronida. Ent ahjust mööda minnes silmas ta kassi, kes uniselt kerisel istus, ja ta võttis suhu leivapala, näris selle peeneks ja pistis vanale Matile, kes nurru lüües ning pilusilmi seda maitstes, mis oli saanud. Siis ronis mees üles lavale, ikka vihaselt põrnitsedes, hõõrus kord kõhtu, vajus õlgedele ja kattis enese sooja karvatehiga.

Kuid Simeoni oli laane pimedikust kohkunult Eero karistamist vaadanud ja ta kisa kuulnud, ning ta teadis hästi, et ta ise oleks vihastelt vendadelt veel kõvema karistuse saanud. See pärast tänas ta õnne, et oli nüüd kuuskede varjus, sammus ilka kaugemale raiesmaa piirist ja kadus metsade kaitsvasse hõlma. Kuid süinge ja tühi nagu sügismetsad ta ümber oli ka ta süda. Kaua sammus ta mööda sammaldunud laant; sammus siis mööda kivist, mustikavarrelist maad, ja kurblikult ohkas kolunud kaasik kõleda tuule käes. Kuhu pidi ta rändama metsa peadpööritavais saalides? Kuhu pidi põgenema mees, kui rõõmutu ja pime oli elu ning pime surmaöö?

Ent õues maja ukse lähedal askeldasid vennaksed, söötes ja hõõrudes ning sugedes väsinud Valget. Vihaselt isegi oma armetus seisukorras istus Eero tare künnisel hambaid risti surudes ja laval lamas Juhani vaiba all. Aga kui Valge oli roogitud ja karjamaale lastud ning vanker vastu maja seina tõmmatud, astusid vennaksed sisse, mäletades meelekibedusega asjata oodatud pühadekaupa. Viimaks astus ka Eero tupp, sõnatult ja vihase pörnitsedes. Siis ütles Juhani järgmiselt, pead nahkvaiba alt tõstes ja üle lava ääre vaadates: «Või sa sõnn veel pörnitsed? Või ei saanud sa, jää, oma teenimise järgi sauna? Pagana päralt! kui me sulle õieti teenimise järgi oleksime andnud, siis ei kõmbiks sa oma kodarail tupp. Usu mind ja täna õnne, et sa nii kerge kaubaga pääsesid. Kuid teistsugust laulu oodaku Simeoni. Ah! ta salvigu oma selg karurasvaga, enne kui usaldab avada meie ust. Talle kulub ära nahatäis, kulub tõesti! Müüa viin, ja kui kõrtsmik on seganud selle päris viimaseks lõrtsiks, osta see tagasi mitu korda kallima hinnaga, ja vahetada siis rukkikotid viimase ivani sigurivee ning kalli, kalli siirupilaga vastu, ühe sõnaga: kõik, mis aga vankrilt võis võtta, kulutada viina, siirupijoogi, saia ning präänikute peale! Ah! kes oleks seda Simeonist uskunud? Kas seal oligi ta jumalakartlikkus? Kas see on nii paljude liigutavate palvetamiste vili? Kuid ei pea ju selle üle iseäranis imestama. On ju usumeestel, kurb küll, harilikult kange himu viina järele, eriti napsivõtmiseks kapiukse taga. Seda olen kõigest oma rumalusest hoolimata tähele pannud. Tuletage näiteks meelde Härkämäe peremeest, keda peetakse ja loetakse vagaks meheks; kuid sama mehike käib päevad otsa täies pommis, punetab nagu kolidesuu hommikust õhtuni. Vaata, kuis ta nüüd kambrist oma jutluse- ja lauluraamatu tagant õue läheb.

Kõigepealt tüüritakse kapi poole, ja seal sünnib üks väike kinnitlõkk, üks pisuke klaasikergitamise temp. Siis astutakse välja, sihitakse talli poole, ja sulane, vaene poiss, teab, et nüüd ta kuuleb jutlust, mis mõikab ja mõjub. Kuid kord lõpeb ka paha papi jutlus, ragiseb viimaks ometi uks ja, külg ees, marsib nüüd vanamees lauda poole. Ning seal on jälle õnnetu mees tuliste pihtide vahel, kui peremees punasena nagu kukk üda õieti noomib, noomib, haugutab ja kaagutab. Oh sind laadiraiska! Noh, ka nälja-aasta lõpeb kord, astutakse laudast tupp. Kuid seal alles see pragamine algab, tigeaist tigeaist jutlus perenaisele ja tütrele, mis kestab tunni või paar. Uriseb vahel perenainegi vastu, uriseb ja lariseb, kuid vait on tütrekene ning pisarad tilguvad vaesekeste silmist. Oh sind vanamehe-kändu! Kuid viimaks ometi näib jutlustaja kurk kuivaks ja karedaks minevat, ning siis minnakse seda jälle kambrisse kapi juurde kastma; ja siis uuesti lauluraamat pihku ning laulma, nii et uksepiidad värisevad. Nii kulub mehel päev, kulub nädal, kuni ta pühapäeva hommikul ühes tütreaga kiriku poole köötsutab, köötsutab oma kirikukaarikul, padakübar peas ning kuuekaelus kõrgel püsti. Seal istub ta nüüd issanda templis, suu nutsakus ja kulmud poole otsaesise peale tõstetud; seal ta istub, kõhatab kurku puhtaks otsekui usumees kunagi, istub pühalikult, vagalt ja tõsiselt nagu äsja seotud sõnn. Nii ta seal kükitab nagu piiripost metsas; kuid vaata, kui ta kirikust tagasi tuleb ja viimaks koduõue jõuab, siis rutatakse tuisuhooga, tuld tuiskava kiiruga otsekohe kambrisse kapi juurde; ning nüüd alles peab vanamees pühi, nii et pudel tühi. Nii usinalt maitseb märjukest see, keda kutsutakse maailma sambaks, nii kõva auru all, nii kõva auru all liigub see ärganud hing. Ja nii, arvan ma, läheks ka Simeoniga, kui õnn ta'le kord Härkämäe püksid jalga ajaks. — Tõsi küll, parem vaim on aastato jooksul tõsiselt ja järelejätmata Simeonile mõju avaldanud, järelejätmata, seda ei või salata, olgugi et ta oma hingetiibu tihti liialt laiutab. Jaa, jaa, kuid mõnes asjas on ta jälle täiesti maailmalaps, niisama suur patukott nagu mina või mõni teinegi, ja teeb tempe, kus ei aita muu kui tubli keretäis. Ning nüüd ta alles tegi otse kuradi tembu. Kuulates saatana soovitamist, jõi ta kalli koorma kõrist alla ega toonud meile kübetki pühade maiustust. Hmh! peab otse hambaid kiristama. Nonoh, nonoh, ta saab veel kitli peale, saab, nii et tare kõmab.» Nii kõneles Juhani, vahtides üle lava ääre alla;

siis vajus ta tagasi oma asemele ja jäi magama. Puhkusele läksid ka teised ja magasid rasket und kuni järgmise hommiku.

Kuid Simeonist ei olnud kõppugi kuulda, ei mitme üü ja päeva pärast. See pani vennaksed jälle järele mõtlema, järele mõtlema ja muretsemagi, eriti kui viimaks Eerolt tema tõelist seisukorda kuulsid. Sest kui Eero vihatuju oli kahe-kolme päeva pärast pisut lahtunud, avaldas ta urisedes, kuidas oli Simeoniga lugu linnast tagasi tulles. Ta oli mitu korda kõelnud mingeist tollipikkustest vennikestest, kes, nagu ta ütles, tuhandete kaupa ta ümber parvlesid. Nii jutustas Eero urisedes ja tasa, kuid see jutustus muutis vennaste meele Simeoni suhtes. Süinge südamega läks Juhani oma kadunud venda otsima, hulkus laialt mööda metsi, teda nimepidi hüüdes. Ühe mäe all kohtas ta Taela-Mattit, kes, kirves pihus, otsis puukäsni ja pahkramügaraid, millega oligi juba oma särgi ning kuue põue täitnud. Matti jutustas, et ta oli läinud ööl kaugelt metsadest haledat häält ja uiutust kuulnud; ning see hääl oli tema meelest Simeoni häält meenutanud. See teade torkas valusalt Juhani südant ja ta ruttas koju, valades kibedaid pisaraid venna kurva saatuse pärast. Nüüd otsustati korraldada üldine otsimine mööda metsi. Iga vend pidi üksi ja eri sihi välja minema, ja see, kes pagulase leiab, pidi ta koju tooma, üles Impivaara mäele minema ning karjapasunat puhudes asjast teistele teatama. Eero tõi nüüd põõsa varjust oma pasuna, vägeva kasepasuna, mis oli kaks küünart pikk ja kostis kaugemale, ning pani selle ööseks hundiaia sulisevasse kraavi likku. Sest pasun, mis juba kevadel kõige paremal meiuajal tehtud, oli nüüd kangesti mõranenud ning kuiv.

Vara järgmisel hommikul läksid vennaksed teele. Impivaara oli see punkt, kust kuus meest nagu rattakodarad igale poole välja läksid. Algas nüüd kisa, kus hüüd neelas hüüu ja kaja ajas kaja taga ääretute metsade hõlmas. Kuid ikka kaugemale kadus kisa ja vägevast laienes ratas. Ja selle ratta oleksid saanud, kui oleksid seisnud Impivaara harjal ning kaugel enda ümber hõikeid kuuldes joone ühest häälest teiseni tõmmanud. Nii sammusid nad igale poole, rändasid igaüks oma sihi järgi ja ilm oli selge ning vaikne, pehmelt paistis mihklikuu päike. — Täiest jõust kisendades astus Juhani raginal mööda künkaid üles ja alla. Kuid ei kostnud ta kõrva otsitava häält, ja keskpäev lähenes. Ometi viimaks, kui ta kurk ei väsinud, vaid

järelejätmata huugas nagu vaskpasun, kuulis ta imelikku, nõrka ning kähedat vastust. Ja näis, nagu oleks hää tulnud kahe sammaldunud kalju lõhest, mõninga kõrge kuuse varjust. Sinna ruttas Juhani ja leidis kadunud mehe, leidis haletsemisväärt seisukorras. Kohutava kummitusena, käed ristas, silmad pungis nagu öökullil ja juuksed kohevil õhus püsti, istus ta paksu kuuse all. Seal ta istus, õõtsutades keha, ja ta suust kuuldus tasane ning kärisev kirikulaulu viisi ümin. Juhani hakkas talt pärima, kuidas on temaga lugu; kuid saades ainult segaseid, kummalisi vastuseid, ruttas ta oma kalli leiuga viibimata koju. Ja kui ta oli venna viimaks tuppa saanud ja ukse taga riivi pannud, tõusis ta kohe üles kõrgele mäele, pihus vägev pasun. Valtsena, kauguses sinetavana laius tema ümber metsane, avar maailm, ja loojuv päike valas läänerrannalt kuldse punaga auld vanu, takukarvaseid kuuski mäeharjal. Ja tõstis Juhani vägeva pasuna huulile, kuid lugu ei tahtnud minna; toru haigutavast neelust kostis ainult mõni kähe vilistus. Ta puhus veel kord, kuid ometi ei tulnud heledat häält. Siis paisutas ta uuesti rinda, täitis selle põhjani õhuga ja puhus kolmat korda ja ta põsed läksid kohutavalt punni, kuid nüüd ammus ning möirgas ka kõivupasun piduliku häälega. Kaugele kõigi taevandade poole tiirles kaja ja sedamaid kuuldus rõõmsaid vastuseid idast, läänest, põhjast ja lõunast, kuuldus nõrgenedes ning vaibudes sinimetsade igikaugest hämarusest. — Kulus jälle silmapilk, kulus teine ja kolmaski, ning hakkasid nüüd vennaksed üksteise järel koduõue ja õuest tuppa ilmuma. Viimaks seisis nad kõik toas Simeoni ümber, haletsevate silmadega teda vaadeldes, kes ta istus lavitsal nagu öökull küüni katusel ja jõllitas neile tõsiselt vastu.

Juhani. Simeoni, meie vend!

Tuomas. Kuidas on sinuga lugu?

Timo. Kas sa mind tunnud? — Ei sõnagi vastust. — Kas sa tunnud mind?

Simeoni. Tunnen küll.

Timo. Kes ma olen?

Simeoni. Häh, Jukola Timo. Jah, miks ma ei peaks sind tundma?

Timo. Õige! Mina olen Timo, su oma vend. — Poisid, häda pole veel kõige suurem.

Simeoni. Suur ja hirmus on päev, mis läheneb, ja selle päeva nimi on hävitus ning hukatus.

Aapo. Miks emustad sa nõnda?

Simeoni. Tema ütles.

Juhani. Kes see?

Simeoni. Tema, tema, mu seltsiline teel.

Eero. Jah et mina või?

Simeoni. Mitte sina, vaid see koletis, kes on mind saatnud. Oi vennad! võin teile jutustada asju, mis tõstavad teie karvad püsti nagu vihase kuldi harjased. Kuid andke mulle esiteks väike naps südame kinnituseks; ja olgu see viimane lonks, mis ma kurgust alla neelan.

Juhani. Võta napsi, jumala loomake; vaata, siin on, mu armas vend.

Simeoni. Aituma! — Nüüd tahan katsuda teile jutustada, mis olen näinud ja kuulnud, jutustada hoiatuseks meile kõigile. Kuulge: mina olen näinud teda ennast.

Juhani. Keda imet oled sa siis näinud?

Simeoni. Peameistrit ennast, Lutsifeerust!

Aapo. Nägid teda ainult unes või meeltesegaduses, mille tõi liiga rohke viina tarvitamine.

Simeoni. Teda olen tõesti näinud.

Timo. Mis nagu ta oli?

Simeoni. Nagu inetus ise, kuid vaata, taga kõlkus tal rebasesaba.

Timo. Kas ta ka suur oli?

Simeoni. Nii umbes minu pikkune, kuid ta võis ennast muuta, kelleks ise tahtis. Esiti, kui ta ilmus, tuli ta tuulipeana kohinal võsastikku, kus ma istusin. Kes seal on? küsisin mina karjatades. «Sõber,» vastas tema, võttis mu käest kinni ja käskis mind enese järel tulla. Ma järgnesin talle, kuna ei usaldanud vastu panna, vaid pidasin paremaks tema soovi järgi teha. Ja nüüd rändasime kaua üheskoos mööda ohakalist, kivist teed; ning ta muutus kord üheks, kord teiseks. Vahel hüples ta mu ees kui väike näuguv kassipoeg, vaadates taha ja vastu mu vahtimist üpris lollilt. Vahel kerkis ta jälle kohutavalt pikaks meheks, küünitades pea otse pilvede piirile. Seal hüüdis ta minule: «Kas sa näed mu pead?» Mina, et ikka ta meelt mööda kõnelda, imetlesin väga ta pikkust ja ütlesin, et mu silmad vaevalt ta säärigi seletavad. Siis kiskus ta oma suu laiale, rõõmutsevale naerule ja silmitses mind teraselt. Selle järel tegi ta veel mitu muudki tempu ja talutas mu lõpuks üles kõrgele mäele; seal kummardas ta mu ette ja ütles: «Astu

minu selga.» Mul oli hirm, kuid ma ei usaldanud sõrgu vastu astuda, vaid ronisin ilusti ta turjale. Küsisin temalt ometi: kuhu sa nüüd läheme? ja tema vastas: «Ülespoole läheme.» Siis hakkas ta kangesti ähkima, higistama ja oma keha keerutama, nagu mõne päeva eest pändik koera seljas Hämeenlinna turul. Kuid lõpuks puhkes kaks kirjut tiiba ta seljast välja ja ta levitas neid mõne korra ning nüüd hakkasime kiiresti üles kõrgesse lendama, kuu poole, mis hõõgus meie kohal nagu vaskloobri põhi. Sinnapoole vihistati, ja peadpööritavasse sügavusse jäi meie alla mannetu maa. Jõudsime siis viimaks kuu peale, mis on, nagu jutustas pime onu, suur ümmargune ja sirav kaljusaar õhus, ning seal alles nägin imesid ja lummutusi, imesid ja lummutusi! Oh, ei suuda seda jutustada minu patune keel!

Tomas. Tee seda oma jõudu mööda.

Juhani. Jõudu mööda, mu vend, kui ei saagi mitte nii, nagu nõuab aine tõsidus.

Simeoni. Tahan katsuda. — Jah, jõudsime kuu peale, ja saatan viis mu selle äärmisele servale, kõrgele künkale, kus seisid veelgi kõrgem torn, mis ehitatud nahast, saapanahast. Astusime üles torni, tema ees ja mina tema taga, ning kaua astusime mööda ringlevaid treppe. Lõpuks seisime saapanahkse torni viimases tipus, kust nägin palju maid ja meresid, nägin suuri linnu ning imelikke ehitusi kaugel enese all. Usaldasin saatanale külge müksata ja küsida temalt: mis on see, mis paistab seal sügaval meie all? Vihaselt ja karmilt minu poole vaadates vastas tema: «Pärgli päralt, poiss! mis on mul pistmist sinuga? Kuid seal on ju maailm, kust me tulime. Vaata ja uuri.» Nii tema ütles, ja mina hakkasin nüüd õhates teraselt vaatama ning uurima; ja ma nägin kogu maailma piire, nägin Inglise riiki, Türgimaad, Pariisi linna ning Ameerika riiki. Siis nägin mina Suurtürgit tõusvat ja koledalt kõike ära hävitavat; ja tema järel astus see suur sarviline Mammon, ajades inimkonda ühest maa äärest teiseni nagu hunt lambakarja. Nii ajas ja kihutas ta ning kägistas lõpuks kogu maailma ja Ameerika riigi. Seda kõike nägin ma ja küsisin jälle saatanalt, talle külge müksates: kas nüüd on hävitatud maailm, kust mina olen pärit? Vihaselt vastas tema: «Pärgli päralt, poiss! mis on minul pistmist sinuga? Kuid see on ju ennustus peatselt sündiva asja kohta. Vaata ja uuri.» Ja sügavalt õhates mina vaatasin ning uurisin. Kuid usaldasin veelgi kord küsida: kunas

peab see sündima? Kurjalt larisedes vastas tema jälle: «See sünnib just sel silmapilgul, kui need kaks nahkpasunat ilmuvad läbi seina, otse siia meie ette.» Ja siis vilistas ta korra ning pikalt. Kuid ah, kui ma suudaksin jutustada!

Juhani. Tee seda, kui vähegi jaksad. Oh, mis imeid ja lummutusi sa oled näinud! See ennustab midagi, ja kõigiti on tulemas meie hukatus, jumala karistus, kui mitte just maailma lõpp. Kas on see mõni komme: käia kuradiga kuu peal?

Simeoni. Ja nahktornis!

Juhani. Nahktornis. Kas see on kellegi komme?

Timo. Saapanahkses tornis!

Juhani. Jah, saapanahkses tornis. Ah! Kuid jutusta meile kõik; sest kuigi ma tunnen värinaid seljas, võib see saunutus headki teha mu patusele südamele, mis on nii paadunud, nii kale, et selle peale vaevalt võib muu mõjuda kui põrgu puulõhkumiskirves või taeva tulivasar. Lase müristada ja sadada, vend, lase kas või korpioone sadada; seda oleme väärt. Jah, mis juhtus siis?

Simeoni. Siis kuulge, kuulge! Kimedalt vilistas saatana ja tuli siis, nagu ta oli öelnud, kaks nahkpasunat, kaks kohutavat toru pressides läbi seina. Hakkasid need seal hirmsasti kisedama ja möirgama nagu metsikud lõukoerad, hakkasid kihutama lõugadest suitsu, pigihaisu ning väävligaasi. Ja peagi meie kangesti kõhima, nii saatana kui minagi, kõhima, rögi-sema ning kõrvu kinni hoidma, kui need kohutavad pasunad plärisesid. Ja hääl kasvas ühtesoodu ja torn vabises; vägev saapanahkne torn vabises ja langes viimaks mürina ning ragnaga kokku ja meie järgnesime ühes tema langemisega, peidetud nahaviilakate virna alla. Kuhu saatana jäi, seda ma ei tea, kuid mina lendasin ülepeakaela ühtesoodu allapoole, alla kaljult, alla kuu äärmiselt servalt, ja hakkasin nüüd paari küünralaiusel nahatükil alla maa poole langema. Kuid nahk, mis oli pärit kuult, tõmbas kuu poole, mina jälle, kes olin pärit maalt, tõmbasin maa poole; nii öeldi, ja et mu keha raskus võitis nahatüki tõusujõu, siis liikusin allapoole, kuigi aeglaselt, otse kui vana varese seljas purjetades. Kõik oli minu õnneks; sest ilma selle nahkpaadita, mu õhulaevata, oleksin langenud kui rabakott pudruks maha, sest et ma enam saatana tiibade najal ei seisnud. Kuid tasa, tasa purjetasin nüüd jälle oma armsa emakese-maa poole ja laskusin lõpuks ühe kuuse alla selle paiga

lähedal, kust olin saatanaga teele läinud. Veel pidasin naha-
villakat pihus, kuhu, nagu ma nüüd nägin, oli kirjutatud
punnaste tähtedega järgmisel viisil: «Jukola vennastele see-
sinane, ning tervisi täie kamaluga! Aga kui ülal pilveserval
on näha nagu tuline märk, või nagu hõõguv kotkahänd, siis
vaata: lõpp on ligi tulnud otse selsamal päeval, mil see sünnib.
Antud saapanahkses tornis peaaegu viimselpäeval ja arvatavasti
tõesti otse viimsel aastal.» Nõnda seisis lugeda nahktahvil,
mille nüüd käest lasksin, ja jälle hakkas ta üles kuu poole liug-
lema. — See on sünge ja tõeline lugu minu teekonnast.

Juhani. Imelik, iseäralik ja kohutav ühel hoobil.

Timo. Kuid sa oled neil eksirännakuil ometi lugema
õppinud.

Simeoni. Ära arva. Olen niisama rumal kui ennegi.

Timo. Ehk oskad ometi seda keerulist kunsti. Katsu, siin
on mu aabits.

Simeoni. Ei, mis veel! On, nagu vaataksin vene või juudi
keelt. Siis teadsin vaimu valgustusel paljugi, mis nüüd on mu
ees pime, ja olen jällegi seesama armetu inimene, sama patune,
suur patune. Ja mu pea käib ringi, sest see päev on kätte jõud-
nud! Mu pea käib ringi, sest mu silmad on näinud Lutsifeerust
ennast. Ai, ai, kui karvane ta oli!

Juhani. Oi meid õnnetuid pojakesi, oi!

Simeoni. Tuhat korda oi! Mu pea käib ringi, käib ringi!
Ma olen näinud Lutsifeerust. Ta käib ringi!

Juhani. Palu jumalat, mu vend, palu jumalat!

Simeoni. Palvetame kõik üheskoos! — Ma olen näinud
Lutsifeeruse karvast vägevust! — Palvetame kõik!

Timo. Noh, kui nii tarvis on. Miks me ei või palvetada?

Juhani. See on hale lugu, oh, oi!

Timo. Ära nuta, Juhani.

Juhani. Ma nutaksin verd, kui võiksin; sest me oleme ju
elanud nagu koerakoonlased, joonud viina nagu muhameedid
ja türklased. Kuid nüüd tulgu sellele laulule lõpp, teist laadi
elu peab algama, muidu langeb taeva hirmus viha meie peale
nagu raske Tundramägi ning pressib meid põrguni alla. Jaa,
jaa, poisse on hoiatatud ennustuste ja imedega, ning me peame
ootama kõige hullemat, kui me õigel ajal märkidest õppust
ei võta.

Lauri. Kõige pahemat peame küll ootama, sest ka minul
on midagi jutustada. Kuulge! Kui teie murul ketast heitsite,

mina aga metsas hulkusin ja majapidamiseks tarbepuid otsisin, nägin ma imelikku und, kui lamasin seal nõmmel. Vaatasin otsekui kõrge männi ladvast, kuidas teie siin raiesmaal tooreste härjanahkade peal ketast lõite. Ja arvake, kellega. Vennikesed, virutasite meie oma vihase praostiga. Aga kuidas lõppes lugu? Viimaks pani praost tähele, et ketas polnudki harilik ketas, vaid punaste kaantega aabits. Selle üle vihastas ta hirmsasti ja kisendas valju häälega, oma mõõka keerutades: «Eijaa, eijaa!» ning kohe lähenes kohutav maru, mis teid nagu kõlkaid üles õhku tuulte valda virutas. Säärast und mina nägin ja see uni peab midagi tähendama.

Juhani. Tõesti ta tähendab, ta ennustab meile mõnd põrgupolkat; selles ei tarvitse kahelda. Kahelt poolt on meid hoiatatud ja kui me nüüd õppust ei võta, siis sajab veel tuld, pigi ja pisuke si kive meie peale, nagu sündis ennemuiste Soodoma ning Komorra linnaga.

Aapo. Ei tarvitse siiski üleliia karta.

Tuomas. Ma ei või küll kindlasti öelda, kuidas on lugu, kuid kõik, mis Simeoni on näinud, on pärit vahest ainult põhmeluses ajast.

Juhani. Mis sa kõneled, mees? Kas tahad taeva tähtsat imetegu tühjaks teha?

Timo. Ära kõnele jumala tööde ja imetegude vastu.

Simeoni. Oi! kuu peal olen ma käinud ja näinud Lutsifeerust, ning sellest on mu hing nüüd üpris täis hirmu. Oi mind ja oh meid kõiki!

Tuomas. Lugu on hale! Kuid võta veel üks naps ja mine siis magama.

Simeoni. Jah, kuidas oleks sellega?

Timo. Viina ei ole enam.

Tuomas. See on teine lugu.

Simeoni. Tänu issandale, et ta kord lõppes, see viinamürk. Ja ärgu nüüd enam pisaratki tulgu mu huultele seda jooki, seda ma luban ning vannun.

Juhani. Neetud olgu see põrgususla!

Timo. Tegime pisut pahasti, kui hakkasime seda joogi-poolist keetma.

Aapo. Kelle soovil see sündis? Vastake mulle, Juhani ja Timo.

Juhani. On ju see viin sullegi maitsnud, on tööpoolest. Ja teiseks, mis tehtud, on tehtud, ei too seda tagasi enam virin

ega urin. Jaa, jaa, mis on läinud, see on soe suus; kuid siit-peale valitsegu teine viis. — Nüüd oja randa! ja kirvesilmaga lambin ma tuhandeks kägaraks tolle nurjatu vaskeluka, tolle neetud viinakatla, ning viinakoja rebin laiali nagu harakapesa. Simeoni. Tee nii, mu vend, ja taeval on sellest teost heameel.

Juhani. Mina teen nii.

Aapo. Milleks hävitada riistu ja asju, mis võime ausal viisil maha müüa?

Juhani. Kuid vaata seda punkti: mis teeks katlaga mees, kellele ta müüksin, millist tervisevett? Sedasama sorti, sama sorti, sedasama põrgususlat, mis on meid endid juba otse hukatuse äärele lükanud, ja samasse viletsusse saadaksin nii mõnegi muu selle katla kaudu. Kuid sellest patust tahan olla vaba, kui kord issanda kohtujärje ette lähen. — Jah, nüüd katel kägarasse ja koda uperkuuti!

Aapo. Müüme ta kroonule, kes lööb temast raha.

Juhani. Küllap tast tenga saab, kuigi ta kägarasse tamin. Siin on mu kirves; võta ka sina oma kirves, Timo, ja tule ühes minuga hundiaeda. Aga homme, kuna on pühapäev, läheme kirikusse. Läheme kirikusse, et põlvili oma õnnetu, ainsa ja surematu hinge eest palvetada, mis on enam kui tarvilik. Kirikusse igamees, muidu saatan meid saunutab. — Hundiaeda, Timo!

Alla oja juurde astusid nüüd Juhani ja Timo, tampisid viinakatla varsti täitsa vormituks tombuks ning hävitasid koja. Kuid jõe puhkasid nad kõige sügavamas unes, ärkasid varakult järgmisel hommikul ja hakkasid kirikureisu vastu valmistuma. Läksid nad siis teele: Aapol kaenlas isa vana lauluraamat ja Simeonil «Hüüdjä hää!», aga punaste kaantega aabitsad pihus, astusid Juhani ning Timo. Ja minnes rääkisid nad järgmisel viisil.

Simeoni. Vaata, mida lähemale astun issanda templile, seda enam ja enam vaikib mu meelemaru ning süda saab karastust. Ah! tark mees kõnnib jumalakartlikkude rada, kuid patu-poris püherdab rumalus ning sõgedus. Oh! kui ma pilgu enese taha heidan, siis näib too õnnetu linnareis olevat kohutav põrgu, mille ümber keerlevad viina sinised leegid.

Timo. Seepärast ära tee enam ialgi nõnda, mu vend. Ma palun sind. Kas see on kellegi kord ja komme? Pinnida ööd ja päevad, ööd ja päevad näkku kallist trahteriviina, ning

juua veel siirupivett nagu suured saksad. Nonoh, see ärgu olgu noomitus, vaid ainult vennalik hoiatus.

Simeoni. Mina tegin halvasti ja halvasti tegime meie kõik, et hakkasime viina keetma ning jooma. Kuid nüüd töötame ühiselt, et selle joogi igavesti kõrvale jätame, mis muudab inimlapse elajaks.

Juhani. Otse seaks, koguni madalamaks rõhkivast harjaloost teeb ta lõpuks ikka mehe. Seepärast ulatame nüüd kindlasti viinale jumalagajätmise käe ja palume, et ta issanda nimel läheks meist kus see ja teine. Jah, jutusta meile nüüd, Aapo, lugu seast porilombis, mida kuulsime kord pimedal ööl käest; jutusta meile seda siin kõndides.

Aapo. Teen seda meeleldi. Oi! andku see meile ikka suuremat vastumeelsust tolle hukkamõistetud märulivee vastu. Jutustas Aapo neile järgmise loo:

Oli pühapäeva hommik, mudaloigus suvepäikese paistel põõnas siga, vaadates rahvast, kes läks temast mööda kirikusse. Kadetseva, kipitava südamega vaatles ta inimese õilsat, kaunist kuju, mõeldes oma harjastega kaetud näole. Mõne möödamineja palgel säras isegi nii suur helendus, et sea pilk sellest ehmudes tagasi pörkas; ja ta oli üpris vihane jumalale, kes polnud tedagi inimeseks loonud. Kui ta lõpuks küllalt oli nuri-senud ja urisenud, sirutas ta jalad välja, sulges oma väikesed vidusilmad ning uinus magama. Kui ta aga mõne aja pärast ärkas, lamas ta kõrval seltsiline, üks joodik, kes oli pommis päi alla mudaloiku lennanud ja oli nüüd lämbumas porri. Siga märkas ta hädahoitu, halastas mehe peale, lõi kihvad tema kraesse ja kiskus ta kuivale maale. Ent kui see halastustöö oli tehtud, vaatles ta silmapilgu meest, ajas hambad irvi ning lausus: «Sina vilets mees, su nägu on nii vastik, et ma kauem ei tihka sind vaadata.» Nii ütles siga, läks tast rõhkides eemale ja hakkas maad tongima.

Juhani. Oivaline lugu. — Kuid sealpool taevarannal on Jukola talu, ja hea, et meie tee tast kaugelt mööda läheb; sest endise kodu nägemine murraks meie südame. Samuti hea, et Toukola küla ja sealsed vihamehed kaugelt jäävad. Sest ma kardan, et kui neid kohtaksime ja nad meile väikestki näo-krimpsutust näitaksid, kargaksin ma kohe nagu kass nende kõri kallale. Ma pole veel unustanud leili, mis neilt sain, ega hirmsat kättemaksu-töötust.

Tomas. Pole minulgi meelest läinud kaks asja.

Simeoni. Me peaksime andeks andma ja unustama.

Juhani. Olgu nii: kui nad järele annavad ja tulevad minult andeks paluma, tunnistades, et on halvasti teinud, siis unustan heameelega kõik, pigistan veel nende käppagi, silmad pisarais. Kuid niikaua kui nad sellega päri pole, vaid ette vastuoksa ühtesoodu minu peale hammast ihuvad, niikaua kiristan ka mina hambaid, kiristan, nii et sädemed lendavad.

Nõnda omavahel vestes lähenesid nad Tammiku talule. Seal seisis õues palju rahvast, mehi ja naisi, ning kaugelt kostis ühe hää, mis luges: «Esimene, teine ja kolmas kord», ning küsis: «Kas keegi juurde ei pane?» See oli oksjon, mida aumismees ise pidas, istudes trepi kõrval väikese laua ääres ja kirjutades raamatusse ostjate nimesid ning asjade hindu; ja praegu oli minemas just talu möögiv kari. Üpris imestades seisis vennaksed, arutades, miks sihukest asja pühapäeval ostakse. Kuid nad olid Impivaara metsakolkas päevade lugemiseks segi läinud, humala-aurus, mis mehe aja hooga edasi viib. Esmaspäev ja selge argipäev oli see päev, mida vennaksed olid pühapäevaks pidanud ning hakanud kiriku poole astuma, raamatud pihus.

Nad vaatasid eneste ümber, et näha Küöstit, oma truud sõpra. Kuid teda polnud siin, ta hulkus kaugel põllul, kõndis tõsiselt maha vahtides ja omaette mõtiskledes. Lõpuks küsis Juhani ühelt mehelt, kes seisis neile lähemal, kuis usaldatakse avalikku oksjonit pidada pühapäeval, issanda pühal hingamispäeval. Kulutulena jooksis siis naer ja turtsumine mehest meieni läbi kogu rahva, ning nüüd aimasid vennaksed, kuidas oli lugu tõepoolest. Kohmetunult, hääletult ja õhetades seisis nad kaua, kuulates inimeste naeru ning pilget. Neile lähenes ka salk Toukola poisse, kes pärisid neilt pilgates Impivaara uue usu ja selle kalendri üle ning kuidas kutsutakse nende täht-raamatus seda nädala kaheksandat päeva. Seda kuulasid vennaksed, ja äkki plahvatas nende viha valjuks leegiks ning maru puhkes valla. Nagu lahtilastud ketikoerad kargasid nad mõirates toukolaste kallale ja kohutav kaklus tõusis nüüd Tammiku õues.

Simeoni ei tahtnud end sellesse mängu segada, vaid tema hooli alla olid jäetud kõik raamatud, mida ta kõvasti pihkude vahel hoidis, vaadates ahastava näoga, üpris rahutult pilgul tulise tapluse arenemist. Kuid nähes Aapot kõvas kitsiku-

ses kolme tüseda toukolase käes, nähes valutava südamega, kuidas ta õnnetu vend kahvatas ja kuidas ta pilk juba nüri puulatvade poole sihtis, kui hoope, tuliseid hoope langes igalt poolt, siis pani Simeoni raamatud lähedal olevale kivile, ruttas Aapole appi ning kadus peagi kakluse metsikuisse lainetesse.

Oksjonipidaja püüdis selle vihase tulva tõusu küll esiti takistada, kuid nähes, et ta ei suuda siin midagi teha, läks õigel ajal kõrvale ja vaatles imestades vennaste ääretut jõudu. Ja säärast vägivaldset jõudu ning sihukest tuulispealist hoogu selle tarvitamisel polnud vennaksed veel iial varem ilmutanud. Kaua ning salaja hõõgunud kättemaksuviha sai lõpuks tuult ning sellest kasvas tuline, kohutav maru; ja hirmus oli kisa ning kära. Kahvatult, vabisedes põgenesid naised võitlusväljalt, mõni kandis süles, mõni talutas käekõrval väikest hirmunud lapsukest. Peast pöörastena jooksid talu elajad sinna-tänna, nii tore pull kui tõsised lehmad, ja ümberringi kajas kisa, ulgumine ning röökimine, kui Jukola vennaksed löid ja kui löid toukolased neile vastu, toukolased ning nende rohked sõbrad. Juhani lahmis vägevalt vaenlaste hulka, hambad risti ja näost päris tuhakarva, uhtus paremale ja pahemale ning ta lõug vöbises vihavimmast. Kuid nagu kalju, nii tormas peale turjakas Tuomas, ja kuhu ta raske rusikas raksas, seal langes ikka mees, langes kaksiki ühe hoobiga. Nähti seal siis juhtuvat, et kui ta ühte lõi, langes see nii vägeva hooga, et kukkudes kummutas teise, kes ta kõrval seisis. Timo virutas nii, nagu virutab palgimees metsas kirvega; ja kaugele õhkusid ta rusked, karedad, vihast põlevad põsed. Väärilised vastased ei puudunud Eerolgi ses löömingus. Tõsi küll, tihti veeres ta teiste jalgu, kuid ikka jälle pingutas ta enese peagi meeste virna alt üles ja jällegi lendas temalt hoope nagu laenguid pöörlevast raketist. Kõigist metsikumalt märatses Lauri; ta lõi ja lõhkus kahvatuna nagu surmaingel ning kõik tema ümber põgenes või murdus maha.

Kohkunult vaatasid inimesed seda heitlust. Igalt poolt paisis hirmust kahvatanud palgeid, kohutavalt puhkivaid nina-sõõrmeid, seal veriseid silmnägusid, siin mullaseid koonusid. Vaata viha sünget leeki nende silmis, kes tormavad ainult oma raevu eesmärgi poole, hoolimata sellest, kas või tuld ning väävli neile vastu sajab. Seda kõike nägid nad ja kuulsid nii hirmsat röökimist ning ähkimist, nagu kostab hundiparvest, kes sügisööl pimedas metsas veriselt kiskleb.

Nii heideldi Tammiku õues ja ikka vihasemaks paisus võitlus. Juba lamas seal mees, lamas juba siingi ja veri voolas hivasale tandrile. Maad kastis juba vennastegi mustjaspunane veri, sest toukolased löid juba pussidega; kuid pusse ei rippunudki nüüd vennaste vööl, kuna nad olid teel pühakoja poole. Kui nad nüüd nägid oma verd voolavat, tõmbasid nad kõikaid mäelt relvadeks, kõikaid ja malakaid, või mürdsid lähedastest teibaid ning tormasid metsikult vaenlasjõugu kallale; kuid peagi kohtasid nad samasuguseid sõjariistu ometi ka vaenlaste pool; ja hakkasid nüüd teibad ning kaivad raginal meeste peade ümber karglema. Ja paistis veel ikkagi kahevahel olevat, kes siin võidab, kes alla jääb. Kuigi vennaksed vägevalt võitlesid, siis võitlesid nad ometi mitmekordse vaenlastega; ja raskelt, metsikult löödi neile vastu.

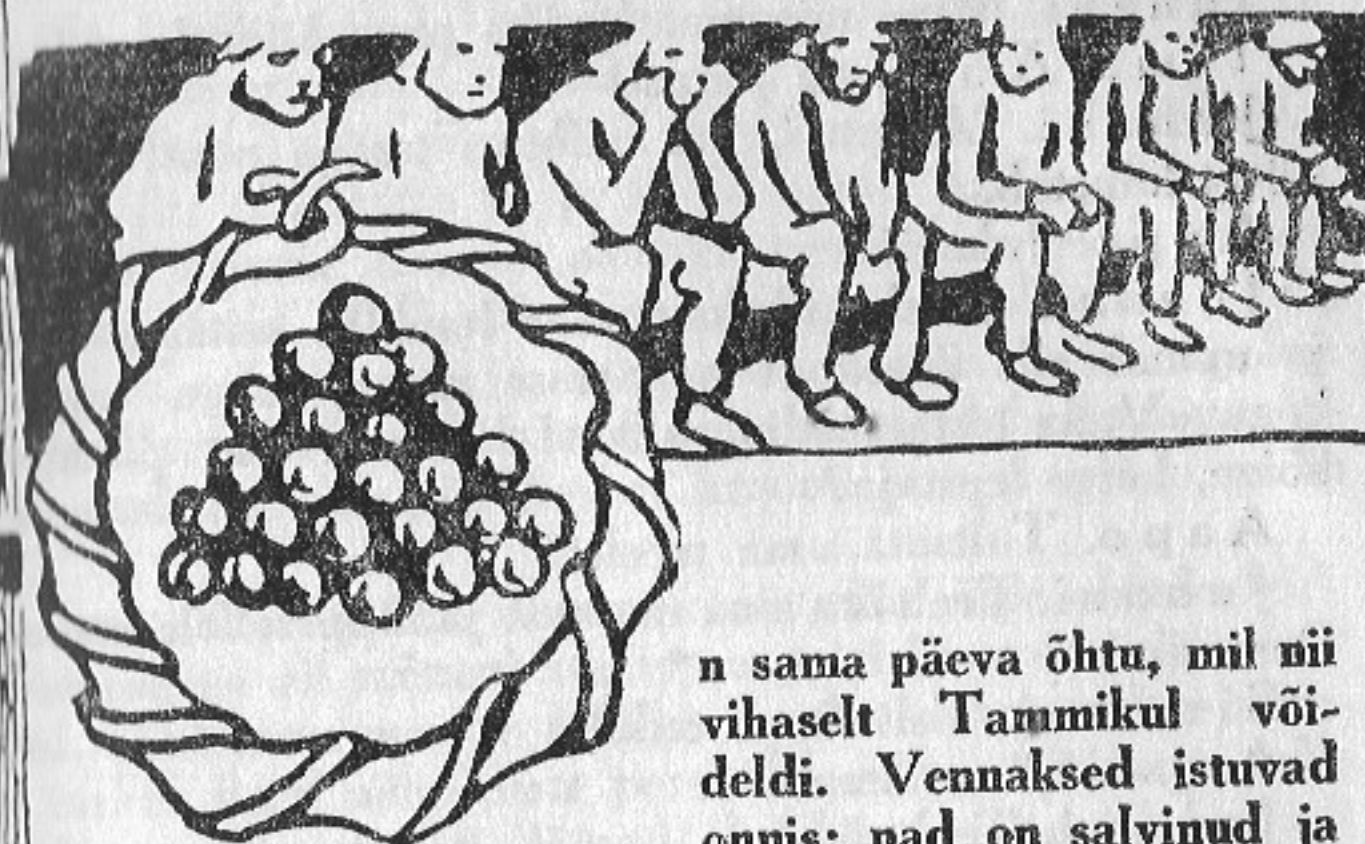
Siis aga lähenes võitlusväljale mees, kes sundis ülekaalu kohe jukolaste poole vajuma. Lähenes põllult joostes, karates ja hirmsasti röökides Tammiku turjakas Kүүsti. Tugev teivas pihus, tormas ta tapluspaigale nagu kahvatu-hall surmaviirus, juuksed harjastena püsti otsekui tondil; ja ta virutas kui väik toukolaste selga, paisates segamini nende salga, kuna vennaste vaimustus tõusis. Ulgudes ja silmi pööritades virutas ta kohutavalt, lõi kui meeletu, peast segane mees; teiselt poolt peksid jälle vennaksed, peksid kahekordselt, ja metsikult põgenesid viimaks vaenlased, põgenesid need, keda teivas veel polnud maha pannud.

Minema ruttasid nüüd vennaksedki, hakkasid jooksmas kodu poole, hüüdes Kүүsti enesega kaasa. Kuid Kүүsti ei kuulnud nende käsku, vaid märatses vahetpidamata õues, röökis, räuskas, ning kohutav oli tema nägu. Vennaksed kihutasid juba tanuma kuival, tolmaival teel; ja kui nad jõudsid väikesele sil-lale põldude vahel, kuulsid nad Kүүsti häält eneste taga. Nad seisatasid, vaatasid taha ja nägid metsikut meest joostes enesete lähenevat, teivas õlal, ulgudes ning käega õhus vehkides; ja peagi seisis kohutav Kүүsti nende ees. Ta higistas ja ähkis ning vihast ja vimmast vahtisid ta kõõrdi silmad risti. Ei saanud aru tema segasest kõnест, millest kostis tihti ainult vali ja pikk hüüd: «Älāmölöö, ai älāmölöö!» Vennaksed palusid teda Impivaarale kaasa tulla ega mitte sinna soe suhu tagasi minna, kuid ta seisis ikka veel ühel kohal, pomises enese ette ning vahtis tõmbilt. Äkki vaatas ta ägedalt vennaste poole ja ütles: «Minge nüüd koju!» Nii ta ütles ning pöördus neist ära. Ka

vennaksed pöördusid ümber ja hakkasid vastaspooleses sihis minema. Kuid silmapilgu pärast kostis veel kord Küösti tume hää ja taha vaadates nägid vennaksed meest tanumal seisvat, kätt ja pead raputades, ning kuulsid teda jällegi valju häälega hüüdvat: «Minge nüüd koju!» Siis ruttas ta sedasama teed tagasi, mida mööda oli tulnudki, ja oma metsaonni poole ruttasid ka vennaksed, mõnelgi neist peas kõrge muhk ning käsi varres verd nirisev haav. Vaadates tuimalt enese ette, astusid nad ägedalt, mõtteis surma jäätav süngus. — Nii lõppes lüüming Tammiku õues, kust mõnigi kanti meelemärkuseta minema, ja mõnigi oli saanud haava, mis märkis teda igaveseks.

ÜHETEISTKÜMNES PEATÜKK

n sama päeva õhtu, mil nii vihaselt Tammikul võideldi. Vennaksed istuvad onnis; nad on salvinud ja sidunud oma haavu, nagu see parimini õnnestus. Nad istuvad, südameis pime, igavene öö, ja alla põrandale on sihitud nende pilgud, täis vimma. Nad tuletavad meelde, mis on teinud, nad teavad, milline nuhtlus neid ähvardab, nad mõtisklevad oma õnnetu, lootusetu seisukorra üle, ja kohutav on vaikus toas. Lõpuks algatas Simeoni ometi järgmise kõneluse.

Simeoni. Vennad, vennad! öelge üks sõna. Mis peame tegema, et pääseda kroonu küüsisist?

Aapo. Ah! ei ole meil enam pääsemisteed sellest kimbatuses, ei sellesinatse taeva all.

Juhani. Pinnis oleme, pinnis! Kõik on kadunud, kõik õnn ja lootus!

Tuomas. Kurat meid õgib, õgib ilma armuta; võtame siis kinnisilmi vastu, mis oleme teeninud. Segasime kroonuametnikku keset ta tulist toimetust, ja see on paha punkt; lõime mõne mehe vahest sandiks, ning see on veelgi pahem punkt. Noh, ehk näpistasime mõnelt armsa elunatukesegi ära, ja siis on kõik päris korras: oleme hoolekande all ning sööme muretu kroonuleiba.

Simeoni. Oh meid õnnetuid pojukesi!

T i m o. Onnetuid Jukola pojakesi! Ja seitse tükki! Mis peame nüüd tegema?

L a u r i. Küll ma tean, mis teen.

J u h a n i. Mina niisama. Igaüks nuga kurku!

T i m o. Ära põrgu pärast!

J u h a n i. Mu puss, mu välkuva teraga puss! Verd lasen, nii et lainetab.

A a p o. Juhani!

J u h a n i. Joosku üheksainsaks lombiks seitsme mehe veri ja upume siis üheskoos punasesse merre, nagu uppus kord kogu «Vana testamendi» rahvas! Kus on mu pahkpea-puss, kõige, kõige lepitaja?

A a p o. Taltsuta oma meelt!

J u h a n i. Teelt ära sina mu eest ja lõpp sellele neetud elule! Puss siia!

S i m e o n i. Taltsutage teda!

A a p o. Siia, vennad!

J u h a n i. Teelt ära!

T u o m a s. Korralikult, poiss!

J u h a n i. Lase lahti, Tuomas, mu vend!

T u o m a s. Sa istud korralikult!

J u h a n i. Mis maksab nüüd enam korralikkus, kui kõik on läinud? Kas tahad korralikult vastu võtta nelikümmend paari tooreid vitsu?

T u o m a s. Ei taha.

J u h a n i. Kuid mis siis?

T u o m a s. Poon enese üles, kuid hiljem.

J u h a n i. Teeme seda kohe, mis tuleb kord teha.

T u o m a s. Kaalume järele.

J u h a n i. Hahaa! kõik on asjata.

T u o m a s. Vahest ometi veel mitte!

J u h a n i. Seaduse näpitsad ootavad meid.

S i m e o n i. Soomest ära, karjasteks Ingerimaale!

T i m o. Või uksehoidjaks Peterburi linna.

A a p o. Väga viletsad abinõud.

E e r o. Merele laineid löikama, nagu meie tore onu ennevanasti! Kui oleme kord Soome rannast läinud, oleme ka kroonu pihust pääsenud, ja siis püüame Inglismaa poole; tema laeva mastis maksab mees ometi midagi.

A a p o. Seda plaani võib juba pisut kaaluda.

T u o m a s. See ehk oleks midagi, kuid pidage meeles, enne

kui Soome randa jõuame, on meil kroonu kihlasõrmused igatahes juba käes.

T i m o. Ohhoo! kui pääsemegi terve nahaga Soomest, kunas jõuame siis Inglismaale? On sinna ju miljoneid ja tuhandeid miljoneid penikoormaid. Ohhoo!

A a p o. Kuid kuulge üks sõna! Hakkame soe enda seltsilisteks — ja siis ei tarvitse palju ta hambaid karta. Marsime sõjaväkke ja astume mõneks aastaks teenistusse. Ah! see on karm abinõu, kuid siiski ehk kõige parem ses plindris. Jah, lähme Heinola kuulsasse ja kohutavalt suurde pataljoni, kes suved läbi Parola nõmmel marsib ning munserdab. Seda punkti võime kaaluda, meeles pidades, et kroonu oma poegade poole loiab.

J u h a n i. Ma kardan, vennas, et sa nüüd õige abinõu leid-
sid. Kasarm on nii mõnegi tuulispea-poisi ka varem plindrist päästnud. Tuletame meelde näiteks Karila sulast; sellele võrukaelale torkas kord pähe pisut peremehe selga ropsida ja selle eest oleks poisil sandisti läinud, kuid vaata, vennikesel oli sadamaid hall soldatikuub seljas ja see päästis mehe. — Olgu siis nii! Marsime kasarmu poole! Sõjas suri meie isa onu, Kyrö sõjas, kus viiesüllane palk ujus veres; sõjas suri ka meie oma onu, langes mererannal Põhjamaal; nõnda on juhtunud nii mõnegi muu sugulase ja naabriga ning nõnda võime meiega lan-
geda, langeda tõsiste kangelastena. Surra on parem, taevas on parem olla kui siin inimkiskjate hulgas. Ma pean nutma. Jah, seal on parem kui siin. Oojah! palju parem.

T u o m a s. Mu vend, sa paned meid kõiki pisaraid valama.

S i m e o n i. Issand, vaata meie peale ja lase oma armupäikesel paista!

Nii lõppes nende kõnelus nutu, üldise hārda nutuga; ühegi venna silmad ei jäänud kuivaks. — Aga õhtu pimenes, tuli öö ja nad kõik vajusid nutust viimaks sügavasse unne. — Järgmisel päeval mõtlesid nad veelgi, arutasid higispäi, milline abinõu neid kõige paremini päästaks; ja teraselt valvasid nende silmad väljas onni ümbrust, et juba kaugelt näeks, kui kroonumehed neile lähenevad. Nii nad luurasid ja arutasid; ning kasarm, kuigi kohutav, paistis neile ometi kõige parema pelgupaigana. Seepärast otsustasid nad koos Heinola-retkele asuda ja kuueks aastaks sõjaväkke astuda. Ja kui jälle päev tõusis, alustasid nad rännakut raske südamega, süinge meelega. Nad astusid edasi, mõtlemata sellele, et selles ettevõttes vajati passe

ja ristimistähti, nad astusid, tohikpaunad seljas, esiti Jukola poole, kavatsedes paluda, et nahkur loomad oma valve alla võtaks ning maja eest pisut hoolt peaks.

Viertola teele jõudes kohtasid nad nimismees, kes põrinal neile vastu sõitis, jahikubjas tagaistmel. Vennaksed jahmusid sellest, arvates, et tema sõit on nendega seotud. Nad pidid pea-aegu juba metsa jooksmas, kuid astusid ometi edasi, pidades meeles, et kaks meest ei saaks neid kunagi kinni. Kuid valesti nad arvasid: hoopis teise ametitalituse pärast sõitis nüüd nimismees mööda kihelkonda ringi. Ja ta oli ka tubli mees: julge, aus ning alati rõõmus. Jukola vennastest ja nende elust metasas oli ta ikka oma suureks lõbuks kuulnud kõneldavat; ja ta oli nende eestkostja ning kaitsja ega mitte vaenlane. Kuid nüüd hakkas ta nende kohale jõudes lõbusalt jutlema.

Nimismees. Tere, tere! Kuhu poisid nüüd nii tõsiselt marsivad? Vastake mulle, ilma et mind nagu laane hundid vahiksite. Kuhu lähete, paunad seljas?

Juhani. Meil on ees pikk teekond.

Nimismees. Kuhu põrgusse te siis lähete? Häh?

Juhani. Kas te meist midagi tahate?

Nimismees. Mis teil mulle siis anda oleks? Kuid on ju luba hinda küsida, kuigi pole raha ostmiseks. Noh, teie silmad otse jõllitavad ja põrnitsevad minu poole, ning kui ma poleks harjunud kas või vanapaganale enesele vastu vahtimist vaatama, siis ehk puperdaks mu süda nüüd pisut sees. Ha-ha-haa! Kuid kas kurat ise teid kiusab?

Juhani. Ma küsin teilt üht asja: kas sellest kroonu-protsess tõuseb?

Nimismees. Millest?

Juhani. Hm. Tollest, tollest.

Nimismees. Millest, sina sasisitukane jõmm? Millest?

Juhani. Tollest rüselusest Tammiku õues.

Nimismees. Ahaa! see üleilne lööming? Jaa-ah! Sellest tahaksin nüüd teile pisut pajatada.

Juhani. Kas mõrtsukatööd on juhtunud?

Nimismees. Täna õnne, et lugu nii pole. Kuid välk ja pauk! kui kihutasite kroonuametniku asjatalitusest minema ja vi-rutasite lisaks veel ta kirjutuslaua kummuli, mõtelge seda punkti.

Juhani. Jumal paraku! seda olemegi mõelnud ja arutanud õige tublisti ning mõistnud, mis meid selle eest ootab. Jaa, jaa, sant lugu ootab meid, ja sellepärast olemegi valinud kõige

andima saatuse. Teadke seda: Parola suure pataljoni poole viigerdab nüüd meie tee künkaist üles ja alla, nii et liiv lendab. See on viimne pragu, kuhu hädas ja ahastuses põgeneme, kui inimesed otsekui tigidad saatanad meid igalt poolt ahistavad nagu soepoegi hundiaias. Parolasse läheme! ja õnnetu on see, kes tahab nüüd meie ees teed sulgeda; sest kroonu vajab mehi, sõda on tulemas, nagu oleme kuulnud. Peagi oleme kroonu raudriiuis, ja puutuge siis meid, teie saatanad. Ohhoi! tahaksin pooleks purra selle maailma, pooleks selle maailma nagu silmu; ja vähe puudub, et ma siin ühel hoobil nii murest kui vihavim-mast ei nutaks; nutan ning raputan rusikat. Parolasse marsime! Seal on mehi kui kaarnapoegi, seal Parolas.

Nimismees. Teie puupead ja oinad! Kas tahate maha jätta oma rahuliku maja omal maalapil ja minna kasarmukep-pide vihinasse?

Juhani. Seal on siiski parem kui kindluses mäge murda; ja teiseks, hämelase ruske nahk on tollipaksune, nagu teada.

Nimismees. Kindluses mäge murda! Mispärast?

Juhani. Just teie, härra, tahategi meid kõlisevais rauda-des sinna lohistada. Ja mispärast? Tolle õnnetu tembu pärast Tammiku õues, tolle pärast, et me noil Toukola poistel pisut selga sugesime, milleks meid, jumal paraku! otse pöörasel kom-bel ärritati. Kuid nüüd tahetakse sellest teha kohtuprotsess, tahetakse teha «kärbsesest härjakene», nagu ütleb vanarahvas.

Nimismees. Seda sa valetad! Käi kus kurat, poiss! mul on tähtsamaidki talitusi.

Juhani. Kui teie seda heldust meile näitaksitegi, et võik-sime käia kus kurat, mida me siiski veel ei usu, siis on siin ometi toukolased meie kuklas, seaduse jõuga meie kuklas. Me õnnatud lõime esimestena ja see on meile väga sant pool; kuid oga nemadki või pearahata pääseda. On ju siin küllaltki haavu, mis vaevalt on veel kärnakasuka selga saanud; ja need-sinatsed haavad tunnistavad ka midagi. Hmmh! — Aga kui ka toukolastest pääseksime, siis on meil ikkagi iga aasta kord kohtupäev oodata: loetuspäev. Pagana pihta! ma ütlen, nagu kord Jaakkola Paavo, see tore poiss: «Küllap see elu korda läheks, kui poleks ühte päeva aastas, nimelt toda neetud loetus-päeva», nii ta ütles. Ning ta ütles veelgi: «Pole nahk nii kal-lis, kuid häbi teeb halliks», nagu kord juuksesakutusest tulles, kus ta nahk oli jälle kurjal kombel läbi klopitud. — Aga kui-das läks järgmisel aastal samal pidupäeval? Pastor pistis ta

nagu käo poja laua alla istuma, ja seda nägi tema uhke ning noor pruut lootustoa võrusest, nägi vaene tüdruk ja langes meelemärkusetä maha, kukkus üperkuuti künnisele nagu hane pojukene. See oli sant lugu; selle järel hakkas Paavo jooma kui mees, sai mõrsjalt korvi kui mees ja jõi veelgi vahvamalt, ning armetu hobusenülgijana suri ta viimaks. Sedamoodi oli toreda Paavo ots, kellel polnud sugugi sant pea, ei, tõesti mitte, vaid ta oli üks targemate, terasemate noormeeste hulgast, kuid õelal, õelal viisil oli võõrasema algusest peale talle rammatu pihku toppinud ning sellepärast sai loetuspäev talle õuduspäevaks. Ja kas see on kellegi kord ning kohus! Kukoiste Mikko, mees turjakas ja tugev kui tala ning paksude põskedega nagu Tuhkala eide vana kass, kuid ometi mitte just paremate lugejate hulgast, kohkus otsekui lammas, kui kuulis loetuspäeva hommikul kuuri alla kirikusakste kuljuste tilinat. Nii kohutav on see päev, see higerikas sakutuspüha. Ja me teame, kord laseb praost meidki väevõimuga sinna viia ning sealt häbivõllasse, jalgpuisse, kuid kõigest sellest päästab meid kroonu hall kuub, kõige sellega jätame nüüd igavesti jumalaga; prassai!

Nimismees. Te meeletud oinad, mis rumalust te plaanitsete! Noh, minge, minge, astuge seni, kui kroonu liivast maanteed jätkub. Mis pagan on minul teiega tegemist? Kuid tasa on teie rehnung Tammikul, seda ma kinnitan ja vannun, teie puupead! Tasa! ja suletud on ka toukolaste lõuad. Hoo, ma tegin seda juba samal päeval, kui kaklus juhtus, kui nägin, et seal ükski surma ei saanud. Need raisad ähvardasid küll protsessiga, ja ometi olid nad ise selle supi keetnud. Kuid siis lasksin ka mina oma leisika kaalule ja toukolased jäid vait nagu mutid; sest ka minul on nende vastu mõnigi konks, mille kaudu võin neid kõvasti pinnida. Seepärast on nad nüüd vait ja lepivad ilusti sellega, mis on saanud. Mis puutub jällegi teie vahetõrda praostiga, siis küsin ma: kas on ta teid viimasteil aegadel kimbutanud?

Aapo. Seda pole ta teinud, ime küll.

Nimismees. Ega tee seda ka üialgi enam; pidage seda mees nagu mu sõna. Ja kes on selle eest hoolitsenud? Kes muu kui too teie vana nimismees! Ja nüüd ütlete teie, te tänamatud paganad, et ta haub teie vastu kavalust. Olgu kuis on, kuid mulle hullule on pisut lõbu teinud see teie hundipoegade elu. Ha-ha-haa! Nonoh, lõppegu kõik nalja, puhta naljaga.

Kuid olgu öeldud: rahu teiega minu poolt ja samuti praosti poolt; sest ta on lõpuks mõistnud, et tohikust ei saa kuube. No nii, ei mingit ohtu, poisid, ei mingit, kuigi teil oleks vaja tablisti kitli peale saada, te juudad. Kuid minge nüüd ilusti koju! Silmapilk! ütlen mina. Jaa, jaa, nüüd ainult pööre vasakule, pööre vasakule ja marss koju, sina Impivaara kompanii! Koju, teie sulid, ja jumal kaasa. — Nõõ, Linalakk!

Nii öeldes tõmbas ta ohjadest ja traavis pistis jällegi edasi nimismehet kogu kihelkonnas tuntud linalakaga ruun. Põrinal veeresid nad minema; rappus vana jahikupja kaap ja suitsuna keerles tolm nende taga. Ent vennaksed seisid tee ääres nagu seitse soolasammast, seisid ja vaatasid toda minekut. Sõna piiksatamata ja mõeldes, mis peaks kõigest sellest arvama, seisid nad ning vahtisid eemalesõitjatele järele, kuni nimismehet vanker kadus käänulisel teel.

Timo. Kuidas see jahikubjas on pärast seda vananenud, kui teda viimast korda nägime Kuokkala laanes ühes meie ema ja külarahvaga!

Juhani. Mis sina, Aapo, sest nimismehet kaunist kõnest arvad?

Aapo. Pean teda ausaks meheks ja arvan ka seda, et ta meiega puhtast südamest rääkis, kuid peame olema valvel, sest härraseid ei või uskuda.

Juhani. Peame olema valmis, et hundi kombel metsa putkata. Tal on kurivaim keres, ta tahab meid võrku meelitada.

Tomas. Ta tahtis meid tagasi koju narrida, enesele valmis saagiks, kui Viertolast tagasi tuleb, salk mehi kaasas, kuna teatakse, et väikese jõuga ei tohi Jukola parve kallale asuda. Ta tuleb ja koristab meid kaunitalt tallele, kui teda ootame.

Juhani. Haa, nii mõtlen minagi. Ta on püügi peal väljas, kangel jahil, ja meie oleme metsloomad, keda ta piirab. Nähtavasti on juhtunud midagi koledat, millest ka kasarm meid ei päästa. Siis pole enam midagi muud kui sissipass pihku ja jalamaid metsa! Maanteelt minema, poisid!

Aapo. Ah! mis me peame nüüd tegema?

Juhani. Kõik on juba tehtud; siin on valmis seitse metsa-sissi. Kuid katsume olla nii viisakad, nii armulikud röövlid kui vähegi võimalik, eeskätt ikka ilusti paludes nälja kustutuseks; jaa, jaa, ning kui heaga ei anta, siis alles võtame väevõimuga, kuid me võime verevalamise ja tapmise eest ikka kõrvale hoida. Läki nüüd!

Simeoni. Juhani, Juhani, mis sa ometi kõneled!

Aapo. Ah! kus on nüüd õnnete vennaste varjupaik?

Juhani. Sisside röövkäikudel! Läki nüüd!

Tuomas. Suu kinni kord, sina pöörane hull! Pigemini lähen siit Siberi igavesse külmusse, kui hakkaksin röövliteiba sööma. Sina pöörane, kas see on su tõeline kavatsus või heidad ainult meeletut nalja? Mis pean ma sinust arvama?

Juhani. Oi veli! see silmapilk on mu pea segi ajanud ja ma ei tea enam, mis kõnelen ning teen. Nimismees oli ju sinu ja kadus, kadus jälle nagu tuultesse ning pilvedesse; kuid sellest on minu arvates kulunud päratu aeg, jaa, sellest on aega, palju aega! Sinna ta kadus, kuhu mu põial näitab, nagu Taala Matti põial. Sinna kadus ta suitsu sisse ja keset suitsu välgatas sõjatäku valge lakk. Kuid sellest on nii pikk aeg, nii pikk!

Tuomas. Või nii!

Aapo. Mis nüüd, mis nüüd?

Tuomas. Te näete, vennad, et Juhanitki ei saa alati just samalt oksalt lasta, kus ta istub.

Lauri. Mis sa pöörivad oma silmi ja õõtsutad pead ning lõõtsud sõormeist sihukesel kombel? Või nii? Täna õnne, et su ajuvärk on korras.

Tuomas. Jaa, jaa, las ta peidab oma äsjast rumalust nagu kõige paremini oskab. Kuid mis pagan me nüüd peame tegema? Ütle sinagi, Aapo.

Aapo. Mina ei tea.

Eero. Kuulge, vennad: ega me ju kindlasti veel tea, kas nimismehel ongi meie vastu rebasesaba pükstes.

Lauri. Mina arvan teisiti, sest ma vaatasin talle teraselt silma, ja seal ei vilksatanud kavalust. Ja mõtelge järele. Mida oleks ta ilma abimeesteta siinamaale tulnud, kuigi tema tee ääres oli õnne ja külasid? Mispärast läheks ta Impivaarast mööda Viertola mõisani, kus tal on vähem lootust abile kui suurtes külades, mis ta on juba enese taha jätnud? Imelik! Viertolast tuleks ta jälle päratu maa tagasi, tuleks oma meestesalgaga meie maja poole. Rumalus! See ei passi kokku nimismehet muidu ikka nii tarkade ja osavate plaanidega.

Aapo. Ei taha passida, seda märkan minagi, kuid sellest on vähe, et kindel olla. Sa arvad, et oled nüüd asja põhjalikult kaalunud, kuid vaata, kuidas tihti juhtub: sagedasti on asjaolu otse vastupidi, kui kõige tublima, kõige targema mehe mõistus on arvanud. Ja meil on kartmiseks põhjust. Meie kuri-

tegu on seaduse silmis suur; ja pane tähele, kui eriliselt, kui haruldaselt sõbralikult nimismees meiega kõneles.

Tuomas. Polnud see otsekohese südamete keel, vaid selle mee all kees sapp. Aga mis me peame nüüd tegema?

Eero. Teeme nii: lähme veel kord koju, kuid ei maksa silmapilkugi toas olla, vaid jätame ukse riivist lahti, mis näitab, nagu oleksid elanikud ilusti kodu; ise aga istume Impivaara koobastes ja lõheded peidus; seal laiskleme kaks-kolm päeva, ühtesoodu teraselt alla maja poole piiludes. Kui nüüd nimismees selle aja jooksul oma abiväega majale läheneks, siis oleme ju alati valmis, et kohe mägede ja metsade varjus putku panna. Kui aga umbes kolme öö ja päeva jooksul midagi ei juhtu, siis on iga hädaoht meist kaugel.

Tuomas. See on nõu, ja hea nõu.

Aapo. Me teeme nii.

Tuomas. Läki tagasi; tule, Juho, ja viska metsa oma mossis nagu.

Nad hakkasid jälle Impivaara poole astuma ja seisisid peagi kodu õues. Eero nõu järgi käies lükkasid nad riivi ukse eest lahti, ronisid üles mäele ja peitsid end hästi, kes mugavasse kaljulõhesse, kes noorte kuuskede varju mäerinnakule. Seal nad lamesklesid, luuravad pilgud sihitud alla maja poole, üle kändulise raiesmaa ja mööda sünge metsa äärt. Seal nad lamesklesid, pidasid kolm ööd-päeva kordamööda vahti, sõid tohikpaunadest ja kustutasid janu selgest allikast, mis mäeküljelt vullises ning oma lained mööda kaljust teed alla veeretas. Mõnusalt sulises seal väike ojake pika päeva jooksul, sulises kuuvalge öö kestel, saates helinaid valvava venna kuulavasse kõrva.

Ent kui kolmandal päeval päike juba looja tõttas, astusid vennaksed mäest alla, läksid tuppa, südamed rõõmsad, sest näis, et nende kartus oli asjatu olnud. Kuid neile ei paistnud asi veel täiesti kindlana, vaid ikka veel heitsid nad luuravaid pilke aknast välja. Järgmisel päeval saadeti maakuulaja teele, saadeti Aapo, et täit selgust muretseda. Öö ja päeva viibis ta külades ja taludes ning kui ta viimaks tagasi tuli, paistis ta näolt rahusõnum. Ja nad istusid nüüd üheskoos männipuust laua ümber ning Aapo, istudes ise laua otsas, hakkas vendadele jutustama, mis ta oli kuulnud.

Aapo. Vennad! ta on võrratu mees, see meie nimismees; ta on teinud, nagu ütles, ja meiega on lugu niimoodi. Olgugi et

mõnel Toukola mehel on esimeses jalas nagu hobuseprei, või mõnel peas kõrge muhk, mõnel suur haigutav auk, kuid nad ei niuksata sõnagi kohtust ega ka kättemaksust omal algatusel, ning see on kõik nimismehetöö, tema hirmsate ähvarduste vill. Ja mis mõtleb nüüd praost meist? Jah, vanamees on meid rahule jätnud, igavesti rahule; sest ta on uskuma jäänud, mis nimismees talle kinnitanud, nimelt, et suur valjus meie vastu oleks meie igaveseks hukatuseks. Kuid pange veel tähele: kui too Härkämäki, igapidi tubli taat, ühel päeval praostiga juttu ajades oli meistki midagi kõnelnud ja urinal öelnud: «Kes teab, mis rohessorid veel poistest võivad saada», siis on praost selle peale lausunud, et suur oleks tema rõõm Jehoovas, kui see ime sünniks, et Jukola vennaksed kord tema ette astuksid ning rahuldavalt lugeda ja needsinatsed kümme käsku ning usutunnistuse peast oskaksid. Selle kalli lause oli ta öelnud. Seda ja palju muud olen kuulnud, kuulnud nii mõnegi mehe suust, ja kõige usaldusväärsem neist on Tammiku Küösti, kes iial ei naera ega valeta.

J u h a n i. Nimismees, sina tubli mees, ma tormaksin sinu eest kas või leekivasse tulle! No võtku sind must, möirgav pagan! Vaevalt võin kõike uskudagi!

A a p o. Kõik on nii, nagu ütlesin. Kuid sellest näeme, et saksad polegi nii suured võllaroad, nagu arvatakse. Tuletagem sel puhul meelde ka toda Viertola härrat, kes üsna ruttu leppis ja meie palvega kõigiti päri oli. Ja meie praost, kui vaatame teda ilma vimmata, hea südame ning mõistuse otsekohest vaatepunktist, siis tõuseb ta meie ees, ma tean, kõrgesse väärtusse. Ta on äge, kuid õige issanda viinamäe harija, ja meie kogudusele on ta ütlemata palju head teinud. Ta on süngenud mõnegi öela kõrtsi; mõnegi mehe on ta sundinud selle endise sohinaisega seaduslikku abiellu astuma, ja mõnedki naabrid, kes enne üksteist veriselt taga kiusasid, on ta viinud kõige kaunima lepituseni. Ja mis oli tema eesmärgiks, kui ta meiega vaeva nägi? Teha meid korralikeks ristiinimesteks. Nüüd on ta meid rahule jätanud, avaldab aga meie vastu omelti nii kaunist soovi, et südant pitsitab, kui sellele mõelda.

T u o m a s. Kuid nüüd, mehed, lugema, nüüd aabits, pihku ja sõna pähe, kas või puunuiaga.

A a p o. Sa ütlesid midagi, millest, kui nii teeme, meile uus õnn koidab. Ah, kui nüüd üksmeelselt selle tähtsa ülesande kallale asuksime, sellest lahkumata, enne kui töö on lõpul!

Juhani. Ma mõistan: tormaksime aabitsa kallale küün-
te ja hammastega, lahti laskmata, enne kui oleme kuke saba all.
Oigel! Vahest otsustame peatselt midagi, ja kui oleme kord
otsustanud, siis täidame ka, täidame, kas või verd higistades.
Mul on ju kõva pea, üpris kõva, kuid ometi leidub seal ühte
ja teist, ühte ja teist vastuvõtlikku värki. Kas ma siis igapäe-
vase harjutuse teel ei või võistelda viieaastase tütarlapsepõn-
niga? Miks mitte? Usinus võidab ka viletsad looduseannid.

Aapo. Oi, Juhani! mu südant ülendab su jutt, täis mehi-
sust ja mõistust.

Juhani. Usinus võidab ka viletsad looduseannid. Jah, kui
kord kallale asume, siis pingutame ka nii, et hambad risti.
Kuid asja peab kaaluma, põhjalikult ja juurteni.

Aapo. Seda tahame katsuda, sest sel asjal on suur täht-
sus. Vaadake: kui me lugeda ei oska, siis on ka seaduslik naine
meile keelatud puuvili.

Timmo. Jassoo! Kas see nii on? No võtku pagan! Siis peab
katsuma, sest selle kunstiga saan enesele vahest tubli eidegi,
kui nii hulluks peaksin minema. Kuid kes teab, millised mõt-
ted kord veel poisi pähe tulevad? Seda ei tea muu kui jumal.

Juhani. Kaalume asja põhjalikult: meil on nii kõvad pead.

Kulus jälle mõni päev ja ühel õhtul võeti asi uuesti kõne alla
ning otsustati ühiselt, suure agarusega lugemise kallale asuda.

Juhani. Kahe aasta pärast olgu aabits mul peas; see on
otsustatud. Kuid vaesest Timost on mul hale meel; temal on
veel kõvem peakolu kui minul, kaks korda kõvem.

Timmo. Ära muretse midagi, kui see ongi kaks korda
kõvem. Nonoh, sina õpid aabitsa kahe aastaga, mina siis nel-
jaga. Jah, seal on ainult visadust vaja.

Juhani. Vaata, vaata, see nali tõmbas rehnungist mõnegi
päeva maha, terve aasta. — Kuid oh pojukene! küll me alles
oleme pagana küüdis. Küll seal saab ähkida ja pudruks muu-
tub aabits, enne kui on kaanest kaaneni meie peas. Jumal
aidaku meid!

Timmo. Mina tahan aabitsa selgeks õppida.

Juhani. Seda tahan minagi, kuigi see nii tunduks ja mait-
seks, nagu näriks peenikesi kive ning tooreid kartuleid. Seda
tahan, sest praost on nii hea ja armulik meie vastu, et tast
otsa hale hakkab. Kuid kust saame korraliku ja heatahtliku
õpetaja?

Aapo. Ma olen sellegi üle pisut järele mõtelnud. Ma vaa-

tan sinu poole, Eero. Jaa, jaa, sul on terane pea, seda ei või salata. Kuid täna jumalat selle anni eest ja mine meie juurest mõneks nädalaks laia maailma, moonakott seljas ning aabits põues. Mine jahikupja, tolle tubli kohtukasaka juurde õppusele. Ta on tark mees ja ma tean, et ta sulle oma juhatust ei keela, eriti kui talle tasuks toreda kütismaa ning praeks mõne metsase lubame. Kui sa aga harilikult lugemisosa tähtsamad tükid oskad, siis tuled jälle tagasi ja õpetad meid.

Juhani. Või nii. Või Eero õpetaks meid. Hm. Eero? Kuid ära sellepärast veel uhkeks mine, Eero, seda ma ütlen.

Eero. Kaugel sellest! Õpetaja näidaku õpilastele head eeskujut, mõeldes suurele aruandmispäevale, mil ta peab ütleva: «Siin olen mina, issand, ja siin on need, keda sa mulle oled andnud.»

Juhani. Vaata, vaata, või juba torkas? Kuid lugu on nii: sina õpetad mind, kui ma seda tahan, või oled vait nagu ahven, kui ma tahan, ja mina loen sinu ees ainult oma tahtmist mööda. Sellega on lool lõpp. Küllap me su ohjes hoiame, pea seda meeles. Kuid see plaan ehk läheb.

Tuomas. Kõige parem plaan, mis Aapo iial on leidnud.

Juhani. Tuhat taalrit selle plaani eest!

Aapo. Eero, mis sa ise asjast arvad?

Eero. Tahan selle üle järele mõelda.

Aapo. See läheb, kahtlemata läheb. — Aga nüüd tahan ette kanda oma kõige suurema plaani, plaani, mis seisab ja vastu peab. Vahvad poisid ja vennad! Tõusku Impivaaral tore asunikutalu, tõusku see laanest seitsme mehe jõul. Jah, teie silmad suurenevad ja võõristades vahite mulle otsa. Seda ma ei imestagi. Kuid mõtelge järele: meie peatoiduse saamine muutub siin metsade vahel päev-päevalt raskemaks; harva kuu'eme siin veel mesikäpa mõminat ja harva vuhvatab laanes metsas meie ees lendu. Ja veel paneme tähele teistki asja, paneme tähele, et «see ep ole mitte hea, et inimene üksi on». Nii mõtleme kord meiega; kuid mõrsjavoodist püsigu kaugel metsik laanehulgus, kes vaevalt suudab omagi korisevat pugu täita, saati siis naise ja laste omi. Ent roogime niiduks tolle laia laane, puhastame põlluks selle kallaku, kuldse raiesmaa, ja kerkigu pikapeale meie onni ümber kumisevale õuele tall, laut, rehi, küün ja veel teisigi hooneid, ikka tarvidust mööda. Ja siis on meil tubli talu, mida kutsutakse Impivaaraks, talu, mis on korralikum kui meie sünnikodu Jukola. Ja enne kui päev on

jäänud, kus too vana Jukola on jälle meie oma, haljendavad siin juba kaunilt niidud, lainetavad viljarikkad põllud ning õhtu jõudes läheneb meile metsast ammu kirju kari.

Juhani. Sa kõneled kuldseid sõnu. Kuid vaata, vennas, meil on juba ennegi talu, mis praegu küll võõra käes rendil, aga mõne aasta pärast on ta jällegi meie oma.

Aapo. Kuid seniks, kui see aeg kätte jõuab, on meist saanud võrratud laiskvorstid, viitsime vaevalt veel tagajalgu maast tõsta, ja igatahes on meil siis niisama korrast ära talu nagu ennegi. Olen kuulnud, et parkal on mannetu mehike, saamatu venivorst, ja mingit nähtavat muutust pole veel sündinud, ei põldudel ega niitudel. Ja kui olekski teisiti, ikkagi oleks parem, kui meil ühe talu asemel on kaks: Jukola ning Impivaara. Siis on ka meie väärtus inimeste silmis võrratult tõusnud ja mõnigi priiske ning lõkendav häme tüdruk on valmis meile naiseks tulema. Tööle ja tegevusele, vennad! Tööle kogu jõuga; sest seisinane elu maksab seda vaeva ja inimkond, nagu näeme, polegi nii õel kiusaja; ei, vaid mina arvan, et maailm on meile sõnda, nagu meie maailmale; ning see, kes «ikka ülekohut kannatab», ta vaadaku, kuidas on lugu ta enese südamega. Tihti on nad meiega tigidalt ümber käinud; tõsi! kuid õieti ainult Toukola võllaroad, ja selleks on neil minu arvates pisut põhjustki olnud. Olgu kuidas tahes, kuid parem on lepitus ja rahu, ja rahu võime jälle luua, kui seda ainult täie tööga tahame. Vaadake: meie rahmeldame siin mõne aja, nii nagu korralike meeste viis, ja kui me viimaks jälle Toukola vainudele tuleme, siis vaatavad meie endised vaenlased meile pisut suurema lugupidamisega kui enne, ja kui me neile siis sõbralikke pilkuseid tagasi saadame, siis tõuseb sellest peagi üldise lepituse hele päev. Tõsi küll, see maksab meile palju, maksab tööd ja vaeva, nii et hambad tuleb kokku pigistada, kuid ilma selleta ei löigata ses maailmas iial vilja. Ja pange tähele, kujutage selgesti oma vaimusilmas ette, milline on viimaks meie võit: me oleme mehed, sõbrad kõigiga; meil on kaks talu, meie tulevik on üksainus «Healootuse neem», ja meie haud seal elu hämaral rannal ei paista meile jübeduse koduna, vaid nagu armas puhkekamber, videv eeskoda õndsate saali.

Tuomas. Kaunilt sa kõneled ja õieti, ning mina olen pärisu plaaniga. Vennad! kuulake teda, sest see asi on suurepärane, see loob meie elu uuesti, tõstab metsade tipule hommiku koidu. Mina olen päri!

Timo. Mina niisama.

Simeoni. Jumal on meid kuulnud ja meie elu läheb valgemaks. Mina olen päri Aapo kauni plaaniga.

Eero. Ka mina olen päri, sest nüüd astume mehise sammu.

Juhani. Ja kas ei teeks samuti mina, teie vilets vanem vend? Mina olen päri ja õnnepäevaks nimetan ma ikka tänast päeva. Olid meile juba lähenemas ahelad või kroonu hall kuuh ja trummipõrin, kuid nüüd seisame kõigest sellest kaugel, keset kodumetsade kohinat. Nõnda valgenes äkki kesköö meie taevast ja see valgus, nii olgu meie soov, ajab veel laiali kõik pilved ning «jumala küünlad need säravad», nagu laulab karjane loolutades. Ah! kõige paremini on meid kohelnud jumal ja nimisimees; kõik, mis suudame, tahame meie ka omalt poolt katsuda.

Päeval pärast seda saatsid nad veli Eero õpiteele, tublisti varustatult. Tohikpaun seljas, vöörkott õlal ja aabits põues, nii alustas ta rännakut jahikupja elukoha poole. Teised aga muretsesid enestele kõplad ja raudlabidad ning hakkasid raiesmilde maja ümber põlluks rookima. Päev-päevalt lisandus seal üha enam peeneks mullaks kohendatud maad; ja nõnda kaevati palukavartele ning kassikäppadele igavene haud. Kui nad aga olid raiesmaa pinnast vägeva lahmaku üles kiskunud, millest arvasid külvimaaks küllalt jätkuvat, et seitset meest elatada, siis siirdusid nad raiesmikust alla laande ja hakkasid niiduke laastama saja-aastast kuusikut, mis seisis tukkudes raiendiku all, mässitud oma sammalkasukasse. Siis kajasid jälle kirvehoobid läbi metsa ja raginal langes kuusk röskele maale. Nad laasisid kuused, kogusid oksad hunnikusse, et talvel talu lauta vedada, aga palgid kandsid nad üles kännulisele raiesmaale, uue rehe ja lauda ehituspudeks. Siis astusid mehed kandes tõsiselt üksteise järel ja kuuel kangel õlal lamas tugev tala. Aga kui nad üles mäele jõudsid, lasksid nad kandami Juhani hüüde järgi ühekorraga maha ja palk langes müriinal, nii et maa mürtsatas, ning lajatades vastas laas. Nii laienes nende niit metsa servast ikka kaugemale lõuna poole ja nii said nad materjali chitatavate hoonete jaoks.

Ka Eero tegi lugemise kallal usinalt tööd ja nobedasti edenes ta oskus. Laupäevaõhtuti tuli ta tühjade kottidega koju, kuid järgmisel esmaspäeval läks ta jälle, seljas täis paun ja õlal pungis vöörkott, läks kooli, aabits põues. Nii kulus sügis, lähenes talv, vennaksed jätsid põllud ja niidud järgmise kevadeni rahule ning ruttasid nii enestele kui loomadele, moona

stalma. Sügise kõledais metsades sumpasid nad risti ja rästi ühes koertega, lõigates verist lõikust; ning all soorannal kerkis jälle kõrge heinakuhi vana Valge jaoks.

Talv oli saabunud; jõululaupäeval tuli Eero koju, jahikupja meelest küllalt õppinud ja kõlvuline vendi õpetama. Imekergesti oli ta õppinud. Selgesti luges ta raamatut ja aabitsat oskas ta kaanest kaaneni peast, nõnda ka väikest katekismust. — Ja nüüd, kui jõulud olid möödas, algas lugemine ning vaevanägemine. Istusid seal õpetajana Eero ja õpilastena ta vennad, kes ühest suust tähtede nimesid järele hüüdsid, nagu noorem vend neile ette ütles. Ühest suust nad hüüdsid ja kõmas avar tuba. Väsitav ja piinarikas oli neile see töö, piinarikas eriti alguses; armetul kombel seal ähiti ning higistati. Kõige rohkem pingutas Juhani oma tahtejõudu; agarusest võbises ta lõug; ja tukkus Timo, kes ta kõrval istus, sai temalt mõnegi vihase rusikamõlksu, kui vaesekese pea jälle alla nõksatas. — Vennakseid vihastas ka see, et Eero oma õpetaja-ametit igakord täie tõsidusega ei võtnud, vaid tihtipeale torkavaid nõokesõnu kuulda-
vale laskis. Ta oli vendadelt mõnegi hoiatuse saanud, kuid ta vallatu meel avatles teda.

Kord ühel talvisel päeval, kui väljas oli vali pakane ja lõunast taevarannalt paistis peaaegu kiirteta päike, istusid vennaksed täies ametis toas, aabitsad pihus. Kaugele kostis nende haras, kuid ühetooniline lugemine; ja nad alustasid aabitsat sedapuhku juba teist korda.

E e r o. A.

T e i s e d. A.

E e r o. P e e.

T e i s e d. P e e.

E e r o. Jah, A on aabitsa esimene täht ja O on viimane. «A ja O, algus ja ots, esimene ja viimane», seisab kuskil piibli tükis. Kuid kas olete kunagi kuulnud või näinud viimast esimesena, O-d A asemel? On see ju pisut naljakaski, kui too pisuke, too enne viimane viletsake on äkki salga esimene kukepoeg, kelle poole teised nagu austuse ja lugupidamisega üles vaatavad, otsekui isa poole, olgugi et see sünnib pisut põrnitsevail silmil. Kuid miks põikan ma asjusse, millega meil praegu pole tegemist? Jah, lugege edasi.

J u h a n i. Et kas ma su mõtet mõistan? Ma kardan, et mõistan. Kuid õpeta meid ilusti, muidu pärib sind pagan.

E e r o. Jah, lugege siis nagu head lapsed edasi. Tsee.

Teised. Tsee.

Eero. Tee.

Teised. Tee, E, Ehv, Kee...

Juhani. Pastoil Mina vaene olen ära eksinud. Kuid lae nüüd veel kord algusest peale.

Eero. A.

Teised. A.

Eero. «A, Pee, Tsee, kits läks üle vee.» Mis mõeldakse selle lausega, Juhani? Kas sa võid seda seletada?

Juhani. Ma katsun selgust saada. Tulge pisut välja, te teised; sest meil on vaja ühe tähtsa asja üle aru pidada.

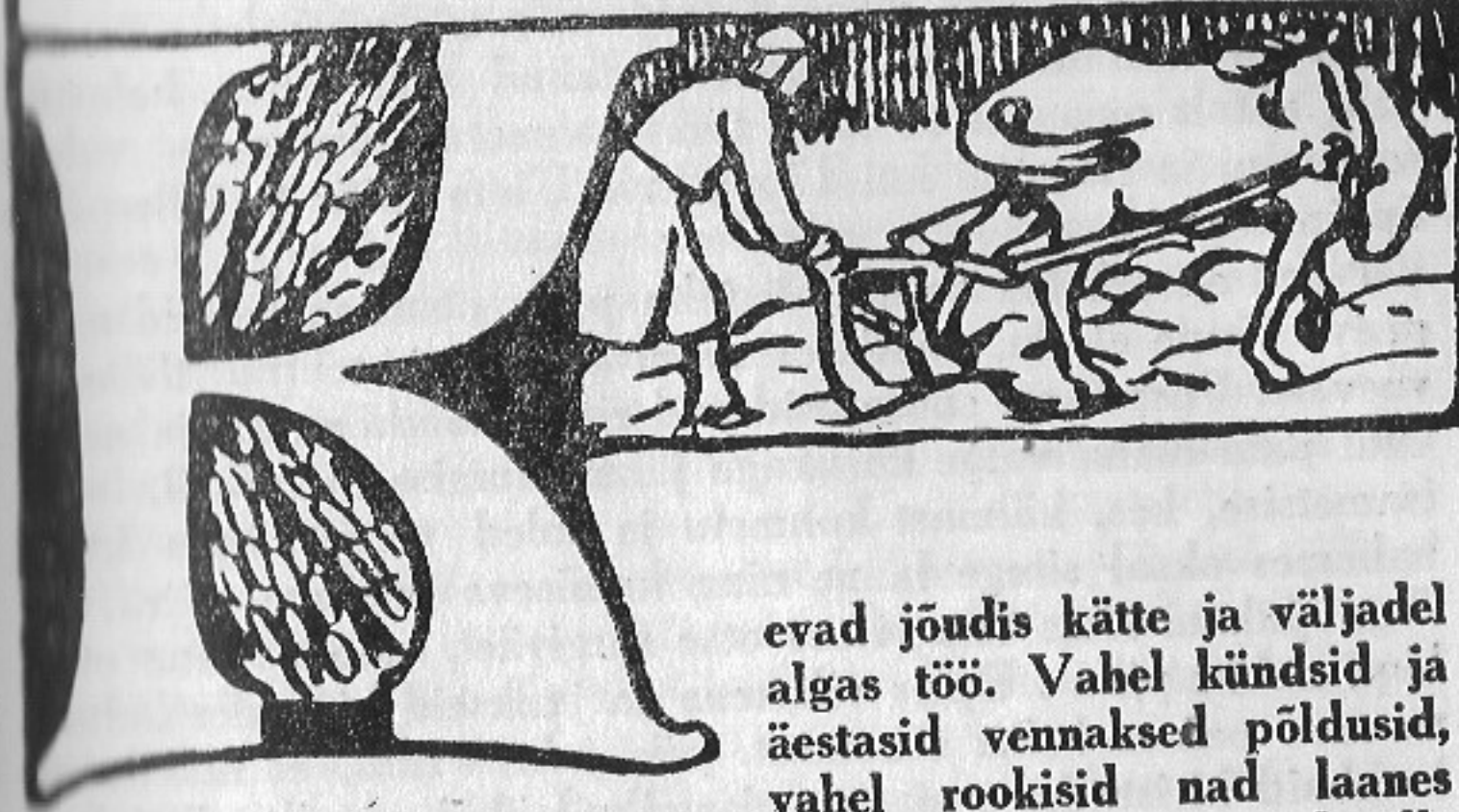
Nii ütles ta, astus õue ja teised järgnesid talle; ning pisut rahutu südamega hakkas Eero nüüd mõtlema, mis nende väljaminek peaks tähendama. Vennaksed aga arutasid õues, mil kombel võiksid kõige paremini taltsutada Eero tigidat nõokamihimu, mis pani ta mõnitama ja, aabits pihus, pilkama mitte üksnes neid, vaid ka jumalat ning tema sõna. Ja nad otsustasid, et ta oli teeninud tõsise keretäie. Nad astusid jälle tuppa ja värske kasevemmal vend Juhani pihus pani Eero hinge kohkuma. Tuomas ja Simeoni haarasid poisist kõva käega kinni ning Juhani vibalik tegi nüüd tubli töö. Eero karjus seal, viskles jalgadega ja märatses, ning viimaks vabanedes vaatas ta kohutava, murdjaliku pilguga enese ümber.

Juhani. Vaat nii, võta nüüd raamat jälle pihku ja õpeta meid ilusti, sina võrukael, ja pea meeles seda leili, kui su vurlekeel tahab tulevikus pilkesõnu pillata. Või nii! Ahah! Kas mõjus? Jaa, jaa, nüüd on sinuga juhtunud, nagu sulle juba aastate eest prohvetlikult ennustasin. Sest «paha on lõpuks pilkajate palk», seda sa tead. Võta oma raamat, ütlen mina, ja õpeta meid mõistlikul ning korralikul kombel, sina võllaroog.

Tuomas. Ära kirista hambaid, vaid istu ilusti jälle sinna laua otsa ja tee, nagu käsime. Tee seda ilma mingi nurinata, muidu tantsib vits veel minu pihus ja siis tõuseb sellest mitu korda kõvem maru kui äsjane.

Algas jälle lugemine; kuid Eero ütles vendadele tähtede nimesid ette väga karmi, pureva hääle ja põrmitsevate silmadega. Ja nii valitses Impivaara koolilaua ääres kaua vaenuline meeleolu, kuni aeg mõne päeva jooksul jälle Eero vihast meelt ning nagu pehmendas. Nii harjutasid vennaksed, et lugemiskust kätte saada, ja nende töö edeneski, kuigi alguses väga visalt, eriti Timol ning Juhani.

KAHETEISTKÜMNES PEATÜKK

evad jõudis kätte ja väljadel algas töö. Vahel kündsid ja äestasid vennaksed põldusid, vahel rookisid nad laanes niitu ning vahel ehtasid jälle uut lauta kumiseval nõmmel. Raske tundus alguses neile see järjekindel töö; kuid taltsutades oma iseloomu, suutsid nad lõpuks kõik argipäevad hommikust õhtuni täita tööga. Ja nii sai valmis nende laut, nende põllumaa muutus peeneks mullaks ning ikka avaramaks laienes laanes uus heinamaa. Nende ees latus tore Luhaniit, täis kände, mättaid, kuid tootades heina. Tuli nüüd külviaeg; müüsid siis vennaksed jälle tüki metsa ja ostsid selle rahaga rukkeid. Ja Tuomas külvas Impivaara vastse põllu, kolm tündrit rukist külvas ta tolmavale nurmele. Sealt tõusis peagi tihe oras ja haljendas uhkelt mihklikuu värskes tuultes.

Kuid kask koltus, purpurrüüis seisis haab ja õhtu rõsked udud peitsid Luhaniidu oma õõtsuvasse rüppe. Oli jällegi sügis ja vennaksed ei unustanud talve tarvidusi; nad olid muretsenud lauta ka kolm õhvakest ja ühe noore nudipäise härjavärsi. Ja lõppes töö ning askeldus väljas, kus kõik puhkas juba hangede all; kuid toas algas juba teine tegevus, töö aabitsa kallal seal laua ääres. Usinalt harjutasid vennaksed jälle lugemist ja nende oskus kasvas, kuigi pikkamööda. Nad lugesid raamatust juba kaunis hästi ja hakkasid nüüd aabitsa tükke pähe õppima; mõmisedes ja pomisedes rutati nüüd igas nurgas kuke poole. Sinna jõudsidki nad lõpuks üksteise järel: esimesena

Lauri, siis Aapo ja Simeoni ning viimaks Tuomaski, kuid neist veel kaugel töötasid Juhani ja Timo. Lõpuks jõudis Timogi oodatud sadamasse, kuna Juhani veel usutunnistuse kalal higistas, ohkis ja vihaselt ähkis. Ta südant salvas ka see, et ta oli viimane mees; kuid ei aidanud seal teiste halastus, vaid ainult oma usinus ning töö. Raamatust luges ta vahest selgemini ja rutemini kui Timo, kuid Timo võitis ta jälle päheõppimises.

Need aga, kellel aabits oli juba peas, otsustasid nüüd mõne päeva jõude elada, vaadates rõõmsalt tagasi tehtud tööle ja vaevale. Püss käes, suusatasid nad ringi mööda metsi; ja nende kuul pani maha valge kasukaga jänese lumise kuuse all, laskis isametsise, kes, külmast kohmetu ja suled turris, istus kuuse habemes oksal sünge laane ning kumiseva nõmme piiril. — Aga Juhani istus toas, istus otse särgiväel, valades laua otsas higi, aabits pihus. Üpris vihasena ja juukseid kiskudes kulutas ta oma paksulehelist raamatut. Siis juhtus tihti, et ta vihaselt hambaid kiristades peaaegu pisarsilmil äkki pingilt püsti kargas, nurgast haoraiumise paku käte vahele haaras, selle kõrgele üles tõstis ja jälle vägevalt maha virutas; ja siis kõmises kamber ning lehvis mehe lühike särk. Nii lõi ta aeg-ajalt küüned paku ümber; sest suure vaevaga juurdus aabits mehe ajusse. Kuid siis istus ta jälle laua otsa rasket tükki kordama. Ja lõpuks oli temagi kevade hakul raamatu kaanest kaaneni selgeks õppinud; ning uhke pilguga vajutas ta selle kinni.

Hanged sulasid, voolasid veena alla niidule ja niidult Sompio soole; ning vennaksed hakkasid nüüd reht ehitama; nad rajasid selle tüki maad majast eemale, raiesmaa tasasemale kohale; ja kaugele kostis jälle kirveste paukumine ning puuvasara mürtsumine. Ja kui päike kõige kõrgemalt üle taeva tiirles, kui metsad ja niidud haljendasid ning rükis pead löi, siis seisis Impivaara rehi valmina. Kaunis suveülikonnas ilutses loodus, lõhnates õilmitses põld, ja kõige paremat lootsid Impivaara mehed. Kuid kord viskus tuul äkki põhja, sealt lõõtsus ta valjult kogu pika suvise päeva ning muutis ilma jahedaks, kõledaks. Väsimata lõõtsus ta, kuni viimaks õhtu jõudes vaikus ja puhkusele vaibus. Nagu haud oli see öö hääletu ja külm ning põllu põuel lamas hahkjas hall nagu lämmatav luupainaja noore neitsi õitsval põuel. Ja järgmisel hommikul vaatas päike murelise pilguga öö töid, hämatunud, jäätunud viljapõlde. Ka vennaksed astusid varakult toast välja, nägid kohkunult halla

hävitusööd ja süngeks läks nende meel. Kahe-kolme päeva pärast nägid nad toda enne nii lopsakat nurme valgena, närtsinult eneste ees.

Juhani. Nii läks meie lootus, läks meie kuldne lõikus. Olg on järele jäänud, kuid pea kõigub kuivana, ilma üdi ja jõuta. Jah, poisid, tulevase aasta leib on meilt võetud.

Tuomas. Raske löök, eriti kui mõelda, kui napp on juba metsasaak. Otsekui ilvesed sammusime möödunud sügisel laaned tuhanded korrad risti ja rästi läbi, kuid saime vaevalt talveks moona.

Juhani. Mis peame siis tegema? Ega me veel põldu niisama maha jäta, mille rookisime higi ja vaevaga raiesmaa tui-mast kamarast.

Tuomas. Seda me ei tee, vaid külvame sügisel jällegi vilja maha, teades, et siin käivad hallased ja hallata aastad vaheldumisi ning et hallatuid ühtekokku on ometi enam kui neid seetud härmahabemelisi.

Aapo. Usun, et hall käib meid vahest igal suvel tervitamas, nii kaua kui Sompio soo seal all on konnade ja kuremarjade kodukohaks. Nii näib see olevat. Sellepärast, kui tahame tulevikus oma põldu halla eest hoida, siis peame kuivatama soo, juhtima vee ja niiskuse ära, rookides ning kaevates sinna kraave. Ja nii lööme jälle kaks kärbest ühe hoobiga: ajame halla põldudelt ning teeme ühes sellega enestele uut niitu.

Tuomas. See on minu arvates meie kõigi meelest hea. Nii peame tegema, kui tahame siin metsakolkas endale talu rajada.

Labidad ja kirved õlal, läksid nad ühel päeval alla sohu, seda rookima ning kraavitama. Nad kaebasid esiti peakraavi, sirge ja sügava, ning sinna juhtisid nad vähemaid mõlemalt poolt; ning kõrged vallid samblast, mudast ja savist tõusid peagi kraavide kaldaile. Kasvasid seal kidurad, madalad kared; need raiuti maha ja kanti hunnikusse, et järgmisel suvel põletada; ning Impivaara talule tuli uut niitu lisaks. Nii töötasid nad mõnegi raske päeva varasest hommikust hilise õhtuni. Ja kraavitatud oli viimaks suurem osa tühjast Sompio soost, mille pind hakkas nüüd päev-päevalt kuivemaks minema. — Kuid külviaeg oli tulnud, ja jällegi külvas Tuomas vilja põldule ning peagi kerkis maast oras. — Talve saatsid vennaksed mööda samuti kui eelmise, harjutades lugemist; ja lõpuks oli

väike katekismus neile pähe jäänud. Kuid Eero, Lauri ja Aapo ei peatunud veelgi, vaid jätkasid õppimist kuni katekismuse lõpuni. Mõnegi päeva istusid nad raamatu taga näljase kõhuga, sest halvasti oli korjunud läinud sügisel metsasaaki ja lühem kui enne oli olnud nende püügiaeg. Nad rändasid küll nüüdki metsades, suusatades ümbersõori, kuid kehv oli nende vaevatasu.

Tuli lõpuks haljendav suvi ja lihavalt kasvas rukis Impivaara põllul. Kuid kord pöördus tuul äkki jällegi põhja, sealt lõõtsus ta valjult kogu pika suvepäeva, kuni ta õhtu jõudes vaibus puhkusele. Nagu haud, nii hääletu ja külm oli öö, ning põllu põuel lamas hahkjas hall, hingates surma külmust. Varakult astusid vennaksed järgmisel hommikul toast välja ja vaatasid kohkudes hävitust põllul. Ja valgena, närtsinuna seisid peagi äsja haljendanud väli. Arutasid mehed, mis nüüd teha ja mis peale hakata, ja leidsid tarviliku olevat rookides ning kaevates põhjalikult kuivatada Sompio sood, kust teadsid halla oma põllule tõusvat. Nii nad otsustasid ja uuristasid ning kaevasid uduses soos kogu kuumade suve, nähes tihti meeltmasendavat nälga. Oli siis tööpäev raske; väsinult läksid nad alles päikese loojangul koju ja kibeduse ning vaeva must joon ümbritses väsinud mehe huuli.

Kuid sügiseks oli soo juba äärest ääreni kraavitatud ja ta kamar muutunud kuivaks nurmeks; ning seal oli vennastel uus, tore niit, lage Sompio niit. Jällegi tehti rukis maha ja uusi raiesmaa tükke oli roogitud tõuvilja jaoks tulevaseks kevadeks. Kuid metsasaagi lisandumist oli läinud kevade külmus palju takistanud ja vähem kui kunagi varemini said nüüd vennaksed hankida talveks tagavarasid. Kõvasti pigistas neid näljasepärast selle talve jooksul, millal süllapaksune lumi peitis maad ja pakane oli vali. Seinad paukusid, kivid ja kaljud lõhkesid ning väikesed linnukesed langesid surnult nagu lumehelbed õhust alla. Reisimees pani tihti tähele, et sülg ta suust külmus õhus kõvaks palliks, ja kui see maha jõudis, siis libises ta kõlinal üle reejalase sileda jälje. — Ühel säärasel päeval, kui põhjatuul vingus kahvatu, selge, külmast sädemeid pilduva taeva all, istusid vennaksed toa higistavas soojuses, kõneldes oma seisukorrast, et millise abinõuga saaks rahuldada oma korisevat kõhtu.

Juhani. See ei lähe. Enam kui öö-päev on sellest möödas, kui viimast korda sõin. Ja millist maiusrooga sõin ka siis ning

kui suure lahmaku? Tuhat ja tuline! kaks kuiva, vaigust orava-kõiba. Kuid säärast söömingut ei pane täismehe magu palju tähelegi. Mis sa ütled, Tuomas?

Tuomas. Sikuta näljavööd.

Juhani. Vaata: ma olen keskelt peenike nagu kõige näbedam neitsi, peenike kui punane kusirautsik; kuid see kunst ei aita meid igavesti. Ei aita, vaid mis peame tegema, seda tuleks teha pea. Mu süda kisub kokku, mu vend, süda kisub kokku ja kõledast nukrameelsusest närtsib mehe meel.

Simeoni. Kas on siin meie ees veel muud abinõu kui maantee, kerjuse pikk ja kõva põllusiil?

Juhani. See olgu viimane pääsetee. — Kuid mina hingam nagu tühjast tündrist. Kas ei leia siis enam ainustki kunsti ega lootsu veli Aapo aju?

Aapo. Mis võiksime tühjast teha?

Juhani. Tühjast on kogu see maailmgi loodud. Miks ei või sellest siis sündida vähemalt tükk aganaleibagi?

Aapo. Kui oleksime loojad.

Juhani. Ah! Kui oleksime nende jooksupoisidki, siis hüpleksime praegu seal taeva kuldsel murul, ja mannat, poisid, puhast mannat sööksime ning mett jookstime nagu vett jõest. Nii mängiksime härrat; ja kuulaksime sülitades, kui mõni armetu kerjus maa pealt jutustaks meile seitsmest viletsast vennikesest seal all mudase Sompio soo ääres, kes uperdavad suitsuses onnis nagu nahkhiired männiõõnes üksteise kukil ning näevad nälga otsekui hundid.

Eero. Mis sa tühja unistad! Lähme Kuokkala laande seda oma põhjalikumalt uurima, mille sügisel nii kergelt kõrvale jätsime.

Juhani. Karud läksid sealt kus kurat; see on peaaegu kindel asi.

Eero. Peaaegu! Milline hullus siin näljas istuda, käed ristis, kui võime enesele vahest mõnusa prae muretseda. Lootus on väike, kuid katsuma peame, lähme mainitud laande, ja kui me seal karu ei kohta, siis vahest mõnda muud looma. Aga kui seegi ei õnnestu, siis on seal lähedal Kuokkala talu, kust saame laenuks vähemalt iga mehe kohta ühe leiva ja vahest veel mõne mati herneidki. Inimeste abi poole peab siin lõpuks ometi pöörduma, kui omad abinõud ei aita. Kuid me võtame laenuks ja maksame tagasi, kui jaksame.

Nii kõneles Eero, ja lõpuks leidsid teisedki kõige parema olevat tema nõu järgi käia. Püssid kaenlas, hakkasid nad ühes koertega Kuokkala laane poole suusatama. Libedalt jooksid suusad hangel, kuid lõõtsutades ja aeglasemalt kui varemini liikusid nüüd vennaksed; nende põlvede endine sitkus tundus olevat võrdlemisi nõrk. Lõpuks jõudsid nad määratud kohta ja hakkasid igas sihis risti-rästi suusatama, otsides mesikäppa, kuid hoopis asjata. Öhtu lähenes; vennaksed jätsid juba kõik lootuse, kuid otsustasid Eero soovil otsida laanes veel kord ühe metsase kalju ümbruses. Kui nad sinna tulid, tõusis varsti vihane haukumine ja pimedast kuusikust tormas välja karu, ruttas eemale, ning tuisuna keerles lumi ta järel. Ta jooksis mitmele poole põigeldes, mitmele poole kaareldes liuglesid vennaksed läikivail suuskadel ja koerte räuskavast häälest kõmas karmilt valju pakase õhk. Kostis viimaks pauk Tuoma püssist, ja mesikäpp roomas veriselt hanges. Koerad kargasid ta kallale, lähenes talle mees tugeva karuodaga ja seal leidis ott mehe pahlast ning koerte hambaist varsti ilma mingi vastupanuta surma. Alla käppadele langes ta ja hingas välja oma elu verisele lumele. Kuid vaevalt oli see sündinud ja vennaksed saagi ümber kogunenud, kui metsast kostis jällegi tuline haukumine ning räuskamine. Siis ruttas kaks noort, aastast karu koerte eest koopast välja, mõniseda sammu eemal selle talvekorterist, kes esimesena leiti ja kätte saadi. Ja tõusis nüüd äge taplus karvaste karukutsikate ning vahvate koerte Killi ja Kiiski vahel, kuni vennad oma odadega koertele appi ruttasid. Peagi löid nad ka karukutsikad maha ja lõpetasid karvurebiva mängu.

Ent öhtu oli tulnud; lihav saak kanti kuuskedega kaetud sammaldunud kalju juurde ja läideti tuli. Aga tuulepoolsele tule küljele tehti habemeis okstest ööasemed ja teivaste ning kaigaste najale ehitati kuuseokstest vari, mis takistas tuule lõõtsumist ja laskis tuleleegil rahulikult lõkendada. Siis asusid vennaksed maitsvat õhturooga valmistama, lõikasid maha ja nülgisid emakaru lihava käpa, lõikusid sellest pehmeid viilakaid, küpsetasid neid tulel ja täitsid mõnusalt oma näljase kõhu ega unustanud ka Killit ning Kiiskit. Ja nad uinusid peagi oma sammalvoodil, sest väsinud keha oli toidetud ning mure nälja pärast mõneks päevaks eemale tõrjutud. Mõnusalt puhkasid ka koerad pärast pikka ja ägedat jooksu; puhkasid, lõuad käppadel, aeg-ajalt silmi avades, mis uhke rahuga olid

sihitud veriste metsloomade poole hangel. Nii lamasid nad kõik, kuna tuli lõomas ja taevatähed sirasid; ja nende ümber paulus pakane kuivanud kuuskedes ning kõrges metsas laulsid külmad, õhkavad tuuled. Ja hommiku koites hakkasid vennaksed oma saagiga jälle kodu poole suusatama; ning raske oli nende kandam, kuid meelepärane.

Varane ja kaunis oli järgmine kevad. Usinalt harrastasid vennaksed kalastamist heledal Ilvesjärvel; ja jäi nende võrku või hakkas õnge mõnigi turjakas ahven ning kuldküljeline särg. Rannal, lõhnava toominga varjus istusid nad mõnegi he'eda suvehommiku koidikul, vibutades õngedega üles Ahtola säten-davat karja. Siis lendlesid pardid prääksudes järve õlivaikse pinna kohal ja vennaste haavel laskis neist mõnegi lennust. Kaunis oli kevad nii Ilvesjärve randadel kui niitudel ja põl-dudel Impivaara maja ümber, kus lokkas tore vili, kasvades päevade hõõguvas paistes ning ööde pehmes vilus. Märatses selgi suvel mõnikord vali põhjatuul, tuues lõpuks kõleda ja vaikse öö, aga hall puhkas sügaval Sompio niidu põhjas, teri-tades kõrvu, kuid jõuetu kergitama pead niidukamara alt. Nii kasvas põllul vili ja niidul hein sel helgel suvel ning vahel kastis jälle pehme vihm lõhnavat maad. Hauduva põua ajal niideti niidud ja lõigati nurme raskepäine rukis; ning kõrgete tornidena seisid nii kuhjad Sompio ja Luhaniidul kui ka rõu-gud maja ümber. Kõige rikkalikuma lõikuse tõi see suvi, mida vennad ikka rõõmutsedes mäletasid «kuldse suvena».

Aga kui vili oli lõigatud ja külv tehtud, läksid vennaksed ühel laupäevahommikul kaua ettevalmistatud teekonnale, läk-sid ülevaatusale praosti juurde kirikumõisa. Isalikult, armsalt kohtles neid praost ja nägi peagi oma suureks rõõmuks, et nende lugemisoskus oli rahuldav, ühel ja teisel koguni päris kiiduväärt; Lauri tunnistas ta kõige paremaks lugejaks suures Toukola külas. Veel nägi ta, et nende arusaamine usuõpetusest oli üldiselt selge, otsekohene. Sellepärast oli neil, kui nad nädala pärast järgmisel pühapäeval armulaualt koju tagasi jõudsid, igauhel nahkkaantega «Uus testament» käes, praosti poolt usinuse palgaks annetatud. Rahul olles ning tõsiste nägu-dega astusid nad tuppa, mille Tammiku Küösti, läinud nädal nende karjahoidja, oli puhtaks pühkinud ja okstega ilusta-nud. Aga kui nad olid söönud ja Küösti nende juurest lahku-nud, istusid nad igaüks omaette piiblit uurima; ning sügav vaikus valitses toas.

Nii möödus kaunis suvi, tuli karge ja vilu sügis, tuli talv ning jällegi õnnelik suvi. Nii töid aastad, mis nüüd järgnesid, õnne ja kordaminekut Impivaara tallu. Usinus on õnne allikas, ja usinalt töötasid ning toimetasid vennaksed, mistõttu põllud laienesid üha enam, vilja tuli üha rohkem aidasalve, hobuseid talli ning veiseid laudaõrte alla.

Veel seisis tallis too vana ühe silmaga Valge, kuid kahel pool tema kõrval latrites kaks saledat varssa, üks ostetud Tammikult, teine Kuokka'la taadilt. Teravate hammastega krompsutasid varsad puhast põlluheina, ja vaadates lapseliku ülemelikusega, kiusasidki aeg-ajalt pisut vanarauka, tahtes teda tervitada üle madala vaheseina. Kuid vihaselt, kõrvad ligi pead, seisab Valge ja heintes lamab ta rippuv moka, kui vanad, kulunud hambad nürilt toitu närivad. — Kümme sarvlooma on talu laudas. Kui selle ukse avasid, siis vaatas sulle vastu kaheksa otsekohest, tõsist lehmanägu ja kaks pulli nagu kaks jändrikku tõrvaskändu. Vanem neist pidi juba tuleval kevadel oma vabaduse kaotama ja tööhärja saatusega leppima, kuid see noorem seal võib veel omapead karjamaal edasi sörkida. — Nii oli lugu talu laudas, kus kõige virgemini askeldas Simeoni hoolikas käsi.

Aegamööda kerkisid Impivaara õue kõik talumehe majapidamises tarvilikud hooned. Nii tõusis ka tubli saun õue ja põllu vahele ja siis kadus toast lava, kadus ukse kõrvalt keris ning asemele ehitati korstnaga ahi, nagu see majas tavaline. Pandi tahutud kuusepalkidest tore põrand, mis enne algas ainult poolest toast, kuid nüüd ulatus tagaseinast otse läveni. Raiuti veel endiste augukeste asemele seintesse kolm valguserohket akent. Ja kui nüüd vaatasid toast välja lõuna poole, siis nägid talu põldusid ja põldude all Luhaniitu, kaugel teist, avaramat heinamaad, endist Sompio sood. Läbi põldude ja niitude läks talutee kiriku ja endise kodu poole, jooksis niidult tihedasse kuusikusse, sealt üle nõmme Teerimäe harjale, mis kumas uhkelt lõunas sätendavate pilvede piiril. Kui vaatasid läände, siis nägid põldude taga sammaldunud kaljurahnusid, seal ja teal madalat, kuid tüsedat mändi, mille õõtsuval ladval tihti päike suveõhtul sätendas. Aga maja põhjapoolne aken vaatas süngelt Impivaara järsu mäe poole. Säärasena avanessu ees maailm, kui avarast toast vaatasid läbi akende välja vabasse õhku. Aga kui avasid toa raske ukse ja löid pilgu idasse ning kirdesse, siis nägid kivist, kannulist raiesmaad,

raiesmaad kõrval nõmme ning mühisevat männikut, mille hõlmast astus suvepäike taevasse. Niisugune oli loodusepilt Impivaara ümber, mis nüüd oli tõusmas võimsaks taluks.

Muutusest, mis toimus vennastes ja selle läbi Impivaara õues ja vainudel, käis peagi kõma läbi kihelkonna. Seda usuti samalt vaevalt, kuid kuuldus jäi tõeks, mida imestades jututati ja pikkamööda hakkas vennaste väärtus ning au tõusma. Ise käisid nad ometi harva oma maadelt kaugemal ja oma sünnitalu ei tahtnud nad enne näha, kui aeg oleks tulnud, mil Jukola on jällegi nende käes. Selle töötuse olid nad andnud ja hoidusid alati selle eest, et oma kodu armsaid nurmi isegi samalt silmata.

Jõudis viimaks selle kümnenda aasta suvi, missuguse ajani Jukola oli antud võõra harida; ja sügisel oli siis vennastel õigus oma sünnikodusse tagasi kolida. — Oli selge ja soe jaanikuu pühapäev. Impivaara avatud uksest voolas sisse hele päikesepaiste, heites kuldse laigu toa lehistatud põrandale. Laua ääres istusid hääletult Tuomas ja Simeoni, lugedes kumbki «Uut testamenti»; Juhani, Timo ja Eero kõndisid väljas põldude vahel ning vaatasid rõõmuga selle kauni suve õitavat ilu; vaikselt rändas Lauri metsas, aga Aapo oli läinud Tammiku Küöstit vaatama. Sinisena kummus taevast, õhus õõtsus tasane läänetuul, uues lehemantlis hällis mäel kask ja valgevahuline pihlakas levitas kaugele ümberringi oma lõhna. Impivaara väljal ajas üks laine pehmelt teist taga ja vili läikles tulise päikese paistel, mis kiirustas juba üles keskpäeva kõrgusele. Kuid nüüd tulid vennaksed koju: tulid jalutajad põllult, tuli Aapo Tammikult ja astus Lauri välja metsa põuest. Salamisi muheldes lähenesid nad majale, mis omakorda vaatas neile vastu rahulikult naeratades, ja tema päikesepaistisel katusel virvendas päevliku kuumus hõbe-välvkuvalt. Rahuliku südamega, selgete nägudega astusid nad suurde tuppa kaselehisel põrandale.

Aga kui nad olid söönud, istusid nad jälle omaette mõtiskledes või vaadates enese ees avatud raamatusse. Pärast ääres, mis näitas lääne poole, istus Aapo, õiendades oma piibunosuga, ja näis, nagu oleksid ta mõtted süvenenud tähtsasse asja. Viimaks avas ta suu ja siis tekkis järgmine kõnelus.

Aapo. Tammikul kohtasin parkalit ja kõnelesin temaga meie ühisest asjast. Ta on saanud möldrikoha ja oleks valmis

lahkuma Jukolast juba tuleva mihklikuu algul, milleks talle ka head lootust andsin.

T u o m a s. Kõige parem, kui ta rutem kui muidu meie teel kaob; sest tema käsi pole Jukolat tõstnud, vaid ikka enam alla lükanud; ja renti pole ta meile maksnud ühtainust ivagi.

A a p o. Kõike seda mõistaks seadus teda maksma, kuid millega ta seda teeks?

T u o m a s. Selleks on ta igavesti jõuetu, kui ta mitte oma viletsat hinge pandiks ei pane.

A a p o. Töökohustuse teel maksaks ta viimaks vahest kõik, kuid tal räbalal on põdur eit ja mitu manguvat last.

J u h a n i. Mingu issanda nimel see armetu unimüts. Jah, olgu ta meiega tasa. Ka on teda sant õnn selle kümne aasta jooksul kiusanud, selle vastu ei saa vaielda. Aga kuigi õnn oleks teda kaisutanud, siis pole ta ilal sündinud meheks, kes talu püsti paneks; selleks vajatakse pisut mehisust, temas aga ei leidu rohkem kuraasi kui labakindas. Sellepärast mingu ta oma veskit võristama; ent meie tahame näidata, kuidas Jukolast tehakse kihelkonna esimene talu.

A a p o. Eks ole ikka kaunim vaadata enda ees talu, millest teame, et ta põllud on üles aetud ja niidud roogitud meie oma kätega. — Kolm meist jäägu seda uudistalust pidama, teised kaovaku ja kündku Jukola maal; kuid kõige kibedama rutu ajal asume kõik seitse meest kõige jõuga ja ühekorraga töö kallale, nii siin kui meie endise kodu väljadel. Ja nii on meil varsti kaks tublit talu ja kaks vabadikukohta, mis kuuluvad kõige paremate hulka, ning meile igaihele oleks küllalt osa, maad ja ruumi omaette, kui sünnib viimaks üldine jagamine, igaihe tuleviku otsustamine. Ja lootkem, et lõpuks läheb kõik meie paremate ootuste järgi! Jah, kõik läheb viimaks hästi, kui ainult meil eluteed tallates on juhttäheks alati mõistlik meel ning õige arusaamine.

T i m o. Palju oleneb see perenaisest ja tema talitusest toa-õrte all, kas mehe vaev seal väljas, põua ning vihma käes, toob viimaks rikkust või vaesust.

A a p o. Vaata aga Timot! Ta kõneleb kui kogenud mees. Kuid lugu on nii, nagu sa ütled. Emba-kumba, naine kas tõstab maja jõukale ja lugupeetud järjele või rebib selle kuni põrandapalkideni maha. Ma ei kõnele nüüd muidugi majast, kus peremees on päris meeletu, nii et ühe silmapilguga teeb tühjaks aastate võidud; seesugusest majast ma ei kõnele, seal

ei aitaks ka mõisa rikkus ega naise majapidamine, kuigi ta oleks nohe kui nirk ja kitsi kui juudimoor. Kuid võtame ühe hariliku talu, kus on keskmisel moel pillaja peremees, kuid vaata, kui perenaine on kindel ja kokkuhoidlik, siis seisab see talu, seisab kas või vägisi. Seevastu läheb maja, kus perenaine pillab, peagi ilma armuta uperkuuti, läheb, pangu peremees kas või kümne mehe kätega vastu. Tõsi küll, peremees võib ennast üleliia porujommi võtta ja külapidi ümber kakelda, mille eest seadus annab talle teenimise järgi soola selga, kuid ometi võime pidada seesuguseid äpardusi väikesteks verejooksudeks, verihaavadeks inimese kehas, millega püüd talu võrd-ten. Kuid perenaine, kes pillab, on igavene paeluss talu kõhus, selle koi, selle vähktõbi, mis hävitab kõik mahlad ja rebib alustelt maha ning lükkab lõppude lõpuks täiesti ümber kogu chituse. Nüüd tuleb mulle meelde üks lugu, mida kuulsin juba meie vanaisalt, tollelt alati targalt, järelekaaluvalt ja ette-nägelikult mehelt. Ja nii tema jutustas: oli kaks venda, mõle-mad ühte viisi karsked ja töökad; neil kummalgi oli talu, mis igapidi üheväärtuslikud, ja kummalgi olid ka naine ning lap-sed. Üks vendadest püsis ikka jõuka mehena, kuid teine läks päev-päevalt aina kehvemaks, ning mõnigi arvas sellest ühte ja teist, nägemata ometi põhjust, mis oli toonud säärase vahe vennaste majapidamisse. Kuid kord läks meie vanaisa ühel laupäevaõhtul mingi asja pärast neisse mõlemasse tallu. Esiti astus ta rikka mehe majja, kus perenaine jagas pärast või tegemist lastele võileibu; selle järel astus ta kehvva venna tuppa, kus perenaine niisama lastele värsked võileibu andis; kuid vaata, eit panigi võid vähemalt kaks korda paksemalt peale, kui sündis naabertalus, ja nüüd mõistis taat ühe venna rikkuse ning teise vaesuse põhjust! Nagu viimaselt perenaiselt läks kahevõrra võid, nii pudenes kahekordselt kõike muudki kraami ta sõrmede vahelt, kuigi peaaegu nähtamatul kombel. Ja sellepärast oleks tema majapidamiseks ära kulunud kaks säärast talu, et püsida naabri ühe taluga samal kõrgusel. Nii jutustas kord taat, kes oli arukuselt kuulus.

J u h a n i. Õieti oli ta asja mõistnud. Halb ja pillaja pere-naine on kui kõike neelav majarott ja teda on vastik vaadata nagu vana tallukat porilombis.

A a p o. Olgu siis naisevõtmine meie elu kõige tõsisem samm, nagu see peabki olema. Sest halb naine on mehe hukatus, kuid tubli ja armas naine on ta kaunim õnn, tema kõige

parem sõber, ta kuldne au, ja teeb tema maja rõõmu ning rahu sadamaks. Ja säärast naist hoidku ja hellitagu ta kui oma silmatera, nagu oma hinge kallimat vara. Ning ma arvan ka, et vähem, palju vähem leiduks siin halbu naisi, kui mees oma noore küljeluu vigu õiendaks ikka pehmete sõnade ja armsate pilkudega, kindlasti selle eest hoidudes, et ei tooks haugutades esile nende «tublide naabrieitede» eeskujusid ning laseks tollel «õndsas, kallil emakesel» rahulikult puhata oma hauakoopas. — Jah, vennad! ehk on meil kõigil peagi eidekene kõrval ja pisikesed piripillid ümber ja sellepärast ei kõnelegi ma nõnda samuti palja juhusliku tuju pärast, vaid pigemini kindla kavatsuse järgi, ning ma tahaksin istutada need sõnad teie südamete põhja.

Juhani. Hästi oled sa ju kõik teinud, mõndagi kallist nõu oled sa meile andnud. Tõepoolest! päris isaliku meele ja keelega oled sa meid juhtinud siin laante öös. Vennad, tänaõnne Aapot, ta on teinud suure töö.

Aapo. Mine metsa! Mis sa tühja! Nonoh! Nii! Kuid iga tahes seisame siin nüüd püsti ja ühisel jõul oleme meie võidelnud: rabelnud, kiskunud, rebinud, et viimaks laane viletsuste virnast lagedale, vabale väljale jõuda. — Kuid vaadake: ilu on selge ja vaikne, päike laskub juba taevaranda ja kihinal koeb nüüd kogreparv Ilvesjärve kõrkjais. Lähme mõrdu panema, ja homme on meil maitsev eine.

Nad läksid Ilvesjärvele, et panna püüniseid kuldküljeliste kokredele, kes parajasti rõõmsalt kudesid, nii et järve heinane rand valendas. Kuid koju jäid Simeoni ja Timo, jäid karja vastu võtma; ja ammudes tulid kellade kihinal juba kõversarved karjamaalt mööda kanarbikunõmme. Ja kännulisel, kuival väljal lüpsiti mäletsevad lehmad, aeti sealt tarasse, kus nad varsti üksteise järel kuuseokstest asemele maha vajusid. Ent seal Ilvesjärve vaikselt pinnal sõudsid teised oma tõmbininalise, ühest puust raiutud ruhega, lastes mõrdu järve selgesse vette piki kõrkjastiku sakilist serva; ja seal mändide ladvul loodes õhetas tulipunane õhtu.

KOLMETEISTKÜMNES PEATÜKK

n kahvatu mihklikuu päev, kui vennaksed on otsustanud minna vastu võtma endist peremehevoli Jukola talus, mida

nad üheksa aasta jooksul polnud näinud. Teel, mis jookseb põldude, Luha- ja Sompio niidu vahel küla poole, rändavad nüüd seitse meest ja ikka kaugemale jääb neist Impivaara asundustalu, kuhu Tammiku Kүүsti on päevaks või paariks jäänud elajate eest hoolitsema. — Ees käisid kõrva Juhani, Aapo ja Tuomas; lõbusalt nad astusid ja nende nägudel asus vaikne rõõm. Neile järgnes koorem, mida vedasid kaks noort mära, keda juhtis Lauri, istudes väikese õllevaadi küljel. Ja vaat oli täis õlut, mis tehtud just Jukolasse kolimise peo jaoks. Selle järel astusid Simeoni ja Timo, talutades kumbki ammuvat lehma, karja juureks Jukola lauta. Kuid viimasena rändas veli Eero, vedades nõõri otsas väikest jõmpäist pulli, kes pidi hoolitsema talu karja juurdekasvu eest. Heameelega järgnes härjavärss lehmadele, astus nende järel üpris uhke mõirgega. Rõõmsalt hüppesid ka Killi ja Kiiski, kord ees, kord taga, kord lastes

rõõmsalt kahel pool reisumehi, kuigi pead juba hallid. Nad olid ainsad loomad, kes Jukolas olid sündinud ja nüüd vanasse kodusse jälle tagasi tulid. Valge oli surnud ja puhkas nüüd magusasti sügavas hauakambris Luhaniidu aia taga; surnud ja maha maetud oli vana kähedalt näuguv kass, Juhani armastatud Matti; ja viimaks suri ning maeti ka kenukael-kukk. Impivaara õrtel tõstis lauluhäält jälle teine kukk ja ahju pealt pillus teine kass ning kaks noort, toredat hobust vedasid nüüd vennaste vankrit väleda hooga Jukola poole.

Nii nad rändasid; jõudsid üle lagedast Sompio niidust ja astusid metsa põue. Õhk oli selge ja vaikne, pehmelt paistis päike kahvatusinisest, naeratavast taevast. Nendele tuli vastu Seunala Matti raiesmaa, siis Viertola kirikutee, millest nad üle sammusid ja astusid siis vastumäge läbi männiku mööda liivast nõmme. Viimaks seisis nad Teerimäe harjal, kust nende tee jooksis sileda rajana kaljult alla. Kuid mäeharjal, kust nägi kaugele kõigi taevarandade poole, seisatasid vennaksed silmapilguks, et lasta veoloomadel puhata. Nad löid silmad edelasse, ja kaugel helendas nende lapsepõlve Jukola. Ent peagi ähmastas pisar nende silma ja kuum härdus täitis nende rinda, nagu täidab sulisev vesi uppuva mehe põue. Kuid vaatasid nad siis jälle edelasse, ja mäekallakul terendas Jukola nagu tume minevik. Siis vaatasid nad viimaks tagasi põhja poole, ja haljendavate orasepõldude keskel naeratas rõõmsalt Impivaara uus talu ning kõrgemal seisis järsk mägi. Nii nad vaatasid, kord põhja ja kord lõuna poole ning kord mõnes teises sihis, ja härdalt kiskusid nende silmad niiskeks. Kuid Juhani laskis õlut ja ühelt mehelt teisele rändas kadakane kibu ringi.

Juhani. Me valame pisaraid, kuid rõõmu- ja hõiskamishelmed on need pisarad; seepärast joogem ning olgem rõõmsad!

Aapo. Tänu loojale, et seisame nüüd siin rõõmulastena! Õnnelikud oleme, et õigel ajal tähele panime, mis meie rahule tarvis läks, ja kandsime tublit vilja, enne kui kuri kohtuotsus oleks meie ette seinale kirjutatud. See ja jumala juhtiv käsi on meie elu tõstnud nii uhkele ja rõõmsale künkale, mille harjal seisame nüüd võidukangelastena. Kümme kuldset aastat on sellest möödunud, kui viha, südame vimma mõjul põgenesime metsade pimedikku. Nii me tegime. Kuid ma usun, kui oleksime igavesti seal lõunas viha ja sapi kibedas õhkkonnas elanud, siis kõnniksime nüüd muremeestena. Oma õnneks jätsime siis maha

küla ja naabrid; sest nüüd oleme teistsugused mehed. — Siin me seisame nüüd, vaadates lepituse pehme silmaga sinna Toukola küla poole, ja seal meie taga on meil suurepärane seljatiigi.

Jah, seal on endine, armas Jukola, seal Toukola küla, seal kirikutorn ja seal jälle uhke Impivaara. Selgelt astuvad nüüd me ette meie elutee juhtumused tolle kulunud aastakümne hõlmast. — Vaata, kuis meie tee on jooksnud. Me püüdsime alguses, kuid liiga armetutena, pääseda ühendusse inimkonnaga, kui tegime oma õnnetu reisu tolle piduliku torni juurde seal taevarammal. Oli see üks neetud reis, kuid see oli ühtlasi vägevaks tõukejõuks, mis meid vägisi sundis metsade rüppe. Sinna, tolle halli, järsu mäe küljele me kolisime ja ehitasime enesele kindla peavarju. Kuid ahne tuli põletas tuhaks meie maja ja siis lidusid poisid nagu hundipojad jälle tagasi Jukolasse; ning see oli üks kibe lugu. Kuid ega me sellestki palju hoolinud, vaid läksime jällegi metsade põue ja ehitasime enesele uue maja, endisest toredama.

Võisime nüüd jälle vabalt oma meelepärast tegevust jätkata; ja koerad räuskasid, tuleludud paukusid ning rikkalikult voolas salude karja värsket veri. Kuid sealt tõstis meid äkki vali saatust hirmsale Hiiukivile kohutava katsumise kätte. Ja seal kohal on vististi see nälja, vaeva ning hea õnne kivi, seal, kus alaneb metsa ähmane joon ning too harvaoksaline kuusk tõstab oma ladvatippu kõigist kõrgemale. Seal on see kivi, mis tõi meile muret ja ahastust, kuid mida võime kutsuda ka õnneliviks. Pange tähele: see rõõmu ja õnne silmapilk siin Teerimäe harjal sai alguse sealt ja kasvas ühtesoodu. See hirmus kivi laanes pani alguse vägevale kütisele, mis omakorda andis meile rohkesti vilja. Kuid sellest — kurb, kurb küll — tõusis ka see meie mälestuses nii murelik viinajooming. Kuid mis sellest! See metsik räuskamine viinavimmas pööras pahupidi kogu põrgu ja ajas üles kõik kuradid meile kohutavaks hoiatuseks, et me pööraksime teisele teele. Kahelt poolt saime ähvardavaid hoiatusi: Simeoni imeliku nägemuse ja Lauri tähendusriikka une kaudu, ning õnn meile, et panime tähele neid tähtsaid viipeid salamaailmast! Nagu mehed otsustasime siis joovastava, neetud vägijoogi igaveseks kõrvale jätta, millise otsuse juurde, ma loodan, ka kindlasti jääme.

Kuid meid ootas veelgi üpris raske lugu. Ja see sündis nii rohke viinajoomise kui ka meie tige da ning kangekaelse südame

pärast, mis polnud veel küllalt pehmeks pekstud, vaid keetis oma sügavamas sopis kättemaksuhimu. Meid tabas too vihamöirgamise, hundi-ähkimise, teibaragina ja verevalamise päev, too tuline päev Tammiku õues. Nii nuhelti meid viinalakkumise pärast. Kuid just tollest päevast, tollest karistuspäevast peale hakkas voolama meie õnnejõgi. Vaata, kui seisime juba musta hukatushaua äärel, siis selgitas armuline jumal maailma meie ees; ja seda tegi ta meie tubli nimismehe kaudu. Aga meie ise, mis tegime meie? Astusime nagu mehed enesetaltutamise, töö ja tegevuse teele. Tõsi, meid ootas ees küll veel mõnigi vaev ja kitsikus, kuid me mürdsime nende kaclad kakkorra, pressisime väevõimuga ikka edasi, ja siin me nüüd seisame. — Tänu jumalale, kes meid juhtis, tänu meie emale, kes õigel ajal tahtsime arusaajaiks saada, tänu meie emale, kes meile meie lapsepõlve päevil jumala tahtmist ning seadusi meelde tuletas! Tema sõnadest langes ikka üks ja teine meie südame sügavusse, kust hoiatav hää alati meie kõrva sosistas, sosistas läbi koledamate marudegi, ning meie elulaev ei vajunudki põhja.

Juhani. Ah! Kui ema nüüd elaks ja kõnniks seal Jukola õues, siis ruttaks ta poegi lähenemas nähes meile Ojaniidu kalalakule vastu. Kuid taeva saalis istub nüüd eidekene, oodates oma lapsi. Küll me tuleme, emakene, tuleme jumala abiga kord meiegi sinna. — Jah, hakkame nüüd, vennad, jällegi liikuma, rändame alla mööda kaljust teed.

Nad sammusid alla, jõudsid pimedasse laande, sealt edasi metsatulekahjust põletatud kõrgele Kiljava nõmmele, kus keerlesid kisendavad haukad õhus heleda taeva all. Nad rändasid juba künklikul teel lageda Kuttila niidu ääres.

Juhani. Poisid, poisid! mu sõõrmeis tundub juba kodunurkade hõngu, magusamat kui maarjakellukese lõhn. Poisid ja vennad, keda kõiki üks ja sama memm kandnud ja sünnitanud, kuulge üht sõna: palume ühes meiega Jukolasse kolimispeole viimase kui mehe ja naise, isase ja emase, keda ainult teel enne kojujõudmist kohtame.

Aapo. Seda me teeme.

Tuomas. Oleme rääkinud.

Timo. Palume kõiki, maakonnaülemast kuni vallavaese Ruokko Massani, kui nad ainult meile vastu juhtuvad.

Juhani. Kubernerist kuni Toukola tallukani; ja sellest tuleb rõõmus pidu, tuleb tööpoolest. Ja vaat kui me siis Tou-

kola tüdrukutega tantsu vihume, vihume, nii et Jukola põrand niirtsuub ning puru laest langeb! Lugu on küll nii, et ainult Aapo oskab meie hulgast kadrilli, me teised ainult polkat, kuid seda oskame ka kui mehed. Ja tulgu siis polka, paljas polka. Kuid kust saaksime vahva pillimehe ja tubli kohvikeetja?

Aapo. Küllap selleski asjas nõu leidub.

Juhani. Sessinatses maailmas. Jah, küllap veel selleski asjas nõu leidub. Nõu ei ole meil puudunud kõige sandimaiski asjus, vaid kõik on pidanud käänduma ja väänduma, keerama ning veerema meie soovi järgi. Kõik on pidanud õige vinkli võtma, ja kümme aastat on kulunud kui pühitud. Tralla-raa-raa, tralla-raa! Kohvi pole ma joonud pärast Karja-Matti pulmi, kuid sündigu see siis tänase pidupäeva auks, et joome otse vennasnapsi kõik seitse poissi, seitse mehiste meest. Ja esimestena, ikka esimestena meie kolm siin astume: mina, Aapo ja Tuomas, Impivaara ihukaardi pataljon. Kõik toredad poisid. Ega ole Eerogi enam nende lühemate hulgast Soomes, ei sugugi. Kuid visalt ta venis, pagana visalt. Sai tast siiski nii hinge kui ihu poolest igapidi rahuldav mees. Ja seda tegi aastate mõju siin metsas, meie, vennaste kaasabil; paar pisukest keretäit meie teiste käest, ning mees oli kui õlitatud. Või kuidas? Mis sa ise seal taga selle kohta ütled?

Eero. Tõsi küll, mis kehasse puutub, kuid ma kardan, et mu vaeses hinges leidub veel küllalt sinugi jaoks toda neetud Vana Aadama juudasitta, mis tihtipeale käänab ja keerab kogu maailma pahupidi. Nõnda pöörab ta nüüdki mu silmi, kui vaatan siit tagant teid seal esimeses reas. Vaata, vaata, kuidas Juhani jällegi mu silmis seal Aapo kõrval jõllitab nagu pungissilmaline pääs tõsise ruuna kõrval.

Juhani. Jah, Eero-pojukene. Kuid täna kihisevad ja irtavad õhus õnne ning rõõmu vaimud. Sellepärast, mis mina hoolin? Lasen aga laulu.

Tralla-laa, tralla-laa!

«Kuidas võiksin rõõmus olla?

Kuidas võiksin leppida?»

Tralla-lalla-lalla-lalla,

Tralla-lalla-laa!

Kes on teo mees, kes seal raiesmaal meile vastu kõmbib?

Aapo. Ma arvan, vanamees ise.

Tuomas. Tööpoolest! No tere, mehike!

Juhani. Köster! Sama köster!

Tuomas. Sama, sama. Tere aga tulemast pealegi!

Juhani. Issand jumal! Just seesama võrukael, pahkne pihus ja endise praosti suure sirmiga kübar peas! No võtku sind pagan! Seesama võrukael, sama võrukael!

Timo. Meie koolmeister.

Juhani. Aga kuidas ta koolitas meid? Nonoh, nüüd on sünnis küsida.

Simeoni. Mingu ta auga meist mööda.

Tuomas. Teda peame oma otsust mööda pidule paluma.

Juhani. Pagan! seda peame tegema. Kuid mul on tuju talle läinud aega pisut meelde tuletada; sest mu südamel on tema vastu ikkagi väike okas. Uhte asja tahan talle meelde tuletada, ja siis tulgu ta meie seltsi, kui soovib. Ta on mind õpetanud. Hüva! Vahest võin nüüd mina teda omakorda õpetada, vahest võin talle teha väikese kavala küsimuse oma testamendist.

Timo. Midagi tahaksin minagi küsida. Siin on üks nupukas keerdküsimus, siin mu põskhammaste juurte all, ja saab näha, kuidas ta selle ära seletab. Ma ei vihka teda põrmugi, sest mu juuksed on jälle niisama paksud kui ennegi; kuid saab näha, kuidas ta harutab lahti sõlme, mis talle avamiseks ulatan.

Aapo. Vait, vennad! Kohtleme teda auväärselt, näidates, et tuleme külla teistsuguste meestena kui olime sealt minnes. Pidage ennast ikka targalt ülal.

Juhani. Mis tarkusse puutub, siis tahaksingi sel silmapilgul just kõige paremat katsuda, heites talle otsekui naljapärast mõne pisukese küsimuse piibli sügavusest. Olen oma testamendi läbi lugenud kaanest kaaneni ja saanud sellest ka aru, ma loodan. Kuid ütle, Eero, mis peaksin ma talt nõnda ilmsüütul kombel küsima!

Eero. Küsi temalt, mil viisil viis meest ja kaks kala viiest tuhandest leivast söönuks said.

Juhani. Suu kinni, sina Lopi vanapagan, Külmoja plärapuuk! Ma sind õpetan. Ma küsiksin ja seletaksin asja, millest isegi peapiiskop aru ei saaks. Kuid küll ma tean, mis küsin; ja vanamees ise on juba siin.

Tuomas. Ma hoiatan sind: käi temaga viisakalt ümber.

Juhani. Küll ma tean.

Köster. Tere, tere, poisid!

Vennaksed. Tere!

Köster. Ma arvan, siin on kolimine lahti.

Tuomas. Sellesarnast nagu oleks pisut ees.

Köster. Või nii, või nii. Hm. Jaa, jaa. — Tuul on tõusnud. Kas peaks vihma tulema?

Juhani. Võib-olla küll.

Köster. Puhub päris tüsedalt.

Tuomas. Päris tüsedalt, jah.

Köster. Nõndaks on, jaa. Hm, hm. Või nüüd siis poisid kollivad.

Juhani. Nii tasapisi. — Kuid kas köstrihäräl praegu ka mõni koolipoiss on laua otsas?

Köster. Ei ole.

Juhani. Ega ühtki sasipäist jõnglast ukse kõrval nurgas?

Köster. Hehee! Ei, pojukene, ei. Hm. Nii, nii. Või siis nüüd kolitakse. Noh, tere tulemast jälle tagasi sünnikohta!

Juhani. Tuhat tänu, köstrihärä! Metsalaanest tuleme, ja nagu näete, on meie varssadel seal vedada kõva koorem, mille raskust veel seitse «Uut testamenti» lisavad, seitse Inglismaa ktingitust. Ja ma arvan, et just selle raamatu sügavamad, keerulisemad kohad meie koormas nüüd kõige raskemalt kaaluvad. Kui me aga nüüd katsuksime pisut kergendada toda koormat, vähendaksime seal mõnda sõlme, pampu ja punti. Kas võiks köstrihärä...

Tuomas. Juhani!

Juhani. Kas võiks köstrihärä vastata mulle ühe küsimuse peale, küsimuse peale, mis on siin mõnedki ajud arutama pannud? Oelge mulle: mis olid Sepeteuse poegade nimed?

Timo. «Mina ja sina üks, kõrtsi Antti ja Jussi kaks; kui palju meid kokku on?» küsis minult kord Loimaa mees, ja samuti küsin mina nüüd köstrilt.

Juhani. Timo, pane leivaauk kinni. — Jah, köstrihärä, kuidas olid Sepeteuse poegade nimed? See on mu küsimus; kuulake pealt, poisid!

Timo. Mina ja sina üks, kõrtsi Antti ja Jussi kaks; kui palju meid kokku on? See on mu küsimus; kuulake pealt, poisid! — Kui palju, härä?

Köster. Kaks, pojukene, ning mitte sugugi neli; jah, mu illi-kuku pojukene, kaks, ainult kaks. He-hee!

Timo. Vaat seal me nüüd oleme. Nii vastasin ka mina Loimaa mehele. Kuid võta näpust! Ses puntras on meid neli, kõrgesti õppinud köstrihärä.

Juhani. Kas sa riivatu ei või oma lõngu talitseda, kui vanem vend on teinud, mis tal teha on? Tuhat ja tulimanel!

Timo. Ära jumala pärast... ära jumala pärast-äiga mind enam teist ja kolmandat korda põsele. Sina vurle! Kas olen ma mõni vasikas su ees, vasikas või mullikas? Kaugeltki mitte, kaugeltki mitte, vaid olen äkiline mees, kui kord päris ägedaks saan.

Juhani. Suu kinni nüüd ja kuula. Mis olid Sepeteuse poegade nimed?

Köster. Otsekohene küsimus. Kuid kord küsis minult meie endine praost: «Mis oli Sepeteuse poegade isa nimi?» ja arva, veli Juhani, mis ma talle vastasin, et õiget vastust anda? Jah, kas ma tohin küsida: mis oli Sepeteuse poegade isa nimi?

Juhani. Jassoo... jassoo... või nii. Kas seegi nimi leidub mu testamendis?

Köster. Leidub küll, leidub juba mu küsimuseski.

Juhani. Või nii... nonoh... hm... Või leidub see mu testamendis? — Kuid — nii just tahtsin minagi teilt küsida, kuid küsisin oma ägeduses pisut teisiti. Seda mõistuküsimust olen kuulnud, kuid pole viitsinud selle kohta oma testamendist seletust otsida. Kuid mina polegi mõni kõrgesti õppinud kirjatundja või rohvessor, ma ei kuulu vaimulikku seisusse nagu näiteks köster. Tema kuulub sinna, kuid seisuste viimase sabalülina, sama lülina, mis oli kord tegemises vana Viksariga.

Timo. See oligi üks kellamees või suigukubjas, kes kutsus ennast muinasjutus vaimuliku seisuse sabaks ja kord Viksari pisut vihtus.

Eero. See oli köster.

Juhani. Köster või kellamees, kellamees või köster; mina tahan ainult öelda, et mul pole seda au, mul pole voli laulda kirikus nagu koidukukk õrrel ega kiskuda poisiklutte tukast. Ja kui tahate kuulda mu suust õiget tõtt... Kas teate, mis eesti taat Kork ütles Hämeenlinna viskaalile?

Köster. No mis ta siis ütles?

Juhani. «Käi pörgu, sina koradi miis!» Hmhm! Kelle rusika arvate siin kõrgemal käivat? Häh? Smatrii, vanamees! Ja pane tähele, kuidas maailma nägu kümne aasta jooksul muutub.

Aapo. Juho, Juho!

Tuomas. Nüüd, vennas, tahan minagi sõnakese öelda; ja ole omaenese rahu pärast vait. — Köster andku neile andeks!

nad ei tea, mis nad teevad. Ärge pange tähele ja olge nii hea ning tulge ühes meiega Jukolasse väikesele kolimispeole; sest see päev on meile päevade päev.

Köster. Ma tänan, kuid mu aeg ei luba just praegu teie kutset täita.

Simeoni. Tulge meie ja toukolaste vahel lepitust sõlmima; tehke seda jumala pärast.

Aapo. Me palume, tulge ja tehke rahu. Kas pole see töö teile teie kirikliku ameti pärast otse kohustuslik? Hoidke siis selle eest, et teie peale mitte üksnes jumal pahaseks ei saa, vaid ka meie tubli praost, kui ta kuuleb, et teie lepitaja osa ei tahtnud täita nii tähtsas asjas nagu käesolev. Vaadake seda punkti.

Köster. Sündigu teie tahtmine. Ma tulen ja tahan oma võimist mööda vapustada toukolaste südameid ning issanda ja oma kõne jõuga painutada neid vennaliku lepituse poole. Kuid kõneleme enne suu puhtaks. Ma näen teie silmis minu vastu toda põrnitsevat viha, kuigi see on juba nüri, ja ma tean selle põhjust. Jah, ma olin teile vali õpetaja, vali ja kõva, tunnistan seda, ning kibedasti olen ma seda juba kahetsenud. Kuid nüü sama valjul kombel on kord mind ennast õpetatud, samal saku-taval viisil, jumal paraku! Kuid mida püüdsin ma oma valju-sega teie vastu? Teie eneste kasu, teie kasu; teadke seda. Ja olge ka selles kindlad, et selgi silmapilgul, — kuigi mu meel ka pisut jahmatas, et te mulle nüüd nõnda vastu astusite, — et mu hing rõõmustab, kui näen teid praegu tublide meestena ja tean teie tegusid ning võitlusi kümne issanda aasta jooksul.

Aapo. Selle kiituse eest täname teid.

Tuomas. Me teame, et te olete auväärt mees, ja teame, et Juhani ning Timo oma sandid sõnad teilt andeks paluvad.

Timo. Olen nõus, et ta on auväärt mees, kuigi liiga vali koolmeister.

Juhani. Köster tõendas, et ta meiega just õieti ei talitanud, ja mina tunnistan omalt poolt tema vastu sedasama, ja nii on meie arved tasa, eriti kui ma õigeks võtan, et olime tal üsna puupäised õpilased, kelle kõvade kolude vastu tema kannatlikkuse raudrüü vägisi purunes. Ja kes vastutab, kes vastutab, küsin mina, et meile ka see juuste sakutus ja kiharate keerutus midagi head ei teinud? Pole mingit tõendust selle vastu.

Aapo. Niisiis on kõik unustatud. Astume nüüd üheskoos edasi. Olge nii lahke, köstrihärä.

Nad hakkasid minema, läksid mööda künklikku teed, mis oli vennastele ometi kaunis ja armas, sest neile hakkasid vastu tulema lapsepõlve legendikud, kivid ja kännud; ning nende põue puhus karge läänetuul. — Kuid äkki kostis kohutav mürgel ja Rajamäe rügement astus neile vastu. Paistis Kaisa nuuskutubakane nägu ja ägedad silmad tolle musta tanumütsi alt; ja eit käis aisade vahel, noomides ning needes. Kuid Heikka oli juba oma kepphobuse maha jätnud, Piripill oma männikoorest vankri, ja nad astusid ema kõrval, aidates kumbki ühest aisast eidel vankrit vedada. Mikko ise, must viltkübar peas ja tugev tubakarull põses, lükkas kepiga tagant, nagu oli tema komme. Kuid temale järgnes kaksikpaar, ratsutades kepphobustel, ja viimasena tatsus Murumuna, vedades männikoorest rattaide küla tolmusel teel. Ja vankris, seal nägid sa pigipampu, sarvekotti ja vasikanahast pauna, kus olid Mikko, Heikka ning Piripilli noad, ja nägid seal olevat viiuligi, mis mässitud Kaisa vana punase villrätiku sisse.

Nii liikusid teineteisele vastu kaks imelikku reisuseltskonda ja sellest tõusis nüüd möll ning mürgel. Vastu tahtmist ja nortsates lähenesid rügemendile Impivaara noored hobused; Killi ja Kiiski räuskasid ning larisesid kangesti, kuklakarvad kõrgel püsti; ja siis jooksid kaksikpaar ning Murumuna tänitades vankri juurde varju. Seal vandus ja tõreles Kaisa vihase häälega oma poegi; aga Mikko hõljutas koertele keppi, hõljutas ning hurjutas sandil kombel. Seisatati mõlemal pool ja vaadeldi kaua üksteist hääletult: Rajamäe elanikud jõllitades nagu imet, kuid vennaksed kanges kohmetuses, mäletades oma teel tehtud otsust. Viimaks astus veli Aapo ometi ettepoole.

Aapo. Rahu teiega!

Mikko. Niisama teiega, kuid taltsutage pisut oma koeri.

Aapo. Vait, Killi ja Kiiski!

Juhani. Tere mehe eest, sina Rajamäe Mikko! Kuidas elad ja mis uudist kuulda maailmas?

Mikko. Mitmesugust, mitmesugust, nii head kui halba; kuid ikka lõpuks, susi söögu, hea ometi peal püsib, ja seesinane eluroju on elamisväärt, on väärt. Jaa, poisid, jumalale tänu, piisab ikka pisut tööd ja tegemist külades ning mõisates. Jaa, jaa, Mikkol pole midagi häda, niikaua kui maailmas tööd ja toimetust leida, kuigi peab rändama talust tallu ja külast külla tööd ning leiba mangumas. Ei Mikkol ole midagi häda.

Aapo. Küllap seda usume ja käigu teie amet ainult ikka

veel toredamini. Kuid nüüd, Mikko, nüüd torkab meile üks mõte pähe ja me tahaksime seekord teiega kauemgi koos olla kui ühe silmapilgu. Jah, kuulge üht sõna.

Mikko. Ahaa! Ma aiman asja, kui mulle tuleb meelde see vana ühine sõirasööming Sõnnimäe nõmme all, sõirasööming, mis paneb teid veel nüüdki rõhitsema. Kuid hüva, et seisame kroonu maanteel ja on meil köstrihärä siin tubliks tunnis-mehiks. Pöörake pisut kõrvale, head naabrid ja sõbrad, pisut kõrvale.

Aapo. Kuulge meid ometi!

Kaisa. Teelt ära, teie vurled! Me tahame edasi minna. Teelt ära, muidu sööb teid saatan!

Köster. See on eksitus! auväärt Rajamäe perekond, suur eksitus! Kuulge, mis ma ütlen ja pühalikult kinnitan. Ah! teistsugune kui enne on nüüd Jukola vennaste elu nii hinge kui ihu poolest. Teistsugune, jumal aidaku! Teadke, nad on kandnud ümberpööramise ja meelesparanduse kaunist vilja ja nüüd tulevad nad tagasi oma armsasse sünnikodusse rõõmsate ning auväärsete meestena ja tahavad tõmmata oma rinnale kogu seda maailma. Sellepärast kutsuvad nad teidki rõõmsale kolimispeole, lepituspäevale Jukola talus. See on nende südame soov teie vastu selsinatsel nende jubileumi silmapilgul. Uskuge, mis ütleb teie köster.

Juhani. Just nii, nagu köster ütleb!

Aapo. Mikko ja Kaisa! me tahame end meestena näidata ja meeste töid teha, unustades mineviku. Kuid mis ütles Mikko sellest sõirasöömingust Sõnnimäel? Armas sõber, selle sõira keetsime meie ise ja pidime selle ise ka ära sööma. Just nõnda, ja ma mäletan veel teistki asja tollest Sõnnimäe õhtust. Ennustas ju siis teie eit meile raskeid õhupäevi? Seda ta tegi, ja õieti ta ennustas. Tormid tulid ja peksid meid rängalt, rängalt; kuid tormid ja tuuled on läinud ning kaunis päev koidab. Noh, tulge meile veel kord ennustama, ja me loodame, et teie silmad näevad heledamaid pilte. Olen kuulnud, et te kõige paremini kohvi pealt ette kuulutate, ja kohv ei pea sel õhtul Jukolas puuduma.

Juhani. Kohv ja õlu.

Aapo. Kohv ning õlu! Tulge siis ja ennustage meile õnnepäevi!

Mikko. Kaisa nõiub kohvi pealt ja mina mängin pidu rõõmuks viiulit; see klapib hästi.

A a p o. Upris hästi.

J u h a n i. Sina tore Mikko!

M i k k o. Mängin teile juba Jukolasse minekul rõõmsa marsi.

J u h a n i. Sina võrratu Mikko! Mängi, mängi, nii et maailm rõkkab, mängi, sina jumala loom.

A a p o. Kõik klapib suurepäraselt.

J u h a n i. Kõik käib paugupealt otsekui kaas potile.

M i k k o. Vanker ümber, mu Heikka ja Matti-pojukel ja sina, Kaisa, viska kus pagan too vinge vimmi vahetamiselt ning tee üks nett pöörak Jukola poole.

K a i s a. Jaa-ah! küll ma sind siin pööratan. Kui lähem singi nii hulluks ja hakkaksin oma vanade koibadega tagasi tallutama, pean ma siis ees astuma, et nende perud eeslid mu seal tee peal puruks trambiksid? Lasku nad ees, meie kohmimise järele.

M i k k o. Tõsi, Kaisa! Laske ees, vennad, laske otse saba-tähe hooga, me vuhistame suitsva saba kombel järele. — Too mede moor on pisut äkilist tõugu.

J u h a n i. Kuid on seal igatahes omaette moor.

A a p o. Tore moor!

M i k k o. On, pagana pihta; seda võin ma öelda. See on minu eit.

J u h a n i. Eit kui padaäss!

M i k k o. On, on. Äge eit, äge eit; kuid vaata, kui taatki kord harjased püsti ajab, siis seab ka mamma oma suu kaunist illi-kuku maasikasuuks, seab, ei aita muu. Olen aga ometi lahke loomuga vana, seda ma olen, ning lasen Kaisal valitseda. Ja mis ma hoolingi sellest, kui kõik aga hästi läheb? — Hõissa, poisid! Laseme taga, nagu kingsepp rätsepa järel taevasse. «Taga tuled, kas või pagan oleks,» ütles kingsepp pigilõnga tõmmates, hambad irvi. Jaa, jaa, marss, nii et vingub!

Nad hakkasid üheskoos edasi liikuma; ja tormiks paisus tuul, kaasik kohises ja paindus ning vahel paistis päike armsalt, vahel peitus ta jälle pilvekoonalde põue, mis põhjatuulest aetuna kiiresti kõrgelt kaugele kummuva taevavaranna poole lendasid. Rändasid teelised küngastest üles ja alla ning armas oli vennastele see rännak ja see maru, kui nad lähenesid oma kodumäele edelas.

Kuid tuli siis neile vastu vanamees, Kolisti mustajuukseline vihane taat. Hallid kulmupuhmad nagu kaks öökulli tiiba peaaegu peitsid ta teravad silmad. Ta oli olnud omal ajal tubli

lütt, pannud pikali mõnegi karu ja hundi. Siis aga tuli raske haigus, mis viis ta kõrvakuulmise, ja ta kuulis ainult kisendavat kõnet, mis kõvasti ta kõrva karjutanud. See õnnetu lugu sulges igavesti tema ees karuküti tee, ja siis hakkas ta paeltega plüüdma. Neid pani ta sügiseti ja talviti hulgakaupa metsadesse lindude, jäneste ning oravate hukatuseks. Ta oli tõsine, järsu meelega ja karmi sõnaga taat; sai ruttu vihaseks, vaadeldes elu omast vinklist. Temap nüüd tuligi vennastele vastu künklikul teel sügispäeva õhtusel tunnil.

J u h a n i. Tere, sina vana!

T i m o. Tere, taat, tere!

J u h a n i. Seisa, auväärt taadi-jändrik!

K o l i s t i. Taat. Häh?

J u h a n i. Tervist metsa-maailmast.

T a a t. Mis sa tahad?

T u o m a s. Kisenda talle kõrva ja õige kõvasti,

J u h a n i. Siin me nüüd siis oleme!

T a a t. Jah, pagan võtku, siin te olete! Ja siitpeale heitku taevataat jälle armu meie peale siin külades.

J u h a n i. Mis?

A a p o. Nüüd pole poiss heas tujus.

J u h a n i. Mis sa tahad öelda?

T a a t. Eks sa mõistad isegi. Jaa, jaa, küll-küllap nüüd meil siin jälle teised lood algavad. See on teadagi.

J u h a n i. Vennad, see käib meie au pihta.

A a p o. Ära pane tähele ja palu teda ainult meiega Jukolasse.

J u h a n i. Nii või teisiti, vanamees, kui oled selline tubli taat, siis palume sind nüüd ühes meiega Jukolasse pidama õige mürtsuvat kolimispidu.

T a a t. Mis sa tulid, sina tont? Miks ei püsinud sa seal mäeõontes kuni oma armetu otsani? Miks sa tulid?

J u h a n i. Jassoo! See on siis tänu meie kutsumise eest?

T a a t. Ma lähen lõhki vihast ja vimmast, kui mõtlen oma püünistele. Needus! siitpeale läheb mõnigi metsis minu pealast teise pauna. Teie tolvaniid! Seal näpati juba ennegi küllalt.

J u h a n i. Sa nimetad meid vargaiks?

T a a t. Kas ma nimetasin, kas ma nimetasin? Kuid sa mõistad silmapilgutust, mõistad, olgugi et oled sihuke loll käopoju või jõllitav metsisepoeg.

Juhani. Kas sa meid vargaiks kutsud, kui me sind peole palume?

Taat. Mis sa ütlesid? Hüüa kõvemini, hüüa nagu mehe pruuk, ja ära seal pirise ning prääksu. — Mis sa ütlesid, pois?

Juhani. Peole palun ma teid; eks me ju kõik ole nagu pisut teie ristipojad.

Taat. Sina minu ristipoeg?

Juhani. Mina ja need minu kuus venda siin. Sellepärast tulge pidule, vader.

Taat. Suu kinni! mina pole sinu vader.

Juhani. Just nimelt olete.

Taat. Mina ei ole sinu vader, ei!

Juhani. Just nimelt.

Taat. Suu kinni, ütlen mina.

Juhani. Just nimelt, kui Männiku-eit pole valetanud.

Taat. Kessi?

Juhani. Männiku-eit, selle küla üldine ämmamoor.

Taat. Ma vilistan Männiku-eide peale, kuid ma pole sinu ega nonde teistegi vader. Mina sinu vader? Häbene!

Juhani. Häbene? Või nii! Kuid mind polegi kantud papi ette hammassuise, umbsilmise koerakutsikana, ei iialgi. Kuid nii või teisiti: mina kutsun teid peole.

Taat. Kuid mina ei tule, ei, vaid keelan sind kutsumast.

Juhani. Mina kutsun siiski.

Taat. Kuid mina ei tule, sina riivatu. Suu kinni!

Juhani. Mina kutsun siiski.

Köster. Poisid, poisid! jätke taat rahule.

Mikko. Mingu ta meist jumala nimel. Juhm ja jonnakas vanamees; vahib silma kui villakoer; mingu ta oma teed. Maras minema, vanamees!

Juhani. Ometi vilgub minu arvates nonde juhmade, halide ja põrmitsevate silmade põhjast välja nagu väike reinuvader; ja ta on mu sappi pisut paisutanud. — Mina kutsun sind peole, vägevale võtmisele. Olut pöske pinnima kutsun mina sind. Oled siiski hea taat.

Taat. Mis sa ütlesid? Hüüa kõvemini.

Juhani. Hea taat, kuigi pisut uudishimulik. Kuid see patt on ikka olnud kurtide pärispatt.

Taat. Häh?

Juhani. Uudishimulik, uudishimulik taadi-nässak; kuid muidu tubli taat.

T a a t. Tompel, häbematu tompel! Kuid ka-ka-kas metsise-
poegadel on mõistust peas? Ei tolligi. Häh! seal lendab mu
jalgade eest suur parv üles, metsiseparv . . .

J u h a n i. Näiteks seitse metsisepoega.

T a a t. Mis sa ütlesid?

J u h a n i. Seitse metsisepoega!

T a a t. Olgu neid kui palju tahes; seal nad vahivad jõllita-
des kaseokstelt. Sealt jõllitab nüüd üks vastu nagu härg uue
värava poole, ja alles siis paneb ta lendu, kui pauk käib; kuid
siis läheb ta pauna. Niisama jõllitab siin seitse tolvaniit Kolisti
taadi poole, just nagu seitse kõõrdsilm-metsisepoega. Tolvanid!
Mi-mi-mis te minust tahate?

J u h a n i. Tahan öelda üsna tõsise meele ja keelega, et ma
pole kellegi varas ega metsisepoeg ega tolvani, ja ütlen sel puhul
veelgi, et üks vana taaditüügas, üks neetud vanamees, kes ei
seisa mitte just kaugel, mitte mitme versta taga sel liivasel
maanteel, et see mees, see häbematu nässakas on suur lurjus ja
võllaroog; ning olgu see öeldud kõige austusega.

T a a t. Mihuke mees, mihuke mees, sina tõlbi hännaga käo-
poeg kuiva männi ladvas? Ka-ka-ka-kas mina olen võllaroog
su ees? Vasta. Mihuke mees, sina käopoeg?

J u h a n i. Mis pagan ma ta neetud kõrva puhuksin?

A a p o. Ära puhu enam midagi, vaid läki minema.

J u h a n i. Mitte just veel; sest vanamees on suur sul. Mis
pagana plära ma ta kõrva puhuksin?

E e r o. Las mina katsun. Kuid pea sina toda härjavärssi
linni.

J u h a n i. Jah, lausu sina üks mõjuv sõna.

T a a t. Mihuke mees? Häh?

E e r o. «Kuk-kuul!» ütles väike käopoeg kuiva männi lad-
vas. Kuk-kuul!

T a a t (lööb talle vastu kõrvu). Seal on sul kägu!

E e r o. Sina riivatu!

J u h a n i. Vaata toda paganat! Äigaski!

E e r o. Äigas, ja kõrv lukku.

A a p o. Õieti tehtud, sina Kolisti koll, õieti!

E e r o. Käi kus kurat, vanamees! Plaksas, nii et tuli silmist.

J u h a n i. Vanamees, vanamees! pane tähele, mis sa tegid:
virutasid ausale mehele rusikaga mööda põske otse keset maan-
teed ja pühal hingamispäeval. Ai, ai, vanamees!

A a p o. Õieti tehtud, sina Kolisti rehetont, õieti!

T a a t. Mis sina seal veel vadised?

E e r o. Õieti öeldud, sina Kolisti pärapagan, õieti!

T a a t. Suu kinni sinagi, nirk. Mi-mina alles õpetan poisse ninna kargama. Sest Kolisti taat ei oota just kaua, enne kui rabab.

J u h a n i. Küll ma tal raban tollest karvasest kaelusest kinni ja lohistan taadi ilma armuta õllejoomingule. Hõissa, vana-meel! Nüüd marsime!

T a a t. Käi põrgusse sina!

J u h a n i. Õlut jooma, nii et su vats rebeneb!

T a a t. Lase kaelus lahti, või muidu saad vastu vahtimist. Kas sa juudas lased lahti?

J u h a n i. Ämber õlut!

T u o m a s. Mis meeletus see jällegi on, Juho?

A a p o. Olgu vanamees rahu.

J u h a n i. Issand hoidku! Ta on meid haukunud kui koer. Mis me peame temaga tegema? Ta on sihuke vana taaditõngas. Kuid las ta tuleb Jukola rõõmupeole õlut jooma, olgugi vihaselt. Jah, vanamees, minu süda ei anna järele, ei.

T a a t. Küüned lahti!

T u o m a s. Kas sa ei taha lasta? Vaat-kui ilusti sa ta lahti lased. Minge minema, taat!

J u h a n i. Ah! ma oleksin kandnud ta rõõmsale joomingule, oleksin kandnud kui pisukese lapse; sest sädemeid tuiskab mu karvane põu. Issand jumal! kelle püüinistest olen mina näpanud linnu? Linnu või jänese?

T u o m a s. Suu kinni!

J u h a n i. Kas mina olen varas, mina?

K ö s t e r. Seda ta ei ütelnud, mu poeg.

J u h a n i. Selle poole ta ometi sihtis. Ah, oleks ta pealaele kahe-kolme aastakümne talve lumi ära, siis — issand jumal küll!

T u o m a s. Minge minema, vanamees!

T a a t. Tolvanid! Ka-ka-kas mina olen teile kepphobusets, te võsavillemid, hundikutsikad, kellele peaks kaikaga pähe põrutama? Kuid küll-küll-küll ma teid veel õpetan; mina-mina teid õpetan, tolvaniid!

Lahkus neist lõpuks Kolisti sapine taat; kuid kaua pomises ta vihaselt, sülitas ja urises endamisi, astudes künklikul teel. Liikuma hakkasid ka vennaksed jälle ja ühes nendega köster ning Rajamäe rügement, kes rändas kõige lõpus. Aga kui nad

nõnda mõne aja olid edasi liikunud, tulid neile vastu kaks naist: vana Männiku-eit ja ta väle ümarik tütar Venla; ning nad astusid kähku, teel palukametsa, käes valged tohiktopsid. See kohtumine pani vennaksed üpris jahmatama ja hääletult vaatlesid nad lähenevaid naisi, jäädes ometi nende ees seisma; ning vastamisi vahiti nüüd tükike aega üksteisele otsa, silmad kummalgi pool rõngas. Kuid viimaks astus Aapo ette, teatas neile Teerimäel tehtud kindlast otsusest ja kutsus neid külaliseks kolimispeole. Kõheldes, mis peab tegema, seisid nüüd ema ja tütar, seisid ja muhelesid salaja teineteisele ning muiutasid loogeldades huuli. Aga kui ka köster soovitas neil vennaste kutset kuulda ja tulla peole kohvikeetjaiks, siis otsustasid nad viimaks rõõmsa rongiga ühes minna. Ja nii oli Jukola poistel köstri kujul vägev vahetalitaja ning lepitaja toukolaste vastu, eide ja tütre näol mõnusad kohvikeetjad ning Rajamäe Mikkos oli neil lõbusa päralejõudmise marsi mängija ja pillimees tant-suks Toukola tüdrukutega. — Mõeldes kõigile neile häile eeldustele, astusid nad ikka tublima hooga oma teekonna lõpu poole ja seisid viimaks Jukola Põhjapõllu liivasel nõlvakul. Ja nende ees paistis Ojaniit, selle taga Kodupõld, kuid kõrgemal Jukola talu ise, täis armast hahemeelsust. Kaua vaatlesid vennaksed hääletult ja niiskeil silmil oma kodu haljal, kumiseval künkal ning lääne poole vajus päike. Kuid ikka ägedamalt puhus põhjatuul, kohisedes männikus, kivisel mäel talust lõuna pool.

T u o m a s. Seal on siis Jukola.

J u h a n i. Oled sina Jukola?

A a p o. Su piht on pisut looka vajunud ja sammal on kasvanud su pealaele, meie kallis kodu.

J u h a n i. Sammal on kasvanud su kuldsele lagipeale, meie auväärt emakene Jukola.

T i m o. Tere, Jukola, kes sa nüüd istud, kükitad seal mu ees, kaunis kui Ruusalemm ennemuiste.

J u h a n i. Oled sina siis Jukola? Sina? Ah! ei või ma pisarhelmeid tagasi hoida oma karedal palgel, kui mu süda keeb ning kihiseb. Oi! igalt poolt, kuhu löön oma silmad, vastatakse poisile hella sõbra pilguga. Vaata, kui armsalt muheleb mulle vastu isegi too lauda must aknamulk. Tere, sina lootuse täht, tere!

E e r o. Tere, tere, sina lootuse must täht!

J u h a n i. Tere, sina armas sõnnikuhunnik seal all, kaunim õnnemäe tipust! Ah!

Timo. Kaunis on see küll, kuid miks pole see sõnnikuhunnik juba ammugi põllule veetud? Jaa, jaa, see hunnik seal avaldab, tõendab ja tähendab parkali sissejuurdunud, päris parandamatut laiskust. Kas see on kellegi kord: mihklikuus kükitab sõnnikuhunnik kodus? Ma pean selle parkali pärsi üpris vihastama. Nonoh, sa saad siiski andeks, eriti selsinatsel päeval, mis on Jukola juubelipäev.

Juhani. Tere, hall sõnnikuhunnik, ole tervitatud! ütlen ma ainult, hoolimata sellest, mis ta tõendab või tähendab. Tere, Jukola, kõigi oma hunnikute, põldude, niitudega, kaunis nagu taevas.

Timo. Taevas on siiski toredam.

Juhani. Suu kinni! See on kõige ilusam paradiis.

Simeoni. Ära aja patujuttu.

Juhani. Mu keel kõneleb, mis süda sosistab.

Lauri. Minagi ütleksin nüüd midagi, kuid see tähtis silmapilk on täiesti halvanud mu keele senise väleduse.

Juhani. Oelgu keel, mis mõtleb meel, hõiska rinnast oma rõõm! Mäed kajavad, metsad lajavad ja taevas vaikib mõne aja — püha vaikus lühike! See on värss, mille Jukola Jussi oma rõõmus on loonud.

Aapo. Kuid saab juba sellest, ruttame oma sibile.

Juhani. Jah, nüüd sõuame viimasesse lõppu nagu kudev särjeparv mõrra viimasesse soppi. Lähme nüüd, et meie auväärt võõrad siin meie suurest rõõmust igavust ei tunneks. Ei ole ju see Jukola seal nende kodu ja lisaks on nad teda ju hiljem näinud kui meie. Teie, köstrihärä, teie, Männiku-eit oma tütreaga, ja sina, auväärt Rajamäe pere, ärge pange seda nüüd pahaks.

Köster. Seda ei tarvitse sa paluda. Küllap me mõistame, mis see silmapilk teile tähendab; see on kõrge, pidulik silmapilk, täis joovastavat rõõmu.

Juhani. Kaunisti öeldud, vägevalt öeldud! — Läki nüüd!

Tuomas. Paukugu meie püssid ja kajagu Mikko viiul.

Juhani. Jah, kui saaksime nüüd pisut muusikat. — Üks põmak, vennad, üks maailma-kära. Ühekorraga!

Vingahtas nüüd Mikko viiul ja peaaegu ühekorraga paugatasid Juhani, Tuoma ja Aapo püssid. Ergud hobused kargasid siis vankri ees kõrgele üles, kiinis panid elajad jooksmas, üks sinna, teine tänna. Kuid ükski nende hoidjaist ei lasknud mängus nõõri pihust, ei Simeoni ega Timo ja kõige vähem Eero.

Hambaid risti pigistades järgnesid nad, kuigi peaaegu maad mööda lohisedes, järgnesid igauks oma loomale ning pilvena pöörles põllul kuiv liiv. Hännakeerutajad pidid seisma jääma ja oma juhiga jälle õigele teele pöörduma. Nii rändas seltskond alla, kadus natukeseks ajaks Ojaniidu nõkku, kuid ilmus peatselt jällegi nähtavale, tõusis üles mööda järsku kallakut ja astus sisse Kodupõllu väravast. Vägevast mängis Mikko oma viiulit, kangesti räuskasid rõõmust-lustist Killi ja Kiiski, kelle haukumisele vastas omakorda parkali kõhetu, konksus lõugadega krants, vabisevalt-vilets, lombates maja nurga taga. Kutsus see mürgel Jukolast välja kogu rahva, välja kallakule, kivisele õuele. Kuid nähes Rajamäe rügementi jälle talule lähenevat, tormasid lapsed kõva kisaga kiiresti tuppa ja pugestid peitu, kes voodisse vaiba alla, kes ahju peale kolisevate tarbepuude keskele, südames hirm. Samast hirmust vaikis äkki penikrants, tõmbas hanna jalgade vahele ja roomas nurka pingi alla peitu. Oli nüüd õues kära ja möllu. Seal kajasid võistu meeste hüüded, koerte märul, lehmade ammutamine, väikese härjapõnni mörin ja viiuli vinguv hää, kui rännusalk lähenes Jukolale; ning kohinal raputas põhjatuul Kivimäe tihedat männikut. Ent vennaksed, südames nukrustav hellus, läksid kõigepealt teretama majarahvast oma endise kodu armsal õuel. Ja kui oli käsi pigistatud, loomad ning koorem ulualla pandud, astusid nad viimaks üheskoos suurde tuppa.

Aga Toukolasse läksid köster ja Aapo, kutsuma lepitus- ja kolimispeole mehi, kes olid elanud nii kaua vaenus ning vihas Jukola vennastega. Ja kui nad olid mõnusate köstri lausunud sõnadega lasknud kutse ringi käia, nii meestele kui naistele, siis ruttasid nad tagasi, et aidata teisi peo korraldamisel. Lagedaks tehti põrand Jukola lõbusas toas, vahutavat õlut kanti suurte kibudega lauale ja kolde ümber keerles armas Venla oma emaga. Pilvena ringles kohvitule suits lae nõgiste õrte all, veski hammaste vahel purunes raginal põletatud kohviuba ja tulel auras parkali perenaise kohvipada. Ja mõni pühkis nüüd õue, mõni kandis riidast halgusid tuppa, mõni raius peeneks kuuseoksi põrandale kaunistuseks ning mõni tegi jälle midagi muud. Ja akna kõrval laial lavitsal istus lõbus Mikko, lastes aeg-ajalt viiulil vinguda.

Kuid miks sosistab nüüd Männiku-eit seal eeskojas nii tõsiselt Juhani ja miks seisab Juhani juhmistunud silmadega, tõsine kui kohtu ees? Eit annab talle nii ääri-veeri mööda

mõista, et nende poolt ei leiduks enam takistust tema ja Venla südame vahel. Sellest läheb poiss segi, ähib, ohib, higistab ja kratsib kangesti kuklakarvu, paludes eidelt lõpuks pisut mõtlemisaega. Eit läheb tema juurest särava näoga, kuid välja õue astub Juhani, astub kui kodutu haldjas, teadmata, kuhu minna. Seal Jukola maja taga patseerib ta nüüd edasi-tagasi, higistab, õhkab, õhetab ja aurab ning rebib rängalt kuklakarvu. Kuid viimaks ruttab ta jälle eeskotta tagasi, tõmbab lahti toa rüüseva ukse ja lausub lõõtsutava, peaaegu nutuse häälega: «Kui köstrihärja oleks nii hea ja tuleks pisut siia nurga taha, ja sinu ka, Aapo; tule, mu kallid vend!» Nad täitsid ta palve, ja peagi seisis nad kolmekesi Jukola seina ääres, arutades asja, mis Juhani oli neile esitanud. Seal kaaluti ning arutati ja otsustati, et Juhani võtab Venla, kes on igapidi tubli tüdruk. Siis astub Juhani ägedalt kindla sammuga sisse ning haarab Venla kätte, lausudes: «Olgu see öeldud.» Siis häbeneb Venla pisut, peidab silmad ja muheleb, kuid laseb ometi oma käel olla Juhani tugevas pihus. Sellest rõõmustab eit ja annab neile oma emaliiku õnnistuse, köster soovib neile õnne ja head käekäiku ning tuletab lühikeses kõnes neile meelde abielu tähtsaid kohustusi.

Nii oli siis Juhani kihlatud, vana armastus oli uuesti ärganud ta põues. Kuid peigmees ähib ja higistab, heites aeg-ajalt salaja silma oma mõrvoja poole. Äkki ruttab ta Ojaniidule hobuseid vaatama, näeb seal mõlemat Impivaara noort määra, ta näeb ega näe ometi mitte. Ta oleks ka kaht kurge seal niidu serval hobusteks pidanud. Nii hõljuvad ta mõtted mõrvoja ümber, keda ta vaevalt võib veel uskuda enesel olevatki. See päev on talle nii imelik. Varsti ruttab ta jälle tagasi, himustades vaadelda Venla kuju. Vägevast astub ta ja kuuleb juba põllule Mikko viiuli tulist poola marssi. Siis kõverdub äkki ta suu, pisar niisutab ta silma, mida ta oma raske rusikaga pühib, ning tundub, nagu oleks ta keset taeva rõõmupidu. Õue tullen ei näe ta enese ees Rajamäe kaksikuid, kes oma kepphobustel mööda muru traavivad; ei seleta tema silmad maja trepil Mikko väikest Murumuna männikoorest vankriga. Sisse astub ta kindlal sammul ja ta pilgust paistab salajaselt hõõguv õnnetunne, igavene tõsimeelsus.

Aga pikkamööda koguneb Toukola poisse Jukola mäele. Puukuuri ja talli vahel seisab neid juba salkkond, piibunosud hambus, vaadeldes regesid ja vankreid ning nahkuri vedru-

troskat, mis ostetud Hämeenlinna laadalt. Seal nad seisisid, vaatesid ja arvustasid mõne aja, kuid astusid viimaks üle õue elumaja poole, kord üks, kord teine. Jäid nad sinna seisma, mõned vastu seina kahel pool treppi, mõned eeskotta, kuulates suminat ja kõminat seal sees. Kuid viimaks avanes uks, Aapo astus välja ning palus võõraid sisse.

Tuppa astusid toukolased, kogunesid vasakule, ukse ja külgakna vahele. Seal seisis nad tõsistena, hoides igaüks oma mütsi huulte ees. Paistis nende hulgas Kissala Aapeli, kes vaatas viltu enese taha ukse poole, paistis Kuninkala Eero, kes puuris silmadega põrandat. Nende lähedal akna ääres istus Mikko viiuliga, pööritades põses suutubakat ja sülitades. Ta põlvede najal seisis Murumuna, isa silmater. Ent laua ees, pahksau pihus, seisis köster, valmis alustama kõnet, mis tungiks läbi neerude, ning vali oli tema nägu. Köhatas ta kurgu puhtaks ja tõmbas esimese sõrme ning pöidlaga lõua alt, vaatas siis, põrnitses vinge pilguga paremale käele, Toukola meeste poole, põrnitses vasakule, kus laua ja põhjapoolse külgakna vahel seisis Jukola vennaksed sõnatult, vahtides alla põrandale. Kolde lähedal seisis ka nahkuri perekond, Männiku-eit oma tütreaga ja Rajamäe Kaisa, kes istus keha õõtsutades järil, ninatubakatoos pihus ning nagu tubakane. Nurgas, kolde ja ukse vahel, haoraiumispaku ja veetobri ümber, seisis Rajamäe poisid; seal olid Heikka, Piripill ja kaksikud, vaadeldes liinestusega seda hääletut kogudust Jukola toas. Aga laua ääres seisab köster. Üpris tõsisena, hääletuna peab ta lõuga pihus, avab viimaks suu, kuid peatab veel kord sõna ja köhatas kurku. Kohutava pilgu heidab ta jälle paremale, heidab pahemale poole ja ajab hambad irvi, nagu pureks koirohtu. Aga lõpuks kostab ta suust järgmine kõne:

«Kur-raat, kes käib ümber nagu mõirgaja lõukoer, puhudes mürki maailma, on ka nende naabrite südames süüdanud viha ning vaenu leegi. See vilkus esiti vaevast risuhunnikus, kuid kasvas ja kerkis peagi hirmsaks sõõrutuleks. Esiti oli ta kui pisuke kärblane, kuid kasvas ja paisus otsekui nuumhärj ning varjas oma sünge suitsuga taeva valguse. Nõnda sai must kurat meelevald, ja rusikad seljas mindi üksteise vastu ning lahkuti lõpuks kohutava kisklemise järel mustade muhkude, haigutavate haavade ning sarviliste otsaesistega. Mis koledus! Taevas õhkas, mäed ja orud ohkasid ning meelemõistusetalajused ähkisid, aga pimedus ja põrgu rõõmutsesid. Mõnigi

mõtles pead kõngutades: küllap siin veel ketid kõlisevad, viisad vihisevad ja Siberi külmadele tundratele marsivad poisid kallilt kodumaalt. Mõnigi ennustas nii, kuid valesti ta ennustas, ja selle eest olgu au ning kiitus issand Seebaotile. — Vaa dake kummalist lugu: jätsid vennaksed maha inimeste eluamehed, naabrid ja kogu ristirahva ning põgenesid metsade sügavusse, ja mõtles jälle mõni omas meeles nõnda: sel kombel, sel kombel need sissid sünnivad, seitse verejanust, tigedat sissi Soome metsadesse. Kuid au ja kiitus Seebaotile, et nad näitasid ennustajaile süllapikkust nina.

Kas viis neid kurat metsa, nagu ennemuiste Tuusula pastori, või vedas neid sinna taevajõud, nagu Ristija Johannese kõrbe, seda ei taha mina nüüd otsustada. Kuid kõik, mis võis, püüdis ka seal teha nendega kurat, et saata neid hukatuse teele. Ta avatles neid viinamürgiga, isegi siirupiveega; ta juhatas neid, nagu nad ise on jutustanud, peadpööritavasse kõrgusse, imeväärse ehitusse, niinimetatud Saapanahksesse torni, ja näitas neile meie maakera, näitas neile kõike kohutavas segaduses, et peletada mõistust mehe peast. Seda ta tahtis, kuid tema enese plaan lõi teda häbistades vastu vahtimist, juhtides poiste sammud õigel ajal jälle õigele teeäärle. Nad alustasid vägevast võitlusest, asusid vahvasti heitlema oma südame, sügavale juurdunud laiskuse, kangekaelse, karmi maa, külmade rabade ja soode vastu, ning võitsid kõik oma tahtejõu visaduse läbi, issand Seebaoti abil. Seela! Nüüd tulevad nad jälle inimeste hulka tagasi, kuid ei mitte nagu röövlid, vaid kui korralikud inimesed. Uhke, piduliku mürinaga tulevad nad nobedalt veerevate vankritega, mida veavad kaks noort ja toredat mära, ja neile järgnevad veel ammuvald, lihavad lehmad ning möirgav nudipäine härg. Nõnda tulevad nemad, mitte sisside koo- paist, vaid nende eneste kätega ehitatud asunikutalust, kaunist Impivaarast. Seela! Nende kaudu on saanud ülistust Seebaot, aga häbi too sarviline saatan põrgus.

Siin seisavad nad nüüd kiiduväärt meestena ja pakuvad oma endistele vaenlastele lepituskätt. Ja teie, auväärt Toukola mehed, ei tarvitse seda enam häbiks pidada, kui kutsute Jukola vennakseid oma sõpradeks; sest nüüd valavad nad eneste ümber välja auhiilgust, ega mitte määrivat muda. Võtke siis vastu lepituse ülevoolav karikas ja pidage meeles, et te mitte asjata ei lase neil teile kätt ulatada, kui tahate hoiduda tulevase viha eest. Pange tähele: päike läheb juba looja, vaadates

armastusest õhkuva silmaga enda taha taevaranna poole, mis hõõgub idas. Vaata: see on issanda armulepingu märk ja tähtis meeldetuletus endistele vihameestele, et nad looksid lepituse, astuksid kaunisse vendlusse ning annaksid kuradile ja tema inglitele vägevama hoobi vastu otsmikku kui jialgi ennem. See on jumala tahtmine ja see on ka minu tahtmine, ja see, kes ei ava nüüd meie sõnale kõrva ning südant, see olgu ära neetud ja maranata, ning kuradid praadigu teda lõpuks põrgus. Kuule mind, Seebaot, kuule mind, taevane issand, hosianna!»

Nii kõneles köster ja suur oli liigutus naiste südameis. Taltutamatus nutus luksusid parkali perenaine, Männiku-eit, väle Venla ja nuuskubakase näoga Rajamäe Kaisa, lirtsusid, nagu lirtsus libedatoobris pesija käte vahel uus neljanieline lina. Kuid vastamisi astusid nüüd Toukola ja Jukola mehed ning pigistasid lepituse märgiks tugevasti üksteise kätt. Südamlik, otskohene ja kindel oli see lepitus, kuigi käsi õige kangelts löödi, kuigi üksteisele otsa vahiti põrmitsevate silmadega. Aga köster vaatas rõõmumuhelusega laua otsast, kus ta istus, olletoop ja aurav kohvipunsi tass ees. Kuid ka toas käis ringi õlu valgeis kibudes, käis mehe käest mehe kätte ja viimaks ka naise käest naise kätte. Sest Jukola tarre oli juba kogunenud ka salkkond Toukola tüdrukuid. Viimastele, kes seisis oma vahel sosistades kolde ja haopaku juures, kandis väle Männiku Venla kohvi ringi. Nad ei võtnud just kergesti vastu, vaid alles siis, kui kandja oli oma pakkumist visalt kaks või kolmgi korda korranud. Ei unustatud sel õhtul Mikkotki, vaid kanti pillimehele rohkesti õlut ja viina kurgukasteks. Sellest hakkas ta oma viiulipulkadele õige vägevalt sülitama ja toda mitmeti ühte liimitud mänguriista timmima. Ja sellelt kajas viimaks üpris kaunis rootsi kadrill. Mõne aja mängis ta seal, aga et keegi tantsupõrandale ei astunud, siis jättis ta seisma kadrilli helid ja laskis lahti rõõmsa ning vahva polka. Seda mängis ta tuliselt ja kaua, kuid ükski paar ei pöörelnud põrandal. Sellest sai vanamees viimaks päris pahaseks, jättis poogna täiesti seisku ja hakkas viiulikeeli plõngutama, pööritates põses tubakarulli ning sülitades.

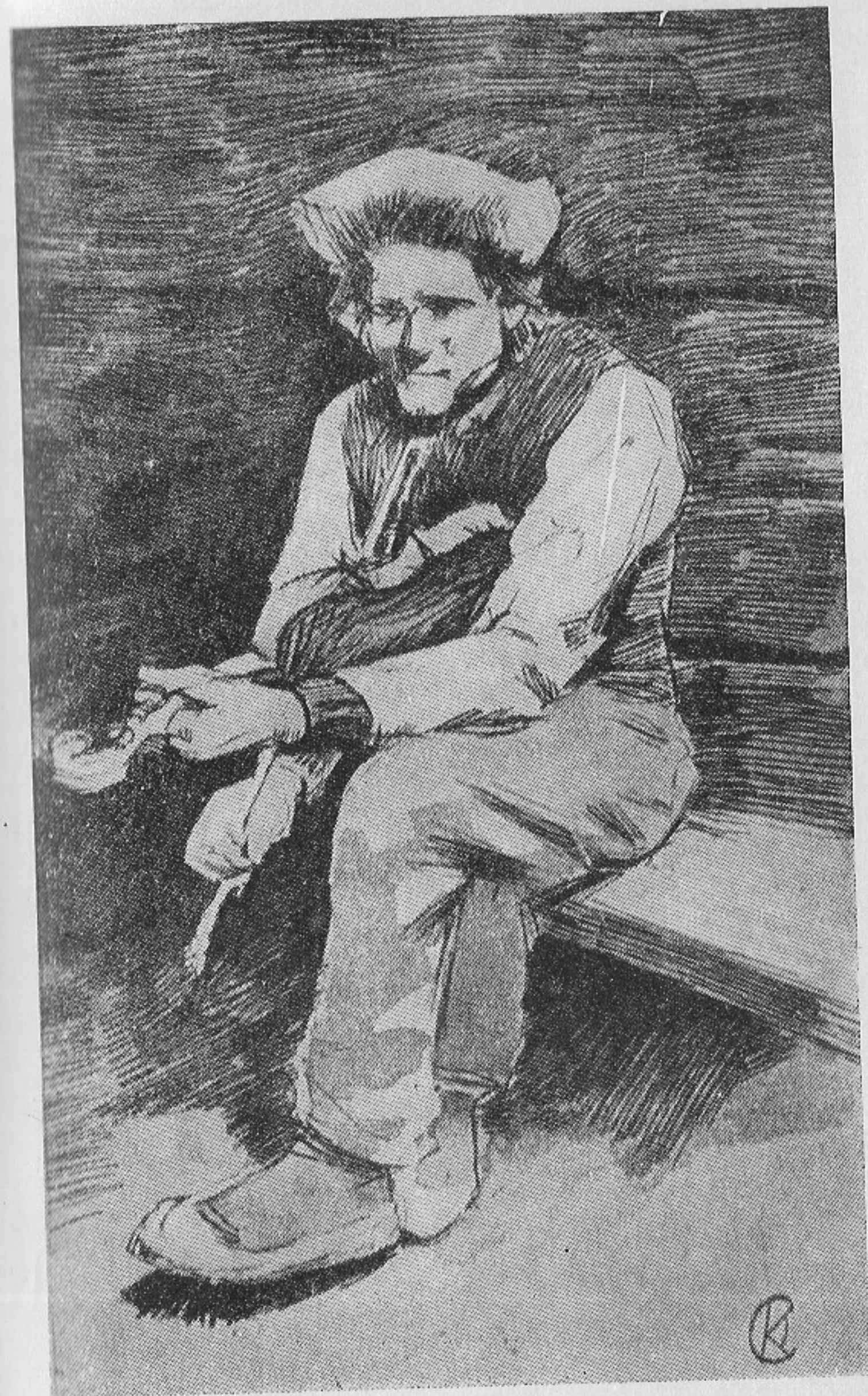
Häälletult istus rahvas. Pärapaja lähedal istus Aapo, sihtides aeg-ajalt teraselt üht ümaranäolist, ruskenahalist, kuid tõsiselt sinisilmalist tüdrukut, kes Venlaga sosinal vestles, huuled süüitult ning häbelikult kokku pigistatud. Uudishimulikult vaatles teda Aapo, mõlgutades sinna ja tänna, kuid ei tärga-

nud ta meelde neitsikese nimi. Ta küsis lõpuks köstrilt, mihk-
sates sellele külge, ja üpris väledalt vastas köster: «See on see
Konkkala Hinrika.» Sellest helenes Aapo nägu ja silmapilgu
pärast lausus ta Mikkole: «Lase meile kadrilli.» Alustas nüüd
Mikko uuesti ja Aapo lähenes Konkkala häbelikule tütrele,
paludes teda oma paariliseks. Neitsi järgnes talle, asetus ta
kõrvale, kuid häbenedes, muheldes ja kangesti punetades.
Kogunes nüüd paarid mujaltki põrandale ja lõpuks tantsiti ava-
ras toas Rajamäe viiuli vingumise saatel rootsi kadrilli. Rõõm-
salt lõkendas tuli, piirg leegitses pilakus ja tugevalt mürtsus
laiapalgiline põrand, kui seal hardalt, tõsiste nägudega pidu-
likus vaikuses tantsiti.

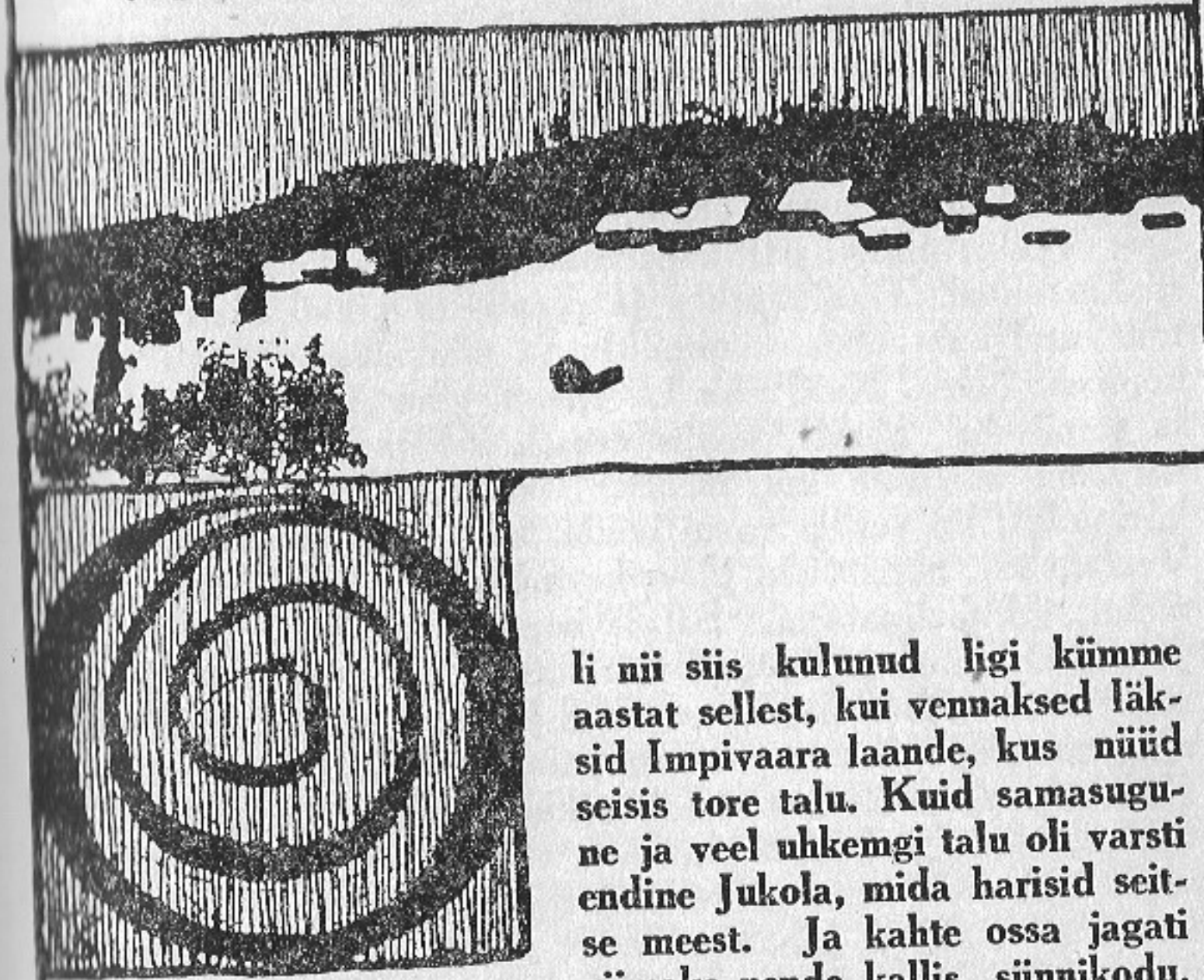
Aga köster istus laua taga, ja ta oli mõnuledes maitsnud kaks
punssi ning kolm külma napsi. Ta istus, vaadates muhelusega
noorte karglust põrandal, ja kaunis puna oli ilmunud ta põske-
dele. Aga kui hirmus pikk kadrill oli viimaks lõppenud, tõusis
köster ja teatas oma lahkumise nõust. Ja kui ta oli väikese
minekunapsi võtnud ning väikese jumalagajätukõne pidanud,
lahkus ta tänulikult Jukola majast. Ei hoolinud ta hobusest,
mida talle kõigest südamest pakuti, vaid hakkas astuma, pahk-
sau pihus. Teda saatis Juhani üle laia õue ja avas talle väle-
dalt vana, võnkuva värava. Ja seal seisis veel silmapilgu vägev
lepitaja, vaadates tähtedest helendava taeva poole ja kõneldes
Juhaniga ilmarest ning tuultest. Viimaks jättis ta jumalaga,
ja sügavalt kummardas Juhani, kraapides jalaga, ning vastu
lauda seina rabisesid liiv ja pisukesed kivid. Siis tuli ta tagasi
rõõmsasse tuppa, öeldes endamisi: «Ta on teinud suure töö.»
Kuid muheldes astus köster kirikuküla poole, pahksau pihus ja
must kübar peas, ning kaunid roosid punasid ta põskedel.

Aga lõbu ja tantsu kisa kasvas Jukola toas tunnist tundi
ning muutus viimaks mürtsuvaks rõõmumürglikuks. Vahel vihuti
kadrilli, vahel peadpööravat polkat; tantsiti peaaegu puhka-
mata ja põrand mürtsus ning selle tugevad palgid paindusid
noormeeste kandade all. Ikka lõõmas rõõmsalt tuli, ikka vin-
gus rõõmsalt Mikko viiul, vingus nii, et lagi oigas ja nõgised
õrred vabisesid. Mehe käest mehe kätte käis ringi vahutav õlu,
naiselt naisele aurav kohv, ja kohvipaksust ennustas Kaisa
vennastele õnnepäevi kuni hauani.

Nii rõõmutseti vennaste kojutuleku peol, nii joodi lepitus-
jooki vahutavaist kibudest ning lahkuti alles hommiku koidi-
kul.

NELJATEISTKÜMNES PEATÜKK

li nii siis kulunud ligi kümme aastat sellest, kui vennaksed läksid Impivaara laande, kus nüüd seisis tore talu. Kuid samasugune ja veel uhkemgi talu oli varsti endine Jukola, mida harisid seitse meest. Ja kahte ossa jagati viimaks nende kallis sünnikodu. Esimest Jukolat, toda põlistalu

ja ema, valitses Juhani, kuid Aapo selle teist poolt, mis seisis esimese lähedal, tubli talu seegi. Kahte ossa jagati ka Impivaara, mille peremeesteks said ühise kokkuleppe järgi Tuomas ja Lauri. Timo sai Kekkuri ja Eero Vuohenkalma vabadikukoha, mida oli õigus kasutada neil ja nende lastel ilma mingi rendita kuni surmatunnini. Kõik nad astusid abiellu, välja arvatud Simeoni, kes ei hoolinud abikaasast ega krundist, vaid jäi elama vanapoisina Juhani-Jukola tallu. Neist võib ka öelda, et nad elasid ja töötasid ikka auväärt meestena, igaüks omal kohal; ja heldemeelsuse eest kiitis kerjus nii Jukola ja Impivaara kui ka Kekkuri ning Vuohenkalma vabadikukoha elanikke. Kui eraldada hulgast Simeoni ja Timo, siis olid vennaksed meele võtja viina igaveseks maha jätnud. Vahel vääratas Simeoni, muidu korralik mees, humala pööritavale teele, ja aeg-ajalt ka Timo, kuid veelgi harvemini, umbes korra või kaks aastas.

Kui kohtumees Mäkelä suri, kes sai tema asemele? Jukola Aapo, ikka lepliku meele ja õiguse mees. Kes ülendati vana jahikupja surma järel selle ametisse? Eero Juhani poeg Vuohenkalma, nutikas mees: mõistis lugeda, mõistis kirjutada, ja isegi ajaleht lendas talle kord nädalas Turust.

Juhani võttis naiseks Männiku Venla ja veetis temaga lõbusaid päevi, kuigi majas aeg-ajalt kuuldi ka pisikest purelemist. Sest Venla, olgugi paslik perenaine, oli pisut suure suuga ja riiakas naine. Tihti räuskas ja praalis ta pikad ajad mehega, tolle «tolvani», tolle «unimütsi» ja «öökulliga», nagu tal oli kombeks öelda. Kuid võis ka Juhani vihastada, ja siis kärkida ta tormiselt: käskis «naisolevusel, kellele jumal on andnud nõrgema mõistuse kui mehele», vaikida silmapilk. Nii ta kamandas, lõi rusika vastu lauda, kärkis kui pikne. Tegi siis Venlagi nii, nagu oleks pisut kartnud, jäi vait, itsitas salamahti tüdrukulipatsiga. Salaja naersid nad kolde juures, kui Juhani laua man pikkpingil müristas ja tihti pisarsilmil jumala vastu nurises, kes oli talle «annud ja külge pannud» nii tõrke ja ning turtsaka abikaasa. — Kuid tõusis kord suur mürgel tolle Karkkula Aapeli tõttu. Kord, kui Juhani jälle oma eidega tõreles, istus ta Jukola lavitsal võrdlemisi vintis peaga ja segas end, hull mees, mehe ning naise omavahelisse sõnclusse, hoidudes kangesti Juhani poole. Juhani praalis kõvasti ja nimetas Venlat «pläraläraks», kuid Aapeli, juhm mees, arvas õige hästi tegevat, nimetas teda veel «löögardiks», «koo-gardiks» ning «lobudikuks». Äkki aga läksid Juhani silmad krilli ja ta kargas üles nagu kohutav karu, tormas jahmunud Aapeli poole, kes jänese jooksul välja lidus, ning Juhani tuiselt tema taga. Uks kolksatas, eeskoda ja trepp mürtsusid ja trepi eest kargasid koerad ehmunult ja hirmsasti röögatades kõrvale, hännad jalgade vahel, ning jõllitasid taha vaadata, kui mehed hirmsa hooga üle kivise õue jooksid. Ees laskis Karkkula Aapeli, koledalt röökides, ja vihane Juhani vihtus traavi tema taga; aga suurest toast kostis Venla ning tüdruku rõõmsalt lõkerdav naer. Kuid Juhani ei saanud ometi Aapelit kätte, vaid pöördus juba väravalt tagasi, tõreldes endamisi ja lubades Karkkula ninaka kluti kord õieti läbi pookida. Sisse jõudes virutas ta rusikaga lauale ja lausus: «Haugu mind, kuid ära haugu minu naist. Ja see on naine, mihukest ei leidu enam kui üksainus Rootsi kuninga riigis.» Nii ütles ta hoobeldes; ega võinudki seda naist perenaise-ametis just laita. Kohvi

nautis ta küll õige rohkesti ja selle pärast kuuldi Juhani poolt tihti nurinat; kuid naine ei hoolinud sest kuigi palju, vaid laskis paksupõselisel kohvikannul nagu ennegi tossata. Ja meeleldi võttis ka mees ise aurava tassi naise ümarast pihust vastu. Linnas käies oli tal eneselgi alati meeles osta Venlale torbikutäis kohvi ja suur kamakas suhkrut.

Venla kinkis mehele priskeid, tüsedaid järeltulijaid. Kuid alguses ei läinud ses suhtes just Juhani soovi mööda. Tema armastuse esimene vili oli kavalate silmadega tütarlaps, misüle isa vihastas, pahandas, et ei antud talle prisket poissi. Kuid ta lootis, et vähemalt tuleval korral läheb teisiti. Kulus aasta, kulus pisut teistki, ja Venla sünnitas, kuid jällegi tütre. Selle, mässituna valgesse rätikusse, kandis nüüd ämm äkilisele isale näha, ise magusalt muheldes. Juhani rõõmustas, arvas juba, et ta lootus on täitunud, ja küsis: «Kas poiss või plika?» «Vaata ise, väimehekene,» vastas talle eit. Ta vaatas, kuid karjus kohe: «Viige kus kurat oma vääks!» Uksi jäädes lausus ta ometi jälle mõne aja pärast: «Jumal õnnistagu siiski mu sigidikku!» — Kulus siis jällegi aasta, kulus teine, ja Venla sünnitas poja, isa nagu tubli jõnglase. Siis oli Jukola majas rõõmu ja lusti ning Venlagi tundus Juhani armsam kui enne. Ja nüüd eided pojakesele nime valima. Uks tahtis teda Frantsiks, teine Florentiiniks, kolmas Eerik Translaatuseks, aga Venla Immaanueliks. Siis astus Juhani ise ette ja lausus Venla voodi ääres, käega näidates: «Ei, mu Venlakene, ei; Juhannes on tema nimi.» Ja nii ristiti pisukene isa nimekaimeks. Kangesti hoidis teda isa, kutsudes teda kord «värvukeseks», kord «varesepojakeseks».

Nii oli siis Juhani perekonnaelu enamasti soojalt päikesepaisteline, kuid vahel ka pisut tuuline ja tormine. Ja kui kerkiski pilvi, taganesid need ikka varsti ning ilus ilm tuli jälle tagasi. Kuid nii leplikult ei sobinud ometi ta elu ühte küla-meeste ja naabritega. Tihtipeale tekkis riidusid, kangeid suupruukimisi ühel ja teisel põhjusel, nagu piiriaedadest, hobuste üle aia hüppamisest, kolgita sigadest ja muust. Ja üpris väle oli Juhani asja rusikaga lahendama, ning nõnda olid ta naabri põsk ja juuksed alati hädaohus. Nii pidi tihtipeale algama äge kohtukäik, aga siis ruttas Aapo, tõsine kohtumees, alati vahe-meheks ja vaigistas riiu lepitava keelega. Polnud ka Juhani pikaline leppima, eriti kui märkas, et oli eksinud. — Ka talu töödes ja välistes toimetustes oli ta hakkaja mees. Ei võinud

teda ka pere laita, ei niidul, ei põllul ega metsas kõmiseva palgi kallal.

Juhtus kord Vehkala niidul heinu kuivatades, — see niit oli sünge kuusiku põues, — et Juhani näitas end jõledana nii jumala kui inimeste ees. Lage niit oli juba kaarteks riisunud ja heinalised astusid rõõmsalt küüni juurde, et einet võtta. Kuid kohkudes vaatas peremees higistama panevaid, tulekarva äikese pilvi, mis rändasid ähvardavalt taevas. Küüni taga seisis kasekänd; kellegi tähele panemata langes nüüd Juhani selle kõrvale põlvili ja palvetas, et jumal hoiaks armulikult ta niidu rammusat, healõhnalist heina vihma eest. Nii palvetas ta vaikuses; kuid vaevalt oli söömine lõppenud, kui kuuselatvade tagant tormas üles kohisev pilv, mis tuld lüües ja karkides kummutas vallatult vett alla. Nii kastus hein silmapilgu jooksul läbi, enne kui ainustki ruga kokku saadi. Peagi ruttas rahvas niidult tagasi, rehad käes, jällegi küüni varju, kuid viha pärast näost nõgimustana seisis Juhani küüni ees, keset tuld ja vihmavalingut, hirmsalt sajatades. Seal ta seisis, kui taevas karkis, seisis ja manas, peksis paremat rusikat vastu vasaku käe kämmalt. Vihaselt ta vandus, nõksatas iga kord vaksu võrd madalamale, kui sõna «kurat» ta käresevast hammastikust välja põrises. Üles vahtides hüüdis ta mõirgava häälega mitu korda: «Mis on taeva sõnnikuvankreil tegemist minu niidul?» Noomides ütles siis küünist ta naine Venla: «Mis meeletust sa kõneled, sina patukott?» Kuid mees ei hoolinud sest suuremat, vaid kisendas veel kangema häälega süngete, mustade pilvede poole: «Ma küsin veel kord: kas taevas alles nüüd sõnnikut veab, kui mina juba heina teen?» Mehe meeletut kõnet kuulates palusid siis eided ja tüdrukud küünis härdalt tema eest jumalat, käed kõvasti ristis. Nii nad palvetasid; ja välgu sähvimisel kostis nende suust palvesõna, ohkav ning raske, ja sügavale paindusid nende põlved. Aga õrnad, pehmete silmadega lapsukesed peitsid nuttes näod, mõni ema põue, mõni ta seeliku voltidesse, nuttes ning ohtes. Sest mõnigi väetike mõtles, et on tulnud viimne kohtupäev, kuna tules ujusid maa ja taevas, kuna kõikjal välkus ja paukus, ja kaugele ringles kohutav mürin, kuna valas rängalt vihma ning mets mühis murelikult. Eitete tegevust nähes tõstis Juhani ainult oma needuste hoogu, kuid tõstsid naisedki palvehäält.

Oli küünis ka Seunala noor ja sale tütar, häbeliku pilguga Anna, kelle silmad särasid nagu kaks tähte klaari, sätendava

otsaesise all. Oli see neitsi, nii jutustati, näinud tihti imelikke nägemusi, mille jooksul ta vaim liikus nii õndsate helgeil mail kui ka hukkamõistetute pimedas orus, ning sealt ta alles imesid jutustas. Oli ta tihti ennustanud inimestele ka raskeid katsumisaegu; sõdu, nälja-aastaid, katkutaude ja viimaks maailma lõppu. See ikka tõsine, vaikne ja pehmesüdameline neitsi hüppas nüüd, kui Juhani sajatas niidetud heinamaal, äkki küünist välja, langes põlvili maha ja palvetas valju, peaaegu kisendava häälega, hoolimata valavast vihmast ning vehkleivate välkude palangust. Ta palus, et jumal halastaks tolle õnnetu, sõgeda mehe peale ega lööks teda oma püha viha leegitseva noolega. Nii palvetas ta, vaadates üles kõrgusse, ja imeline tuli säras ta silmist ning ta otsaesisel sätendas taevalik valgus. Aga vaata, Juhani vaikis, ta vaikis, kuigi jõllitas vihaselt kõõrdi neitsi poole. Kuid viimaks, kui tüdruku toimetust ta meelest liiga pikale venis, hakkas ta palvetaja käsivarrest kinni ja talutas ta tagasi küüni, lausudes: «Mine sisse, viletsakene, mine sisse ja ära end asjata leota, sest ma ei vaja ühtki eestpalujat.» Sisse astus neitsi, kuid langes kohe heintele maha, lastes järelejätmata kuulda oma palvete kisendavat häält; ja palavaid pisaraid valasid naised ta ümber. Kuid väljas seisis Juhani, najatudes vastu seina, ja ta palgeil paistis otsekui kahetsus, kuid viha lõõtsus ometi veelgi ta rinnas.

Varsti möödusid vihm ja äike ning järgmisel päeval pandi kokku hein Vehkala niidul, pandi kokku tulise põuaga. Kuid talu peremeest ennast ei nähtud seal. Kus viibis ta? — Seunala tütre hää oli kajanud ta kõrvus ega andnud ta hingele rahu. Seepärast oli ta juba hommikul vara läinud süngel meelel kirikumõisa ja tunnistanud praostile kahetsedes oma pattu, oma sajatust jumala ning taeva vastu. Selle eest noomis teda praost esiti küll tõsiselt, kuid lausus talle varsti ka lohutussõnu, ja rahuliku meelega tuli Juhani jälle koju. Kuid alates sellest juhtumusest süngel Vehkala niidul märgati Juhani iseloomus ja käitumises ikka mingit muutust. Ta pähe ilmus ümarik padakübar, ta kuuekaelus tõusis püsti, selle ääred lõigati ära ja järele jäeti ainult lühikesed siilud, nagu on ärganud meeste ülikond ühes või teises Soomemaa nurgas. Nii käis ta riides ja tihedamini käis ta kirikus kui enne. Kohutavalt tõsisena istus ta jumalakojas ikka oma kindlal kohal tõise Härkamäe peremehe kõrval, kõhatades aeg-ajalt kurku puhtaks, nagu oli ka tema kaaslase komme. Ja siitpeale harvenesid ka maru-

ilmad nii Jukola toas kui vainudel ning viimaks kulusid velli Juhani elupäevad päris vaiksest rahuliku õhtu poole.

Simeoni elas poissmehena Juhani majas, tarvitades talu sööki ja jooki, tehes väsimatult talu tööd varasest hommikust hilise õhtuni. Kokkuhoidlik, kitsi oli ta iseloom, ja kitsimaks läks see ikka aastast aastasse. Kitsipunga tähelepanuga valvas ta talu kasu nii meeste kui naiste toimetustes. Temap see oli, kelle suust kostis kord lause, mis elab veelgi naerualusena rahva suus Jukola ning Toukola mail. Ühel päeval, kui ta haopaku ääres väikese kirvega Venlale leivalabidat voolis ja rahvas sõl, ees kuhjaga täis puukauss hakitud sealihaga, siis tähendas ta kõigile ühiselt: «Kui paned õige pisukese liharaasu leivale, siis täidab see nõnda kõhtu.» Nii tema lausus ja sellest purskasid naerma nii mehed kui naised, ning Juhani ise, kui oli pisut naernud, leidis tarviliku olevat natuke noomida venda üleliigse ihnsuse pärast. Kuid selle peale vastas jällegi Simeoni: «Möödupidamisele manitsen mina teid, hoiatan kõhu jumaldamise eest, mis on patt, surmapatt. — Ja kes on loomuvastaseks kitsi? Mitte mina, vaid seda oli too Kuninkala Kalle, kes ise läks oma matusteks viina põletama, kui tiisikushaiguses tähele pani, et surm oli kindlasti lähedal. Sest see poju teadis enese olevat kõige parema viinategija terves Toukola külas: tarvitas vilja õige vähe, sai aga rohkesti sätendavat viina. Nõnda nüüdis. Külmas sauna eeskojas istus armetu kõhnusk viinapaja ääres, kõhis ja rögises, nina terav kui naaskel ning silmad peas nagu kaks klaaspalli. Seal tema istus ja viina kanti sisse terved katlatäied. Kuid viimaks komberdas ta trepist üles eeskotta, eeskojast tuppa, lõnksatas ilusti pikali voodisse, ja seal siis puhkas poiss mõne tunni pärast külmana. See oli, hüvad inimesed, kitsidus, kitsidus, mis ei jätnud meest maha isegi haava äärel, ja seda võiksin kutsuda loomuvastaseks kokkuhoidmiseks.» — Nii kaitses ta ennast, tahtmata kunagi kanda kitsipunga nime.

Kuid ikka püsis ta nii perenaise kui peremehe lugupidamises, sest ta oli truu, usaldatav majavaht. Mureta võisid nad kodunt ära olla, kui ainult teadsid, et kõik on Simeoni hoole all.

Kord ühel jõulupühal läks Juhani õhtuhämaras ühes perenaise ja kahe noorema lapsega Impivaara külasse nii Tuoma kui Lauri poole võõrsile ning koduhoidjaks jäeti Simeoni. Tee oli hea ja küllasoitjate reis läks lõbusalt läbi metsade selge

taeva all. Juhani põlvel istus väike «Värvukene», tõsine ja lihav, kuid Venla tugeval põuel peene villrätiku varjus lamas noorim laps, priske ning armas tüdrukukene, maitstes ema nisa sooja vaiba all, kuna regi liugles tilinal mööda lumiseid välju Jukolast Impivaara vainude poole. — Kuid õhtu jõudis, Jukola tüdrukud ning sulased ruttasid pitsipallile Toukolasse ja üksi valitses nüüd Simeoni. Kaks pidid siis ta voli alla painduma: talu mõlemad vanemad tütre, kellest üks oli üheksa-, teine seitsmeaastane laps. Neid ei lastud ühes isa ja emaga võõrsile ega lasknud neid ka lell ühes teistega mängima, mille üle nad kangesti vihastusid. Kuid Simeoni ei hoolinud sellest, vaid otsustas nüüd oma voli täiesti enese heaksarvamist mööda tarvitada.

Oli juba hoopis pime, kuid koldes ei süttinud lõõmav õhtutuli nagu muidu õhtuil. Selle üle hakkasid lapsed vigisema ja mangusid lellelt ägedasti valgust ning tuld. Kuid ta ei hoolinud nende tungivaist nõudmistest, vaid lamas rahulikult oma kombe järgi koldetruubil, mille äärelt rippusid alla tema karedad juuksed. Seal ta lamas, õpetades tüdrukutele elutarkust. «Kuhu see kõlbab, kui siin ühtesoodu soemüüri kütaks. He-hei! ma arvan, ega me seal Vanta rauatehases ole. Te lõkatsid teadke, et puu on kallis kraam, ja öelge, mida siis peab põletama, kui mets lõpeb. Kas reburaikaid? Jah, nõndap see lugu küll läheb, kui igaüks õigel ajal enese ette ei vaata. Sest vähemastki piisab siin patusele ihuroisule, jätkub igatahes ka laisklevaile lapsepõnnidele. Pugege tekkide alla, seal on küllalt sooja. Või nii! Kuhu see kõlbab!» Nii ta kõneles; kuid lapsed, väledad plikapeiarid, kes polnud iial harjunud lellest just eriti hoolima, porisesid vastu, vaidlesid üpris kangesti, pirtsusid ja näitasid talle aeg-ajalt isegi valget hammasterivi, pilgates ning kokutades vihast. Aga kui sellest abi ei tulnud, usaldasid nad lõpuks küüned taadi õnnetusse tukka lüüa, mis rippus truubi äärel. Tutti löid nad kinni ja vanutasid seda mehemoodi, enne kui vaene mees sai kivilt üles. Püsti uperdas ta viimaks, tõmbas nurgast nõgise tulehargi pihku, millega paugutas vastu põrandat, et hirmutada pisukesi paganaid, paugutas, ahvardades pühkida neil jalad alt. Siis lidusid jõnglased toast välja ja paukus Jukola pahkne uks, kui pisukesed pagulased minema jooksid.

Kuid silmapilgu pärast usaldasid nad uuesti sisse astuda ja jonnaka häälega õhtusööki nõuda. Kaua laskis Simeoni neil

karjuda ja vihastada, tõusis viimaks ometi, võttis õrrelt piiru, ajas keskelt lõhki ja süütas selle kitsa killu põlema. Selle valgusel tõstis ta tüdrukuile pajast tangusuppi, kuid mitte kuigi palju, ainult kaks-kolm kulbitäit. Siis kandis ta kausi lastetoolile ja käskis lapsed sööma, kuid paja kattis ta tainamõhe kaanega ja pani raskuseks peale veel ranga haopaku nurgast. Selle annusega ei leppinud aga lapsed, nad nõudsid enam, tahtsid vähemalt leiba lisaks; ja heledat nuttu laskis väike Venla, terane tüdruk. Siis puri Simeoni leiva äärest pisukese, vaevalt mehe pöidla suuruse palukese ja pakkus seda tütarlapsele. Kuid see ei hoolinud sellest, nähes tüki väiksust, vaid ägas vihaselt käega ning kaugele kambri otsa lendas leivapaluke Simeoni pihust. Selle üle vihastas nüüd meeski, pigistas huuled ühte ja sakutas tüdrukut kahe sõrmega pisut kuklajuukseist, lausudes: «Sina lipakas! Või pilkad kallist jumala andi! Või nii! Mis mood see on!»

Siis pistis tüdruk veel valjemalt nutma, kuid ei Simeoni sellest hoolinud, vaid hakkas viimaks ometi õhtutuld koldesse tegema. Mõnest armetust tukist tegi ta viletsa tulukese ja laususe tõreleval häälega: «Suu kinni, muidu võtan sealt nurgast vibaliku ja saunutan sind, et küll saab. Vaata paganat, kui lõi jumala vilja mu pihust nurka. Nonoh! Ole nüüd hoopis ilma leivata ja limpsi ilusti kõrti kõhtu, vaat nõnda, nagu teeb seal su vanem õde. Ja küllap sellest laste õhtusöögiks piisab. Ei ole meie talus varandust prassimiseks ega rikka mehe kombel elamiseks. Suu aga kinni, klutt. Kuhu see küll kõlbab.» Nii ta kõneles, istudes kivil ja kohendades viletsalt põlevat tukihunnikut; ei pannud vanamees tähele, kuis väike tüdruku-lõkats, lusikas pihus, talle vihaselt hambaid näitas ja ta jutu järgi oma pisukest lõuga väänas.

Ei aidanud siin ometi tüdrukute nutt ega ägedad sõnad, vaid nad pidid leppima lelle annusega. Ja viimaks viis võimas uni lapsukesed voodisse ning nad magasid peagi raskelt pehme lambanahkse vaiba all. — Kuid Simeoni tuli tõi tuppä külmust, mitte sooja; ja ta ei oodanudki, kuni tukid on lõpuni põlenud. Mõeldes: kallist puud võib ka homseks hoida, hakkas ta oma suitsevat, tuju masendavat tuld kustutama, virutas peldi kõvasti kinni, hoolimata kibedast vingust, mis lahtisest koldest tuppä tungis. Ta süütas jälle oma piirupilpa põlema ja sõi õhtust: pisukese hallitanud leivapalukese ja seitse kuivetanud silgupead tammepuust kausist. Hardalt ja põlevalt jälgisid

koerte silmad ta söömist, ta käe liikumist kausist suu juurde ja suu juurest kaussi, kuid neile ei jätkunud Simeoni pihust purugi. Söömise lõpetanud, lõi ta aga käed risti, langes kolde juurde põlvili ja tänas palavaid pisaraid valades issandat, Taaveti poega, kes teda, patukotti, ikka jälle ning selgest heldusest oli toitnud. Siit tõusnud, tegi ta ukse lahti ja hakkas koeri välja kihutama, et «valvaksid maja varaste eest». Nii ta ütles, kuigi inimmälestuse järgi ei teatud varaste tempudest Jukola talus. Kuid väljas puhus talve tuiskav tuul, mispärast ka koerad ei tahtnud lahkuda toa kahisevailt õlgedelt; ja sellest nüüd tõusis mürgel, mis lõppes ometi koerte kahjuks. Vingudes, hännad sorus, põgenesid nad viimaks Simeoni nõrgise sõjariista, kõivuse ahjuorgi ees toast välja.

Seejärel sulges ta hoolikalt eeskoja tugevad ukse, lõkendav piirg irvi hammaste vahel. Astus siis jälle tuppä, valgustas ruumi vasakul pool ja vaatas tütarlapsi, kes magasid magusalt oma voodis pehme vaiba all, magasid põsk põse vastas, õhetavad nagu kaks noort suveöö roosi. Neid vaatlés nüüd mees, vaatles muheldes ja tõmbas vaiba karvast äärt pisukese Venla kaelale lähemale; ja kui ta jälle koldekivi poole pöördus, lausutas ta pomiseva häälega: «Mis teil viga magada, kui kõht kõrti täis.» Nii tema ütles ja hakkas ka ise asetuma öisele puhkusele. Kuid veel kord langes ta põlvili, lõi nõrgised küüned kõvasti risti ja tänas palavate pisaratega issandat, Taaveti poega, kõige endale osaks saanud headuse eest ning palus ta kaitsvat kätt selle maja hoidjaks tuleval ööl. Ta palvetas ise enese, nende pisukeste eest seal voodis ja veel kõigi inimeste eest sessinatses maailmas. Siis langes ta oma armsale koldekivile puhkama, uinus lõpuks, ja süte soojus haudus armsalt ta jalataldu.

Kuid tuba oli külm, külm ja kõle oli sulastel ja tüdrukuil magada, kui nad kesköö ajal Toukola pitsipallilt tagasi tulid, ning sellepärast põrnitsesid nad järgmisel hommikul vihaselt Simeoni. Ja kui nüüd talu peremees ja perenaine võõrsilt tagasi tulid, siis kaebasid nii tüdrukud kui ka lapsed ägedalt tema peale. Kuid Simeoni ei hoolinud sellest palju; ta lausutas ainult rahuliku häälega, nikerdades haopaku ääres: «Ei ole meie talus varandust härrat mängida: küllap te seda teate. Ei ole tõesti mitte vara härrat mängida.»

Nõnda elas ja oli Simeoni endises kodus, vanas Jukolas, töötades virgalt ja pidades vahti, jälgides terava silmaga maja-

pidamist nii sees kui väljas nurmedel. Kuid oli ometi silmapilke, kunas maailmas miski talle muret ei teinud. Juhtus vahel, et ta täie peaga külast tuli, tuli lustilise mehena, praalis kan- gesti ja patseeris edasi-tagasi põrandal, lõbuks ning naeruks nii noortele kui vanadele majas. Kuid järgmisel päeval oli ta jälle üpris haige nii hinge kui ihu poolest. Öhates, käed ri- tis, lamas ta nõrgisel koldekivil ja ta südant vaevas hirmu- kahetsus. — Aga juhtus siis lugu, mis tegi ta purjusoleku silmapilgud ja pikad kahetsuspäevad palju harvemaks. Kord tõi Juhani talle kalli linnakingi: suure kõvade kaantega piibli, mis kaalus peaaegu leisika. Suur oli Simeoni rõõm ja vaimus- tus ning ta ei väsinud iial tänamast ja ülistamast venda selle heateo eest. Kuid sellest ajast peale unustas ta avatleva viina- klaasi peaaegu igaveseks.

Nüüd nähti teda pühapäevade ja suurte pühade õhtupoolikul jumalasõna uurides piibli taga istuvat ning nõnda puutus ta harvemini kui enne mõistust segava joogiga kokku. Kuid nii juhtus kord ometi ühel pühameestepäeva õhtul. Rõõmsalt vin- tis, mässas, käis ja keerutas mees ringi ning uinus viimaks oma kivil; kuid järgmisel päeval tundis ta põues taas sünget kahet- sust. Mis tegi ta siis? Seistes laua otsas, ees lahtine piibel, kut- sus ta valju, jutlustava häälega kogu majarahva kokku, kõige vanemast kuni kõige nooremani. Ja ta pani kaks sõrme piibli peale ja vandus silmi taeva poole pööritades pühalt, et ta enam iial joovastavaid jookke ei pruugi, ei piiskagi oma elus.

Kulus aasta, kulus kaks ja kulus kolmaski aasta, ning ikka püsis Simeoni kindlalt oma vande juures. Kuid kord pidi ta ometi veel oma põuepattu langema, ja see langemine tõi majja kohutavat segadust. Valevandujaks, hingetuks ussikeseks pidas end nüüd õnnetu mees, sest et oli murdnud vande, mille oli andnud, «kaks sõrme piibli peal». Seepärast tahtis ta lõpetada oma armetuid elupäevi. Ägedate, kuid kindlate sammude ja jääkülma meelega läks ta toast, tõusis tallilaole ning sidus kaela ümber Laugu sedelgarihma, mille teise otsa kinnitas katuse kõige kõrgema põikpuu külge. Ja nii seadis ta enda rahu- likult rippuma, suikuma surmaunne; ja tuimalt jõllitasid mehe silmad enese ette, hirmsa hooga paisusid ta põsed ning ta pihud pigistusid kõvasti rusikasse. Kuid ta elumoot polnud veel täis.

Talu vana ämm läks tallilaolt kanapesa otsima, nägi meest nõõri otsas ja andis kisa ning karjumisega majasse märku.

Tulise rutuga kargas nüüd Juhani jaole ja päästis venna surma suust. Uhe ropsuga tõmbas ta sedelgarihma puruks, kandis venna hädaldades ning aietades sisse, ja nende ümber parvlesid naised ja lapsed nuttes, kisendades ning käsi kokku lüües. — Kambrisse, Venla õõtsuvale voodivaibale kandis Juhani oma venna, kus see peagi toibus; kuid süngena, õhates ja maha põrandale vahtides istus ta süngi äärel, sõnagi lausumata. Juhani ruttas nüüd Aapo poole, tossav piibunosu hambus, astus ägedalt ja ähkides, et teatada vennale hirmsast juhtumu- sest ning küsida nõu, mis nüüd Simeoniga teha. Tema enese meelest oleks mehele kõige kohasem olnud pisuke, paras kere- täis, mis antud salaja ja täies vaikuses vendade poolt, ning selle järel tuline noomitus jumala nimel. Kuid Aapo arvas karistuse olevat asjatu, kahjuliku ja otsustas tarvitada tema kallal ainult sõna jõudu. Ja kui temagi oli süüdanud oma piibu- nosu, siis läksid mõlemad vennad Aapo-Jukolast üle põllu Juhani-Jukolasse, et kõnelda mõistlikult Simeoni, tolle mure- lapsega.

Teretades raputas Aapo armsalt Simeoni kätt ja hakkas piduliku näo ja häälega kõnelema, noomimis-, kuid peatselt ka lohutuskeelt, ise laadides piipu. Simeoni kuulas teda kaua tummalt, kuulas, vahtides haledalt alla põrandale. Kuid Aapo tõstis aina oma kõne jõudu, süüdates ühtesoodu kustuvat piipu, laiutades käsi ning vaadates mahedail silmil aknast välja taevavaranna poole. Ja läikiva kuldvihmana lendlesid sõnad tema suust. Ja nüüd ilmus korraga kibemagusaid kort- susid Simeoni huulte ümber ning pisaraist nõretavaks nutuhää- leks avanes mehe kurk. Ka Juhani lõug võbises ja virildus nüüd sandil kombel ja peatselt nohistas temagi nuttu ning Aapogi silmis säras niiske läige.

Nii pöördus Simeoni süda jälle elu ning lootuse poole. Ja tänust säraval palgel pigistas ta jumalaga jättes veli Aapo kätt. Ta tänas ka jumalat, kes oli veel kord tema peale armu heit- nud, ja alustas pikkamööda jälle oma harilikke askeldusi Jukola talus. — Nii veetis korralik Simeoni oma rahulikke päevi, iial enam klaasi kummutamata: kord voolis paku otsas, kord täksis värskelt lõhnava taras kuuseoksi, ja mõnikord istus ta jälle piibli taga, uurides kirjasõna.

Kuid Aapo oli peremeheks Jukola teises pooles, mida kut- suti Aapo-Jukolaks; ja selle hooned seisid mõnesaja sammu kaugusel peatalust. Naiseks võttis ta Konkkala Hinrika; see

oli nägus ja kõigiti tubli naine, hoolikas pereema ning lahke südamega inimene. Ka Aapo oli temaga rahul, leides ometi tarviliku olevat talle aeg-ajalt üsna õpetliku näo ja häälega anda tähtsaid õpetusi ning nõuandeid tubases talituses. Neid kuulas naine kas sõnagi lausumata või naerdes avameelset, rõõmsat naeru, silmad pilukil. Ka teenijatüdrukuid ja väikesi neitsikuid õpetas tihti peremees Aapo, kui nende töö ja tegevus tema silma juhtus hõõruda. Nii sai kord talu vanem tüdruk põrandat pühkides peremehelt ägeda õpetuse. Sest Aapo, kelle meelest tüdruk pühkimisel tolmutpilvi üles keerutas ja prügi nurka pildus, vihastas äkki, tõmbas luua tüdruku käest ning hakkas väledal käel tuba uuesti päraotsast ukse poole pühkima. Kui ta aga oli jõudnud toa keskele, pistis ta luua jälle tüdruku-raisa pihku ja lausus: «Nii peab tubli tüdruk pühkima.» Vaadates kolde äärest, kuidas Aapo tüdrukuga mässas, luud pihus, naeris siis perenaine oma südamlikkude, sulavat naeru, naeris silmi kissitades, pihud vastu põlvi, kummaras. Kuid selle eest heitis Aapo naisele tõsiselt noomiva pilgu, kui oli tüdruku rahule jätnud. — Ometi kohtles ta nii neitsikuid kui sulaseid ikka õiglaselt ja heatahtlikult; seda kiitust sai ta kõigilt ühest suust.

Ta pidas ka ravitseja ametit, nagu oli õppinud ühest vanast arstiraamatust, mida tal oli viisiks usinasti uurida. Tal oli tihti õnne oma rohtudega, millest mõnigi oli ta enda leitud, maa taimedest kokku seatud. Eriti peeti teda õige targaks roosi, kõhutõve, pööratuse, seatõve ja sügeliste arstijaks. Soonetasu-jana oli ta võrratu; ja mõnigi mees oli olnud ta kämmalde all ning leidnud kergitust. Kõhukipitusi, pööraselt põletavaid valusid parandas ta tihti ainult osava hõõrumise abil. Ja et häda ei vaata seadustele ega kommetele, siis juhtus korra ja kaks, et ka naised pidid Aapo pihu pigistuse alla langema, kui rinna all järelejätmata pööritas ning põletas.

Oli keegi naine, tolle räbalakorjaja Tõrvakose Matti eit, keda vaevatas visa luupainaja. See ratsutas ta seljas kõige kurjemal kombel tihti igal ööl mitu nädalat järgemööda. Vahel, kui see mõne aja oli viibinud tulemast, lootis naine, et on pääsenud sellest öisest vaevajast. Kuid siis ilmus see äkki jälle ja eit pidi uuesti oma kiusaja küüsis vähkrema. Ta käis mõnegi posijamoori man, käis tohtrite juures, ometi alati ilmaaegu. Viimaks aga ulatus ta kõrva kõma Jukola Aapo suurest kunstist ja jõust haiguste ravimisel ning ta läks veel kord abi otsima.

Komps käsivarrel ja sukavardad näpu vahel, käis ta maha pika, vaevalise teekonna Jukolasse, kuid sealt saigi ta Aapo arstimise läbi eluaegse paranduse.

Ka kohtumehe ametis oli Aapo tubli mees. Tõsisena ja tihti käsi kõrva taga, istus ta oma pingil avaras kohtusaalis, kuulates teraselt asjade arenemist. Seal ta istus, hoides pead mehiselt püsti, ja aeg-ajalt libises ta huulil peen, enesega rahul olev muhelus. Kuid tark, erapooletu, õige oli ikka ta otsus. Seda teadis ka peakohtunik ja kuulas alati kannatlikult ta pikavõitu seletusi, kui ta käsi laiutades avaldas oma mõtteid esiloleva küsimuse kohta.

Nii elas ta rahulikult oma talus, tubli peremees ja tubli isa oma prisketele lastele.

Kuid varem ehitatud Impivaarat valitses oma osana Tuomas, mees turjakas ning tugev. Kus leidis see mees, kes oleks usaldanud rinda ette ajada Ülem-Impivaara peremehe ees? Suur oli tema jõud ja vägevus, kindlust oli täis ta olemus. Talu töödele ja toimetustele ei läinud ta kallale kisa ning käraga; ometi pidas ta jõus korda ja jumalakartust nii majas kui väljas vainudel. Ta oli heldeim kõigist vendadest ja kohtles ikka armulikult ning hästi kannatajaid, sandi saatuse osalisi. Ei ta küsinud, ei ta uurinud abiotsija viletsuse juurt ja põhjust. Ei ta hakanud hurjutama meest, kes oma süü pärast oli saanud sandikepi pihku. Kõigile andis ta, andis ilma vahet tegemata, mõeldes: sa oled igatahes õnnetu. Kõige enam hellitas ta väikesi kerjustüdrukuid, kes astusid sanditeed aralt vaadates, kartusest vabiseva südamega. Kaks säärast rändajat oli ta võtnud oma hoole alla ja neid kasvatati ja hoiti majas nagu omi lapsi, kes ka ei puudunud, ning need olid kõik prisked poisid.

Naiseks oli tal Härkämäe ainus tütar, tubli ja tõsine naine, kes oli Impivaara vägeva mehe vääriline. Sale, samal hoobil väle, tõsine ja vaikne oli selle naise nägu ning olemus. Uhkelt kerkis ta põu; paks linakollane palmik nähti kaunilt hüplevat ta tugeval pihal valgepõhjalise, punaruudulise rätiku all. Rahu oli taganematult ta laubal ja kindel ning otsekohene jumalakartus ta südames. Tema oli Impivaara perenaine, tema talu väetikeste, nii omade kui kasulaste, tubli kasvataja. Tihti viibisid ta head ja pehmed silmad unistades õrnal tütarlapsel, kes oli kord orvuna ja peavarjutuna nende majja sattunud.

Nii kulusid Tuoma päevad rahulikult haua vaikseda sadama poole. Ojakesega võrreldakse tihti inimese elu siin ilmas. Kuid

Tuoma eluiga, Impivaara peremeheks saamisest surmatunnini, tahaksin võrrelda laia jõega, mis rändab pidulikult, rahulikult ääretu, igavese maailmamere poole.

Tuoma majast kaks-kolm püssilaengu maad ida pool seisis nõmmel Lauri asunikutalu; ja see oli Impivaara teine pool, mida kutsuti ka Laurilaks. Seal elas vaikne mees, haris oma maad täie hoolega, liikus usinalt põldudel, kuid veelgi meelmini laantes ning soodes.

Naise oli ta võtnud Kuokkala talust. Kuokkalas olid kaksikud tütre, kellest ühe võttis Lauri, kuid teine sai Timo naiseks, pereemandaks Kekkuri vabadikukohale. Oli see alles eit, see Lauri moor: laia rinnaga naine, ka kehalt võrdlemisi matsakas. Ta läbilõikav hää kajatas kaugele nagu kisendav klarnetihää, kajatas eriti siis, kui ta karjus oma mehe peale täis vihavimma, ja tuld löid ta tumerusked silmad.

Aga hääletult nikerdades istus Lauri, hoolimata sellest, et eit kriiskaski, tuulispeana tuisates. Ja see oli kius, mis üha enam ja enam paisutas eide sappi. Juhtus ometi aeg-ajalt, et mehe kannatus katkes, ja siis polnud hea talle vastu vahtimist vaadata. Vaikis siis äkki eit, lippas välja, nagu jalad kandsid, ja peitis enese lauda nurkadesse, kaitsvaise soppidesse ning piludesse. Seal hoidis ta end mõne aja peesis, vaatas vahel piiludes oma peiduurkast välja, et näha, kuidas on lugu toas ta enese äratatud tormiga. Nii ootas ta, kuni vihase mehe meel oli viimaks lahtunud. — Kuid harva nähti ometi rahulikku Laurit nii tormisena. Tihti, kui eit jälle mässas ja märatses, läks vanamees metsa, piibunosu hambais ja kirves kaenlas, läks tööpuid, viisutohikuid ning pahku otsima. Meeleldi viibis ta neil teekondadel, otsides, vaadeldes ja mõtiskledes. Ja alles siis, kui päike juba ammu oli loojunud ja kõik puhkusele heitnud, astus ta pehme suveöö hämaruses kodu poole, õlal juured, puujändrikud ning viisutohikute hüglapall.

Siis juhtus ka tihti, et ta koduteel kohtas oma tugevat sõnni, laiaturjalist Hällit, kes ägedate mõtetega küla poole tüürides talle õhtu-udus liivasel teel vastu tuli, lähenes põrmitsevail silmil. Ja nüüd tormasid vastamisi kaks kõva; kuid Lauri sunniti jonnaka looma viimaks ometi ümber pöörduma, röögatades karmi häälega ning raputades kirvekuuast. Ja nüüd astuti siis Laurila poole, Hälli ees, peremees päras. Hälli katsuks küll paremale poole pöörduda, kuid Lauri ärgitab teda kohe paremalt poolt kirvevarrega; käänduks Hälli kord veel vasakule,

kuid vasakult ähvardab teda ruttu jälle Lauri kirvekuuas. Ja nii pidas sõnn kõige paremaks kodu poole kõndida, siiski raputas ta vihaselt pead ning puhus sõõrmete kaudu välja oma vägeva südame tulelõoma.

Mindi viimaks mööda Tuoma talust, kus tüdruk voodis lamades kuulis liivaselt teelt müdinat, sammude sahinat ja mürtsumist. «Kes liigub nii hilja seal väljas?» mõtles ta, tõusis ja astus unesegasena särgiväl akna juurde, piilus välja ning nägi naabri sõnni ja peremeest, kes kõndisid pühalikult ning tõsiselt teineteise järel. Ees käis sõnn, vastu tahtmist, peremees ta taga, ärgitades aeg-ajalt kirvevarrega ja kandes õlal tarbepuid ning viisutohikuid, mis keeratud ilusaks ümmarguseks palliks. Ja nii kadusid nad viimaks tüdruku silmist. Kuid avas siis härg oma lõuad ja laskis kõrist vihaselt hirmsa, mõirgava laulu, ja nõmm vabises, maa ning taevast rōkkasid. Lausus siis Lauri: «Küll ma sulle näitan! Või oled vihane? Ahaa, käi aga, jõnglane, kaunisti kodu poole; sest siin ei aita nüüd sulgi suusad ega Kaera-Matti kunstid ning konksud. Küllap sa seda tead.» Nii kõneles ta käies, kuna ees astus härg, puhudes uhket, kohutavat marssi, mis kajatas läbi vaikse öö kaugeisse küladesse.

Aga Lauri sulges Hälli kindlalt tarasse oma talu karjale seltsiks ja astus tuppa, kus teda laual ootas jahtunud õhtusöök. Toas puhkasid kõik juba magusas unes, ainult perenaine valvas vihasena kambri sängis, oodates meest. Aga Lauri, kui oli söönud, astus viimaks kambrisse, kust talle jälle äge tuulispea vastu löi. Eit kriiskas seal voodis, kaagutas mehele vastu üpris kärealt, särises kui tuli kuivas kadakas «tolle juhmi neetud tuhnimisest laantes». Hääletult liikus mees, võttis rõivad seljast, pistis piibu põlema ja vajus viimaks voodisse naise kõrvale, kes riidles ning räuskas järelejätmata. Aga kui piip oli põhjani põletatud, asetas Lauri selle ettevaatlikult enese lähedale põrandale, tõmbas vaipa pisut kõrgemale ja lausus siis kindla häälega: «Ole juba vait, loe palveke ja uinu issanda nimel ilusa ilmaga; pea meeles: ilusa ilmaga.» Vaikis siis riikas naine, olgugi et süda ta põues vastu punnis; ja nii uinus ta viimaks, tõmmates vihaselt vaipa enese poole, ning samuti mees ta kõrval.

Nõnda viibis Lauri oma mõnusail käikudel ikka kuni pimedate öödeni metsades. Ja mis ta seal nägi haruldast, imeväärset ning mõtlemapanevat, sellest lausus ta nädala jooksul harva

kellelegi sõnagi. Alles järgmisel pühapäeval, harilikult hommikulauas, jutustas ta sulastele ühte ja teist.

Juhtus kord, kui ta metsast tuli, et ta aju rõhkem kui kunagi varem mõtles ja kaalus; kuid mida ta nii kangesti arutas, seda ei võinud keegi arvata. Hääletult ja iga päevaga ilka vihasemalt liikus ta talu õues, karjudes pahasti nii meeste kui naiste peale, mis tal enne oli harva viisiks. Kuid sügavate või kiusavate mõtete pilv kattis lakkamata ta laupa, heitis ta silma-koopaisse süinge varju. Seesugusena nähti teda kogu pika nädala jooksul. Tuli viimaks pühapäev, laua taga istusid Lauri ja tema töömehed, kuid täiesti hääletult. Lõpuks avas peremees suu ja lausus, küsides oma kaaslastelt: «Mehed, ühte asja tahaksin teilt pärida; andke mulle seletust. Kui viie päeva eest läksin üle Kaasiku niidu sileda nõlva, äsja sadanud lumes, mis peitis õhukeselt maad, nagu peidab nüüdki oma peene puuvillvaibaga, siis nägin ma märki, mida mu aju ei või mõista. Nee-dus! juba ööd ja päevad, sinna ja tänna, tuhandes sihis olen mässanud oma mõtetega selle asja pärast. — Kuid kuulge: ma nägin niidul jälgi, täismehes sõtkunud jälgi, mida ma vaatasin, astudes aeglaselt. Kuid äkki lõppesid need jäljed, ja selles lõpus algasid rebase jäljed, jätkudes üle künka ning alla võsastikku, selged rebase jäljed, mida siinamaale ei leidunud maas, mitte ainustki. Kuhu oli mees kadunud? Ei olnud ta tagasi ega edasi läinud, ei paremale ega pahemale, ei, vaid üles taevasse oli ta astunud ja taevast oli rebane alla tulnud, et jätkata tema jälgi lumes. Või oleks mees rebast seljas kandnud ja sealkohal, kus ta omad jäljed lõppesid, ise reinuvaderi selga istunud ning läbi võsastiku välja kirikuteele ratsutanud? Võimatu mõte; kuid võimalikumad ma ei leia, et ses asjas selgele teele jõuda. Mis te ütlete, mehed? Kas leidub meie kihelkonnas veel nõidasid? Kas oli mees enese kuradi abil rebaseks muutnud?» Nii ta kõneles, kuid imestades kuulas pere, ja keegi ei võinud seda mõistatust seletada, vaid nad tulid viimaks sellele arvamisele, et Kaasiku nõlval oli käinud nõidasid.

Kuid Lauri ei tundnud rinnas rahu; pärast söömist hakkas ta jällegi Kaasiku niidu poole sammuma. Kui ta selle siledale künkale jõudis, nägi ta, et sama nähtus oli jällegi kordunud: mehe ja rebase jälgede vahetus äsja sadanud lumes. Ta vihas-tas ja lausus tigeda häälega: «Kas laseb süin ilmne saatan ise ringil!» Nii karjatas ta hambaid välgutades, lõi jalaga üht sõnnikuhunnikut, mis paistis läbi lume, kuid sealt välgatas

välja hele raud. Uhes sellega lendas peent sõnnikut ja sõklaid kõrgele õhku ja samal hoobil löid tuliste rebaseraudade välkuvad vibud mehe sääre ümber kinni ning pigistasid pööra-selt. Sellest alles suurenesid Lauri silmad, ta kummardus kiiresti, et päästa kipitava, paisuva sääre ümbert jonnakat masinavärki, mille ta röögatava vandesõnaga kaugele niidule virutas. Nüüd nägi ta küll, millised püünised olid asetatud ta niidule, kuid jälgede imelikku muutumist lumes ei mõistnud ta siiski veel. Vihaselt hakkas ta jälle kodu poole minema, lõmbates sandil kombel ja surudes hambaid risti, kui astus raudadest puretud jalaga. Ja peagi nägi ta, et vajab käimiseks tuge, ning hakkas võsast kirikutee lähedalt enesele keppi otsima. Pöösas märkas ta kaht kasepuust teivast, ja kui oli need välja tõmmanud, nägi ta need olevat kaks karku, mille kummagi alumisse otsa oli osavasti üsna loomulik rebasekäpp nikerdatud. Siis helenes mehe nagu ja kõik sai selgeks tema ees. Nüüd mõistis ta, et rebasepüüdja, käies raudu vaatamas, oli kohale lähenenud ikka seesuguste karkudega, et kõrvaldada rebase silmis igat kahtluse põhjust. Ja sel viisil jättis ta järle rebase-, mitte inimjälgi, mille eest mägimaade väle vader muidugi hoidub. Nõnda oli siis asi Laurile selge; ja kergendatud südamega, kuigi kipitava säärega, astus ta minema, tarvitades karku kepiks.

Juhtus siis, et Kolisti mõru taat, käies kaemas oma orava-paelu, mis ta asetaski niitude ja kütismaade aiateivaste vahele, silmas Lauri jälgi lagedal raiesmaal ning kukkus kangesti mõtlema. «Siin on ju läinud mees ja koer, kuid — mis peab arvama sihukesest tembest? — ühe jalaga koer. No see on alles pagana ime! Ühe jalaga koer on hüpnud peremehe kõrval üle selle kännulise issanda välja. Mis pärgel pean mõtlema sihukesest tembest? Kas on sortsid ning laplased liikvel? Häh?» Nii seisis ta raiesmaal ja arutas, sasis oma musti kare-daid juukseid, pööritas suutubakat esihammaste vahel ja kort-sutas koledalt oma halle kulmukarvu. — Viimaks hakkas ta ometi liikuma, kuid mõistmata nägemust raiesmaal: ühe jalaga koera, kes hüples oma peremehe kõrval. Selle üle mõtiskles ta kaua, avaldamata seda kellelegi, enne kui alles surivoodil, kus küsis oma hellalt minialt, mis see arvab sihukesest imest, mis ei andnud talle rahu koguni surmasuus. Siis kõneles naine ta kõrva, pisarad silmis, palus meelest heita kõik säärased mõt- ted ja mõelda ainult oma surematule hinge. Sellele ei vasta-

nud vanamees sõnagi, vaid vahtis järelejätmata enese ette; ja nii viis ta imeliku raiesmaa mõistatuse seletust saamata enesega ühes hauda.

Kuid peagi paranes pihtidest puretud Lauri jalg ja endiselt askeldas mees jälle oma talus, kord metsades, kord avaras tares. Nii elas ta oma vahva naise ja lastega. Ja lastel, nii kaua kui nad olid ema hoole all, ei puudunud kunagi ei särk, ei sukk, ei igapäevane peatoidus ega roosk.

Kekkuri vabadikukohta valitses Timo, ja naiseks oli tal teine Kuokkala kaksikõdedest. Nii iseloomult kui välimuselt oli see õe sarnane: tugeva rinnaga, püsti ninaga ja ruske nahaga matsakas. Kõneldi ometi, et tal oli pisut helleme süda kui õel, veli Lauri naisel. Timo hoidis teda väga, olgugi et ta juuksed vahel ägeda abikaasa pihus tolmasid; sest polnud hea tema ees uhkeldada. Timo püüdis ka alati igaviisi naise tahtmist täita ja hästi läks talus töö ning toimetus. Kuid oli üks asjaolu, mis aeg-ajalt pisut maja rahu segas. Timol oli kombeks, kõvasti juurdunud kombeks kord aastas, nii umbes pühameestepäeva paiku, pea põhjalikult täis võtta, viibides päeva või paar külas rõõmsate seltsimeeste hulgas. Kuid sellest tõusis alles mürgel, kui ta viimaks tarvilikuks pidas jälle koju tulla.

Kord ühel pühapäeval, viinakuu lõpul või talvekuu algul, sattus mees jälle pisut eksiteele, kukkus lõbusale joomingule Tammiku Küöst ja Karkkula Aapeli seltsis. Tammiku jahe-das ärklitoas kummutasid nad musta läikivat pudelit, vestsid südamlikult, lasksid laulu ja kaelustasid kõige kallimate sõpradena. Nii veetsid nad kaks ööd ja päeva, hurraatades ja jorutades ning heites hooletult segaseid pilke kõrge kambri tuu'isest aknast välja. Nad vaatasid üle sõnnikuse tara, üle õlgatusega lauda, üle kivise künka, üle põldude ja niitude, kuni kauge Lemmilä sooni, mille kohal kõrgel pilvede piiril liuglesid luiged, keerlesid sinna ja tänna oma teekonnal lõuna-maile. Nii vaatasid nad ükskõikselt, vaatasid ähmaseil sikusil-mil, trallitasid ja õõtsutasid päid, kus mühises, kohises mõnu-salt; kaugel olid neist viletsa hariliku inimlapse hooled ning meelemured.

Kuid koitis viimaks kolmas päev, ja sõbrakesed ärkasid oma kõvadel asemetel valutava peaga. Otsas oli nii raha kui ka viin ja mingi abinõuga ei saanud enam sundida perenaist lähkmeid avama. Hääletult ja mõru näoga hakkas Timo viimaks kodu

poole astuma; astus kõmpides piki tanumat, astus üles mööda muremäge, mõeldes äkilisele Kekkuri perenaisele. Haledalt rippusid mehe villased püksid ja pükste ning punatriibulise vesti vahelt tolknes särk kangesti välja; väikesed verd täis imbunud silmad jõllitasid ta peas, kui ta Kekkuri poole kõn-dis, juuksed tuhande tuustina; ja kaugele õhkus mehe avatud rind, õhkus ning punetas nagu vaskkatla küüritud kül-g. Nii sammus ta süngel meel ja vihaselt vaatasid teda metsad, mäed ning orud. Koltunud kask seal kaebas kangesti tema peale, sünge kuusk kaebas tema peale, ja nagu must hammus-tav tont seisis tee ääres tõrvaskänd; kogu lõpudus, mis enne nii armas, näitas talle nüüd võõrasema armutat nägu. Kuid puu-dele, kividele ja kändudele ei heitnud ta nüüd eriti oma pilkusi, vaid sihtis aga silmi ettepoole, mõeldes Kekkuri ägedale pere-naisele. Kes talle iganes teel vastu tuli, noor või vana, mees või naine, vaevalt viitsis ta kordki nende poole silma heita, ja vaevalt oleks ta rohkem teinud sel teekonnal, kui Soome suur-vürst ise oleks tast möödunud kivisel jalgrajal. Hääletult, viltu-sui meenutades kodu, selle perenaist, teenijaid ja lapsi, astus ta edasi, ning aeg-ajalt tungis ta põuest äkiline, kuid vaikne ähkimine.

Viimaks aga jõudis ta koduõue ja siis seisatas ta mõlgu-tama, kuidas usaldaks tuppa astuda ja kas leiduks selle päi-kese all veel abinõu, mis võiks pisut lepitada vihast vanamoori. Seal nüüd murdis ta oma pead, murdis kaua, vaatas sinna, vaatas tänna, silmas viimaks puuriita kuuri all, ja peagi torkas mõte ta pähe ning ta lausus enesele: «Nüüd olen leidnud abi-nõu.» Ja kohe hakkas ta riidast halgusid käsivarrele laduma. Ja nüüd, kui tal oli süles hiiglakandam, hakkas ta kõmpima toa poole, lootes selle võttega valju naist lepitada. Komberdades astus ta trepist üles, tuli eeskotta ja hüüdis ilmsüütu häälega: «Tehke uks lahti, lapsed seal sees, poiss või tüdruk.» Tuli vii-maks pisuke poiss, väike piimalõug Jooseppi, avas ukse ja Timo astus oma kandamiga sisse, hääletult, vaadates silmi pil-gutamata otse enese ette. Ja kui ta oli puusületäie kolinal nurka lasknud, lausus ta: «Puuriit hakkab juba hullul kombel ala-nema, kuid see mõni mure — on ju Jukolal metsa.» Kui ta selle oli öelnud, usaldas ta rutulise pilgu perenaise poole heita, kuid sealt vaatas talle vastu karistuse ähvardav äikesepilv.

Raske silmapilk oli käes. Vaevalt oli eit saanud karjatada suust küsimuse: «Kus oled sa olnud, sina riivatu?», kui juba

plaksatas Timo mõlematele põskedele, plaksatas üpris tuiselt paremalt poolt, pahemalt poolt. Kuid varsti vaikis ometi hoo-
pide plaksumine ja järgnes kohutav vaikus, mille jooksul Timo
juuksed olid kanges leilis ning maailm pöörles ringi ta silmade
ees. Viimaks aga vihastus ta, haaras kinni naise kätest kare-
date pihkudega, asetas ta pingile istuma ja hoidis teda ilusasti
seal mõne silmapilgu kinni. Seal siis kõneles vihasele naisele
Timo, juuksed hirmsalt turris ja näost türgipunane: «Vaata
nüüd, kui ma nüüd annaksin sulle päris täismehes käega, sina
lirva, sina eeslimära varss. Kas sa arvad, et mind ainult nii-
sama võib sagida? Ahah! eksid täiesti. Sihuke si mehigi on
vähe, keda mina oma juuste kallale lasen, veel vähem kõiki
vanamoore. Sest ma olen, pagan võtku, äkiline mees, nagu
seda kahjuks nüüd tihti saab näha ja kuulda. Jaa, jaa, vaata,
kui ma nüüd sindki pisut koolitan.» Nii ta seal ähvardas, ilma
et oleks ähvardust täitnud. Kas ta ei raatsinud? Sest ta hoidis
ometi väga oma naist. — Kuid vihasele kriiskas naine: «Lase
lahti, sina neetud mees, lase silmapilk lahti!» Timo jahmatas
väga, kaalus hetke: kas vabastada naine või taltsutada teda
veel kauem. Eit kriiskas veel kord ja ikka tigidamalt; Timo
laskis käed lahti, kuid sedamaid olid mehe juuksed jälle jah-
vatusel. Nüüd kihvatas ta uuesti ja üpris kõvasti, otsustas
jätta eide kus pagan ning hakkas uhkesti välja astuma. Aeg-
laselt ja tiirutades sai ta ometi toast minema; sest eit sähises
ta kuklas, nagu räuskab väike ruske käokull punetava isamet-
sise kuklas, nii et suled lendavad õhus. Kuid sellest suuremat
hoolimata lohistas ta enese välja, lohistas väevõimuga, ja alles
eeskoja lävel lõpetas naine sagimise, ähvardades meest kord
veel õpetada; ja Timo astus mõõdukate sammudega trepist
alla, lausudes minnes: «Nii mina eitesid õpetan.» Ta astus
eemale, kadus humaliku taha; kuid seal tegi ta üpris väleda
ringi talli poole, suu hapus muheluses, ja ronis üles lae peale.
Sealt viskas ta paar sületäit heinu alla hobustele latrisse, vajus
siis pehmele kahisevale voodile, ja kui oli mõelnud pisut aega
oma naise «äkilisest südamest», vajus raskesse unne.

Tuli öö, külm hallaöö, kuid Timot polnud näha. Üpris rahu-
tuna läks perenaine voodisse ja ta sünged mõtted liikusid mehe
ümber. «Vahest on ta viletsakene enese üles poonud; ehk on ta
enese vihavimmas uputanud Nõmmeniidu põhjatusse allikasse;
või on metsas magama jäänud ja külmetab enesel nüüd kind-
lasti nina, küüned ning käpad, see õnnetu pojukene!» Nii ta

mõtles ja purskas peagi kibedasti nutma, lamades voodis ilma
armsa abikaasata. Seal õhkas ja nuuksus ta mõne aja, mõne
valusa silmapilgu, ja rahutult ootas ta kõrv kolinat trepil ning
eeskojas. Öö jõudis ikka kaugemale, kuid ei kostnud läheneva
mehe samme. Viimaks tõusis naine, pani riided selga ja süütas
aukliku kardlaterna, kavatsedes kadunud meest otsima asuda.
Kuid ükski ei usaldanud ta välja öisesse pimedusse minna;
kangesti kartis ta ikka tonte, viirastusi ja mitmesuguseid kodu-
käijaid. Teda kohutas koledasti ka nende oma saun, kuhu
äsja oli surnud vana vallavaene, vahthabemega Honkamäe
lisakki. Seepärast äratas ta tüdrukut Taava endale seltsiliseks
teele; Taava tõusis, ajas riided selga, kuid mossis, vihasele
järgnes ta perenaisele välja külma, köledasse öösse. Kõigepealt
otsisid nad läbi sauna, siis rehe, kuid asjata. Tulid nad jälle
õue, perenaine ruttas nuttes põllupeenrale ja hakkas meest
haledasti nimepidi hüüdma. Ta hõikas valjusti, ja mets kajas,
kajas vastu rehi avaras nõos. Viimaks kuulsid nad tallilao
pealt vastuseks mingit karedat, kahisevat korinat, ja sinna
ruttasid nüüd naised. Perenaine ronis lae peale, latern käes,
leidis Timo, kes end kahiseval asemel istuli ajades talle unest
jaburana vastu jõllitas, nagu huntidest ahistatud, ogaraks aetud
vana oinas raiesmaal. Ei jää ta inimese kaitse alla, kes ta
kiskjate kurgust päästis, vaid hakkab äkki, vastu igaihe arva-
mist, peast pöörane loom, kepsutades huntidele järele jooksmas;
seisatab aeg-ajalt, kõpsutab jalgu ja jõllitab kangesti. Nii
vaatas nüüd ka Timo, tundmata kohe oma naist; oli vahest
pisut veel pohmeluse udu alles ta peas.

Naine. Mis sa siin istud? Tule sisse; ega sa, jumala
loom, tarvitse end siin pakase käes kõrvetada; olgugi et ütlesin
sulle pahasti. Tule sisse, Timo.

Timo. No kes te siis olete?

Naine. Issand hoidku! Kas sa juba nii hukas oled, et
enam mindki ei tunne? Hohhoo! Näe nii, näe niimoodi see
patt ja pärgel siin maailmas selle vaese hingekehe hulluks aja-
vad. Oi-oi seda häda!

Timo. Mis te seal ulute? — Ja kes te õieti olete?

Naine. Ah oi, oh oi! Timo, Timo!

Timo. Häh?

Naine. Kas sa mind enam ei tunne? Ma olen ju Ulla,
sinu oma naine.

Timo. Jassoo! Tõsi küll!

Naine. Tule sisse ja ära vedele siin külmal tallilaol. Oh sind viletsakest!

Timo. No nagu oleks mõni suur härra tallilaol lamanud. Ole vait ja ära aja lapsejuttu. Polnud mehel siingi viga olla.

Tüdruk. Ei anna pöörased vaesele teenijale öö ajalgi puhkust, vaid peab siin mööda nurki nuhkima joobnud siga otsides.

Naine. Rutta nüüd. Ulata käsi siia ja astu ilusasti alla.

Tüdruk. Või anna veel käsi; koibapidi lohistaksin ma ta roju mäele.

Timo. Mis see Taava seal all nii pahandab? Ole vait, tüdruk, pole meil siin kellelgi veel pobuli ega pabula võrra häda.

Tüdruk. Küll ma ta alles pabuldaksin, kui oleksin vana-ema lahtise kõhuga must lammas.

Naine. Suu kinni, sina seal, ja hoia seda laternat. — No kas sa ei pääse sealt juba?

Timo. Küllap mina tasapisi tulen; minge teie aga nüüd ees tuppa.

Nad astusid tuppa, ees perenaine ja tüdruk, viimasena Timo. Tüdruk ruttas kohe voodisse, pomisedes vihaselt omaette, kuid perenaine korraldas mehele väledalt õhtusööki. Ta pani lauale leiba, võid, loomaliha ja suuri, terveid kartuleid; ning heameelega hakkas Timo sööma. Kuid haledalt, silmad pisarais, vaatles teda naine laua teisest otsast.

Naine. Eks ma öelnud: miks sa ei püsi ilusasti kodus, hull inimene, kui tead, et ma olen seesugune äkiline Mustlase-Kaisa? Rebisin sind jälle juustestki. Mis sa tuled mu küünte vahele, mis sa ometi tuled vanamoori küüsi? Ma rebisin sind ju jällegi!

Timo. No nagu oleksid mõnd suurt saksa tutist sakutanud. Mis sa seal hädaldad lapsikul kombel, kui pole siin midagi viga? Oli see aga tuline sikutus ja trääsisid mind mehisel moel. Hihih! Pagana päralt! Mine lase kalja.

Naine. Mis sa vedeled siis ööd ja päevad külades ning külakõrtsides, ööd ja päevad? Kas see on kellegi komme?

Timo. On ju sedagi olnud nii kord aastas, on küll, seda ei või salata.

Naine. Kus sa jälle mürasid, kus ja kellega? Utle! Mihukese vurlega?

Timo. Oli ju neid kamraade, oli muidugi.

Naine. Kus ja kellega sa prassisid? Utle silmapilk.

Timo. Häh, Tammiku Köösti ja Karkkula Aapeliga seal Tammiku ärklikambris.

Naine. Mida te jõite?

Timo. Ainult viina, ei sellest kallimat kaupa. Nii, kust need rummid meile tuleksid, rummid ja peenemad napsid?

Naine. Te jumalakartmatud! Kargaks nüüd surm su kallale, siis vajuksid ilma armu ja halastuseta alla kõige sügavasse põrgusse.

Timo. Harva, harva, jumal paraku, oleme minekuvalmis. Kuid misjaoks nüüd siis surema peaks, kõige paremas eas? Ära kõnele surmast ja lase mulle kalja.

Punakaspruuni vahutavat kalja laskis eit astjast mehele, kes mehise kõhutäie peale peaaegu terve kibü tühjendas. Ja siis läksid nad mõlemad öisele puhkusele.

Kuid on jutustada veel teinegi pool selle perenaise iseloomust. — Pühapäeva või suurte pühade hommikul, kui ta oli ühes mehega lauakirikusse minemas, palus ta tuliseid pisaraid valades alati kõigilt pereliikmetelt andeks, mis ta iganes nende vastu oleks patustanud. Ja see silmapilk oli Kekkuri majas härduse silmapilk.

Oli kord jällegi selline juhtum ühe suvise pühapäeva hommikul. Sulavamail sõnul ja palavamail pisarail kui ialgi enne oli perenaine oma andekspalumise esitanud, alates oma mehega ning lõpetades karjapoisiga. Siis läks Timo välja, et kiirustada hobuse vankri ette rakendamist, astus õnnelikuna, suu rahulolu muiges, särgikaelus kergitatud kõrgele kuklasse, kergitatud naise käbeda käega. Ja ta kõneles sulasele, kes õues hobust valjastas: «Küll see meie eit on siiski tubli eit, on tööpoolest, seda ei või salata. Mis saaks minust vaesest ühes lapsepõnnidega ilma temata, sellise perenaiseta? Ega, pagan võtku, kolmsada rubla seda kahju kataks, kui sihuke eit sureks; ega piisaks neljasajastki. Usu mind, Kaape-poju.» Nii ta kõneles, ja mis ta ütles, sellega oli vale Kaape otsekoheselt silmapilk päri, olgugi et iga kord, kui ta teisele poole rusket ruuna juhtus, ilmus ta näole peiari naerumuie. Kuid viimaks astus perenaine välja oma uue, kahiseva undrukuga, välkuvate rätikutega ja nutust tursunud näoga; ta lähenes vankrile, ronis tõsisena peale ja istus õhates pingile. Ja paremale poole ta kõrvale istus Timo, ohjad pihus, punetav kui sügissuve täiskuu, punetav, muhelev ja õnnelik, täis tervist, verd ning jõudu. Ta tõmbas

pisut ohje, matsutas kord suud, ja kohe laskis väle ruun traavi mööda kirikuteed. Peagi kadusid nad kaasiku varjulisse avausse ja mõne aja valendas liivane tolm kuiva tee kohal.

Kuid Vuohenkalma vabadikumajas kivisel künkal kirikutee ääres elas ja töötas Eero, noorim vennastest. Ta oli kihelkonna hoolas ja tark jahikubjas, kelle korraldatud jahtide ajal osavalt juhitud jälgimisel nii mõnigi hunt, mõnigi ilves ning karu oma elu pidi kaotama. Palju kasutas nimismees teda oma asemikuna ametipiirkonnas, sest harilikult õnnestusid tema actud asjad hästi. Ta kirjutamis- ja rehkendamisoskus tõi talle ka palju tööd ja tegevust ning samuti ka sissetulekut. Kuid see pärast ei jätnud ta oma maaharimistki hooletusse, vaid juhatas ikka korrapäraselt ja tulise hooga töid ning tegevust ja keegi ei saanud tema õues logelda. Ikka lendas ta pilk teraselt ringi, nagu sihik kõvera nokaga kulli terane silm raiesmaal kuiva kase oksalt suvepäikese heledas paistes.

Kuid pühapäeval või suurtel pühadel uuris ta kas ajalehte või pani ise kirja sõnumeid ja ühiskondlikke uudiseid oma kihelkonnast, et saata neid samale ajalehele. Ja meeleldi võttis toimetust alati vastu ta saadetised, mille sisu oli üsna tuumakas, esitusviis tabav ja selge, tihtipeale vaimukaski. Ja säärase huvide tõttu laienes ta vaade elu ning maailma kohta. Sünnimaa polnud talle enam ebamäärane osa ebamäärasest maailmast, ilma mingi teadmiseta, kuskohal ja missugune. Vaid ta teadis, kus asub see maa, see armas nurgake maailmas, kus elab, töötab ja võitleb soome rahvas ning mille põues puhkavad meie esiisade luud. Ta tundis selle maa piire, selle meresid, ta salaja naeratavaid järvi ja noid haguaedadena jooksvaid männilisi mäeselgi. Kogu meie kodumaa pilt, selle sõbralik emapale oli igaveseks surutud ta südame sügavusse. Ja sellest kõigest kasvas ta tahe ja püüe meie maa õnne ning hüvangu poole. Tema julge, väsimatu tegevuse tõttu chitati kihelkonda mingi rahvakool, mis kuulus esimeste hulka Soomes. Ja veel mõne muugi kasuliku ettevõtte viis ta oma kihelkonnas läbi. — Tema majanduslike hoolitsuste ja pingutuste eesmärgiks oli ühtesoodu ka see, et ta oma vanemast pojast oli otsustanud koolitada haritud inimese, teadusemehe.

Naiseks oli tal Seunala sale tütar, linajuukseline, karskesilmaline Anna, seesama, kes oli näinud imelikke nägemusi ja ennustanud sonides palju imelisi asju. See oli perenaiseks Vuohenkalma vabas, uhkes vabadikumajas; kuid liiga kaugele

ei ulatunud ometi ta perenaisevõim. Enamjagu läks siin majapidamine peremehe hoole ja tegevuse najal. Tema taskus kõlksusid rukkikirstu võtmed, tema ise määras ja mõõtis mooni nii pere kui karja jaoks ning maksis nii tüdrukute kui sulaste palgad. — Tihti kõnnib perenaine nukralt, seisab kolde ääres paja lähedal, mõtiskledes hääletult. Kui ta aga jälle oma lapsukese kätki kohale kummardub, siis säravad ta silmad imekaunilt. Ta rõõmustab, kui priske «kuldkäbrike» ta rüpes heledalt naerab ning vähkreb. Ja toita teda oma rinna piimaga, hoida teda, riietada ja «kasvatada temast püha rahulinna pärijat», nagu ta endamisi ise rääkis, — sellest särab ara perenaise pilk.

Kord suvel, ühel pühapäeva õhtul, kui päike loodele laskus ja vaikne oli ilm ning mets, istus ta üksi oma lapsega, istus pingil laua otsas. Oma niitusid, kütismaid kaemas oli Eero ja külasse olid läinud kõik teenijad. — Oli nüüd kaunis rahu nii väljas kui pühapäevaselt lagedas toas ning naeratas lehistatud põrand. Oli rahu ja vaikus; ainult aeg-ajalt kuuldus kasemäelt karjakellade kauge kõlksumine. — Aga pingil istus noor perenaine ja kõneles oma lapsega, kes vaatas rüpest talle vastu nagu hõõguv hommik. «Ütle, mu väiksekene,» rääkis ta, ümisesedes pool lauldes, pool kõneldes, «ütle, mu väiksekene, kuis oskaid sa koju tulla? — Tulin mööda Turu teed, tipsutasin mööda Häme härjateid. — Kuid millest tundsid oma kodu, mu väiksekene? — Hallist koerast värava all, tundsin maja kuldsest kaevust, ja olid veel kirikhärra hobused heinaküünis ning õllemaat õleküünis. — Millest tundsid sina emakese armsa, millest oma isa sina tundsid? — Ema ammutas õllevirret lõkendava leegi lähedal, ammutas ja laulis, laulis heleda häälega, rätik kaelas, rätik kui lumi ning vikerkaar. Millest oma isa mina tundsin? Voolis ta kirvekuust, voolis kuldse akna ääres. — Nii leidsid sa tee, nii tundsid sa toas ema ning isa. Kuid kus on nüüd sinu isa, kus on, ja kas mäletab ta meid? — Küllap ta mäletab, ja kuigi tema sind ei mäleta, siis ei unusta sind mina, ei elades, ei surmas, sind, mu hinge hommikuõhetus ja õhtuhämarus, sina mu rõõm ning kurbus imekaunis. No miks sa mu kurbus siis oled? Ah! see maailm on nii kaval ja tormine ning mõnigi purjetaja on vajunud ta merede igavesse põue. Ütle, mu lapsuke, mu sinililleke, ütle, kas ei tahaks sa purjetada ära siit rahu igisadamasse, kuni veel puhtana lehvib su lapsepõlve valge lipp? Rannal sumeda, vaikse järve seisab

tume Toonela talu; seal on hõlmas hämara lehestiku, süles
kastese salu lapsele valmis kätki ja valged linad ning vaibad.
Seepärast kuule mu laulu; see juhhib sind Toonela vürsti maale.
Oi, kuule mu südame laulu!

Toone mail on metsad kullas;
Seal on kätki mustas mullas,
Sinna mu lapse ma saadan.

Seal on lapsel lõbus olla,
Toone härra vainudella
Kaitseda Toonela karja.

Seal on lapsel lõbus olla,
Õhtu jõudes õõtsutella
Põlvedel Toonela neitsi.

On mu lapsel lõbus olla,
Kullast kätkis kiigutella,
Kuulata öösorri laulu.

Toone salus vaikus püha;
Sealt on kaugel vaen ja viha,
Kaugel maailma kavalus.

Nõnda laulis ta oma lapsele; ega helise kannel nii heledalt
nagu siis tema hää l pühapäevaselt lagedas toas. Aga kui ta
laulu oli lõpetanud, vaatas ta kaua hääletult aknast välja üles
kõrguse poole; üles pühasse, peadpööritava avarusse ta vaa-
tas; ja hele ning puhas oli taevast, ei paistnud kummuva kupli
all ainustki pilvelinti; ainult põuapääsuke, vaevalt silmale näh-
tav, seal õõtsus, lennates sinna-tänna, kerge ning väle nagu
õnnelapse mõte. Seal istus naine, ja ta päikesest põletatud põsk
vajus vastu unise lapse meelekohta; aga sinised silmad vaata-
sid üles sinisesse avarusse ning rahust säras ta otsaesine.

Tuli mees metsast ja kuulis õue naise laulu, mis polnud ta
meelest veel iial nii kaunisti kajanud. Ta astus tuppa, läks
kambri päraotsa ja istus naise kõrvale; see oli hellus, mida ta
varem oli harva avaldanud. Ruttu pöördus naine ta poole, las-
kis lapse ta põlvedele, surus lauba vastu mehe rinda ja purs-
kas taltutamatult nutma. Kuid nüüd heitis mees käsivarre ta

kaela ümber, lükates ühe salgu neist linakollaseist juukseist ta kõrva taha. Seal istusid nad vaikselt pühapäeva õhtul valgel pingil valge laua otsas.

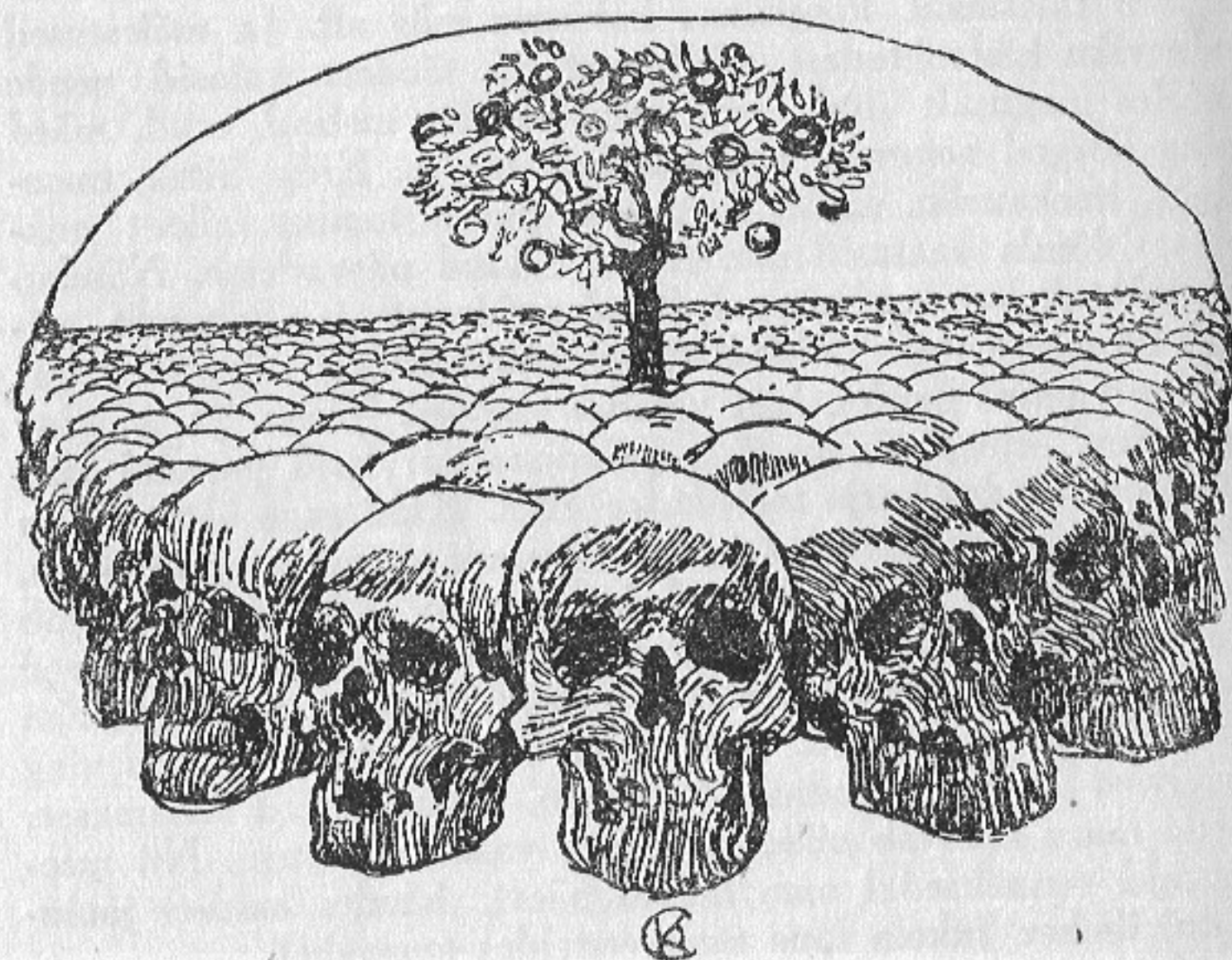
Nii elas ja töötas oma vabadikukohal Eero, vennastest noorim; ja olen nüüd jutustanud tüki iga venna elust kõige vanemast kuni kõige nooremale. Ja ma tahaksin veel jutustada ühest jõuluõhtust Juhani-Jukola talus. Sest vennaksed olid otsustanud veel kord koguneda jõuluõlgedele oma endises kodus.

Nad olid ka kõik kokku tulnud ühes naiste ja lastega; ja oli siis segimist Jukola avaras toas, kui suur lastesalk kahisevail õlgedel vähkres ning püherdas. Seal kolde ümber istus jälle külade salk omavahel lõbusas jutustamises ja tore Kekkuri perenaine, Timo tõsine teinepool, liigutas seal mõnusalt Venla kõrdipada, mis ääreni täis valges vahus kees. Seal kolde juures nähti ka Simeoni, lauluraamat põlvel, valmis alustama ühist jõululaulu. Kuid taga laua ümber istusid teised vennad, vestes endistest aegadest, päevadest metsade öös ja Impivaara kändulisel raiesmaal, koopalise, kohiseva mäe all. Ja mälestused mineviku hädasohtudest, võitlustest ja töödest sulasid nende meeles magusalt ühte, nagu sulavad ühte metsad, orud, mäed ning kõrged nõmmesid kauguse sinihämaras. Kõik liitus tumedaks, imekauniks uneks, ja meeste põues tundus vaikset nukrust. Nõnda vaatasid nad tagasi läinud päevadesse. Nõndap sügisõhtul, kui loodus on heitnud puhkusele ja koltunud seisab sõbralik salu, vaatleb karjane eemalt armast raiesmaad, kus ta kord suvel heitles, higi valades vaevles. Kuum ja hauduv oli päev, eemal põrises äike ja uduna parvlesid parmud ning kärbsed, ajades karja metsikusse kiini. Kuid enne õhtut oli ta oma karja jälle kogunud ja astus kellade tilinal rõõmsalt koju. Seda päeva ta nüüd meenutab ja naeratab. Nõndaks meenutab ka mannermaal vananev meremees muistset maru merel. Pilved peitsid aluse pimedusse, vahutav voog ähvardas surmaga; aga enne kui öö oli tulnud, vaikus tuul, laine laskus ja uinus ning selgivast läänest sätendas jälle päike, näidates teed sadamasse. Seda maru mäletab nüüd meremees vaikselt rõõmuga. Nii meenutasid vennaksedki oma läinud päevi, istudes kuldse jõuluõhtul ümber Jukola laua ning vesteldes omavahel.

Kuid pada tõsteti tulelt, tehti tohikulistest halgudest koldele uhke tuli, ja selle leegitsevas valguses algas nüüd pidulik laul. Siis vaikus kohe laste kärete kari, vaikusid ka vennaksed

oma vestluses laua ääres, kui Simeoni alustas imekaunist laulu, ja naised, raamatud rüpes, ühinesid kõik oma häältega. Kaunilt kajas laul põleva tule kohinas, ja kõigi häälest kaunimana helises teiste hulgas ikka kasina Anna puhas ning mahe hää. — Aga kui lõpuks laulmine lakkas, asusid nad õhtulauda ja vajusid viimaks pörandaõlgedele öisele puhkusele. — Kuid varakult ärkasid nad järgmisel hommikul, ärkasid, et minna helendavasse kirikusse, mis säras tuhandeist põlevaist küünlaist nagu taevas tähtedest. Kui aga päev oli päris valgeks läinud, tulid nad sealt võidu kihutades jälle tagasi ja veetsid vanas Jukolas rõõmsa jõulupäeva.

Aga siin on minu jutustuse lõpp. Ja nii olen jutustanud seitsmest vennast Soome saludes; ja mis oleks minul enam jutustada nende elupõlvest ning selle juhtumustest siin? See rändas rahulikult üles keskpäeva kõrgusse ja vajus rahulikult alla õhtu puhkusele mitme tuhande kuldse päikese keerus.

SELETUSI

Lk. 3. Suur maajagamine. A. 1757 võeti Soomes ette üldine maade ümbermõõtmine ja uuestijagamine omanikele. Selle eesmärgiks oli laialipillatud talupõldude ja -niitude ühtekokku kogumine ning külakondade harimata maatükkide jagamine. Selle ülesande lõpuleviimiseks kogu maal kulus aastakümneid, kuid Nurmijärve Palojoel, mille ümbrust ja olusid kirjeldab Kivi oma romaanis, toimus see maajagamine a. 1780—1783. Seal olevat ka üks talu sel puhul saanud seitse korda enam maad kui teised.

Lk. 6. Jahikubjas oli väiksem küla politseiametnik, kelle ülesannete hulka kuulus peamiselt karu- ja hundijahtide korraldamine.

Lk. 14. Leivad lae all. Soomes valmistatakse umbes meie karaski kujulisi ümaraid rukkileibu, mille keskel on auk. Leivad asetatakse varraste otsa lae alla, kus nad püsivad kaua aega söömiskõlvulistena.

Lk. 27. Võörkoti all mõeldakse pikka kotti, millel auk keskel; mõlemasse kotti otsa pannakse kraam ja kott heidetakse üle öla.

Lk. 29. Paimio neitsi. Uhe pool-vaimuliku laulu järgi on uhke tüdruk kirikuteel leivakoti mudalompi visanud, et seda mööda kuivi jalu üle pääseda. Kuid jumala-anni teotamise pärast on leivakott igavesti ta jalgade külge jäänud.

Lk. 46. Laisk-Jaagu maailma-käraka all mõeldakse Viiburi püssirohukeldri plahvatust a. 1495, mis rahvajuttudes on ühenduses sõjaülema Jakob de la Gardie (Laiska-Jaakko) nimega.

Lk. 47. Korgi torupill. Eestlane Kork, kellest Kivi romaanis paaril korral kõnet, on tõesti Palojoel elanud. Ta oli põgenenud mõisaori Eestimaalt ja elatas end võõrsil maatöölisena. Tal olnud ka torupill.

Lk. 49. Heinola pataljoni. Heinola linnakeses oli a. 1776—1809 väike sõjaväeosa.

Lk. 50. Hustote till (rootsi keeles: hur står det till) ja kappusivai (vene keeles: как поживаешь) — kuidas läheb, kuidas elad?

Lk. 54. Paltamo kassipiirak. Uhes rahvalikus laulus (trükk. a. 1801) jutustatakse, kuidas keegi Oulu linna tollimees sai kingituseks ühelt Paltamo kihelkonna talupojalt piruka, mille sees oli kass kõigi karvadega.

Lk. 76. Prohvet Paavo Savost. Pietistliku liikumise tegelane Paavo Ruotsalainen, kes a. 1838 käis ka Nurmijärvel.

Lk. 112. Hiiu hirvest kõneleb «Kalevala». Hiid — vägimees, nõid, vanapagan.

Lk. 123. Nagu piirivalvur kõva häälega. Originaalis ei mõelda mitte piirivalvurit, vaid maamõõtja abilist (rajamies), kes piirajamisel kauge maa tagant maamõõtjaga peab kõvasti kõnelema. Et eesti keeles vastav nimetus puudub ja piirivalvuri mõiste hästi tekstisse sobib, siis on tõlkija enesele siin ebatäpsuse lubanud. Tõlkes leidub veel paar samalaadilist kõrvalepõiget originaalist, kus üks mõiste on asendatud teisega, mis sisuliselt või kõlalisele originaali omale lähedal, kui täpne tõlge oli võimatu.

Lk. 127. Kõnni koogumees. Kõnnid olid kuulus talupoegade-kellasseppade suguvõsa Ilmajõe kihelkonnas. Rahvajutu järgi ehitas üks Kõnnidest automaatse olendi, mis liikus kellavärgi abil ja mille külge olid kinnitatud maakirved (köplad). Oma mehhanismi abil kõndis ta mööda põldu ja rookis mättaid üles. Kuid et ta ennast ise ei osanud pöörata, siis hukkus ta viimaks jões, mis ette juhtus. Puisest, kohmakast inimesest öeldi: sa oled kui Kõnni koogumees.

Lk. 144. Ahti — veejumal; Ahtola — Ahti asupaik, vesi; Tapio — metsajumal; Tapiola, Metsola — Tapio asupaik, mets.

Lk. 145. Vuokatti — mäesalg Kirde-Soomes. Kuusamo kirik — sealsamas. Porrassalme võitlusväli, kus soomlased ja venelased a. 1789 sõdisid, on Mikkelil linna lähedal.

Lk. 150. Pimentola — pära-põhjamaa, pimeduse maa, Lapi.

Lk. 163. Soomeneem. Soomlased kutsuvad oma maad ka poolsaareks, neemeks.

Lk. 174. Skooli ütles rootslane. Skål! — terviseks.

Lk. 178. Toonela (Tuonela) — surnute riik, Manala; Tuoni — selle valitseja, surm.

Lk. 178. Korstnapühkija jutlus põhineb soome uuema rahvaluule andmel, mida Kivi kõlbeliselt silunud. Korstnapühkijail oli viisiks pidada sääraseid «jutlusi», seistes üleval korstna otsas.

Lk. 182. Nukari tamm, veesulg, on Nurmijärvel Nukari külas Vanta jõel.

Lk. 209. Karja ja Nurmijärve röövlid. Karja kihelkonna röövleist ei teata praegu, kuid Nurmijärvel liikunud 1820. a. paiku suuri röövlisalku.

Lk. 220. Viinapõletamine oli Soomes möödunud sajandi esimesel poolel (kuni 1866. a.) igal kodanikul lubatud, millist luba ka jõukad talupojad kasutasid.

Lk. 239. Nimismees — kõrgem politseiametnik maal.

Lk. 245. Parola nõmm on Hämeenlinna lähedal, kus Soome sõjavägi pärast Rootsi aega (a. 1809 peale) pidas oma harjutusi.

Lk. 245. Kyrö sõja all on mõeldud Isokyrö ehk Napue lahingut veebruarikuus 1714 Soome ja Vene sõjaväe vahel, mis rahva mälestuse järgi olnud väga verine.

Lk. 255. Kuke saba alla jõudmine tähendab aabitsa lõpuni õppimist, sest vanal aabitsal oli kuke pilt tagakaanel.

Lk. 283. Loimaa — kihelkond Edela-Soomes.

Lk. 284. Lugu Viksarist oli Soomes tuntud rahvaraamatust «Viksari ehk kurat pudelis». Samuti esineb Viksari ühes vanas näidendis.

Lk. 300. Tuusula pastor. Tuusula kihelkonnas (Helsingi läänis) on elanud kord kirikhärra, kelle kurat rahvajutu järgi lõpuks metsa viis.

Lk. 306. Rootsi kuninga riigis. Muidugi kuulus Soome ajajärgul, millest vestab Kivi oma romaanis, juba Vene alla. Kuid rahvas tarvitas traditsiooni tõttu veel kaua aega vanu kõnekäande.

Lk. 327. Auklik latern. Endisel ajal, kui ei olnud klaaslaternaid, tarvitati maal plekist laternaid, mis olid üleni täis löödud väikesi augukesi, kust valgus välja paistis.

Lk. 330. Lause — «Kogu meie kodumaa pilt, selle sõbralik emapale oli igaveseks surutud ta südame sügavusse» — on paigutatud Aleksis Kivi hauasambale, mis püstitati a. 1877 Tuusula kalmistul.

ALEKSIS KIVI

Aleksis Kivi on silmapaistev realistliku suuna esindaja soome kirjanduses.

Aleksis Stenvall-Kivi kodukohaks oli Lõuna-Soome, kus ta sündis 10. okt. 1834. a. Helsingi lähikonnas Uusimaa lääni Nurmijärve kihelkonna Palojoe külas külarätsepa pojana. Vaese rätsepapoja haridustee ei olnud hõlpus. Kivi lapsepõlve ajal ei olnud Nurmijärve kihelkonnas veel alalist kooli, raamatutarkuse alged omandas ta koolmeister Costianderi rändkoolis, mida peeti tavaliselt kaks nädalat igas külakonnas. Kehvuses elav külarahvas oli ebausklik, täiskasvanutegi hulgas leidis kirjaoskamatuid ja lugema õppimisest kõrvalehoidujaid karistati veel 40-ndate aastate alguses jalgpuu-nuhtlusega. Aleksist ei huvitanud perekonna peamine tegevusala — rätsepatöö, vaid peale raamatute köitsid ta meeli joonistamine, jahilkäimine ja mõnede nähtud inimeste koomiline järeleaimamine laste mängudes. 1846. a. sügisel viidi õpihimuline poiss Helsingisse, kus ta esiteks õppis ühe aasta rootsi keelt, milles tol ajal Soomes kõik kooliharidus anti, ja seejärel linna-alkkoolis. Kuid materiaalne kitsikus ja sellest tingitud tervise nõrgenemine põhjustasid teistest mahajäämise ja kooliõpingute katkestamise 1852. a. alkukooli kõrgemal astmel. Seejärel õppis ta iseseisvalt mõne üliõpilase juhatusel ülikoolieksameiks. Samal ajal tegi ta algust jutukeste ja näidendite septsamisega, nii et sõprade hulgas hakati teda pidama tulevaseks kirjanikuks. Oma kirjandusliku tegevusega võitis ta peagi ka mõnede õppejõudude poolehoidu, kes püüdsid teda majanduslikult abistada. 1857. a. sooritas Kivi üliõpilaseksamid, kuid rahapuuduse ja haiguse tõttu võis end ajaloo-keeleteaduskonda sisse kirjutada alles 1859. a. Ülikooli nimekirjas oli Kivi 1865. aastani, kuid õppetööst võttis tegelikult osa ainult tükaldi, kokku kolme semestri vältel — pidevateks õpinguteks puudus raha, tervis ja ka tarvilikud eelteadmised. Seevastu hakkas üha rohkem tähelepanu ja aega nõudma kirjanduslik töö.

Üliõpilasaastail elas Kivi enamasti kodus Nurmijärvel või Siuntios venna juures. 1864. a. asus ta päriselt elama Siuntio kihelkonda Fanjunkarsi-nimelisse majakesse, mille eakas omanik Charlotte Lönnqvist tema eest emalikult hoolitses. Kuid Kivi ennegi nõrk tervis ei paranenud, vaatamata rangele korrale söömisel ja keha karastamisele, vaid hakkasid ilmnema üha tugevamad närvikava häired. 1871. a. sügisel tuli teda viia vaimuhaiglasse, kust ta 1872. a. kevadel parandamatuna koju saadeti. Oma viimase eluaasta elas Aleksis Kivi rätsepast venna Alpertti juures Tuusula

kihelkonnas, kus suri 31. detsembril 1872. a. Ta maeti kohalikule Tuusula kalmistule. Hauale püstitati 1877. a. mälestussammas.

Aleksis Kivi kirjandusse tuleku ajal tegi soomekeelne kirjandus alles oma esimesi samme, sest kuni 40-ndate aastateni oli Soomes kirjanduslikuks keeleks rootsi keel. Aleksis Kivi oli esimene silmapaistev soome kirjanik proosa ja draama alal. Veel rohkem: tema näidendid panid aluse soome teatritele ning tema «Nõmme kingsepad» ja «Seitse venda» rajasid realistliku suuna soome kirjanduses, kuigi Kivi loomingus leidub ka romantismi jooni.

Aleksis Kivi on kirjutanud luuletusi, üle kümne ühe- ja mitmevaatuselise näidendi ning romaani «Seitse venda». Luuletustest ilmus kogu «Kanarbik» (1866). Aleksis Kivi draamad «Kullervo» (1864, «Kalevala» ainetel), «Põgenejad» (1867), piibliained «Lea» (1869) ning rahvalikud komöödiad «Nõmme kingsepad» (1864) ja «Kihlus» (1866) on tähelepanuväärsed saavutused soome draamakirjanduses. «Nõmme kingsepad» oli esimene tõeliselt algupärane komöödia soome keeles, mille väärset ei ole ühtlasi tänini soome kirjanduses komöödiažanris loodud.

Romaan «Seitse venda» on Aleksis Kivi peateos ning ühtlasi üks paremaid teoseid soome kirjanduses. See oli kirjanikul kavatsatud algul novellina, siis näidendina, mille järgedeks on teoses leiduvad vaimukad dialoogid, lõpuks kujunes sellest romaan, mis trükiti annete kaupa ilmuvas Soome Kirjanduse Seltsi «Novellikirjavaras» 1870. a. Selles romaanis näitab Kivi ennast soome talupoegade elu hea tundjana, samuti oma põhiolemuselt rahvaliku huumori harukordse meistrina. Romaani keelena võttis Kivi tarvitusele tõelise, elava rahvakeele selle piltlike ning lopsakate väljendustega, mis, samuti nagu romaani realistlik elukujutus, äratas mõnede tolleaegsete konservatiivsete kirjandustegelaste hulgas (A. Ahlqvist) isegi hukkamõistu, mille tõttu takistati teose väljaandmist eri raamatuna. Kuid rahva hulgas võeti teos kohe hästi vastu ja ajalehes «Keski-Suomi» avaldati 1872. a. soovi, et «Seitse venda» trükitaks uuesti, odavamana kui enne, nõnda et see pääseks laiemalt levima, sest «ei üheski teoses ole siia maani soome rahva elu nii täpselt ja tõepäraselt kujutatud kui siin». Teose tugevaks küljeks on huumori kõrval suurepärane karakterite kujundus. Meelde jäävad, omapärased kujud on seitse venda, köster, Taela-Matti jt.

Kivi kujutab oma teoses rahva igapäevast elu-olu — rasket tööd alepõldude ülesharimisel primitiivsete abinõudega, võitlust hallaga, madalat haridustaset, algelist arstimist kupulaskmisega jne.

Romaan kajastab soome talupoegade elu möödunud sajandi esimesel poolel, patriarhaalse külakogukonna kadumist, jõuka soome talupoegkonna kujunemist ja edasiarenemist, esimesi kapitalismi arengu mõjusid külas, külakodanluse tekkimist, küla kihistumist.

Teoses ilmneb Kivi piiratust ühiskondliku elu nähtuste käsitlemisel — jõuka talupoegkonna idealiseerimine jm., kuid me hindame «Seitset venda» kui kõrge kunstiväärtusega teost, mis annab mitmekülgse, realistliku läbi-
löike soome külast möödunud sajandi algupoolel. Teatud opositsiooni on Kivi teostes märgata aadliseisuse vastu — «Seitsmes vennas» näeme seda eriti Juhani sõnades Viertola härrale (lk. 191–2), mis varasemates soome trükkides olid isegi välja jäetud. Selgemini ilmneb aadliseisuse vastane hoiak Kivi käsikirjana säilinud näidendis «Selma vembud» (kirju-

tatud u. 1869. a.), kus Kivi ilmselt on tahtnud naeruvääristada aadlike rumalust ja upsakust. Teose keskne tegelane vana aadlik on rikas, seejuures juhm, ahne, nii ihne, et ei raatsi korralikult süüagi, ei maksa teenijatele palka jne.

«Seitset venda» on korduvalt tõlgitud mitmetesse keeltesse. Oma elurõõmsa huumoriga ja värvikate piltidega rahva elust ning Soome loodusest on see teos kõrgelt hinnatavaks saavutuseks soome kirjanduses.

Toim.

Киви Алексис
СЕМЕРО БРАТЬЕВ
На эстонском языке

Перевод Ф. Туглас
Иллюстрации А. Галлен-Каллела
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярну маantee 10.

*

Toimetaja V. Noorkõiv.
Kunstiline toimetaja H. Vitsur.
Tehniline toimetaja O. Kasemets.

Korrektorid:
E. Männik ja E. Hiedel.

Ladumisele antud 5. IV 1955. Trükkimisele
antud 1. VI 1955. Paber 54×84, 1/16. Trüki-
poognaid 21,5 + 7 kleebist. Formaadile 60×92
kohaldatud trükipoognaid 17,99. Arvutus-
poognaid 18,64. Trükiarv 30 000. MB-09093.
Tellimise nr. 1881. Trükikoda «Kommunist».
Tallinn, Pikk tän. 2

Hind rubl. 6.30.